ARCHIE CARR

AVENTURILE UNUI NATURALIST ÎN

MAREA CARAIBILOR

ARCHIE CARR

AVENTURILE UNUI NATURALIST ÎN MAREA CARAIBILOR

EDITURA ŞTIINŢIFICĂ • Bucureşti, 1964

Coperta de
ANAMARIA SMIGELSCHI

Archie Carr
THE WINDWARD ROAD
ADVENTURES OF A NATURALIST ON REMOTE
CARIBBEAN SHORES
New York: Alfred A. Knopf,
1956

Prefață

În regiunea Caraibilor vînturile alizee suflă atît de regulat, încît în unele insule arareori auzi vorbindu-se de puncte cardinale: oamenii spun doar că locuiesc în partea de sub vînt sau că se duc să viziteze o mătușă în direcția de unde bate vîntul. Chiar și în cele mai mici, mai prăpăstioase sau mai puțin populate insule există drumuri care duc la țărmurile bătute de vînt sau care șerpuiesc de-a lungul lor, cunoscute doar ca drumuri în direcția de unde bate vîntul.

Cartea aceasta s-a născut mai ales din sutele de mile pe care le-am cutreierat de-a lungul țărmurilor caraibe, unde plajele bune sînt cele orientate în direcția de unde bate vîntul; ele sînt înalte și spălate de valurile mereu înspumate ale mării. Aceste plaje nisipoase au fost căile pe care am umblat și ele s-au dovedit a fi bune.

Dacă te afli la tropice și nu știi încotro s-o apuci, croiește-ți drumul în direcția de unde bate vîntul, spre locul unde alizeul atinge uscatul. Lasă-ți, să spunem, mașina în Golful Maracas, în partea de nord-vest a Insulei Trinidad și pornește-o pe jos, pe

minunatul litoral de aci ; sau urcă înălţimile coastei de nord a Jamaicăi unde vei întîlni priveliști pe care niciodată nu ţi le-ai închipuit că există. Continuă-ţi drumul în Insula Tobago, în direcţia de unde bate vîntul, de la Scarborough la Speyside, prin Indiile de Vest, aşa cum li se spunea pe vremuri, iar dacă marea nu este înfuriată, ia o barcă spre insuliţa Little Tobago şi caută acolo locul de unde se pot vedea păsările paradisului. Porneşte către vest de Havana, coteşte spre Baracoa şi opreşte-te la micul restaurant de lîngă intrîndul pe care-l face marea pentru a te ospăta cu *rabirrubias** prăjiţi în tigaie cu ulei de măsline. În această parte a oraşului căsuţele au bazine limpezi săpate în stînca din ogradă, în care trăiesc ţestoase-de-mare (*Caretta caretta*), pe care oamenii le ţin cum ţin alţii găinile. Treci din Puerto Limón în Costa Rica, apoi urcă pe dealurile şi coastele din jur pentru a ajunge la fîşiile de plajă mărginite de palmieri, aşezate ca nişte giuvaere printre stîncile înalte.

Mergi apoi la Grand Cayman, unde în iulie tufişurile dese din interiorul insulei stăvilesc briza mai înainte ca ea să ajungă pînă la Georgetown, lăsînd ţînţarii în umbră şi cîmpia în arşiţa soarelui. Dacă locurile nu mai sînt plăcute aici, îndreaptă-te în direcţia din care bate vîntul şi vei vedea cum totul se schimbă. Pentru aceasta însă trebuie să iei un taxi. George Potter are unul, iar celălalt este condus de o femeie blondă cu numele de Honeysuckle. Dă cu banul şi să zicem că iese George. Nevasta lui abia s-a întors din Bay Islands şi cît a ţinut drumul spre casă a avut parte numai de furtună. George va voi să-şi ia nevasta cu el, iar copiii vor cere să vină şi ei, aşa că va trebui să împarţi maşina cu o familie de şase persoane. Dar toţi sînt veseli şi nici unul nu se sinchiseşte de înghesuială.

Şi acum ia-o binişor. În minte ai un singur gînd — să-ţi fie răcoare —, dar mai rabdă. Uită căldura cumplită şi lasă-te furat

* Peşte comestibil foarte gustos, de mărime mijlocie, din familia *Carangidae* ; numele popular englez este coadă-galbenă. — *N.T.*

de farmecul liniştit al acestui loc pe care puţini străini l-au văzut vreodată.

Apoi, înainte de a trece de Coasta de Fier, adică de reciful fosil ruginiu de pe ţărmul bătut de vînt al insulei, opreşte-te de două ori : mai întîi lîngă cimitir, unde marea năvăleşte într-o groapă mică tăiată în stîncă în care poţi prinde puii de broască ţestoasă-de-baga (*Eretmochelys*), pe care oamenii îi păstrează aici. Ţine-i puţin la soare şi vei vedea cum trebuie să-ţi fereşti ochii de focurile multicolore care ţîşnesc din carapacele lor vărgaţe. Opreşte-te din nou ca să vezi cum s-a născut vechea faimă a Insulei Cayman, legată de micul port şi de silueta puternică a vreunei carene de mahon. Uită-te bine, fiindcă sînt ultimele vestigii ale unui lucru măreţ.

Apoi porneşte-o cale de şapte mile în direcţia de unde bate vîntul, dar să mergi cu pas măsurat, iar cînd vei auzi sunetul de trompetă al unei scoici opreşte-te să priveşti cum înaintează pe drumul tăiat în stînca albă o bicicletă pe care pedalează, cam neîndemînatic, un bărbat ars de soare, cu picioare lungi, desculţ, avînd pe cap o pălărie mare de paie. De două ori pe minut el ridică scoica la gură, scoţînd un sunet prelung pentru a da de veste despre scoicile şi barbunii * din coşul prins de şa. Cam astea sînt lucrurile pe care le vei putea vedea. Mai este şi prăvălioara de lîngă şoseaua scăldată în lumini, acolo unde se sfîrşeşte oraşul. Aici sînt scrise cu cretă cu litere de-o şchioapă întîrzierile trenurilor şi alte diferite însemnări :

SOSESC ÎNDATĂ

Batate dulci
Praz
Stridii proaspete
Bomboane
Nuci de cocos

Cînd ajungi la prăvălie nu trece mai departe, ci roagă-l pe Potter să oprească puţin şi să-ţi povestească evenimentele zilei. Aceasta

* Peşti din genul *Upeneus*. — *N.T.*

îi va face o deosebită plăcere şi el se va bucura şi mai mult de călătorie.

Apoi, cît mai eşti încă pe drum, întreabă-l pe George care este casa Rosabellei Byrd, cea mai bună bucătăreasă din Georgetown. Cînd va arăta spre bordeiul pitic, singurul din împrejurimi cu acoperiş de paie, intră în casă şi spune-i Rosabellei că ţi-a plăcut întotdeauna să mănînci bine. Stăpîneşte-ţi furia atunci cînd ea, din simpatie, îţi va arde un pumn în spate şi ascultă-i poveştile despre peştele de Cayman fiert, despre modul de a găti buiabesa în insule, despre tonul preparat cu aki *, sau despre crabii negri umpluţi, cît şi despre ceea ce se poate prepara din ţestoasele verzi pentru ca cei din Cayman să fie puternici şi neînfricaţi pe mare. Roag-o pe Rosabella să-ţi pregătească masa şi apoi pleacă să vizitezi insula însetată de ploaie şi ţărmul bătut de vînt. Mai întîi îţi vor apărea în faţă arborii care freamătă, apoi aerul răcoros îţi va mîngîia obrazul. După cîteva clipe, înaintea ta se vor ivi talazurile oceanului apărat de zidurile vechi de piatră rămase după ce uraganele au distrus o aşezare omenească. Coboară din maşină şi întreabă-l pe George dacă vrea să te aştepte sau preferă să vină mai tîrziu să te ia. Dar între timp el a şi început să moţăie, iar puştii aleargă după crabi, aşa că îl vei lăsa acolo. Ajungînd pe ţărmul bătut de vînt îţi vei da seama imediat că în locurile adăpostite căldura nu mai este atît de înăbuşitoare, fiindcă alizeul adie uşor, zbîrlind penele moi ale cucilor negri cu coada lungă şi ciocul neted ascunşi în tufişuri. Numai stîncile rămîn încremenite. Treci mai întîi printr-o pădurice cu casuarine ** şuierătoare, semănate toate deodată în timpul unei furtuni puternice care adusese aici un nor de seminţe, şi te vei pomeni lîngă o căsuţă văruită în alb, aşezată într-o curte proaspăt măturată şi umbrită. Alături

* Arbore din Africa de vest, introdus şi în regiunea Caraibilor, al cărui fruct, roşu sau portocaliu, lung de vreo 8 centimetri, este comestibil, avînd gust de ou. — *N.T.*

** Gen de arbori originari din Australia ; aici este vorba despre *Casuarina equisetifolia*, denumită popular pin australian. — *N. T.*

de casă se află un mic restaurant — un simplu acoperiş, tr
mese, sticle cu băutură din Tampa şi cafea din Blue Mountain.
S-ar putea să vrei să rămîi aici, la umbră, vreme îndelungată î
faţa ceştii de cafea şi să asculţi cum murmură vîntul pe deasupr
tufelor de mimoze sau să urmăreşti mişcările vioaie ale şopîrlelc
de pe plajă, aşezate fiecare pe vîrful unui stîlp, par sau ciot d
cocos. Dar mai înainte de a veni George, întreab-o pe fata car
serveşte despre poteca ce duce în acea parte a ţărmului în pant
de unde Cayman Brac nici nu mai poate fi văzut cu ochiu
liber. Acolo nici un recif nu trage către fund valurile alungit
iar nisipul galben formează o cîmpie netedă, cum îi place ţe
toasei-verzi. Du-te în acele locuri fără nici un scop, aşa cum ar
făcut-o şi eu, şi vei vedea cît de puternică este emoţia pe car
o trăieşti cînd încerci să te gîndeşti la vechii navigatori ale căro
corăbii şi-au croit drum cu veacuri în urmă printre hoardele d
ţestoase-verzi venite aci de pretutindeni.

În vremea cînd pasiunea mea pentru tropice prinsese deja arip
oamenii de ştiinţă erau împotriva oricăror „aventuri" pe teren, el
fiind considerate drept o dovadă sigură de incompetenţă. Ei avea
oarecare dreptate dacă ne gîndim că în acea vreme numeroas
persoane aventuriere, de ambele sexe, porneau spre tropice, plă
muind întîmplări senzaţionale pentru a scrie despre ele şi a declar
că fac totul de dragul ştiinţei. Era firesc ca oamenii cinstiţi s
denunţe asemenea farse. Dar afirmaţia că *aventura* constituie c
mai mare pericol era lipsită de sens.

Adevărul este că aventura reprezintă doar o stare de spirit,
încă una foarte plăcută, care nu face rău nimănui ci, dimpotriv
dacă e folosită cum se cuvine, poate aduce un aport considerab
la patrimoniul ştiinţei.

Călătoria pe care o descriu în această carte a fost organizată di
dorinţa de a vizita regiunile tropicale şi de a culege informaţ
despre ţestoasele marine, îndeosebi despre cele verzi (*Chelon
mydas*) — dar şi despre celelalte specii : careta (*Caretta caretta*
falsa-caretă (*Lepidochelys olivacea*), ţestoasa-de-baga (*Eretm
chelys*) şi ţestoasa-de-piele (*Dermochelys*). Dar relatările mele r

constituie ceea ce s-ar putea numi o carte despre ţestoase. Rezultatele cercetării singure nu ar fi fost suficiente pentru o asemenea carte. Fiecare din călătoriile mele în insulele Caraibe era doar o nouă etapă în rezolvarea unei probleme dificile. S-ar fi putut ca rezultatul să fie interesant, dar etapele lămuririi problemei erau alcătuite din numeroase descoperiri mărunte, fiecare părînd să nu adauge întregului decît supărător de puţine date. Era doar o acumulare lentă de fapte anodine, culese în cursul unor lungi peregrinări, cu speranţa că într-o zi ele vor căpăta însemnătatea cuvenită. Părerea mea este că orice călătorie ştiinţifică îşi are peripeţiile ei care sînt binevenite atîta timp cît nu stînjenesc munca de cercetare. Cercetările în locuri ciudate pot să-ţi facă multă plăcere sau, dimpotrivă, să te enerveze. Aceasta se va vedea şi din cartea de faţă.

Misterul falsei-carete *

Prăjina de 12 picioare descrise un cerc înalt şi lovi exact în dreptul umbrei care aluneca. Se scufundă pe sfert în nisip, atingînd carapacea tare a ţestoasei, apoi căzu liberă şi pluti la suprafaţa apei.

— Ai scăpat-o, spusei plin de amărăciune, socotind că eu aş fi reuşit mai bine. Cel care aruncase harponul era Jonah Thompson. Dar cum ar fi putut cineva să lovească o astfel de ţintă cînd barca se legăna în toate părţile ? O briză puternică prefăcuse suprafaţa golfului în şiruri dese de valuri care goneau pe lîngă

* Biologia falsei-carete (*Lepidochelys kempi*) nu a putut fi lămurită în cei 75 ani care au trecut de la descoperirea acestei ţestoase marine la Key West. Prof. Archie Carr s-a străduit peste 18 ani să găsească locul de reproducere al acestei specii, dar fără succes.
În sfîrşit, în 1861, acest „mister" a putut să fie explicat într-un mod neaşteptat şi în împrejurări oarecum neobişnuite **. Astfel, la 18 iunie 1947, inginerul

** Carr, A. *Panspecific reproductive convergece* în „Lepidochelys kempi" Ergebn. der Bio. *26* : 298—303. 1963.

noi. Țestoasa se afla la treizeci de picioare depărtare și la un iard adîncime, mișcîndu-se în zigzag ca un iepure. Era întocmai ca și cînd ai fi încercat să lovești un mistreț rănit de pe platforma unui camion ce înaintează pe un teren arat. Numai că mistrețul ar fi fost perfect vizibil, în timp ce țestoasa forma o pată nedefinită în apa tulbure.

— Duce fierul cu ea, spuse Jonah, și în aceeași clipă văzui cum frînghia țîșnește afară din cutia de la prova.

— Cum de-ai izbutit, îl întrebai eu.

— Am șaizeci și cinci de ani și am început-o devreme. E mai greu cu țestoasele-verzi, care fug ca niște pescăruși. Asta de aici este o falsă-caretă.

Apucă apoi prăjina cu un cîrlig și cu ambele mîini prinse frînghia care se desfășura încet. După cîteva secunde o înotătoare începu să plescăie apa la vreo cincizeci de picioare în fața noastră. Jonah strînse cu grijă frînghia, astfel că barca și țestoasa scoasă la suprafață se trăgeau reciproc. Cînd distanța se micșoră, el trecu frînghia băiatului său și azvîrli cu îndemînare un laț peste una

Andres Herrera din Tampico, Mexic, a filmat o colonie de reproducere a unor țestoase pe plaja de la Rancko Nuevo, între Tampico și Soto la Marina. El a păstrat filmul în sertar pînă în 1961, cînd Dr. H. Hildebrand l-a proiectat la Congresul din Austin al Asociației ihtiologilor și herpetologilor americani. Spre uimirea specialiștilor, între care și autorul acestei cărți, specia filmată era tocmai enigmatica falsă-caretă.

Cercetările efectuate ulterior au arătat că pe plaja de la Rancko Nuevo sosesc anual, începînd din aprilie și pînă la sfîrșitul lui iunie, 40 000 de țestoase, așteptînd ca vîntul prielnic să le înlesnească urcarea pe plajă. În mod obișnuit, se găsesc pe plajă aproximativ 10 000 de exemplare ; agregația maximă se repetă de trei ori pe sezon, la intervale de 10 zile. În timpul sezonului de pontă se adună pe plajă un mare număr de coioți, care dezgroapă ouăle.

Falsa-caretă depune ouăle în timpul zilei. Plaja de la Rancko Nuevo este singura colonie de reproducere a speciei *L. kempi* ; aici își depune ouăle întreaga specie. Țestoasele sosesc din larg ; se observă o înaintare convergentă de indivizi izolați sau de cîrduri mici. Recunoașterea plajei se face — pare-se — cu ajutorul mirosului ; se observă în film cum țestoasele adulmecă nisipul. Falsa-caretă posedă, de altfel, pori cu secreție mirositoare între plăcile carapacei, ceea ce dovedește existența unui simț olfactiv dezvoltat.

din înotătoarele broaştei. Apoi trase de laţ opintindu-se, iar ţestoasa alunecă peste marginea de scîndură şi căzu pe fundul bărcii, unde începu să rîcîie cu ghearele şi să bată din înotătoare spre a găsi un punct de sprijin pentru a-şi reveni la poziţia normală.

— Nu te apropia de ea, strigă Jonah. E nebună. Astea sînt întotdeauna nebune.

Atinsei capul ţestoasei cu vîrful unei frînghii. Ea apucă nodul şi-l mestecă cu zgomot, apoi începu să se smucească în toate părţile.

— Nu poţi ţine o falsă-caretă pe spate mai mult de cîteva ceasuri fiindcă îi plesneşte inima.

Aşa am făcut cunoştinţă cu falsa-caretă din Atlantic.

Marea adăposteşte nenumărate mistere. Mai avem multe de învăţat şi pe uscat, dar totuşi oceanele deţin răspunsurile la principalele probleme ale istoriei naturale. Pe aici prin împrejurimi se află locurile unde somonii tineri se răzleţesc şi tot aici se adună focile lui Pribilof după ce părăsesc stîncile pe care s-au născut. Cu zeci de ani în urmă omul trebuie să se fi întrebat de unde vin anghilele noi în Ocean şi dacă i s-ar fi răspuns că sosesc tocmai din marea unde părinţii lor s-au dus ca să-şi depună icrele, afirmaţia i s-ar fi părut tot atît de absurdă ca cine ştie ce teorie a astrofizicii. Descoperirea de către J.L.B. Smith a unui peşte celacantian, deci a unei fosile vii, a fost pentru biologi tot atît de uluitoare şi a constituit o dovadă tot atît de sigură a evoluţiei ca şi eventuala găsire a unui dinozaur. Cine poate schiţa modul de viaţă al merlinului-albastru-mare* sau al peştelui *Rhineodon* şi al rechinului-balenă ? Cine are date exacte despre regele heringilor (*Regalecus glesne*) sau despre caracatiţa uriaşă, sau cine ar putea să afirme cu precizie unde îşi depune milioanele de icre barbunul sau de unde vin hoardele strălucitoare de tarponi ** ?

* Peşte marin denumit *Makaira nigricans*. — *N.T.*

** Peşte marin de talie mare, atingînd 2 m lungime şi 150 kg greutate, denumită în latineşte *Megalops atlanticus*. — *N.T.*

Şi cine ştie ce este falsa-caretă ?

S-au scurs vreo douăzeci şi şase de ani de cînd Jonah Thompson a tras din mare prima falsă-caretă la Sandy Key, în Golful Florida. Mă aflam acolo datorită unei scrisori primite de la prietenul meu Stew Springer, un naturalist talentat, cunoscător a mai multor discipline marine. El conducea pe atunci un centru de pescuit rechini la Islamorada, în apropiere de Strîmtoarea Florida. Îmi scrisese pentru a se plînge de o specie de ţestoasă-de-mare pe care pescarii lui o foloseau ca momeală la rechini. Ţestoasa aceasta avea o înfăţişare sălbatică — spunea el —, era turtită, de culoare cenuşie, cu capul mare, cu carapacea scurtă şi lată. Spre deosebire de blîndele ţestoase-verzi, care pot sta săptămîni întregi răsturnate pe spate, sau de formidabilele carete, această specie reprezintă un tovarăş de drum neliniştit, ba chiar primejdios. Stew spunea că din clipa în care era răsturnată peste marginea bărcii, broasca muşca în gol şi se lupta, lovind înotătoarele unele de altele, pînă ce se epuiza. Locuitorii din regiunea Florida o numeau *Ridley* *, iar Stew scria că nu găsise în cărţi nici măcar numele ţestoasei, darmite vreo informaţie asupra ei.

Nici eu nu găsii nimic. După descriere se putea presupune că Stew vorbeşte despre o specie descrisă cu vreo şaizeci de ani în urmă sub numele de *Lepidochelys kempi*, numele speciei fiind dat de Richard Kemp, care trimisese exemplarul tip lui Samuel Garman, de la Museum of Comparative Zoology din Harvard. Practic, nu se ştia nimic despre istoria naturală a ţestoasei lui Kemp. Mulţi nu erau în stare s-o deosebească de cartea propriu-zisă, iar unii se îndoiau chiar de existenţa ei. Cîţiva herpetologi ** au semnalat prezenţa acestei ţestoase sau au publicat comentarii asupra osteologiei ei, dar marea majoritate a cercetătorilor de reptile nu văzuse nici măcar un singur exemplar. Părerea generală era că

* Enigmă. — *N.T.*

** Zoolog specialist în amfibii şi reptile. — *N.T.*

ţestoasa lui Kemp reprezenta o formă inferioară, dacă nu chiar fantezistă, care nu merita să fie cercetată. Dar Stew era de altă părere şi aveam mare respect faţă de perspicacitatea lui. M-am hotărît deci să mă duc la faţa locului şi să văd în carne şi oase ţestoasa-de-mare cea furioasă. Bănuiesc că unul din motivele afecţiunii mele faţă de falsa-caretă este amintirea călătoriei spre Florida.

Soţia mea m-a însoţit. Eram pe atunci tineri şi Florida nu fusese încă luată în antrepriză. Cîţiva străini începuseră să-şi facă apariţia, dar majoritatea celor ce trăiau acolo erau conchi, coborîtori direcţi din anglo-bahamezi, jefuitorii de epave şi vînătorii de ţestoase de acum o sută sau două de ani. Mai puteai să prinzi aici cît peşte voiai fără să ai barcă cu autorizaţie. Recifele erau aproape virgine, iar peştii din genul *Epinephelus* se apropiau la cîţiva centimetri de poalele cămăşii. Chiar şi peştii de mangrove nu ştiau încă ce-i frica. În preajma oricărui canal sau promontoriu de corali puteai să-ţi umpli fundul bărcii cu peşti din genul *Caranx* sau să îngrămădeşti într-un vas o mulţime pestriţă de peşte-porc, de balistide, de peşti din genul *Epinephelus* sau de peşte-porc spaniol, iar dacă vremea proastă te silea să te întorci acasă, puteai oricînd să vii cel puţin cu o porţie de *Pomadasyidae* care să-i dea gust mîncării de ovăz. Pomadasiidele erau pe atunci de două ori mai mari, iar botul lor avea o culoare stacojie mai aprinsă. Carnea lor era mult mai gustoasă.

Dacă nu umblai după mîncare, puteai să tragi prin canal o momeală pentru vreo baracudă *, ori să te identifici cu bancul de tarponi din Bahia Honda, sau să înoţi pînă ce întîlneai umbrele neregulate ale peştilor *Albula vulpes*. Dacă ştiai cum să te apropii, puteai să prinzi vreunul cu undiţa.

Recifele Floridei erau minunate pe atunci. Şoseaua peste mare

* Peşte marin lung de 2—3 m. Este un prădător feroce, primejdios şi pentru om. Denumirea ştiinţifică e *Sphyraena picuda*. — *N.T.*

fusese deja construită, dar ea nu era decît o picătură din torentul care avea să prefacă mai tîrziu insulele într-o suburbie a Miamiului.

Ştiam că minunatul golf va răsuna într-o bună zi de larma celor ce bat mingea, că plajele vor fi ticsite de oameni şi că strălucirea asfinţiturilor de soare va fi întunecată de neon. Printre primii care vor fugi din aceste locuri va fi bătrînul crocodil a cărui vizuină se află prea aproape de şosea. Pretutindeni peştii vor deveni mai rari şi mai sperioşi. Chiar şi vechii buşteni argintii de mahon vor fi căraţi în fabricile de mobilă, iar melcii de copac, cu coloritul lor de giuvaere, vor fi daţi jos de pe ramurile de corn-de-Jamaica. Poziţia şi configuraţia insulelor nu se vor schimba, însă Gulf-Streamul cu coloritul său indigo va clipoci şi mai departe pe marginea de răsărit a arcului pe care îl formează aceste insule, iar înăuntrul lui va străjui spectrul de neînchipuit al golfului, cu apele sale calde, învolburate şi colorate în toate nuanţele, de la turcoază la verde şi jad lăptos. Miile de insuliţe mărginite de mangrove* vor rămînea pe loc. Tot aşa şi spongierii cei mari; alte respectabile scienide (*Johnius hololepidotus*) vor veni aici pentru a le înlocui pe cele cărate în spinare de pescari, printre grămezile de lîngă vechiul debarcader.

Unele peisaje vor mai dăinui. Dar în anul cînd Margie şi cu mine ne-am dus să vedem falsa-caretă a lui Stew, Florida era atît de frumoasă şi de neatinsă încît nu ne plăcea nici chiar şoseaua „civilizată“ care ne dusese pînă acolo. Nimeni nu e mai pornit împotriva progresului tehnic decît un naturalist, şi îndeosebi unul tînăr. Îmi amintesc bine cît de mult aş fi dorit ca Florida să fie lăsată veşnic în stăpînirea soarelui, a vîntului, a porumbeilor-cu-coroniţă-albă, a micului cerb din Strîmtoare şi a cîtorva oameni cinstiţi ca Lowe, Thompson, Sweeting. Şi, fireşte, şi a noastră.

* Arbori tropicali cu rădăcini adventive, formînd desişuri înmlăştinate pe ţărmul mării. — *N.T.*

Îmi amintesc că Margie m-a întrebat dacă aş putea fi atît de rău încît să refuz semenilor mei bucuria unei supe de scoici. I-am răspuns afirmativ, deoarece îmi dădeam seama că venirea unui număr prea mare de vizitatori ar contribui la dispariţia scoicilor. Şi am avut dreptate, fiindcă după trecerea a numai două decenii puteai să cutreieri de-a lungul întregului arhipelag fără să găseşti măcar vreo singură scoică. Ele au dispărut pentru toţi vizitatorii. Le mai găsesc cei ce cunosc micile lor ascunzişuri tăinuite, ca şi în cazul crabilor-de-piatră.

Tot aici am găsit nenumărate false-carete.

Nici nu ne aruncasem bine lucrurile pe patul uneia din cabinele lui Stew, cînd acesta ne pofti să urcăm într-o barcă cu doi indigeni din Matacumbe, un oarecare Jonah Thompson şi fiul său mai mare care semăna leit cu el. Thompson fusese rănit în timpul uraganului din 1935, cînd barometrul coborîse la 26,35 şi un vînt de două sute de mile pe oră prăbuşise cu un bubuit puternic un zid de apă înalt de 12 picioare asupra ţărmului, dărîmînd şi spălînd totul în calea lui. Lista oficială cuprindea 800 de morţi, majoritatea din tabăra de veterani pensionari din primul război mondial care trăiau în corturi instalate în Matacumbe-de-Jos, dar toată lumea ştia că numărul fusese mult mai mare. Supravieţuitorii erau în majoritate băştinaşi, care înfruntaseră dezlănţuirea uraganului în bărci mici, cu coverta spălată de valuri, solid ancorate printre desişuri de mangrove. Apa care năvălise cu putere răsturnase o locomotivă de pe şine şi cărase mase uriaşe de beton armat la o distanţă de douăzeci de mile, pe uscat. Cu toate acestea, unii dintre cei refugiaţi în bărci scăpaseră cu viaţă.

Jonah Thompson scăpase şi el, dar îşi pierduse jumătate din partea posterioară a corpului cînd un buştean în derivă aproape că-l tăiase în două. Un om obişnuit ar fi rămas invalid în urma acestui accident, dar Jonah l-a uitat repede şi curînd şi-a reluat locul său de cel mai bun barcagiu din Florida. El mînuia harponul mai bine decît oricare altul. Cunoştea vremea, apa, peş-

tele și — ceea ce era mai important — cunoștea țestoasele-de-mare.

De data aceasta își aruncă privirea spre furioasa falsă-caretă pe care tocmai o trăsese pe covertă și spuse:

— Unii zic că aceste țestoase sînt corcituri... Pînă acum nimeni nu știe unde își depun ele ouăle. Toate celelalte specii vin aici pe plajă mai devreme sau mai tîrziu, dar pe falsa-caretă nu o vezi niciodată. Se crede că aceste țestoase apar în urma împerecherii unei carete cu o țestoasă-verde. Apoi, cu voce scăzută, mormăi ca pentru sine:

Noi credem că sînt atît de furioase fiindcă nu se împerechează niciodată.

— Ce-a spus, întrebă Margie.

Mă prefăcui că nu o aud.

— N-a zis că sînt furioase fiindcă nu fac „dragoste" ?

— Cam așa ceva a spus.

Raționamentul lui Jonah nu mi se părea deplasat, cu condiția ca afirmația că falsele-carte nu se reproduc să fie adevărată; or eu nu cred acest lucru.

Mă supăra ideea că falsa-caretă ar fi o ființă atît de originală și că nu ar avea nimic comun cu celelalte specii. După cum se știe, catîrul este o corcitură între măgar și iapă, dar falsa-caretă este un animal fără asemănare cu altele. Deși dădusem afirmativ din cap cînd Jonah Thompson spusese că falsele-carte nu se reproduc, am luat totuși hotărîrea să lămuresc această problemă.

Toate acestea s-au întîmplat de mult, și am făcut puține progrese de atunci încoace. De fapt, misterul falsei-carete mai curînd a crescut decît s-a lămurit și aș putea spune că astăzi sînt departe de a-l dezlega. Deci nu-i de mirare că am ajuns să consider falsa-caretă drept cel mai misterios animal din America de Nord.

În primul rînd trebuia clarificată originea numelui pe care băștinașii îl dăduseră acestei ființe. Ce fel de nume este *Ridley* și de unde vine ? M-am interesat de etimologia lui de-a lungul întregii coaste,

începînd cu Fernandina și terminînd cu Pensacola. Pretutindeni oamenii mă priveau cu nedumerire sau păreau supărați cînd îi întrebam de acest nume. Pentru cei mai mulți dintre ei era ca și cînd i-aș fi întrebat de ce scrumbia se cheamă scrumbie sau cîinele cîine. O dată am dat de unul care cunoștea falsa-caretă sub numele de *mulatto* sau bastard sau țestoasa-catîr, dar mai peste tot numele acestei țestoase este *Ridley* și nimeni nu știe de ce. Poate că din douăzeci de pescari unul îl pronunță *Ridler* și s-ar putea ca această formă să reprezinte un stadiu timpuriu din etimologia cuvîntului, dar faptul pare imposibil de confirmat. Oricum însă, în comparație cu celelalte aspecte din viața falsei-carete pe care nu le știm, problema numelui este un fleac.

O problemă și mai ciudată este răspîndirea animalului, teritoriul în care a fost găsit. Toate celelalte țestoase-de-mare (țestoasa-de-piele, țestoasa-verde, careta și țestoasa-de-baga) ocupă cam același areal, fiecare din ele întîlnindu-se în Oceanul Atlantic, în Marea Caraibilor (Marea Antilelor), în Oceanul Pacific și în Oceanul Indian. Mai mult, deși speciile de țestoase din regiunea Indo-Pacifică sînt izolate de formele corespunzătoare din Atlantic și din Marea Caraibilor prin întinderi de uscat sau de apă rece, ele se aseamănă foarte mult. Într-adevăr, numai un ochi versat ar putea să descopere prin ce se deosebește o țestoasă-verde prinsă la Colón, pe coasta caraibă a Republicii Panama, de una din Pacific. Același lucru se întîmplă și cu multe alte animale marine, vertebrate și nevertebrate, răspîndite de ambele părți ale istmului ; ele nu prezintă decît foarte puțin dintre deosebirile pe care o asemenea izolare le-ar impune. Fenomenul pare și mai ciudat dacă ne gîndim că apariția istmului care a izolat animalele din Marea Caraibilor de rudele lor din estul Pacificului a avut loc cu cel puțin 30 de milioane de ani în urmă.

Așadar, există o specie de falsă-caretă în Atlantic și o alta foarte similară în estul Pacificului. Falsele-carete se găsesc din abundență în părțile mai calde ale arealelor lor. În jurul Capului Horn sau

al Capului Bunei Speranţe nu se întîlnesc decît foarte rar exemplare rătăcite, aduse ocazional de curenţi.

Din motive cu totul inexplicabile, falsa-caretă nu se găseşte nici în Bahama nici în Bermude, unde se întîlnesc din abundenţă toate celelalte specii de ţestoase-de-mare. Dar faptul cel mai curios este că ea lipseşte şi din regiunea Caraibilor.

E greu să obţii o imagine clară a răspîndirii falsei-carete. Nu poţi merge la întîmplare să prinzi ţestoase în timpul unei plimbări de după-amiază, şi nu există colecţii bune de ţestoase-de-mare în nici unul din muzeele lumii.

Înainte de a se consacra problemelor de sexualitate, Kinsey studia insectele. La un moment dat a vrut să cerceteze mai îndeaproape un anumit grup de viespi minuscule care produc gale. În timpul liber mergea pe teren, circula cu maşina pe şosele şi se oprea în sute de locuri pentru a colecta viespile pe care le studia. A prins 17 000 de exemplare, iar monografia scrisă pe baza acestui material l-a făcut celebru. Acesta este un mod de a lucra, dar el nu putea fi aplicat în cazul ţestoaselor-marine.

Numărînd exemplarele pe care le-am primit în dar sau le-am cumpărat de la pescari, ori le-am văzut măcelărite în cherhanale, precum şi pe cele din colecţiile aflate la Museum of Comparative Zoology, la American Museum of Natural History şi la British Museum, am constatat că în optsprezece ani am reuşit să văd doar vreo sută de false-carete.

Chiar dacă adaug puţinele informaţii publicate şi relatările verbale ale pescarilor, triate de mine cu grijă, tot nu reuşesc să realizez mare lucru. Totuşi aceste informaţii îmi sînt suficiente pentru a putea schiţa sumar povestea falsei-carete şi a arăta că ea este un animal ciudat.

Există două centre unde falsele-carete se găsesc din abundenţă: coasta Floridei, de la delta rîului Suwannee la Florida Bay, şi coasta estică, din apropiere de St. Augustine şi pînă la Melbourne. Pe coasta estică, falsele-carete sînt cel mai binecunoscute de către

pescarii cu traulere *, care lucrează la oarecare distanţă de ţărm. Aceasta ar putea fi o indicaţie că şi aici, în sudul îndepărtat, animalele sînt împinse spre nord de Curentul Floridei — apele frontale ale Gulf Streamului. Cunosc un pescar din Canaveral care afirmă că a prins vreo mie de false-carete în decursul a douăzeci de ani de pescuit pe aceste locuri. Pe coasta golfului, falsele-carete se prind o dată cu ţestoasele-verzi, ceea ce justifică amplasarea micilor puncte de pescuit ţestoase de pe aci, şi adesea sînt vîndute împreună cu acestea din urmă unor cumpărători care nu ştiu să observe deosebirile dintre ele. Se prind cu ajutorul plaselor întinse de-a curmezişul canalelor mici, care străbat apele puţin adînci şi, întocmai ca şi ţestoasele-verzi tinere — ele se simt foarte bine aici. Dintr-un singur năvod se pot scoate uneori două-trei exemplare din fiecare specie, în timp ce carete propriu-zise nu se prind aproape niciodată.

În afară de Florida, falsa-caretă trăieşte de-a lungul întregii coaste, pînă în Texas. La frontiera mexicană informaţiile noastre încetează. Nimeni nu ştie ce se întîmplă mai departe cu falsa-caretă. Puţinele articole publicate asupra ţestoaselor marine mexicane menţionează doar primele patru specii, dar nu şi falsa-caretă. După părerea mea, falsele-carete de pe coasta atlantică nu formează un areal propriu-zis, în sensul zoogeografic, ci ele sînt răspîndite pasiv într-un singur sens, fapt datorat Curentului Floridei şi Gulf Stream-ului. Exemplarele expatriate, împinse de curent, au mai puţin control asupra lor decît planctonul de prin aceste locuri. Cele din marginea curentului pot eventual să pătrundă în apele de coastă, să ajungă la ţărm şi să vieţuiască aci, dar cele afundate în curent merg mai departe. Locul de unde Curentul Floridei se aprovizionează cu false-carete nu se cunoaşte din motive pe care le voi arăta imediat. Este însă neîndoielnic că prezenţa acestei ţestoase în North Carolina, New York Harbor

* Plasă de pescuit care se trage pe fundul mării. — *N.T.*

şi Martha's Vineyard, se datorește buclei nordice a acestui curent, situate exact în largul țărmului estic. Deși nu avem decît puține date despre falsele-carete, totuși putem fi siguri că ele nu s-au născut în aceste locuri, ci au fost aduse din alte părți.

Dar falsele-carete nu se opresc în Massachusetts; ele sînt luate de Gulf Stream și duse mai departe, în apele reci ale Atlanticului de nord. De aici curentul principal pleacă într-o nouă cursă, de viteză mai redusă, spre est, lunecă de-a lungul Mării Banchize, trece pe lîngă aisbergurile arctice și se lovește în cele din urmă de coastele Europei de vest, azvîrlind falsele-carete pe țărmurile Islandei, Cornwallului, ale Insulelor Scilly, în sudul Franței și în Azore.

Așadar, arealul falsei-carete nu este o întindere de ocean sau o fîșie de țărm. Este Gulf Streamul. Falsele-carete fac parte dintr-un mare vîrtej planetar, care începe acolo unde Curentul ecuatorial și alizeele răsăritene împing apa prin strîmtoarea Yucatan și o adună în Golful Mexic. Suprafața mării se ridică aici cu șase pînă la optsprezece țoli deasupra nivelului Atlanticului, formînd capul curentului, care împinge apa caldă în sensul acelor unui ceasornic în jurul golfului răsăritean și o trece prin strîmtorile Floridei sub denumirea de Curentul Floridei. Acesta întîlnește curînd Curentul Antilelor, ambele formînd acum Gulf Streamul în înțelesul restrîns al cuvîntului și se îndreaptă spre nord cu o viteză inițială de aproximativ trei noduri. Undeva de-a lungul traseului, falsele-carete sînt atrase în acest sistem și purtate lent în direcția curentului, spre Anglia, cale de trei mii de mile.

Ar fi greșit să se creeze impresia că falsa-caretă este o apariție obișnuită în Europa. De curînd am examinat șase false-carete engleze din colecția de la British Museum — cea mai bună colecție de țestoase-de-mare din lume — și am constatat că acestea sînt singurele exemplare europene din acest muzeu. Ele reprezintă probabil cel mult jumătate din numărul falselor-carete

engleze care au ajuns în mîinile naturaliştilor. Falsele-carete, ca de altfel toate ţestoasele marine, sînt foarte rare în apele europene. Dar chiar aşa fiind, mă întreb cîte exemplare şi-au început călătoria în America pentru ca şase dintre ele să-şi găsească locul la British Museum!

Două din caracterele exemplarelor rătăcite pe coasta britanică trebuie să aibă oarecare semnificaţie pentru biografia necunoscută a animalului: toate sînt mici (nici una nu depăşeşte opt ţoli lungime, iar una are doar patru ţoli) şi toate au fost aruncate pe plajă în perioada octombrie-decembrie. Talia mică ne face să presupunem că puii de ţestoase sînt transportaţi mai uşor decît exemplarele mari. Aruncarea lor sezonieră pe plajă rămîne însă fără explicaţie.

Dacă presupunem că punctul de intrare a falselor-carete în sistemul Gulf Streamului se află prin preajma capului Peninsulei Florida — şi modesta dovadă care pare să sprijine această afirmaţie va fi arătată ulterior —, atunci călătoria spre Europa ar trebui să dureze un an sau chiar mai mult. Nici măcar o singură ţestoasă nu ar putea să supravieţuiască în acest interval fără nici un fel de hrană. Aşadar, deşi falsa-caretă este un bentofag* tipic, sfărîmînd cu fălcile crabi şi moluşte, trebuie să conchidem că totuşi nu e greu să găsească vreun fel de hrană în Gulf Stream.

Probabil că mulţi dintre cititori s-au gîndit că modalitatea cea mai simplă de a descoperi locul pe unde falsele-carete intră în Gulf Stream ar fi stabilirea plajelor unde eclozează puii. Ar fi, desigur, logic, dar dificultatea cea mare este că aceste plaje nu au putut fi găsite.

În realitate nu există pînă acum nici o dovadă că falsele-carete se reproduc; în orice caz nu prin vreuna din căile cunoscute. Aşadar, mă găsesc tot în stadiul în care mă aflam cînd am stat

* Animal care se hrăneşte cu organisme de pe fundul apelor (*Benthos*). — *N.T.*

de vorbă cu Jonah Thompson. Pînă acum nimeni n-a văzut vreodată o pereche de false-carete în jocuri nupţiale sau în copulaţie. Oamenii prind şi măcelăresc mereu ţestoase, dar nici unul nu a găsit vreodată o femelă de falsă-caretă cu ouă. Nimeni nu a văzut false-carete pe o plajă de reproducere şi niciodată nu a fost găsit vreun pui proaspăt eclozat. Cea mai mică falsă-caretă cunoscută este un exemplar de patru ţoli, care a fost aruncat de valuri în Anglia. Acesta avea cel puţin cîteva luni. Un pui proaspăt ieşit din găoace trebuie să fie puţin mai mare de un ţol, deoarece careta, o ţestoasă care la maturitate este de două-trei ori mai mare decît falsa-caretă, nu are la naştere decît ceva mai mult de un ţol. Apoi, după cum se ştie, toate ţestoasele proaspăt eclozate au o urmă ombilicală moale, indicînd locul unde embrionul a fost legat de vitelus, iar pe vîrful botului prezintă un dinte ascuţit, denumit dinte-de-ou, pe care puiul de ţestoasă îl foloseşte spre a se elibera din găoace. Ţestoasele păstrează aceste rămăşiţe embrionare timp de mai multe săptămîni după eclozare, dar pînă în prezent la nici un pui de falsă-caretă nu s-au văzut asemenea semne.

În 1880, trimiţînd o falsă-caretă la Harvard, Kemp scria următoarele : „Ştim că vin să ouă pe plajă în lunile decembrie, ianuarie şi februarie, dar nu putem spune cîte ouă depun". Nu cred însă că Kemp ştia aşa ceva. Cînd am vizitat pentru întîia oară tabăra de rechini a lui Springer din Florida Keys, am venit înarmat cu această observaţie pe care m-am străduit oarecum s-o confirm. N-am avut însă nici un succes. Am vorbit cu oameni care cunoşteau bine falsele-carete, dar nici unul nu auzise măcar despre vreo ţestoasă care să ouă în timpul iernii şi nici nu văzuse vreodată cuib, ou sau pui de falsă-caretă. De atunci am auzit aceeaşi poveste de la peste 160 de pescari, dintre cei mai destoinici întîlniţi de mine între Capul Hatteras şi gura fluviului Mississippi. Am disecat toate falsele-carete care mi-au căzut în mînă, am făcut adevărate anchete printre oamenii care tăiau

ţestoase pentru piaţă, dar enigma falşei-carete tot nu am reuşit s-o dezleg.

Atunci cînd vînătorii de ţestoase şi pescarii sînt bombardaţi cu întrebări referitoare la falsa-caretă, ei istorisesc trei poveşti diferite. Cei mai mulţi sînt de acord cu Jonah Thompson, şi anume că animalul nu se reproduce, ci rezultă din împerecherea a alte două specii. Cel mai adesea auzi comentarii asemănătoare cu acela al unui pescar bătrîn din St. Lucie Inlet :

„Careta asta falsă nu se înmulţeşte. E un bastard, o corcitură care apare cînd o caretă montează o ţestoasă-verde, iar o caretă în călduri poate monta orice, chiar şi un băţ. Careta asta falsă nu face pui. E la capătul liniei, ca un catîr".

Doar foarte puţini din cei cărora le-am spus că falsa-caretă se reproduce cred acest lucru. Numai că — spun ei — ţestoasele astea procedează mai aparte, în afara cîmpului nostru de verificare. Poate că se reproduc pe vreun ţărm îndepărtat al Mării Caraibilor, unde ar trebui să fie observate de un om competent. Un *gringo* * atotştiutor, în orice caz.

Aceste afirmaţii aveau darul să mă liniştească atunci cînd ideea unui animal fără părinţi la fel cu el şi fără copii mă copleşea.

Necunoaşterea locului unde se reproducea această ţestoasă nu era de condamnat dacă acest lucru se petrecea în vreun colţ îndepărtat al Caraibilor fiindcă ţărmurile acestei mări sînt cunoscute numai în cîteva puncte. Falsele-carete nu se găseau prin aceste locuri, dar asta nu spunea mare lucru.

Închipuiţi-vă în ce stare de spirit mă aflam după terminarea călătoriilor întreprinse în jurul întregii regiuni a Caraibilor, la distanţe alese cu grijă, unde nu găsisem nici urme de false-carete şi nici oameni care să le cunoască. Ieşisem în larg cu vînători iscu-

* Nume dat de populaţia metisă din Caraibi albilor în general, dar mai ales celor din S.U.A. — *N.T.*

siţi. Examinasem ţestoasele din ţarcuri şi pe cele din rafturile muzeelor. Cutreierasem unele dintre cele mai renumite golfuri de ţestoase din emisfera noastră. Văzusem tot felul de lucruri, dar false-carete nu. Pretutindeni pe unde fusesem, oamenii cunoşteau patru feluri de ţestoase marine, dar nici una dintre ele nu era falsa-caretă.

Primisem o lovitură grea. Am reluat problema pornind de la Golful Mexic. Ignoranţa mea începu iarăşi să mă stingherească.

A treia explicaţie auzită în mod obişnuit de la un grup mai restrîns de oameni era că falsa-caretă vine să ouă aici în fiecare an, în luna iunie, împreună cu celelalte specii, în aceleaşi locuri şi în acelaşi timp. Am auzit de cinci ori această afirmaţie făcută de oameni serioşi. Cu alte cuvinte, de cinci ori mi s-au arătat porţiuni diferite de plajă pe care se credea că ouă falsele-carete.

Patru din aceste poveşti s-au destrămat cu timpul, în urma întrebărilor puse, fiindcă ele se bazau fie pe lucruri auzite, fie pe identificări greşite ale ţestoasei respective. Numai într-un singur caz nu fusesem în stare să găsesc punctul slab al afirmaţiei unui om care spunea că văzuse o falsă-caretă depunîndu-şi ouăle pe o anumită plajă. Totuşi, pînă la urmă am ajuns într-un impas fiindcă el ţinea morţiş la amintirea unei singure false-carete văzute cu 25 de ani în urmă la lumina lunii. Aşa că nu-i de mirare că începui să-l cred nebun.

Sînt dispus să admit afirmaţia că în prima noapte cu lună plină din iunie falsele-carete se tîrăsc greoi pe marginile şoselei naţionale pentru a-şi săpa cuiburile, întocmai cum fac şi caretele, dar aceasta nu mă linişteşte cu nimic.

Aşadar, iată enigma falsei-carete : o jivină mare, comestibilă, ce trăieşte în ape litorale, unde se găseşte din abundenţă, fiind binecunoscută de toţi cei care locuiesc de-a lungul ţărmului estic al golfului sau în jurul capului Peninsulei Florida. Este dusă de Curentul Floridei şi de Gulf Stream pe coasta Atlanticului şi

nu traversează niciodată spre partea estică a curentului, nefiind cunoscută în Bahama şi în Bermude. Emigranţii plutitori se strecoară din curent în apele litorale, ajungînd spre nord chiar pînă la Massachusetts, traversează apoi în Europa şi arareori înaintează cu curentul deviat pînă în Azore sau mai departe. Nicăieri în acest vast teritoriu nu s-a descoperit vreun indiciu despre activitatea de reproducere a falselor-carete.

Ce s-ar putea face în faţa unei asemenea probleme ? Într-un timp mă obişnuisem cu gîndul că într-o bună zi soluţia se va ivi pe neaşteptate, dar astăzi am renunţat la această idee. Rezolvarea problemei cere muncă, deplasări, imaginaţie şi răbdare. Probabil că totul se va transforma într-o căutare sistematică de locuri de reproducere, problema neputînd fi clarificată doar prin deplasările de la sfîrşit de săptămînă. S-ar putea ca soluţia — o dată cunoscută — să se dovedească a fi extrem de simplă şi de firească, dar deocamdată plutim în plin mister.

Multe dintre legile ştiinţei au debutat ca teorii, iar acestea din urmă nu sînt decît ficţiuni ale imaginaţiei. Modul ştiinţific de formulare a unei teorii impune examinarea tuturor datelor care au legătură cu faptele cercetate, oricît de absurde ar fi ele pentru timpul respectiv. Unele dintre soluţiile cele mai fantastice s-au dovedit cu timpul a fi cele mai bune.

În cazul misterului falsei-carete trebuie să analizăm, fără prejudecăţi, toate ipotezele, indiferent dacă ele au fost concepute de pescarii de heringi sau de minţile luminate ale cercetătorilor.

Trebuie să punem una lîngă alta toate ipotezele, să le evaluăm pe fiecare în parte şi să facem apoi o selecţie obiectivă. Rezultatul acestei selecţii va constitui răspunsul ipotetic la enigma falsei-carete. S-ar putea ca acest procedeu să fie greşit, dar deocamdată este singurul lucru pe care îl putem face.

Dintre explicaţiile ce se impun de la sine, cea mai simplă ar fi că falsa-caretă nu se reproduce, ci apare prin generaţie spontanee. Ţinînd seama de ceea ce ştim, acesta este răspunsul cel mai

direct, şi în trecut el ar fi fost acceptat ca singura soluţie rezonabilă. Biologii de astăzi însă nu mai pot concepe un animal viu fără ca acesta să aibă cel puţin un părinte.

Ca o variantă a acestei ipoteze putem admite explicaţia care mi-a fost sugerată, în mod independent, de mai mulţi cunoscuţi, dintre care cel puţin cîţiva sînt perfect normali. Nu cumva falsa-caretă va fi fost cîndva capabilă de reproducere, dar şi-a pierdut brusc această capacitate, devenind sterilă într-un mod cu totul întîmplător ? În cazul acesta, falsele-carete pe care le întîlnim astăzi ar trebui considerate ca cei din urmă membri ai unei generaţii în curs de dispariţie. Desigur, e greu să admiţi acest lucru. Mărturisesc cu toată sinceritatea că nu mă simt de loc satisfăcut dînd o asemenea explicaţie, dar o menţionez numai din obligaţie ştiinţifică.

Cred totuşi că e mai bine să pornim de la ideea că falsele-carete se reproduc într-un fel oarecare. În acest caz, locul sau modul de reproducere ar fi singura problemă.

Poate că această ţestoasă nu depune ouă, ci naşte pui vii, cum face şarpele-de-mare. În acest caz neputinţa noastră de a găsi cuiburi şi ouă pe ţărm ar fi scuzabilă. Dar această presupunere este infirmată de lipsa de femele gravide, indiferent dacă ele nasc pui vii ori depun ouă. Dar nu numai atît, o ţestoasă care ar naşte pui vii ar fi tot atît de senzaţională ca şi un cîine care ar face ouă. Oriunde ar trăi — pe uscat, în apă dulce sau în mare — toate ţestoasele cunoscute sapă fără deosebire gropi şi depun în ele ouă cu coaja albă. Procedează aşa încă din cretacic.

Să presupunem totuşi că falsa-caretă nu se abate de la obiceiurile rudelor ei şi că depune ouă, dar atît de departe de uscat, încît puii încetează de a mai fi pui înainte ca noi să-i putem vedea. Dacă locul de pontă este foarte îndepărtat, poate că femelele au nevoie de timp pentru a ajunge acolo, şi de aceea noi le vedem doar cînd nu poartă ouă. Aceasta este o variantă a ipotezei pre-

cedente, dar care nu poate fi acceptată din aceleaşi motive. Ar fi o „inovaţie“ prea mare pentru o ţestoasă care timp de cincizeci de milioane de ani nu s-a reprodus decît prin ouă depuse pe uscat. Pe lîngă aceasta, umezirea prelungită cu apă sărată ar ucide embrionii, ca şi în cazul altor reptile şi ţestoase marine, şi deci ar trebui să presupunem că este vorba de un ou cu însuşiri absolut noi, din care să iasă teoretica noastră falsă-caretă pelagică *.

Poate că ceea ce ne-a derutat mai mult a fost nu *modul*, ci *perioada* ciudată de reproducere. Poate că sezonul de pontă este foarte scurt, ele depunîndu-şi ouăle fie numai în ajunul Anului nou, fie în cea mai scurtă sau mai friguroasă noapte a anului. Toate celelalte ţestoase-de-mare din Atlantic au un sezon de pontă de mai multe săptămîni, care începe spre sfîrşitul primăverii, dar nu ar fi exclus ca falsa-caretă să-şi depună ouăle în mijlocul iernii, cînd vînătorii de ţestoase au alte treburi. Ei bine, nu e posibil acest lucru din aceleaşi motive : lipsa de femele cu ouă. În plus, chiar în sezonul de iarnă oamenii circulă cu automobile pe plajele din Florida, pescuiesc cu undiţa, îşi dau întîlniri, prind *coquinas* ** şi chiar înoată. Este imposibil să credem că urmele de ţestoase lăsate iarna sau în orice perioadă, fie ea oricît de nefavorabilă, ar fi putut trece neobservate. Aceasta era presupunerea lui Kemp, dar cred că el nu făcea decît să reproducă părerile altora.

Am mai putea presupune că falsa-caretă din Statele Unite provine din altă parte şi ajunge în Golful Mexic fie prin migraţie, fie cu ajutorul curenţilor. Această ipoteză pare întemeiată la prima vedere fiindcă totul e pus pe seama curenţilor, care ar putea (şi cu siguranţă că aşa se şi întîmplă) să transporte falsele-carete de-a

* Animal care înoată liber în apa mării. — *N.T.*

** Moluşte *Donax*, care sînt mici, bivalve, uneori foarte abundente pe plajele din Florida, unde sînt adunate pentru supă. — *N.A.*

curmezişul Atlanticului, din Africa pînă în Antile şi foarte probabil pînă în Golful Mexic. Dar dacă priveşti cu atenţie coloniile de false-carete străine îţi dai seama că populaţia din golf nu a putut proveni în acest mod, în primul rînd pentru că specia care se întîlneşte aici este prea abundentă pentru a fi considerată ca o acumulare de exemplare rătăcite accidental. Dar mult mai concludent este faptul că există o deosebire neînsemnată, dar constantă, între falsele-carete din golf şi cele din Africa de vest şi de pe coasta pacifică a Americii de Sud, singurele care ar fi putut pătrunde în apele Floridei. Indiferent din ce parte a lumii provin, toate falsele-carete au pe carapace două pînă la şase plăci suplimentare faţă de falsele-carete din Florida. Presupunerea că ţestoasele din golf au fost aduse de Curentul ecuatorial ne obligă să admitem un fapt absurd, şi anume că fiecare dintre ele s-ar fi oprit undeva în drum pentru a-şi remodela carapacea. De asemenea, n-ar fi exclus ca vreo falsă-caretă din golf să fi pătruns ocazional în apele americane, purtată fiind de Curentul ecuatorial. În acest caz ar putea fi admis doar un exemplar care şi-a început călătoria cu trei ani în urmă, a fost tîrît de Curentul Floridei şi a supravieţuit în timpul circuitului acestuia în jurul lumii, pentru a se înapoia în cele din urmă în apele sale de baştină. Ca atare, orice falsă-caretă africană care ar pătrunde în golf ar fi recunoscută cu uşurinţă. Deci curenţii oceanici nu ne pot ajuta să dezlegăm enigma acestei ţestoase.

Dar de ce să ne facem atîtea probleme şi să nu acceptăm părerea, foarte des exprimată, că falsa-caretă ar fi în fond un hibrid, care — ca şi mulţi alţi hibrizi — este steril? Aşa o consideră majoritatea pescarilor şi vînătorilor de ţestoase, dar asemenea păreri pot fi citite chiar şi în *Riverside Natural History*. Majoritatea pescarilor afirmă că falsele-carete rezultă din împerecherea unui mascul de caretă cu o femelă de ţestoasă-verde, dar uneori sexele sînt inversate. Cîţiva afirmă că mezalianţa implică o caretă şi o ţestoasă-de-baga, ori o ţestoasă-debaga şi o ţestoasă-verde.

Dar scepticismul de care am dat dovadă în aceste împrejurări m-a făcut să-mi pierd prietenii şi să apar în faţa unor oameni pe care-i preţuiesc drept un nebun îndărătnic. Aproape tot ce ştim despre acest animal ne conduce la afirmaţia că falsa-caretă este o corcitură tot atît de lipsită de descendenţă ca un catîr.

După cum am mai spus, există false-carete şi în Pacific, dar masculii de aici gonesc după femele, le prind şi se împerechează cu ele, apoi femelele merg la ţărm, sapă gropi în nisip şi depun în mijlocul lor nişte ouă rotunde, din care ies pui de false-carete cu „dinţi de ou“ şi cu semne ombilicale, ca şi la celelalte ţestoase. Atunci ce sens ar avea ca falsa-caretă să fie un hibrid într-o parte a arealului său şi o specie separată într-alta ; să se reproducă normal la Acapulco, dar să lase alte specii de ţestoase să facă această treabă în locul ei la Tampa ? De fapt, această idee este de neconceput.

După cum am subliniat mai înainte, falsele-carete din Atlantic sînt despărţite de cele din Pacific printr-un teritoriu destul de vast. Cu toate astea ele sînt foarte asemănătoare şi mult mai apropiate între ele decît orice alte forme de ţestoase. Singurele deosebiri pe care am reuşit să le disting sînt plăcile suplimentare la carapacea speciilor din Pacific şi uneori un colorit ceva mai verde. S-ar mai putea menţiona unele diferenţe neînsemnate în ce priveşte dimensiunile corpului. Este sigur însă că nimeni n-o să poată crede vreodată că una a apărut din ouă de falsă-caretă *(Lepidochelys)*, iar alta din ouă de caretă propriu-zisă *(Caretta)*.

Problema ar fi fost mai simplă dacă nu se afla nimic despre existenţa falsei-carete din Pacific. Prietenii mei din jurul cherhanalelor nu ştiu acest lucru şi sînt liniştiţi. Eu nu. Asta-i rezultatul doctoratului în biologie...

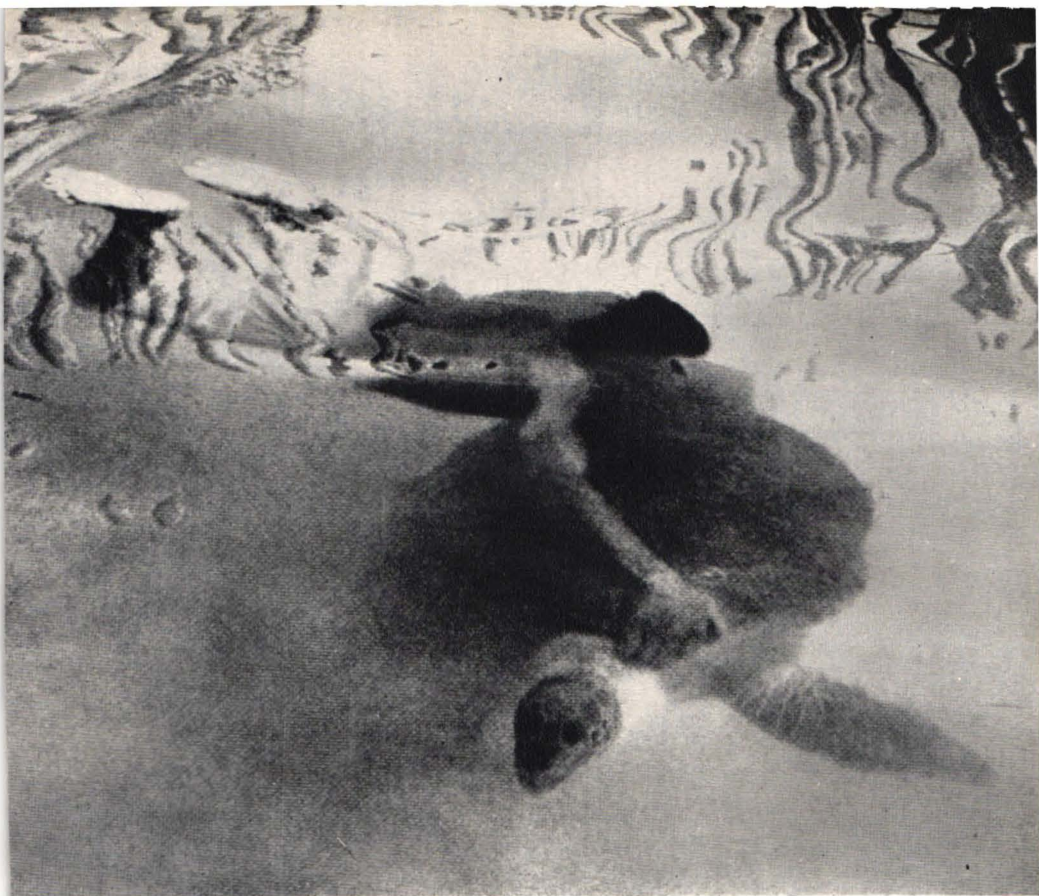
Aceleaşi obiecţii care fac ca ideea hibridării să fie nesatisfăcătoare par să conteste şi afirmaţia că falsa-caretă ar fi un fel de variaţie

bruscă, un exemplar ieşit din comun, apărut întîmplător printre descendenţii normali ai celorlalte forme de ţestoase, ai caretei, de pildă. În acest caz, falsa-caretă din Pacific, cu obiceiurile ei normale de reproducere, vine să infirme ipoteza de mai sus.

Să vedem acum ce s-ar putea răspunde acelora care susţin că cuiburile de false-carete au fost pur şi simplu trecute neobservate din cauză că ele sînt împrăştiate printre cuiburile celorlalte ţestoase, de care nu se deosebesc prea mult.

Ei bine, pentru mine aceste afirmaţii sînt de-a dreptul jignitoare. Sînt de acord că poate sutele de ore neproductive pe care eu şi prietenii mei le-am petrecut umblînd de-a lungul plajelor nu reprezintă o dovadă de neînlăturat, dar cum rămîne cu profesionişti ca Joe Saklin, Tony Lowe, Paco Ortega, sau cu întreaga mea armată de informatori aleşi dintre vînătorii de ţestoase clandestini, care au trăit toată viaţa pe coasta de est ? Trei luni pe an aceşti oameni patrulează de-a lungul plajelor în vehicule pentru ţestoase — turisme cu două locuri, cu caroserie joasă şi cu cauciucuri foarte mari — înşelînd vigilenţa puţinilor paznici însărcinaţi cu protecţia ţestoaselor şi prinzînd anual sute de ţestoase. Din totdeauna au avut această ocupaţie şi continuă s-o aibă, cu riscuri crescînde, deoarece o mînă de mari cofetari au aflat ceea ce gospodinele din Savannah şi Charleston ştiau de foarte multă vreme, şi anume că ouăle de ţestoasă au calităţi deosebite pentru conservarea prăjiturilor şi de aceea oferă preţuri fantastice pentru ele. De asemenea, grataragiilor din gheretele ieftine înşiruite de-a lungul şoselei Dixie le place să amestece carnea de cincizeci de cenţi livra * pentru cîrnaţii *hamburger* cu carne de caretă de douăzeci şi cinci de cenţi livra. Iată de ce oamenii nu vînează ţestoase din distracţie. Cunosc ţestoasele şi tot ceea ce se petrece pe plajă în timpul nopţilor lungi de

* 1 livră = 0,4536 Kg.

Pescuitor de broaște țestoase. Foto Kurt Severin.

Sat de pe coasta caraibă. Foto Kurt Severin.

vară, dar ei nu ştiu nimic despre reproducerea falsei-carete. Toţi oamenii aceştia mi-au afirmat că falsele-carete nu vin nicicînd pe mal. Deoarece nu le-am făcut niciodată morală asupra metodelor lor de lucru, mi-am făcut prieteni printre aceşti braconieri şi dacă vreo falsă-caretă ar veni vreodată pe plajă mă prind că aş afla acest lucru în cîteva ore.

Afirmaţia că ţestoasele nu vin niciodată la ţărm nu este pe deplin întemeiată fiindcă există multe plaje — cum este şi cea dintre Tampico şi Beaufort — care nu sînt controlate şi nici nu figurează pe hărţi ca fiind cu nisip. Atîta timp cît există o asemenea situaţie, nu putem fi niciodată siguri că faptele constatate sînt juste. Pînă nu se vor cerceta toate plajele nu putem susţine că falsa-caretă nu se reproduce pe vreo insuliţă sau pe vreo plajă mică, izolată pe undeva pe coasta de sud-est a Statelor Unite.

Aceasta este, cred eu, ipoteza cea mai apropiată de adevăr. Ea concordă cel mai bine cu faptele cunoscute pînă acum. E greu s-o accepţi pentru că impune inventarierea fiecărui petic de nisip de-a lungul a sute de mile de coastă. Pare improbabilă, deoarece nici o altă ţestoasă nu este atît de fanatică în alegerea locului de reproducere ca falsa-caretă. Să ne amintim însă că falsa-caretă şi-a manifestat şi în alte feluri dispreţul ei pentru tradiţie. În ciuda conţinutului ei învechit, această ipoteză pare cea mai bună din toate.

Aşadar, pentru dezlegarea misterului falsei-carete trebuie să căutăm o fîşie mică, izolată, de ţărm, unde ea vine să-şi depună ouăle. Poate vă gîndiţi la Cape Sable sau la Dry Tortugas, dar oamenii de pe aceste ţărmuri au adunat multe ţestoase, fără să fi întîlnit false-carete. De asemenea, nu poate fi vorba de vreunul dintre teritoriile bune de ţestoase de pe coasta de est, adică fîşia dintre Palm Beach şi Melbourne, fiindcă acestea sînt prea vizitate. Nu este nici Sanibel, nici Bonita Beach sau Naples şi aproape sigur că nu este nici una din insulele situate de-a lungul arcului Panhandle. Locul de reproducere al falselor-carete s-ar

putea afla în afara Floridei, pe vreuna din insulele Georgiei sau ale Carolinei de Sud, sau poate în vreun loc dintre Vera Cruz şi Brownsville, pe care mexicanii nu-l cunosc încă. Personal, mă îndoiesc că acest loc s-ar găsi undeva în şirul de insule de la Grand Bahama pînă la Turks şi Caicos.

Atîta timp cît am dat crezare zoologilor care se citau unii pe alţii, afirmînd că există false-carete în Caraibi, puteam presupune, de bine de rău, că falsa-caretă se reproduce în aceste locuri.

Misterul falsei-carete m-a urmărit în toate peregrinările mele. Oricît de entuziasmat am fost de studierea ţestoaselor-verzi, de care m-am ocupat în primul rînd, sau de curioasele şi nesfîrşitele aventuri pe care vi le voi relata, cel mai mult m-a surprins faptul că în Marea Caraibilor falsele-carete lipsesc cu desăvîrşire.

Nu rămîne deci decît să continuăm cercetările noastre amănunţite. Şi, înainte de a ne fixa asupra oricărui alt loc, să revenim în Golful Floridei, în porţiunea dintre cap şi recifele din nord unde marea, presărată cu insule, e mai puţin adîncă. Deşi aici sînt zeci de insuliţe ca Sandy Key, ele nu au fost vizitate de naturaliştii care urmăreau răspîndirea falsei-carete. În această regiune ţărmurile sînt acoperite cu mangrove, în care nici o ţestoasă nu s-ar putea reproduce; uneori aceste desişuri sînt întrerupte de fîşii de plajă înguste, care ar putea constitui locul cel mai prielnic pentru reproducerea falselor-carete. Golful este accesibil atît Curentului Floridei, care transportă, probabil, exemplarele rătăcite în Gulf Stream, cît şi apelor litorale ale Peninsulei Florida unde falsele-carete sînt mai abundente ca oriunde. S-ar putea, de asemenea, ca felul de viaţă specific al puilor de ţestoase marine să nu ne permită să deosebim puii de falsă-caretă şi să observăm că femelele cu ouă întreprind migraţii locale sezoniere.

Totul pare puţin probabil, dar este cea mai verosimilă soluţie pe care o putem accepta.

De aceea, poate că ar fi trebuit să rămîn în golf, acolo unde Jonah Thompson a azvîrlit harponul cu ani în urmă pentru a dezlega enigma falsei-carete. S-ar putea ca falsele-carete din oricare parte a Atlanticului să provină din apele calde, unde a fost găsit primul

exemplar, împreună cu lamantinii *, cu peştele *Albula vulpes* ** şi cu ultimele exemplare de crocodili. Poate că şirul întrebărilor se va sfîrşi în acelaşi loc de unde a început, după ce va fi descris un cerc complet, şi va dezvălui misterul falsei-carete în prima noapte de vară cu lună plină.

* *Trichechis manatus,* animal asemănător cu foca. — *N.T.*

** Peşte marin de mărime mijlocie, care trăieşte în apă puţin adîncă şi este considerat de unii autori ca fiind cel mai dinamic peşte din lume pentru pescuitul sportiv. — *N.A.*

În calea vîntului

Pînă acum nu aţi aflat decît o parte din istoria falsei-carete. Ceea ce urmează este partea cea mai interesantă din toate. Faptele s-au petrecut recent, undeva departe, în colţul sud-estic al Caraibilor, acolo unde încercam să vă conving că nu există false-carete.

Mă aflam la Trinidad, sus pe coasta sălbatică din nord-estul insulei, dincolo de calea vîntului, unde pădurea coboară pînă la marginile falezei de piatră, iar marea agitată se retrage şi se avîntă, lovind pereţii de stîncă. Aici nu te mai desparte de lume decît şuieratul vîntului şi silueta ştearsă a Insulei Tobago, profilată spre răsărit.

Trăsesem la casa de odihnă a guvernului din Matelot, cocoţată pe o stîncă de lîngă mare. Într-o după-amiază tîrzie stăteam întins în hamac pe verandă. Îmi petrecusem ziua umblînd pe cărări abrupte în pădurea tropicală, prinzînd broaşte şi şerpi şi încercînd să fac fotografii în culori, care cu greu pot fi realizate în penumbra arborilor mora. În asemenea împrejurări oboseala face ca orice om, fie el profesor universitar, să se simtă rege dacă posedă un pridvor

aşezat în calea alizeului, un hamac şi o ceaşcă cu rom şi cu lămîie. La ora aceea nu invidiam pe nimeni. Şedeam întins în hamac, mîngîiat de adierea vîntului şi priveam în depărtare.

Marea şi cerul erau încadrate de căpriorii acoperişului şi de balustradă, ca o fotografie colorată supraexpusă, numai că fiecare culoare era prea intensă pentru a fi reală. Îndepărtata umbră albăstruie a Insulei Tobago era acoperită de nori cenuşii veniţi de pe uscat, iar deasupra mării vîntul gonea nori mai mici, rotunzi, asemenea unor capsule deschise de bumbac ce plutesc în aer pe fondul albastru al cerului. Se îndreptau spre uscat fără întrerupere, fără grabă, iar dedesubt, pe mare, se deplasau în şiruri ordonate umbrele lor.

În depărtare, printre crestele înspumate ale valurilor, lucrau pescarii din Matelot, poate vreo douăzeci la număr, în bărcuţe cioplite, cu pînze triunghiulare extrem de mari, confecţionate din saci de zahăr cusuţi între ei, pe care vîntul le umfla ca pe velele unor iahturi de cursă. Micile ambarcaţii se înşiruiau de la faleză pînă aproape de orizont, ridicîndu-se şi alunecînd pe marea agitată, grupîndu-se, încrucişîndu-se sau plonjînd mînate de vînt în direcţia alizeului.

În afară de umbrele bărcilor se mai profilau în apă şi alte pete, negre, cam de jumătate de acru *, care nu se deplasau spre ţărm ci de-a lungul lui, ocolind promontoriul care înainta în mare.

Mă ridicai să văd mai bine. Deasupra umbrelor zării îndată numeroşi pescăruşi şi păsări-fregată, care se lăsau în picaj, cît şi exploziile de spumă ce se formau acolo unde un soi de stavrizi (*Caranx speciosus*) ** retezau marginile umbrelor.

Numai tîrziu mi-am dat seama că petele care se mişcau de-a lungul coastei erau peşti mici. În locurile unde aceştia stăteau neclintiţi şi primeau loviturile fără zgomot şi fără zvîrcoliri desperate, bărcuţele cu vele albe veneau din toate direcţiile, trăgînd după ele

* 0,404 ha. — *N.T.*

** Rudă de talie mare a scrumbiei spaniole, făcînd parte din familia *Carangidae*. — *N.T.*

momelile de burtă de pește, pentru a vedea dacă nu cumva stavrizii, delfinii sau corifenele* le preferă în locul hamsiilor. În acest timp, valurile mari își continuau asaltul, neîmblînzite, năpustindu-se cu furie peste recif, unul după altul, spărgîndu-se și înspumînd turnurile aflate pe țărmul mîncat de ape.

În bucătăria mică de lîngă camera mea, Ashanti, o femeie înaltă, prepara o scrumbie de vreo șase livre, adusă de mine. Jumătatea dinainte fumega într-o oală de pămînt, aproape înecată printre roșii și cățel de usturoi tocați mărunt, iar cealaltă jumătate lăsa să picure unt australian pe cărbunii de mangrovă de sub ea. O jumătate de fruct-de-pîine se pîrjolea pe un grătar de Birmingham, iar eu așteptam cu nerăbdare ora prînzului.

Preocuparea de a studia țestoasele marine era trecută pentru moment pe seama soțului bucătăresei. El coborîse jos pe faleză punînd în mișcare toți vînătorii locali de țestoase. Trei băiețași prindeau diferite animale : șopîrle pe trei pence bucata și șerpi pe un șiling și șase pence. Pe panta alunecoasă de sub pridvor erau legați o capră și un măgar. Capra se ridica din cînd în cînd pe picioarele dinapoi pentru a se înfrupta din *guavas*-ul** de deasupra ei. Măgarul era mic și cenușiu. După aspect părea să fie de prin Indiile de vest. Era liniștit și calm. Numai din cînd în cînd dădea glas celui mai straniu strigăt de animal — sălbaticul, dulcele, fantasticul, scandalosul răget al măgarului.

Deodată se auziră pași la capătul verandei. Omul trimis să afle cîte ceva despre țestoase se înapoiase. Îmi spuse că oamenii care cunoșteau cel mai bine aceste animale se aflau într-un sat din apropiere, la vreo nouă mile spre apus, dacă urcai de-a lungul coastei. Îi mulțumii și îi spusei că voi merge acolo a doua zi de dimineață. Îmi explică apoi cum să țin poteca. Între timp mi se aduse prima jumătate din scrumbie și discuția noastră luă sfîrșit.

* *Coryphaena hippurus*, pește frumos colorat în verde și galben, de 2 m lungime. — *N.T.*

** Guavas = *Psydium pyriferum*, fructul unui arbust din familia *Mirtaceae*, răspîndit în America tropicală. — *N.T.*

A doua zi în zori îmi lăsai maşina la capătul şoselei şi o luai pe jos pe drumul de peste faleză. Înaintam încet. Nicăieri nu văzusem vreo privelişte atît de frumoasă ca aceea de pe coasta de nord a Trinidadului, situată între Matelot şi Golful Maracas. La început poteca urca printr-un desiş de tufe uscate, înalte pînă la brîu, spre un promontoriu în formă de turn, apoi îşi fácea drum printre coloanele netede şi înalte ale unei fîşii de junglă, sau cobora de-a lungul unei plaje mărginite de palmieri. Mergeam încet. Vreo jumătate de oră am admirat cuiburile de ţestoase şi locul în care un pîrîu de apă dulce îşi amesteca apa lui rece, adusă din munţii îndepărtaţi, cu apa caldă a golfului. Broaşte mici îşi dădeau întîlnire cu crabii, iar baracude cît degetul se repezeau ca sfîrlezele după gîndaci.

În cele din urmă ajunsei pe un deal de unde se zăreau în depărtare nenumărate căsuţe. Erau mărunte, scăldate în soare, cu acoperişurile înalte şi ascuţite, ca la colibele lui Disney *. Unele căsuţe erau cocoţate pe pantă, printre palmieri şi arbori-de-pîine. La poalele lor se afla un golf adînc şi îngust ca un fiord. Cîteva bărci urmau să plece în larg. Unele tocmai îşi înălţau pînzele, altele căutau să prindă în velele lor triunghiulare urmele de vînt care ajungeau la capul golfului, iar două porniseră deja printre pereţii înalţi de stîncă. O singură barcă se legăna pe valurile din apropierea gurii micului braţ de mare.

De pe poteca de deasupra plajei se zărea o barcă care mai zăcea în nisip. Echipajul ei, compus din trei oameni, se pregătea s-o împingă în mare. Mă aplecai peste parapet ca să-i salut. Eram o arătare neobişnuită acolo sus pe potecă, alb, mînjit cu argilă şi încins cu saci. Dar aceşti oameni au tact şi amabilitate. Ei îşi trag aceste însuşiri din lupta lor cu marea, după cum oamenii săraci din alte locuri le capătă lucrînd pămîntul. Se opriră numai o clipă să mă privească, apoi unul dintre ei, un bătrîn care intrase în apă pînă la genunchi, spuse :

* Walt Disney, cunoscut desenator american, realizatorul a numeroase filme cu desene animate. — *N.T.*

— Bună dimineața, dom'le.
— Este cineva pe-aici care pescuiește țestoase ?
— Ce ați zis, dom'le ?
— Prindeți țestoase pe aici ?
— Țăstoase ? Uneori prindem, dom'le.
— Așa ? Atunci spuneți-mi cîte feluri de țestoase prindeți ?
Întrebarea mea era de rutină.
Cei trei oameni prinseseră a vorbi între ei cu voce înceată, încercînd să numere pe degete cîte tipuri de țestoase ar cunoaște. Părea că există divergențe. În cele din urmă, unul dintre cei doi care nu vorbise pînă atunci privi în sus și strigă ceva destul de tare, dar complet neinteligibil.
— Ce ai spus ? îi strigai eu.
Omul mă privi îndelung, apoi ridică din umeri și rîse. În cele din urmă deveni foarte solemn.
— Vă zice despre țăstoasă, dom'le, spuse bătrînul.
— Dar în ce limbă vorbește ?
— În grai, dom'le, zise el.
— Ce fel de grai ?
Se iscă o mică discuție cu voce scăzută, apoi vorbitorul privi iar spre mine.
— Franceză, dom'le. Vorbește franceza, spuse el.
Pe loc, ceilalți doi îl apucară de umeri și începură să discute aprins. Apoi tăcură, priviră tustrei spre mine și omul din apă vorbi din nou :
— Caraibă, dom'le. Zic că e caraibă. Nu sînt de loc sigur, dom'le. Noi îi zicem grai.
— Bine, perfect. Dar ce-i cu țestoasele ? Era vorba să-mi spuneți cîte sînt. V-ați hotărît ?
— Noi prindem cinci feluri de țăstoase, dom'le.
— Cinci ați spus ?
De data aceasta, bătrînul mă privi insistent. Mă fixau cu toții. Încercai să ies din încurcătură tușind tare, zgomotos și scuipînd, apoi adăugai :

— Foarte bine. Să vedem acum care sînt cele cinci feluri de țestoase. În majoritatea locurilor se prind numai patru. Care sînt cele pe care le cunoașteți voi ?

— Nu vedem adesea decît patru. Prindem bagaua. O cunoașteți, dom'le ?

— Țestoasa-de-baga, sigur. Prindeți și țestoasa-de-piele ?

— Ce-i aia, dom'le ?

— Cea mare, neagră, cu dungi.

— Da, dom'le, țăstoasa-de-piele. Noi o numim pe asta țăstoasa de Orinoco.

— Sigur, asta este. Apoi prindeți țestoasa-verde.

— Așa-i, dom'le.

— Și careta.

— Caritul. Numai la apă adîncă îl găsim.

Respirai adînc, deși nu era nimic neobișnuit în povestea asta.

— Foarte bine, spusei. Și care e ultimul tip de țestoasă ?

— Batalí *, dom'le. Ceilalți doi dădură din cap afirmativ.

— Batalí ? Ce-i aia batalí ? N-o cunosc pe asta. Cum arată ?

Apoi mi-o descriseră.

— Țăstoasă mică, dom'le, de culoare cenușie. Are țeasta rotundă și capul mare ca la carit. Batalí asta este adusă de curenții puternici ce vin dinspre mare. Este o țăstoasă rea, dom'le. Zgîrie și mușcă și nu vrea să stea pe spate. Unii oameni le spun țăstoase de le plesnește inima. Ele nu rezistă la drum. Nu le aducem pe astea acasă. Le prindem rar — trei, patru pe sezon — și doar la curent puternic.

Nu numai că cele spuse semănau cu ceea ce mai auzisem și la o mie de mile depărtare cu optsprezece ani în urmă, dar bătrînul aducea falsa-caretă în Trinidad. Afară doar dacă nu se înșela sau dacă nu-și bătea joc de mine punînd în joc o imaginație mult prea evoluată. Bătrînul acesta aducea falsele-carete pe plajele din împre-

* Nume dat în Trinidad unei țestoase marine, presupusă a fi din genul *Lepidochelys.*

jurimi, aşa cum se întîmplase şi în Anglia. Cum în Caraibi nu există nici un curent cu direcţia spre sud şi nici false-carete, aceşti batalí nu puteau să vină decît din Africa !

Curentul despre care vorbea bătrînul este în parte Curentul ecuatorial de nord, capătul terminal al Gulf Streamului, şi în parte Curentul ecuatorial de sud, o continuare a Curentului Benguela din sud-vestul Africii.

Există două căi prin care falsele-carete pătrund în curent. S-ar putea ca ele să intre în apele Gulf Streamului atunci cînd acestea o iau spre sud, pe lîngă Europa, iar de aici trec dincolo de Azore — ultimul loc unde le-am putut stabili urma. Încep apoi a doua traversare a oceanului, cînd curentul este împins în direcţia vestică, spre Brazilia, de către coasta nord-vestică a Africii. S-ar putea ca ţestoasele din Trinidad să nu aibă nici o legătură cu falsele-carete din Gulf Stream, fiind doar exemplare rătăcite dintr-o rasă de false-carete care trăiesc de-a lungul coastei apusene a Africii tropicale. Acest lucru ar fi uşor de stabilit deoarece colonia africană de ţestoase are carapacea cu şase sau şapte plăci mari de fiecare parte, în loc de cinci cîte se întîlnesc la populaţiile din Golful Mexic. Aş putea spune cu uşurinţă din ce rasă fac parte ţestoasele din Trinidad dacă aş vedea vreuna.

Cam acestea erau gîndurile care mă frămîntau în timpul cît stătusem pe poteca de pe faleză. După un timp mă adresai din nou pescarilor :

— Aş dori să ştiu dacă puteţi să-mi găsiţi vreo carapace veche a acestei batalí. Una care zace aruncată pe undeva, sau poate un craniu. Credeţi că e posibil să pot vedea vreuna ?

Bătrînul din apă se scuză.

— Nu le luăm cu noi, dom'le, zise.

— Dar se pot prinde uşor cînd vin pe plajă să ouă ?

Asta îl puse în mare încurcătură şi ştiam de ce.

— Ţăstoasa asta nu depune ouă dom'le, spuse el. Nu le vedem pe ţărm.

Ce puteam face? Să ţin prelegeri unor pescari încurcaţi. Să mă alătur vulturilor hoitari ca să caut prin grămezile de gunoi. Să ofer o recompensă pentru viitoarea minune sau să aştept!

Nu găsii nici cea mai mică dovadă despre felul cum se reproduc aceste ţestoase. Mă întorsei acasă lăsînd în urmă cîţiva prieteni dintre locuitorii falezelor şi cherhanalelor.

Dacă *există* vreo batalí prin aceste locuri apoi aceasta trebuie să fi fost adusă de Curentul african. O parte din moleculele acestui şuvoi provin din Florida, iar alta din Senegal. Unul din aceste locuri este patria ţestoasei batalí, căreia-i plesneşte uşor inima şi care ajunge pînă pe falezele de lîngă Matelot.

Favoriții zglobii din Parque Vargas

Deşi era miezul zilei, în Parque Vargas părea că se lăsase amurgul. Pe străzile încinse din Puerto Limón, ce înconjurau *plaza*, nu zăreai nici ţipenie de om. Doar cîteva biciclete, huruitul vreunui taxi şi micii lustragii cu strigătele lor ascuţite mai tulburau liniştea din cînd în cînd. În parcul umbrit, mai toţi leneşii *, toropiţi de căldură, atîrnau liniştiţi, cu spatele în jos, pe ramurile înalte ale laurilor indieni. Un trecător oarecare ar fi putut spune că *toţi* leneşii dorm, dar eu ştiam bine, sau cel puţin credeam că ştiu, că ei sînt treji.

Acolo sus se afla un leneş care părea că fierbe de emoţie. Deşi la prima vedere nu puteai să-ţi dai seama de aceasta, totuşi eram sigur că despre aşa ceva era vorba. Din pricina acestui leneş emoţionat şi a nerăbdării cu care aşteptam să mi se confirme presupunerea, stăteam în acel loc umbrit din *plaza*, în cea de-a cincea zi a venirii mele în Puerto Limón.

* Mamifer arboricol din ordinul *Edentate*, genul *Bradypus*. — *N.T.*

Cînd pătrundeai în Parque Vargas, după ce trecuseşi prin arşiţa toridă a străzilor din jur, aveai senzaţia că te cufunzi într-un izvor rece. Crengile arborilor înalţi erau atît de dese, încît numai rareori vreo rază de soare putea săruta pămîntul. Ele se ridicau aşa de sus, încît briza golfului şuiera printre trunchiuri. Este greu să-ţi închipui farmecul unui asemenea loc dacă nu ai avut prilejul să urmăreşti scurgerea timpului într-un oraş caraib.
De cinci zile stăteam aici, în centrul oraşului Limón. Timpul s-ar fi scurs anevoie dacă n-ar fi existat leneşii din Parque Vargas. Cînd am intrat pentru prima oară în micul birou al Aerovias Costaricenses m-a impresionat lipsa de confort a întreprinderii. De-a curmezişul singurei încăperi se întindea o tejghea şi o scară cu platformă. În dosul tejghelei, rezemată de masa pe care se găsea o maşină de scris, stătea o fată drăguţă ca orice Tica *, care s-a întristat de îndată ce am întrebat-o dacă aş putea să închiriez un avion pentru a doua zi.
— Avionul nostru este defect, spuse ea în spaniolă.
— Cum, aveţi numai un singur avion ? Dar ce s-a întîmplat cu el ?
— *Quién sabe* ** ? spuse fata. Paco încearcă să descopere ce are. A zburat la San José miercuri şi ruta trece pe deasupra vulcanului, la peste 12 500 picioare şi asta este prea mult pentru un avion ca al nostru. La înapoiere s-a defectat. Toţi pasagerii şi coletăria pentru Sixaola şi La Barra stau şi aşteaptă. *Lastima* *** — tare neplăcut.
— Şi nu puteţi să-mi spuneţi cam cînd voi putea închiria avionul ?
— Unde vreţi să mergeţi ?
— La Tortuguero. Poate şi la La Barra.
— Noi avem curse pentru locurile astea. De ce să închiriaţi avionul şi să nu mergeţi ca simplu pasager ? Este acelaşi lucru, doar că-i mai ieftin.

* Diminutiv pentru fetele din Costa Rica. Formă feminină a poreclei naţionale, provenită din tendinţa costaricanilor de a folosi sufixul diminutiv *ico*. — *N.A.*
** Cine ştie ?
*** Milostivire.

— Dar eu vreau ca avionul să zboare cît mai jos pentru a mă uita după ţestoase.
— Lui Paco îi place să zboare la mică înălţime şi să se uite după broaşte.
— Dar o să vrea să înscrie şi cercuri dacă-l rog ?
— Da, însă asta o să vă coste ceva mai mult. Dacă aţi zbura cu cursa care transportă *guaro*, aţi putea merge la un preţ aproape obişnuit.
Guaro este o variantă a cuvîntului castilian *aguardiente* şi se foloseşte în multe părţi ale Americii Centrale pentru a desemna romul local, preparat din trestie de zahăr.
Fata întinse mîna la o înălţime de vreun metru deasupra duşumelei, ţinînd-o cu palma în sus, nu în jos, cum ar fi făcut-o un gringo.
— Este un bidon mare de guaro pentru muncitorii societăţii Atlantic Trading Company din Tortuguero, spuse ea. Societatea a angajat mulţi indieni *mosquito* * şi aceştia nu pot trăi fără guaro. Dacă sîmbăta seara nu li se dă guaro sînt trişti, iar unii îşi părăsesc chiar locul de muncă.
— Foarte bine, spusei. Nu mă supără să călătoresc cu cursa care transportă guaro dacă se poate zbura la mică înălţime. Cînd credeţi că ar putea să fie gata avionul ?
— Tot ceea ce pot să vă spun este că primul zbor va fi spre Sixaola şi al doilea la La Barra del Colorado. Trebuie să fiţi gata de plecare în prima zi după repararea avionului, iar dacă reparaţia se termină tîrziu, a doua zi după aceasta. Unde vă pot găsi la ora prînzului ?
Îi dădui adresa şi plecai. Iată de ce a trebuit să stau aici cinci zile. Dimineaţa închiriam o bicicletă sau un cal, o dată chiar un taxi, şi mergeam de-a lungul ţărmului unde prindeam broaşte, şopîrle şi şerpi, înotam în apa din dosul recifului sau vizitam ţarcurile de ţestoase şi locurile de descărcare a peştelui.

* Trib de indieni de pe ţărmul Mării Caraibilor. Majoritatea grupelor actuale de mosquito prezintă o puternică influenţă a rasei negre. — *N.A.*

În fiecare zi, la amiază, mă întorceam în *plaza* ca să mă răcoresc şi totodată să observ leneşii din arbori. Dacă veţi avea vreodată ocazia să mergeţi într-un parc unde sînt leneşi, vă recomand să-i observaţi. Veţi putea sta de pildă o jumătate de oră bună ca să descoperiţi dacă unul dintre ei intenţionează să culeagă o porţie de frunze sau să se scarpine. Indiferent de alternativa aleasă puteţi fi siguri că veţi petrece o altă jumătate de oră pentru a-i vedea cum îşi realizează intenţia.

În Parque Vargas sînt nouă leneşi. Un om cu care am intrat în vorbă încerca să mă convingă că sînt douăzeci şi cinci, dar i-am numărat cinci zile la rînd şi de fiecare dată mi-au ieşit la număr nouă. Cei mai mulţi localnici erau de acord cu această cifră şi afirmau că ea a rămas neschimbată în decursul ultimilor ani. Leneşii trăiesc pe vreo douăzeci şi opt de arbori de laur indian, ce aparţin unei specii de *Ficus* (smochin). Aceştia sînt înfăşuraţi de filodendroni *, iar ramurile lor se înalţă şi se întreţes formînd un fel baldachin închis, care constituie un minunat loc de trai pentru leneşi.

Leneşii din Parque Vargas aparţin formei cu trei degete descrisă de Gray, care se găseşte numai în Panama şi Costa Rica. Genul din care fac ei parte este răspîndit în pădurile de şes din Honduras şi Bolivia. Leneşii sînt unele dintre cele mai ciudate mamifere. Dacă îi observi mai îndeaproape poţi să le găseşti un loc în ordinul edentatelor, alături de furnicarul *Tamandua tetradactyla* şi de *Armadillo*. Dar nici furnicarul, nici *Armadillo* nu pot să rivalizeze cu leneşul.

În primul rînd, leneşii sînt ciudaţi de la prima vedere, înainte de a face vreo mişcare. Animalul matur cîntăreşte aproximativ douăzeci şi cinci de livre şi are capul rotund, fără urechi, cu ochi proeminenţi, aşezat pe un gît lung. Picioarele lui sînt lungi şi par lipsite de încheieturi. Fiecare membru superior şi inferior are cele trei gheare îndoite în permanenţă. Cu ajutorul lor animalul se

* Plantă agăţătoare tropicală. — *N.T.*

prinde de ramuri, stînd cu spatele în jos. Blana e aspră şi ţepoasă. În timpul sezonului ploios ea este împînzită de alge verzi, ceea ce-i dă un colorit verzui, asemănător cu cel al frunzelor.

Nimic însă din comportamentul acestui animal nu se poate apropia ca ciudăţenie de lenea lui proverbială. Folosesc acest termen în sensul său iniţial, de încetineală. Lenea acestor animale este una din minunile naturii. Este o batjocură la adresa mişcării, o încetineală ciudată, mecanică, care torturează nervii. Citoplasma unei amibe înaintează mai repede decît un leneş care fuge de un boa-constrictor flămînd. Pe lîngă toate acestea, leneşul mai este şi şovăielnic în acţiunile sale.

De pildă, dacă un leneş începe o mişcare simplă, cum ar fi aceea de apucare a unei ramuri, trebuie să aştepţi multe minute pînă cînd te vei putea lămuri dacă el este pe punctul de a-şi realiza acţiunea sau s-a oprit pentru a reconsidera tot planul.

În ciuda tuturor acestor considerente, mi se pare nedrept să stigmatizez leneşul ca stupid şi primitiv, cum sînt înclinaţi să o facă unii autori. Este foarte posibil ca animalul să nu fie stupid de loc, şi ca încetineala lui fizică să fie doar o adaptare utilă, pe care nu avem subtilitatea să o înţelegem. După cît se pare, nici un zoopsiholog nu şi-a îndreptat atenţia asupra vieţii leneşilor. De pildă, ei nu au fost puşi niciodată să treacă printr-un labirint *, spre a li se verifica capacitatea de învăţare. Îmi închipui că trecerea unui leneş printr-un labirint ar cere foarte mult timp, dar această operaţie va trebui făcută cîndva, din consideraţie pentru acest animal. Mă întreb adeseori dacă leneşul este atît de reuşit, cum ar sugera-o modul său de viaţă.

Încetineala leneşului trebuie să facă parte, într-o oarecare măsură, dintr-un sistem de adaptare la viaţa arboricolă. Există, desigur, şi alte vertebrate arboricole, dar care nu sînt nici pe departe atît de lente. Aşa, de exemplu, veveriţele sînt întruchiparea agilităţii. Pe de altă parte însă există trei vertebrate diferite — leneşul,

* Dispozitiv în formă de labirint folosit pentru testarea comportamentului animalelor. — *N.T.*

cameleonul şi lorisul * — care trăiesc în vîrful arborilor, dînd dovadă de o mare încetineală. Cum aceste animale nu sînt înrudite îndeaproape între ele, lorisul fiind un lemurian, cameleonul o şopîrlă, iar leneşul o rudă căţărătoare a furnicarului, şi cum rudele lor terestre nu sînt în nici un caz deosebit de lente, singura concluzie logică este că lenevirea muşchilor ar fi o cale de adaptare la viaţa arboricolă. Rudele din pleistocen ale leneşilor arboricoli actuali erau animale terestre, unele dintre ele fiind mari cît un bou. Noi le spunem leneşi tereştri, dar nu trebuie să se deducă de aci că ei ar fi avut mişcările mai lente ca ale unui urs de pildă. Au fost denumiţi leneşi numai din cauza descendenţilor lor arboricoli.

Din scurtele mele convorbiri cu oamenii din parc nu reuşisem să aflu de cînd fuseseră plantaţi arborii şi nici cînd începuseră leneşii să trăiască acolo. Unii spuneau că atît arborii cît şi leneşii existau dintotdeauna. Aceasta este fără îndoială o exagerare, deoarece arborele este originar din Asia. Alţii spuneau că un om căruia îi plăceau leneşii adusese acolo o pereche, prin 1890, cînd arborii erau deja mari.

O bătrînă care şedea pe bancă lîngă mine spunea că îşi aminteşte de vremea cînd un primar al oraşului susţinea că leneşii sînt o calamitate publică, care ameninţă viitorul arborilor, şi de aceea trebuie împuşcaţi. S-a delegat un poliţist ca să-i împuşte cu o armă militară care a făcut o mare zarvă aici, în centrul oraşului. Spusei bătrînei că în dimineaţa aceea eu numărasem nouă leneşi.

— Exact, spuse ea cu înţeles. Acum sînt mulţi. *Abundan.* Părerea mea este că poliţistul a lăsat să-i scape doi dintre ei sau poate numai o femelă gravidă.

Trebuie să se găsească pe undeva însemnări despre data înfiinţării acestui Parque Vargas, dar problema nu este esenţială. Important este faptul că un animal băştinaş şi o plantă exotică s-au întîlnit aci şi au realizat un echilibru natural între o populaţie de leneşi şi nişte arbori de care aceştia depind în întregime. Ar fi intere-

* Grup de maimuţe primitive (prosimieni). — *N.T.*

sant de ştiut cum se menţine echilibrul de la o generaţie la alta. Leneşii mănîncă frunzele şi fructele arborilor, neavînd altă hrană, şi pare logic să presupunem că hrana este factorul hotărîtor pentru numărul indivizilor care formează colonia. Asemenea exemple privind echilibrul unor populaţii se găsesc foarte greu în special printre vertebrate. Nici un zoolog cunoscut de mine nu s-ar fi încumetat să prezică faptul că doi leneşi dintr-o pădurice formată din douăzeci şi opt de arbori, reprezentînd o specie de leneşi necunoscută pînă atunci şi înconjuraţi de străzile oraşului, vor da naştere unei populaţii stabilizate la nouă indivizi timp de treizeci sau patruzeci de ani. Este curios cît de puţină atenţie acordă locuitorii oraşului acestei colonii de animale extraordinare. Uneori, la intervale foarte mari de timp, un pui de leneş, care în mod normal stă agăţat cu picioarele întinse de abdomenul mamei, cade dintr-un arbore. Alteori, din motive necunoscute, cîte un exemplar adult coboară şi se tîrăşte cu greu pe pămînt printre trunchiurile arborilor. În asemenea împrejurări, o gloată de băieţi şi de gurăcască se adună în jurul nefericitului animal. Băieţii strigă şi se împing unul pe altul spre leneş, iar cînd încearcă să stîrnească o harţă între leneş şi o căţea jigărită, mult mai amatoare de somn decît de luptă, poliţistul apare repede spunîndu-le să înceteze cu torturarea animalelor.

Singurul număr de atracţie este acela în care vreunul dintre leneşi se leagănă de pe o mînă pe alta, traversînd strada animată pe unul din firele electrice întinse printre arbori. Acesta e momentul cînd toată lumea din oraş se opreşte să privească şi să vorbească despre leneşi. „Favoritul zglobiu va fi electrocutat“ îşi spun latino-americanii unul altuia. Cuvîntul castilian pentru leneşi este *perezoso*, dar în America Centrală acest animal este cunoscut pretutindeni sub numele de *perico ligero*, adică favoritul zglobiu, ceea ce reprezintă un amuzant exemplu de ironie. De la o fereastră, cîteva fete latino-americane şi creole strigă peste stradă poliţistului de lîngă parc să oprească leneşul înainte de a atinge izolatorul bătut în cuie la colţul casei lor. O şleahtă tot

mai numeroasă de băieţi sprijiniţi pe biciclete urlă şi fluieră veseli şi cu chef de glumă.

— Da, don-şoară, spune unul dintre ei. Aş lua-o şi eu pe drumul ăsta ca să ajung la dumneavoastră în odaie. Şi aş face-o mai repede decît *perico* !

După un timp, cineva telefonează Societăţii de energie electrică. Soseşte îndată un camion cu scară şi leneşul este cules de pe fir şi dus înapoi în parc. Oamenii pleacă mai departe sau se adună în grupuri ca să discute despre viitoarele alegeri. Toată lumea a uitat de întîmplarea cu leneşul, afară de mine.

În a cincea zi a şederii mele în Limón mă aflam din nou în parc. Stăteam rezemat de bancă şi priveam în sus la doi leneşi care atîrnau în umbra deasă. Pe băncile din jur se aflau multe persoane, dar acestea se obişnuiseră cu mine şi nu-mi mai acordau nici o atenţie. Unul dintre leneşi se scărpina, mişcîndu-şi laba peste flancul său păros cu viteza şi regularitatea pendulului unui orologiu de pe vremea bunicilor. Nu părea că are intenţia să mai facă şi altceva, de aceea am renunţat să-l mai privesc.

Îmi pierise interesul. În schimb celălalt leneş mă atrăgea în mod deosebit.

Timp de cincisprezece minute am avut impresia că acest leneş se apropie de primul. Dacă era adevărat şi dacă apropierea nu era pur şi simplu întîmplătoare, atunci poate că primul leneş era o femelă şi cel de-al doilea un mascul. S-ar putea ca în cele din urmă să am fericirea de a vedea ceea ce doream să văd de cinci zile — cum fac dragoste favoriţii zglobii. Încet, cum este acest animal, şi cu spinarea în jos... Eram extrem de curios, iar această apropiere constituia primul indiciu de atracţie sexuală care se manifesta la aceşti leneşi.

Am continuat să-i observ mai departe. Leneşul care înainta — presupusul mascul în rut — ajunse în cele din urmă într-un punct situat la vreo şaizeci de centimetri de femelă şi continua să înainteze. Aveam toate motivele să cred că exista un scop în înaintarea lui şi să sper că în cîteva minute voi afla dacă intenţia sa era de ordin sexual sau, dimpotrivă, de comportament. Cînd distanţa se

micşorase considerabil, leneşul se opri ca o stană de piatră, apoi îşi desprinse unul din picioarele din faţă, îl întinse încet într-o parte şi rămase aşa, în echilibru. Un minut şi ceva stătu nemişcat. Apoi începu să-şi întoarcă capul, cu o mişcare de-abia perceptibilă, mai întîi spre stînga, apoi spre dreapta, apoi din nou înainte, şi se opri. Părea că priveşte fix la leneşul din faţa lui. Nu puteam să-i văd expresia, dar pot să vă spun că stăteam ca pe jeratic. Aşteptam să văd ce se va întîmpla.

Şi s-a şi întîmplat. Un băieţel mă bătu pe umăr :

— *Señor*, spuse el piţigăiat, *está compuesto el avión* *. Vocea îi tremura de emoţie.

— Stai puţin, îi spusei. Priveşte acolo sus. Priveşte la aceşti favoriţi zglobii.

Băiatul privi în sus spre domul pădurii şi văzu doi leneşi pe o cracă, unul dintre ei scărpinîndu-se ritmic, celălalt atîrnînd nemişcat în trei picioare.

— Da, domnule, spuse el. Poţi să-i vezi oricînd. Trăiesc aici.

— Desigur, ştiu asta, adăugai eu tulburat. Dar ce o să facă ?

— Să facă ?

— Da.

Băiatul mă privi cu uimire, încercînd să prindă gluma pe care n-o înţelesese.

— Ce o să facă ? continuă el timid.

Dădu din umeri, îşi roti ochii spre leneş, apoi din nou spre mine şi adăugă :

— O să stea atîrnaţi aici pînă se va face prea cald. După aceasta se vor duce la culcare.

Apoi încercă să-mi repete de ce venise după mine.

— Señor, doamna de la Aerovías spune că trebuie să veniţi acum. Paco face zborul la Sixaola astăzi după-amiază şi mîine puteţi avea avionul, dar trebuie să vă vadă înainte de a pleca. *Ahorita* **...

* Avionul este gata.

** Acum, repede.

Mă ridicai cu greu de pe bancă şi scosei din buzunar o monedă pentru băiat.

— *Bueno. Muy bien* *, spusei.

Băiatul însă era stăruitor. Încercă din nou să înţeleagă de ce sînt aşa de furios.

— Nu sînteţi bucuros că avionul a fost reparat ? spuse el, privindu-mă atent.

Îmi părea rău că eram întrerupt tocmai cînd mă aflam pe punctul de a vedea riturile sexuale ale leneşilor.

— Da şi nu, spusei.

Băieţaşul mă privi cu ochi mari. Nu pricepea de ce devenisem atît de abătut.

* Bine, foarte bine.

Tortuguero

Micul avion începu să duduie, apoi o porni din loc cu un zgomot infernal. Paco trînti uşa de la cabină, apoi răsuci capetele unei sîrme pentru ca să stea închisă. După aceea trecu în spatele nostru şi controlă legăturile bidonului de 68 de litri plin cu guaro, care ocupa o treime din cabină. Mişcă planurile cozii şi mări turaţia la 1 500, lăsînd motorul să se încălzească. Încercă întîi un magnetou, apoi pe celălalt. Trase de accelerator şi-l puse la maximum. Turaţia ajunse la 2 000 fără rateuri. Mă privi fericit.
— Totul este în ordine, spuse el.
Băiatul care răsucise elicea făcu semn cu mîna ca să-i atragă atenţia lui Paco.
— *Todo está okey* *, spuse el.
— *Sí,* răspunse Paco.
Avionul se smuci din loc. Cauciucurile roţilor lăsară făgaşe adînci pe nisipul umed. Înaintarăm vreo trei sute de iarzi cu vîntul în spate şi apoi, fără a încetini, ne răsucirăm brusc, însoţiţi de o

* Totul este în ordine.

furtună de zgomote, şi avionul, opintindu-se şi gemînd, o porni din loc. Lăsă în urmă drumul pe care venisem şi străbătu plaja spălată de valuri, trecînd peste odgoanele formate din algele îngrămădite. Paco împinse înainte manşa şi coada avionului se ridică ; o trase apoi îndărăt şi eforturile avionului încetară, iar noi simţirăm că ne desprinsesem de nisip. La o înălţime de zece picioare o luă uşor spre dreapta şi pornirăm deasupra valurilor. Făcînd un viraj, avionul trecu din nou pe deasupra acoperişului de aluminiu al micului hangar : puteam să-l văd pe băiat, pe vameş şi dinţii de aur ai unui soldat lucind în razele soarelui. Toţi ne făceau semne cu mîna. Erau fericiţi că ne luasem zborul fără dificultăţi.

— *Okey*, spuse Paco. *Rumbo Tortuguero**.

— Să nu te grăbeşti, spusei. Hai să zburăm la un sfert de milă de coastă sau chiar mai aproape. Dacă vezi vreo ţestoasă, fă un viraj în jurul ei. Cît de jos putem zbura ?

— Ar fi bine să nu alimentăm motorul cu apă sărată.

Paco îşi cunoştea meseria. Era genul de pilot capabil să se descurce în orice împrejurare. Îmi amintea de acei actori atît de siguri pe ei care veneau în oraşul nostru din Texas pe vremea cînd eram copil. Nu era numai faptul că decolase pe o aripă la numai trei iarzi deasupra brizanţilor sau că trecuse cu micul său „Aeronca“ hodorogit la douăsprezece mii de picioare deasupra vulcanului Irazú. Nu !, era şi felul cum îi stătea drept în sus vizorul căştii de pilot şi deplina încredere în sine ce se putea citi pe faţa lui netedă de indian. Şi unde pui că cunoştea fiecare şurub şi fiecare piuliţă a bătrînei sale avionete ! Cine le-ar mai fi putut îngriji în aşa fel ca să poată avea încredere în această vechitură ! Era curajos, dar numai cu curajul nu se poate ţine un avion în aer. Înainte de a veni pe coastă, Paco fusese mecanic la marile întreprinderi aeriene din San José. Plecase de acolo fiindcă

* Bine. Direcţia spre Tortuguero.

dorea să zboare pe avioanele la care lucrase, chiar dacă acestea erau încete, mici şi învechite.

Ne aflam la trei sute de picioare deasupra apei, la vest de coastă, cînd zării o ţestoasă la suprafaţa apei. Îl atinsei pe Paco pe umăr şi-i arătai animalul. El se aplecă într-o parte şi privi într-acolo.

— *Sí. Tortuga. Carey* *, spuse.

— Cred că este o ţestoasă-verde, răspunsei eu.

Paco viră, pierzînd din înălţime, apoi avionul se menţinu cîteva minute la vreo şaptezeci şi cinci de picioare deasupra apei.

— A întîrziat *flota* de ţestoase-verzi, spuse el. *Careyes* (ţestoasele-de-baga) şi *canales* (ţestoasele-de-piele) sosesc, dar toată lumea vorbeşte de marea întîrziere a ţestoaselor-verzi.

Trecurăm din nou pe deasupra ţestoasei şi o privii cu atenţie. Plutea la suprafaţă pe apa limpede. Era într-adevăr o ţestoasă-verde.

— M-am înşelat, spuse Paco. E o ţestoasă-verde. Cred că este una de pe aici. Se spune că vreo cîteva exemplare trăiesc în aceste locuri tot timpul. Cînd vine flota însă, vezi cu zecile şi chiar cu sutele.

— De unde vine flota? întrebai eu, aşa cum mai întrebasem alţi cinci sute de oameni de pe ţărmurile Mării Caraibilor.

— *Quién sabe* **? Paco începu un viraj. Din Yucatán, aşa se spune.

Avionul făcu un alt cerc şi trecu exact deasupra ţestoasei, dar de data aceasta nu mai era una, ci trei. Alături de femela masivă, cu coada scurtă, pe care o observasem la început, se aflau doi masculi, mai mici, cu carapacea îngustă, în formă de torpilă şi cu coada groasă, lungă de un picior. Unul din ei plescăia şi sărea în jurul femelei, apoi îşi întinse gîtul peste carapacea ei. Celălalt plutea liniştit la oarecare depărtare. Acest *trio amoros* îmi atrase atenţia din primele clipe, fiindcă de multe ori observasem ace-

* Da. Ţestoasă. Caretă.
** Cine ştie?

lași lucru la țestoasele de apă dulce, care se împerechează de asemenea la suprafața apei. În Florida locuința mea se află pe malul unui lac. În fiece toamnă cînd se împerecheau lișițele, am fost impresionat văzînd de cîte ori la jocul nupțial iau parte o femelă și doi masculi concurenți. În lacul nostru, aproape jumătate din țestoasele pe care le vezi prin octombrie sînt grupate cîte trei. De îndată ce femela și-a ales partenerul și începe copulația, masculul suplimentar pleacă. Nu știu din ce cauză nu se întîlnesc decît foarte rar grupe de cîte patru sau mai multe exemplare. Iată de ce m-a impresionat faptul că la prima mea întîlnire cu țestoasele-verzi mari, care-și desfășoară jocul nupțial în valurile înspumate ale unui țărm tropical, am dat peste același triunghi familiar.

— Am stat destul deasupra acestor țestoase. *Sigue adelante* *. Să mergem mai departe.

Am pornit-o din nou pe ruta inițială, zburînd foarte aproape de crestele valurilor. La mică distanță zărirăm cincisprezece țestoase-de-baga și țestoase-verzi. Erau trei grupe de cîte trei și două care se împerecheaseră. Restul erau indivizi izolați. Am încercat să zburăm mai în larg, dar ne-am răzgîndit de îndată ce ne-am dat seama că nu se mai zărește nici o țestoasă. Apropiindu-ne de plajă am constatat că puteam să depistăm cu ușurință urmele din nisip care duceau spre cuiburi și chiar locul unde se aflau cuiburile — vîrful unei urme în formă de V. Călătoria constituia un mare succes, cel puțin pentru mine. Îi făcui semn lui Paco.

— Zborul suplimentar s-a încheiat. De acum încolo sînt un simplu pasager.

— *Vaya, pues* **, răspunse Paco.

Rezultatele acestei scurte călătorii erau importante din două motive. În primul rînd, pentru că îmi dăduse posibilitatea să constat că țestoasele-verzi americane și țestoasele-de-baga, ca și cele din Oceanul Indian, copulează simultan cu depunerea ouălor. În

* Înainte.
** Desigur.

al doilea rînd, pentru că mi-am dat seama că ţestoasele marine care plutesc în apă limpede pot fi indentificate cu uşurinţă dintr-un avion uşor ce zboară la mică înălţime şi că urmele spre cuiburi pot fi văzute bine.
Aceasta înseamnă că se pot utiliza avioane mici pentru numărătoarea ţestoaselor şi pentru cercetarea teritoriilor de reproducere, aşa cum se utilizează şi în studiul migraţiilor păsărilor. E bine că am aflat acest lucru.
Paco mută contactul cu o diviziune mai sus şi îndată avionul începu să urce. După ce cercetă îndelung fîşia de plajă de sub noi, întinse brusc arătătorul.
— Acolo e Tortuguero, spuse el.
Nu vedeam decît o uşoară profilare a ţărmului şi-i mărturisii acest lucru.
— Fluviul curge chiar în spatele plajei şi apare dincolo de punctul acela, spuse Paco.
Urcam mereu. De sus se vedea locul din pădure pe unde fluviul cobora spre mare, curgînd pe lîngă ţărm pe o distanţă destul de mare. Între fluviu şi talazuri nu se afla decît o fîşie îngustă de uscat.
— Şi satul ? întrebai eu, arătînd spre punctul indicat.
— *Mas acá* *. Paco arătă în jos spre un petic de pe peninsulă, cu aspect neregulat, situat la cîteva mile de punctul arătat. Vezi ? Acolo.
Peisajul se contura încet, dînd la iveală un grup de cocotieri ce ocupau aproape tot terenul dintre rîu şi plajă, adică o milă sau ceva mai mult. Se zăreau cîteva acoperişuri de paie, risipite prin păduricea de palmieri.
— Unde aterizezi ?
— Acolo !
Paco întinse din nou arătătorul.
— În punctul acela, pe plajă.

* Uite aici.

Eram destul de aproape ca să remarc unele detalii. De-a lungul întregii plaje zăceau o mulţime de resturi rămase de la încărcăturile vapoarelor. Spre gura fluviului grămezile de gunoi erau mult mai dese, iar jos, lîngă punctul de aterizare, se vedea un şir neîntrerupt de stîlpi şi de catarge rupte. În zadar am încercat să găsesc printre buşteni vreo fîşie mai lată de nisip unde ar putea ateriza avionul.

— Doar n-ai să cobori pe gămada asta de lemne.

— Ba da, răspunse Paco. Ăsta-i aeroportul.

— Dar unde-i pista ? La ce-i bun un aeroport fără pistă ?

— Uite-te la locul de dincolo de punctul acela, spuse Paco. Uită-te bine la el.

Îşi împinse umărul stîng înainte şi întinse braţul, îndoindu-l din cot şi din încheietură într-o curbă lină. Nu mi se părea de loc că ceea ce îmi arăta semăna cu o pistă de aterizare.

— Pe aici este, spuse Paco. În tufişurile de lîngă punct. Îl vezi acum ?

— *Jesús, María y José*, spusei, cu evlavie.

— Aşa că e destul de bun ? Nu-i prea şerpuit şi nu are decît tufişuri şi beţe. Arborii sau stîlpii lipsesc.

— L-ai mai încercat înainte ?

— *Qué va !* * Eu le aduc guaro cînd nu merge barca. Pînă acum nu am omorît nici un pasager. Am pierdut de cîteva ori guaro-ul, dar niciodată în viaţa mea n-am pierdut un pasager. Poţi să ai încredere.

Privii în jos la valurile înspumate care se rostogoleau.

— Dar vîntul ? Bate exact de-a curmezişul aşa-zisei piste de aterizare.

— *No importa* * *. Nu e prea puternic. Nu vă faceţi griji. Se „lipeşte“ avionul de el.

Nu-mi mai amintesc manevra. Dar pe atunci nu aveam notate în carnetul meu decît două ore şi douăsprezece minute de zbor,

* Şi încă cum !

** Nu face nimic.

pe cînd Paco avea cîteva sute. Am încercat să nu fiu îngrijorat.

Ne găseam deasupra gurii fluviului cînd avionul se lăsă deodată pe o aripă și se întoarse în direcția vîntului, coborînd fulgerător spre capătul dinspre uscat al pretinsei piste de aterizare. Încă nu reușisem să văd vreun loc neted, dar avionul mergea înainte. Încercam să-mi alung gîndurile negre, dar ele îmi reveneau mereu în minte. Ne găseam aproape de pămînt cînd motorul făcu o explozie.

— *A la gran puta,* înjură Paco, majorînd viteza la maximum. Avionul se ridică într-un urcuș fulgerător.

Cu coada ochiului zării în dreptul locului de aterizare vreo douăzeci de cîini care alergau în mare grabă.

— *Qué pasa, carajo?* *

Întrebarea nu ascundea vreo intenție din partea mea. Eram prea îngrozit ca să-mi mai pese de ceva.

— Cîinii Siquirres, spuse el. Corciturile naibii! Săpau un cuib de țestoasă. Nici nu i-am văzut.

Începu să facă haz de întîmplare.

— Și ce naiba e un cîine Siquirres, întrebai iritat, încă prea amețit ca să vreau într-adevăr să aflu.

— Este un cîine din Siquirres, spuse Paco.

— Bine, bine. Foarte nostim. Dar ce caută aici atît de mulți, cînd Siquirres-ul se află dincolo de pădure, la vreo treizeci de mile?

— Mănîncă ouă de țestoase. Știu că aici se găsesc multe cuiburi și vin în haite. În iunie îi întîlnești peste tot.

Avionul făcu un ocol deasupra apei, încercînd din nou să coboare. De data aceasta am aterizat brusc între doi bușteni. Roțile și coada loviră plaja în același timp și o pornirăm înainte de-a lungul primei porțiuni a fîșiei pe care ne aflam, după care avionul pierdu treptat din viteză. Nu ne lovirăm de nimic. Puțin înainte de a opri, cînd începusem să respir mai ușurat, o co-

* Ce se întîmplă, drace!

tirăm înapoi mergînd pe plajă către un acoperiş din palmier *manaca* *, proptit pe patru pari înfipţi în nisip.

Sub adăpost stătea un negru înalt şi foarte bătrîn. După cîte ştiu există negri originari din Africa de vest printre care se află un număr mare de septuagenari : femei dinamice, cu glezne puternice şi patriarhi înalţi, cu bărbi argintii, care le însoţesc şi le ajută, muncind zilnic aproape ca la douăzeci şi cinci de ani. Omul de sub adăpost era unul dintre aceştia. Era un caraib, dar sîngele indienilor de pe coasta mării nu este îndeajuns de tare ca să dilueze puternicul sînge vest-african.

Paco dezlegă sîrma care ţinea închisă uşa dinspre mine.

— *A-jah, Jorge,* spuse el.

— *Buenos días, Paco* **. Cuvintele bătrînului răsunau ca un bubuit de tunet îndepărtat, pornit din adîncul pieptului. Se apropie să-i strîngă mîna lui Paco, dar privirea îi era aţintită în permanenţă spre obiectele din spatele nostru.

— La ce te uiţi, *hombre,* îl întrebă Paco, care de fapt ştia foarte bine ce caută bătrînul.

Dar în aceeaşi clipă, George zări lanţul şi lacătul ce închideau capacul bidonului de lapte. Se înveseli pe loc şi scoase un oftat adînc, ca o caretă care vine de pe fundul unei ape adînci să ia aer la suprafaţă.

— *Ahhh,* spuse el. *Que'buey-no !* *** *El guaaa-ro.* Înmuia vocalele cu o rezonanţă drăgăstoasă, lungindu-le şi umflîndu-le. *El guaro* — „mîngîierea" omului !

Paco se dădu jos din avion.

— Dumnealui este un señor care caută ţestoase, spuse. Poţi să-l conduci pînă-n sat ?

— *Claro,* spuse George. Apoi, privindu-mă atent, adăugă : Vorbiţi englezeşte, dom'le ?

* Palmier comun *(Attalea cohune)* de pe ţărmurile caraibe. Frunzele lungi, penate sînt folosite pentru acoperirea caselor, iar nucile pentru ulei.

** Bună ziua, Paco.

*** Ce bun !

— Puţin. Sînt din Florida. Cît e pînă la Tortuguero ?

— Vreo trei mile pe fluviu. Nu-i prea departe. Am acolo o barcă dom'le. Numai să beau o gură de guaro şi mergem.

Paco intrase sub adăpost şi privea un sac de sisal * care atîrna de un stîlp.

— Ai ceva ouă de ţestoase, strigă el lui George.

— *Bastante* **, spuse George. *Allá en la bolsa* ***.

Paco vîrî mîna în sac, scoase cîteva ouă şi începu să le mănînce. George se duse să ia bidonul cu guaro din avion. Desfăcu frînghiile, săltă bidonul greu de o sută de livre afară din cabină şi, înainte de a fi schiţat vreun efort, îl ridică pe umăr, ţinîndu-l strîns cu o singură mînă. Cu mîna cealaltă luă aparatul fotografic, strînse pledul şi adună de pe jos şiragul de ananaşi.

— Iau eu restul. Poţi să le duci pe toate ?

Lui George i se păru nostimă întrebarea. Rîse cu glas tunător din străfundurile pîntecului, apoi spuse cu o uşoară nuanţă de sarcasm :

— Cred că da, dom'le.

Mă dusei să-mi iau rămas bun de la Paco şi să-l întreb dacă poate veni să mă ia peste vreo săptămînă. După ce mă asigură că va veni, ne strînserăm mîinile şi o pornii pe urma bătrînului. Nu era mult de mers pe poteca îngustă pînă la umbrarul acoperit cu ramuri de palmier manaca a lui George. Albinele bîzîiau într-un mangotier bătrîn şi doi cîini dormeau la umbră. În dosul bordeiului curgea liniştit fluviul, iar la locul de acostare de sub un *Ceiba* **** impunător erau legate două bărci scobite în trunchi de copac — una bună, cealaltă putredă, plină de apă, de frunze şi de mormoloci. George întinse pătura în mijlocul bărcii bune şi mă pofti să iau loc. Puse bidonul cu guaro la prora joasă a bărcii şi-l legă bine, apoi îşi luă locul la cîrmă. Împinse barca printre crengile şi lianele care

* Fibră dintr-o specie de *Aloe* american. — *N.T.*

** Îndeajuns.

*** Acolo în sac.

**** Gen de arbori tropicali mari din care face parte şi specia *Ceiba pentandra* de pe ţărmul Caraibilor la care ne referim aici. — *N.T.*

atîrnau în apă înspre micile vîrtejuri ce clocoteau pe marginea canalului. Înaintam încet spre malul liniştit, lăsînd în urma noastră o dîră lungă pe luciul întunecat al apei. Numai zgomotul ritmic al vîslelor bătrînului întrerupea din cînd în cînd liniştea din jur. Ne aflam aproape de gura fluviului. La început malurile erau joase, pline de iarbă şi de mangrove răvăşite, dar pe măsură ce înaintam locul acestor plante îl luau palmierii manaca şi huiscoyol *, apoi arborii unei adevărate păduri, ce se înălţau sau se aplecau peste malul apei, fiind împodobiţi cu cordoane de liane sau cu catifeaua verde a draperiilor de viţă-sălbatică. Peisajul semăna cu cel din preajma rîurilor caraibe. Călătoria aceasta scurtă, de o jumătate de oră, îmi amintea de toate rîurile tropicale pe care le cunoscusem şi de zilele petrecute în alte canoe scobite în trunchiuri de copaci, împinse în contra curentului tot de negri cu spatele lucios, care nu oboseau niciodată.

Se pare că pînă şi cele mai neînsemnate lucruri nu dispar cu totul din memorie : mirosul desişului de plante de pe fundul rîului, cîrdurile mici şi indolente de peşti-ac ce se opresc mereu pentru a sări peste crengile plutitoare, albul de zăpadă al şoimului descris de Ghiesbreght, precum şi uimirea care te cuprinde cînd constaţi că pretutindeni păsările acvatice sînt aceleaşi. Pretutindeni în Caraibi te întîmpină coloritul de un roz intens al flamingilor, iar anhingasii ** de aci nu pot fi deosebiţi la prima vedere de cei din alte părţi. Buhaii-de-baltă (*Botaurus*) şi cormoranii, cele şase forme de stîrci, nenumăratele varietăţi de cîrstei cu pasul lor tacticos şi găinuşele-de-baltă, toate sînt atît de asemănătoare cu cele din Florida, încît pentru a le deosebi este nevoie de compas şi de linie.

Îmi veni apoi în minte plescăitul şi fuga unei iguane *** mari, care sărise în apă tocmai din vîrful unui arbore, şi glasul papagalului mare, cu ceafa galbenă, din regiunea rîurilor de şes, identic cu

* Palmier spinos (*Bactris*), cu trunchiul subţire, ca de trestie.

** Pasărea *Plotus anhinga L.* — *N.T.*

*** Şopîrlă tropicală mare. Ne referim fie la iguana arboricolă, fie la iguanele terestre. Sensul rezultă din context. — *N.A.*

țipătul micului papagal-de-munte, care din necesitatea de a se face auzit a răgușit. Acest fel de gînduri te duc întotdeauna la meditații asupra folosirii glasului în clasificarea animalelor, dar înainte de a fi ajuns la vreo concluzie, un minuscul martin verde, mai mic decît o vrabie, țîșni dintr-un tufiș din fața prorei și traversă rîul, strigînd într-un dialect care părea un fel de ediție prescurtată a glasului familiar al martinului nostru dungat din nord.

George nu era vorbăreț și asta mă bucura. Se preocupa de vîslitul său lin, în timp ce gîndul meu zbura din nou spre tropice. Soarele era sus și dogorea puternic. Doar o briză ușoară mai adia din cînd în cînd frunzele arborilor din jur. De altfel George era adeptul menținerii pirogii în fîșia îngustă de umbră de lîngă mal. La un moment dat o vîslă rămase mută. Întorsei capul spre George și-l văzui privind cu atenție în josul malului, unde o deschidere ca de tunel cobora în apă, făcîndu-și loc printre vegetația deasă. Galeria îmi amintea de locurile de coborîre ale tapirilor * săpate în malul rîurilor.

— Vaca-de-munte sapă asemenea tunele, spuse George. N-o vedem prea des în josul rîului.

După un timp, George își rezemă vîsla de marginea de sus a bărcii și mă strigă cu glas scăzut.

— Priviți la asta, dom'le.

Apucă o coardă de viță-sălbatică care atîrna de pe o creangă aplecată peste apă și o trase spre barcă. Pe creangă se afla o șopîrlă frumoasă, cu creastă. Era un basilisc, un mascul adult, lung de vreo paisprezece țoli, cu ochi lucioși, vioi și verde ca o lăptucă.

— Spaniolii o numesc Jesuscristo. O cheamă Iisus Cristos. Știți de ce dom'le ?

O știam foarte bine, dar spusei că nu știu și George păru mulțumit de răspunsul meu.

* Mamifer ungulat sud-american, de talie mare, înrudit cu rinocerii. Pielea lor este aproape lipsită de păr, au o trompă scurtă, trunchiată. Creolii din America Centrală îl numesc vacă-de-munte. — *N.A.*

O mare țestoasă-verde capturată. Foto Kurt Severin.

Legarea împreună a înotătoarelor cu fibre de palmier, pentru a împiedica broasca să înoate. Foto Kurt Severin.

Pescar din Yucatăn marcînd o țestoasă-verde tînără înainte de a-i da drumul într-un bazin îngrădit. Foto Kurt Severin.

— Fiindcă acest animal umblă pe apă. Priviţi-l acum cu atenţie. Smuci viţa şi basiliscul sări pe o altă creangă, privindu-l pe George cu ochii săi mici şi lucioşi. George se întristă. Şopîrla îl păcălise. Căutai în sac şi scosei o praştie, una frumoasă, făcută din două beţe legate în cruce, din lemn lustruit de esenţă tare, unul din *mora* şi celălalt din trandafir. Praştia aceasta fusese cumpărată de soţia mea de la un băiat din Honduras şi o purtam cu mine oriunde era greu să obţii un permis de portarmă. Împuşc şopîrla cu ea, cu alice numărul zece. Nu-i atît de bună pentru colectare ca un revolver de calibru mic, dar totuşi te poţi servi de ea. Sînt sigur că George nu văzuse niciodată un bărbat alb de vîrsta mea care să poarte la el o praştie. Cum se explică atunci că faţa lui tuciurie şi zbîrcită nu a schiţat nici cea mai vagă umbră de surprindere ? Această chestiune mă preocupa mai mult chiar decît basiliscul. Cînd îmi dădui seama că distanţa de la noi la mal s-a mărit considerabil, luai în grabă puţin nisip umed din apropiere, îl pusei în punga praştiei şi-l azvîrlii spre basilisc. Animalul se rostogoli ca un bolovan în fluviul negru, dar după cîteva secunde reveni la suprafaţă şi începu să fugă pe apă. Firavele sale lăbuţe anterioare erau întinse înainte, coada o ţinea îndoită în sus, iar picioarele dinapoi călcau suprafaţa apei atît de repede, încît uşorul plescăit nu se auzea decît foarte puţin, iar deplasarea era prea accelerată ca şopîrla să se poată scufunda. Mai înainte ca noi să ne fi dat seama cît de repede fugea, basiliscul ajunse la mal şi se furişă printre tufe, ca o veveriţă surprinsă departe de arborele ei. George era fericit.

— Vedeţi, dom'le ? Vedeţi pentru ce i s-a dat acestui animal numele de Iisus Cristos ?

— Da, acum îmi dau seama.

După puţin timp ajunserăm în dreptul unui bordei de răchită înconjurat de o puzderie de copii goi, apoi apărură din ce în ce mai multe bordeie. În cele din urmă ne-am apropiat de noile umbrare aflate în curs de construcţie ale clădirilor societăţii Atlantic Trading Company. Cu asta călătoria noastră luă sfîrşit.

După mai puţin de o oră ne aflam din nou pe fluviu, dar de data aceasta în condiţii cu totul diferite. Directorul depozitului de buşteni şi de banane, Don Yoyo Quiroz, mă întîlnise la docuri şi consimţise cu amabilitate să-mi fie de folos. Încă înainte de a mă fi putut interesa de cazarea mea, îmi propuse să-l însoţesc la o staţie de încărcare ce se afla în susul apei. Plecarăm cu o cayuca * cu coadă pătrată, acţionată de un motor puternic de tip *stromboot*. Întotdeauna am avut o aversiune pentru orice zgomot străin care pătrundea în natură şi în special pentru introducerea în aceste locuri a motoarelor *stromboot*. Cerul mi-e martor cît de bine am fost servit de *stromboot* şi nu am dreptul să-i iau în nume de rău modul său de funcţionare. Aceste dispozitive se adaptează foarte bine tuturor condiţiilor şi sînt foarte eficiente. Dar asta nu are nimic comun cu faptul că ele sînt un fel de simbol al violării naturii de către om şi al transformării ei ulterioare. Viteza lor zgomotoasă, valurile pe care le stîrnesc la pupa şi care întrerup liniştea pădurii multiseculare, şocul puternic pe care-l produc vieţuitoarelor ce locuiesc în mal — toate acestea mă fac dur şi ursuz, micşorînd din farmecul pe care l-ar putea avea asemenea călătorii. Sosirea rapidă la destinaţie este bună — trebuie s-o recunosc —, dar mijloacele folosite sînt mult prea zgomotoase.

Înaintasem opt sau nouă mile în susul fluviului — destul de departe pentru a pătrunde în zona cu arbori înalţi. Pe drum Yoyo îmi spuse că la Costa Rica se găseşte foarte puţin mahon. Dintr-o cauză necunoscută, acest arbore este pe cale de dispariţie în unele zone, iar între Nicaragua şi Columbia nu există nici o regiune cu adevărat împădurită. Aici la Tortuguero însă se găseşte din abundenţă *Cedro macho* **, cu lemn bun pentru construcţia caselor, apoi *Laurel*-ul ***, şi ceva mai departe, în spatele fluviului, o mare can-

* Barcă cioplită dintr-un trunchi de arbore. — *N.T.*

** Acest nume se dă în Costa Rica arborilor din genul *Carapa* şi *Trichilia*, din familia *Meliaceae*. — *N.A.*

*** Arbore comun (*Cardia alliodora*), larg răspîndit în America Centrală şi de Sud, folosit la cherestea.

titate de *Cedro real* * sau cedru spaniol, care furnizează cel mai bun lemn de la tropice. Călătoria noastră în amonte a durat ceva mai puţin de o jumătate de oră. Nu văzusem decît copaci, apă şi un răţoi mare moscat pe care l-am surprins cînd intrase sub craca joasă pe care se plimba. Este inutil să amintesc că n-am auzit nimic altceva decît zgomotul motorului.

În cele din urmă am ajuns la o cotitură, după care o luarăm pe lîngă un vas mic cu motor, legat de o platformă pe care zăceau mai multe grămezi de copaci tăiaţi, şi ajunserăm lîngă un mal scund şi umed. Un mic afluent se vărsa chiar lîngă platformă ; pe el veneau lungile cayucas de transport, încărcate cu ramuri verzi de banane, care erau aduse de la micile ferme situate pe terenuri bune, la vreo şase sau opt mile în amonte. Aceasta era o întreprindere de banane „independentă" şi eram curios s-o văd în plină funcţiune.

Vreo doisprezece indieni mosquito, bărbaţi şi băieţi, îndesau tulpinile de patruzeci de livre în spaţiile ce mai rămăseseră libere din cala vaporului. Fructele urmau să fie expediate la Tampa, de unde trebuiau să mai facă cel puţin şase zile pînă la destinaţie, şi asta numai în cazul unei treceri uşoare a barei de la Tortuguero, pe care însă nu se putea conta niciodată. Îmi amintii de munca febrilă, dar ordonată, necesară sincronizării tăierii fructelor cu încărcarea şi transportul de la Puerto Cortés şi Golfito : ambalarea separată a fiecărei crengi în parte şi calele răcite pentru a transporta o sută nouă zeci de mii de livre de banane cu o viteză de pînă la optsprezece noduri, după un plan de distribuţie bine organizat, de la New Orleans şi Mobile. Mă întrebam cum reuşeau societăţile independente să-şi acopere cheltuielile.

Îl întrebai pe director. Don Yoyo este un *quiroza* din Meseta, oraş situat în regiunea muntoasă şi rece a ţării, unde trăiesc majoritatea costaricanilor latini ; acolo creşte cafeaua, iar fetele sînt mai frumoase decît oriunde în America. Ca şi ceilalţi membri ai fami-

* Cedrul spaniol (*Cedrela*), cu lemn uşor, durabil şi rezistent la termite. — *N.A.*

liei, Yoyo este capabil şi inteligent, descendent dintr-o spiţă spaniolă de oameni frumoşi, cu ochi albaştri — spiţă care nu a pierit din pricina inconfortului şi a privaţiunilor bivuacurilor tropicale.

— Cum vă luptaţi cu Bananera? Bananera este numele firmei United Fruit Company din Costa Rica.

— Noi nu concurăm pe nimeni. Scoatem doar un mic cîştig din fiecare creangă de fructe pe care o descărcăm la Tampa, spuse el.

Răspunsul acesta mi s-a părut curios. Nu-l înţeleg nici astăzi, dar îl pun pe seama slabelor mele cunoştinţe economice.

După ce ne înapoiarăm la Tortuguero, Yoyo îmi vorbi de o cameră unde spunea că aş putea rămîne peste noapte. Se afla la primul etaj al unei construcţii înalte de bîrne în formă de turn, un fel de mansardă aeriană acoperită cu paie, deschisă de jur împrejur, la care se ajungea pe o scară aproape verticală, ce pornea dintr-o cameră întunecoasă de dedesubt, închisă cu obloane şi plină cu grămezi de ambalaj rămas de la desfacerea bananelor şi a lemnului. Alături de casă se găsea o groapă adîncă, cu margini de scînduri, un fel de combinaţie între puţ şi rezervor. Curtea era înconjurată de un gard de zece picioare înălţime, făcut din scînduri de *Cedro macho*, ce dădea întregului complex un aspect de fortăreaţă inexpugnabilă. Construcţia era destul de neobişnuită şi-l întrebai pe Yoyo ce se află în ea.

El îmi spuse că gardul fusese construit pentru a nu permite pătrunderea în curte, în cursul sîmbetelor, a indienilor mosquito, iar casa era mult mai înaltă decît gardul ca să poată primi briza oceanului. La despărţire îl întrebai pe Yoyo unde aş putea găsi ceva de mîncare. El îmi explică cum să ajung la casa în care locuia o bucătăreasă renumită şi adăugă că-i va spune el să mă aştepte. Înainte de a pleca am admirat marea din cuibul meu de vultur. Oceanul se întindea pînă la orizont, trimiţîndu-şi valurile pe plaja din apropiere. Un om stătea în apă pînă la genunchi şi pescuia cu undiţa, iar în apropiere se afla o îngrămădire de colibe de indieni mosquito. În spatele uneia din ele, un băieţel îmbrăcat doar într-o

cămăşuţă scurtă alerga, împleticindu-se, printr-o curte proaspăt măturată, după un cocoş-de-luptă.

Îmi adusei lucrurile în noua mea locuinţă, apoi coborîi să-l găsesc pe intendent. Yoyo plecă după treburi, iar eu mă dusei să caut de mîncare, deşi era cam devreme. O pornii printre colibele risipite ale satului, oprindu-mă din cînd în cînd ca să întreb unde şade vestita bucătăreasă. Oamenii erau în majoritate indieni mosquito şi creoli, aşa cum le place să-şi zică descendenţilor vechilor emigranţi din Jamaica, dar întîlnii şi cîţiva caraibi din satul Orinoco de pe Pearl Lagoon sau tocmai din Tela şi Belize. Nu am văzut decît trei familii de *mestizos* *.

O bună parte din sat se risipea pe fîşia cuprinsă între rîu şi mare, de-a lungul unei pădurici de palmieri. De-abia spre marginea satului am întîlnit oameni care să nu mai rîdă prosteşte ori să privească trist atunci cînd îi întrebam unde locuieşte femeia care pregăteşte de mîncare. Nu reuşisem să formulez o întrebare care să mă satisfacă. Ţinînd seama de caracterul aşezării, ar fi fost deplasat să întreb unde se află restaurantul sau pensiunea. De aceea adoptasem terminologia lui Yoyo şi întrebam unde stă femeia care serveşte de mîncare. În cele din urmă dădui cu ochii de faţa brună şi lată a unei vesele mestiza nicaraguaiene, care privea pe uşa bucătăriei ei plină de fum, şi o salutai în spaniolă.

— Există pe aici o señora care-mi poate vinde ceva de mîncare?

Ea făcu un gest în direcţia celei mai depărtate din şirul dezordonat de case, a patra de la casa ei, o locuinţă joasă şi strîmbă, cu ziduri de scînduri nevopsite şi acoperită cu frunze de palmier. Era de două ori mai mare decît toate colibele învecinate. Prin curte se găsea o sumedenie de coteţe de găini şi de porci. Jumătate din casă se afla direct pe sol, iar cealaltă jumătate era cocoţată pe stîlpi înalţi de două picioare. Cel mai mare porc pe care-l văzusem vreodată se scărpina de temelia casei.

— *Ahi se vende comida* — mîncare se vinde acolo, spuse femeia.

Îi mulţumii cu oarecare grabă, fiindcă foamea nu-mi dădea pace

* Metişi, descendenţii albilor încrucişaţi cu indieni. — *N.T.*

şi pornii spre casa cu pricina. Ajuns acolo bătui în tocul unei uşi deschise. Îndată apăru o mulatră curăţică, cu înfăţişare plăcută, care mă întîmpină cu amabilitate, întrebîndu-mă cu o voce dulce şi melodioasă, care nu era nici din Jamaica, nici din Mosquito şi nici de creolă din interiorul ţării, cu ce-mi putea fi de folos. Deschisei vorba despre viitoarea mea cină, dar privirea ei alarmată mi-a dat să înţeleg că mesajul lui Yoyo de recomandare încă nu sosise. Se gîndi puţin, apoi adăugă :

— Bine, vreţi să mîncaţi ţestoasă ? Am puţină ţestoasă-verde proaspătă. Sau ceva peşte ?

— Ce fel de peşte ?

— O corifenă.

— Cum o gătiţi ?

— Pot să v-o gătesc cum doriţi.

Îi spusei că doresc atît peşte cît şi carne de ţestoasă, apoi mă interesai dacă are *tortillas* *. Femeia îmi răspunse cu o oarecare desconsiderare că-mi poate face rost de cîteva. Încinse apoi cărbunii în sobă şi începu să se agite pe lîngă crătiţi. O întrebai dacă avea lămîi sau lămîi de Antile **. Nu avea. După o clipă de tăcere ea îşi aminti de un borcan cu pastă de tamarin *** şi-mi aduse cîteva linguri într-un pahar mare. Aveam la mine puţin rom, pe care îl păstram într-o ploscă de aluminiu. Turnai o înghiţitură de rom în pahar şi-l amestecai bine cu o linguriţă de tamarin, apoi umplui paharul cu apă rece de la filtrul de argilă. Gustai băutura şi o găsii bună, de aceea o întrebai pe *dueña* **** dacă nu dorea şi ea un pahar. Îmi răspunse că nu bea niciodată băuturi tari. Nu era nici o nuanţă de ipocrizie în ceea ce afirma. Îi plăceau mai mult ceaiul, laptele de cocos şi tamarinul.

* Turte de mălai. — *N.T.*

** *Citrus medica*, var. *acida*, lămîie din Antile, mai mică şi mai acidă decît cea obişnuită. — *N.T.*

*** Arbore exotic (*Tamaridus indica*) din ale cărui fructe se prepară o băutură răcoritoare. — *N.T.*

**** Gospodină.

Îmi spuse că o cheamă Sibella şi că este din San Andrés, apoi mă întrebă de ce vorbirea mea este atît de ciudată. Îi explicai cauza, iar ea îmi răspunse că-şi dorise dintotdeauna să meargă în Statele Unite.

După un timp mă întrebă dacă doream fruct-de-pîine sau yuca. Îi spusei că aşa ceva aş putea mînca în fiecare zi. Cu două zile în urmă gătise o jumătate de *tepescuinte* — un rozător vărgat, mare cît un cocker spaniol — dar se terminase. O consolai spunîndu-i că ţestoasa şi corifena vor fi excelente. După ce căzurăm de acord asupra mesei mele, femeia ieşi afară şi coborî de pe un cîrlig fixat pe un arbore un coş acoperit, plin cu carne şi cu ouă galbene de ţestoasă. Se îndreptă apoi spre locul din streaşină unde atîrna de un cui un plastron (partea inferioară a carapacei) de ţestoasă-verde, care îi dă supei toată savoarea, şi fără să-l coboare tăie cîteva fîşii din gelatina subţire în curs de uscare, aflată între oasele plastronului.

Se înapoie în bucătărie şi puse la fiert într-o oală de tuci fîşiile de plastron, iar într-alta cîteva dintre ouăle galbene, mari cît o bilă. Tăie apoi cam o livră de carne în cuburi şi felii, pe care le amestecă cu o linguriţă de grăsime verde, din aceea care se rade de pe partea interioară a carapacei superioare — grăsime care a dat acestui animal numele de ţestoasă-verde. Apoi găsi pe undeva o plantă mare, asemănătoare cu un crin, pe care o numea ceapă, dar care cred că era de fapt praz. Tăie mărunt atît partea verde cît şi cea albă şi le amestecă cu carnea de ţestoasă, presărînd pe deasupra puţin piper de Jamaica *. Înăbuşi totul într-o tigaie cu ulei de cocos fierbinte. În timp ce carnea sfîrîia în ulei, Sibella scoase membranele ouălor fără coajă şi apoi scurse apa din plastron, adăugînd ouăle, puţin ulei şi doi căţei de usturoi tocaţi. Carnea începuse să se prăjească şi se rumenise. După ce scurse uleiul de prisos, răsturnă carnea într-o cratiţă împreună cu ouăle şi cu plastronul, adăugă o ceaşcă de apă şi puţină sare şi acoperi totul cu un capac. Apoi plecă după tortillas.

* Piper negru. — *N.A.*

Stăteam de mult timp la masă, scriindu-mi însemnările şi străduindu-mă să nu mă las ispitit de minunata aromă a ţestoasei. În tot acest timp scroafa uriaşă pe care o văzusem la intrarea în casă încerca să doarmă pe nisipul de sub podeaua susţinută de stîlpi. Din cînd în cînd grohăia sau guiţa şi se ridica pe jumătate pentru a-şi freca pielea de vreun stîlp. Ieşii s-o mai privesc o dată şi, chiar aşa culcată pe o parte, mi se păru că e cea mai mare scroafă pe care o văzusem vreodată, deşi nu neapărat şi cea mai grea. Îmi turnai încă un rom cu tamarin şi o pornii spre plajă ca să-mi mai treacă timpul. Se făcuse tîrziu, vîntul începuse să bată legănînd frunzele de cocos. Privii multă vreme cum se lasă înserarea spre nord, spre Florida.

După ce-mi terminai de băut tamarin-ul mă înapoiai la casa Sibellei. În cameră se simţea o aromă foarte plăcută. Încercai să-mi potolesc foamea mîncînd tortilas proaspete, ale căror capete le înmuiam în sarea ce se afla într-o scoică de *Pecten*, apoi muşcam cu poftă din ele. Sibella socotea că cea ce făceam era stupid, deoarece numai puţini locuitori sînt amatori de tortilas, socotindu-l o hrană inferioară — de peoni *.

— Prefer o felie de pîine albă, spuse Sibella.

— Eu nu.

Cina era gata şi mă apucai să mănînc cu o grabă care o făcu pe Sibella să deschidă ochii mari. Era prima mea masă după o zi lungă şi obositoare. Ţestoasa şi corifena erau atît de gustoase încît cu greu te puteai hotărî pe care din ele s-o preferi, dar în cele din urmă a cîştigat ţestoasa ; o dădui gata mai înainte ca foamea să mi se fi potolit.

Priveam cu părere de rău la felurile pe care nu fusesem în stare să le mănînc, cînd deodată tăcerea fu întreruptă de un guiţat înfiorător. Era scroafa de sub podea. Avea un grohăit puternic şi era limpede că se găsea într-o mare primejdie. Primul guiţat fu urmat de multe altele tot atît de stridente. Sibella fugi afară să

* Văcari din America de Sud sau muncitori agricoli salariaţi. — *N.T.*

vadă ce s-a întîmplat. Era prea întuneric ca să poată distinge ceva. Se întoarse în grabă, scoase o legătură de frunze de palmier dintr-o cutie, le aprinse şi o zbughi din nou afară. După cîteva secunde o găsii în patru labe, căutînd să desluşească în lumina pîlpîindă ce se petrece sub casă. Deodată răsuflă zgomotos.

— Doamne sfinte! Daţi-mi vă rog altă frunză.

— Ce s-a întîmplat?

— A intrat aici o ţestoasă, spuse Sibella. O ţestoasă-de-baga mare. A înghesuit scroafa într-un colţ. Bănuiesc că s-a urcat peste ea.

Adusei altă torţă din bucătărie, apoi mă vîrîi şi eu sub podea. Am constatat de îndată că Sibella avea dreptate. Se afla acolo o ţestoasă-de-baga uriaşă — cea mai mare din cîte văzusem vreodată. Clipea des din ochi şi îşi agita osul hioid, părînd că meditează asupra situaţiei în care se află. Cu corpul ei mare blocase ieşirea scroafei, care se ghemuise pe culcuş, grohăind indignată într-un colţ îndepărtat al podelei. Desigur, ţestoasa nu-şi dădea seama de ceea ce făcuse. Probabil că venise aici îndemnată de instinctul de cuibărire.

— Se întîmplă des asemenea lucruri? întrebai eu. Nu era vorba numai de o ţestoasă de mare care se tîrăşte peste un porc ce doarme sub o casă, ci şi de faptul că aceasta se întîmpla sub ochii unui specialist venit de la o distanţă de o mie de mile să privească ţestoasele marine.

— Nu. De obicei ţinem scroafa în ţarcul ăsta, spuse Sibella.

— Mă refer la ţestoasa de sub casă.

— Nu, aici nu, însă în casele altor oameni care nu-şi împrejmuiesc curţile cu garduri şi coteţe, da.

Îi spusei Sibellei că aş dori să însemn ţestoasa şi să-i dau apoi drumul şi, spre mirarea mea, nu se opuse. Tot nu era nimeni pe aici să i-o taie. Mă tîrîi sub casă, legai una din labele înotătoare ale ţestoasei cu o frînghie şi o trăsei afară, apoi îi fixai pe carapace un marcaj de metal Monel. După aceea făcui drumul înapoi spre mare, mergînd pe lîngă urma pe care o lăsase ţestoasa. Aceasta ieşise din apă la o sută de iarzi în susul plajei şi intrase direct

în curtea unei colibe de pe mal. Solul bătătorit de oameni şi mulţimea obiectelor din jur, cu care nu era familiarizată, o zăpăciseră probabil, influenţînd asupra datei la care trebuia să înceapă ouatul, deoarece se îndepărtase de plajă, făcînd un cot şi traversase încă vreo două curţi înainte de a ajunge la cea a Sibellei. Necesitatea de a depune ouă o purtase la o distanţă de cel puţin două sute cincizeci de iarzi şi numai bătrîna scroafă îi întrerupsese calea. Ceea ce se întîmplase era rău pentru o ţestoasă pe care instinctul trebuia s-o călăuzească spre locuri cu nisip moale şi adînc, pe care o labă fără degete îl putea săpa, adică acolo unde se înalţă ovăzul-de-mare, puţin mai sus de panta lină făcută de ultimul val de nisip.

Mă înapoiai acasă, apucai ţestoasa de un picior şi — întorcînd-o cu carapacea în jos — o trăsei ca pe o săniuţă pînă pe plajă. Ajuns la marginea apei, o răsturnai din nou în poziţie normală ; ea îşi întinse încet gîtul şi începu să privească în gol într-un mod stupid, aşa că îi făcui vînt cu piciorul. Se mişcă încet înainte, apoi grăbi pasul spre mare şi se aruncă în vîrtejurile sigure ale zonei de spargere a valurilor.

La întoarcere îi spusei Sibellei că voi veni a doua zi mai devreme pentru micul dejun. O pornii prin sat spre turnul în care aveam dormitorul. De zece ori greşii poteca întreruptă ce servea drept stradă şi de fiecare dată fui nevoit să chem în ajutor oamenii în ale căror curţi pătrunsesem. Casele erau scufundate în beznă, dar lumina lămpilor şi a focurilor din plite se strecura prin crăpăturile pereţilor. De sub toate streşinile ieşeau rotogoale de fum. Era pasionant să strigi ceva lîngă o casă şi apoi să aştepţi să vezi în ce limbă ţi se va răspunde. Uneori nu venea nici un fel de răspuns ; se auzeau doar murmure slabe, bănuitoare, ale unor locatari timizi şi atunci plecam repede mai departe.

În cele din urmă ajunsei într-o parte a satului pe care o cunoşteam. Regăsii gardurile de apărare, apoi spărtura ce ţinea loc de poartă şi, în sfîrşit, urcai fericit prin beznă în camera mea cocoţată la înălţime. Aprinsei un chibrit şi mă aşezai pe marginea

patului, gîndindu-mă dacă să cobor sau nu scările pînă la cisternă după apă.

Deodată auzii voci pe afară. Privii prin partea deschisă a odăii şi văzui un grup de negri în lumina spălăcită a lanternei. Stăteau în jurul bidonului de guaro adus cu avionul în cursa cu care venisem eu. Era şi George acolo. Şedea pe o ladă şi-şi fuma pipa. Cu vocea lui blîndă dădea sfaturi celor doi băieţi de lîngă el. Aceştia vîrîseră o prăjină scurtă prin mînerele bidonului de lapte şi se pregăteau de drum.

— Hei, George, îi strigai. Ce faci cu „mîngîierea" aceea ? Credeam că o păstrezi pînă mîine.

George privi în sus şi scoase un oftat adînc. I se vedeau doar dinţii albi, ce străluceau în lumina lanternei.

— Ne grăbim s-o punem bine, şefule.

Se ridică în picioare şi cei doi băieţi săltară prăjina pe umeri. George ridică lanterna şi, privind înapoi spre mine, spuse :

— Dacă vrei să vezi cum lucrează „mîngîierea", dom-le, vin-o mîine seară, cînd aceşti băieţi mosquito îşi primesc leafa.

Băieţii care duceau bidonul rîseră cu înţeles, iar din diferite direcţii se auziră, prin întuneric, nenumărate strigăte de confirmare. Îmi veniră în minte vechii *sambos* din care se trăgeau aceşti oameni şi nemăsurata lor pasiune pentru băutură. Marile beţii de acum o generaţie erau petreceri la care se bea *mishla.* Cu multe zile înainte, fetele adunate în cerc mestecau în gură manioc pentru a transforma amidonul în zahăr, apoi îl scuipau în canoe, unde avea loc fermentaţia. Aceste petreceri erau un fel de desfrîu ceremonial, cînd toţi locuitorii satului intrau în canoe şi stăteau pînă cînd se îmbătau turtă. Acest guaro distilat, care înlocuise vechea mishla indigenă, era o substanţă numai bună să ardă măruntaiele — conţinea doar spirt brut, tanin şi alcool amilic, şi-i ameţea de la prima jumătate de litru. În comparaţie însă cu mishla era o băutură slabă, bună doar pentru sugari. Mă gîndeam aşa, într-o doară, dacă băieţii aceia de jos auziseră vreodată de băutura lor străveche. Strigai din nou către George :

— Bănuiesc că băutura asta e mai bună decît mishla, nu-i aşa ?
De pretutindeni se auziră urlete, huiduieli şi comentarii pro sau contra.
— Aveţi dreptate, dom'le, strigă George către mine. Mult mai tare, şi nici pe departe atît de infectă.
Apoi lovi în bidon şi spuse :
— Şi acuma luaţi-o din loc.
Toţi trei o porniră înconjuraţi de nimbul de lumină difuză, bidonul legănîndu-se greu pe prăjină, iar George repetînd cu vocea lui profundă, în spaniolă :
— *El guaaa-ro. El alivo de los hom-bres* — „mîngîierea“ oamenilor !

Plaja neagră

Pe Mrs. Ybarra am cunoscut-o pe plaja neagră — o fîşie lungă, singuratică, presărată cu buşteni, ce se întinde de la Tortuguero la Parismina. Poate faptul că nu întîlnisem pe nimeni pe această plajă a întărit impresia lăsată de Mrs. Ybarra şi a făcut-o să pară mai deosebită decît era în realitate. Veţi judeca şi dumneavoastră dacă am dreptate după ce veţi afla împrejurările în care am cunoscut-o. Căutam cuiburi de ţestoase-de-piele. Umblasem cinci mile şi nu găsisem decît semne şi urme proaspete de ţestoase-de-baga sau de ţestoase-verzi. Cele de ţestoase-verzi apăreau destul de rar. Exemplarele pe care le întîlnisem nu erau decît o mică avangardă de ouătoare timpurii, desprinsă din frontul cel mare al marii migraţii de reproducere, sau din flotă — cum spun locuitorii din zona plajei. Era pe la amiaza unei zile toride, fără nori, iar briza de uscat domina alizeul.

La două mile de mers dădurăm de cîinii din Siquirres — sălbaticele haite sezoniere de javre pe care Paco mi le arătase din avion cu două zile în urmă. În fiecare an, în lunile mai şi iunie, cîinii se adună pe plajele oraşului Siquirres şi ale celorlalte oraşe situate

de-a lungul căii ferate, chemaţi parcă de un semnal necunoscut să traverseze treizeci de mile de junglă, de teren inundat şi de mlaştină cu mangrove pentru a întîlni flota şi a se îngrăşa cu ouă de ţestoase. Haita pe care o întîlnisem era formată din opt cîini flămînzi şi furioşi. Alergară lătrînd cîtva timp în faţa mea, ca şi cînd eu aş fi fost răspunzător de întîrzierea flotei, apoi o luară la goană peste dunele scunde şi dispărură printre cocotieri. În afară de cîini şi de cîte un crab de nisip, care alerga în salturi grăbite, nu văzusem pe uscat nici o altă fiinţă vie.

Marea era şi ea pustie. Nu se arăta nici o barcă, nu se zărea nici o aripioară de peşte în mişcare. În larg nu se înălţa vreun banc sau vreun promontoriu care să frîngă neîntrerupta linie curbă a valurilor ce se spărgeau de ţărm. Cînd şi cînd, la cîte o mie de paşi depărtare, se auzea ţipătul slab şi pierdut al vreunei rîndunici-de-mare, ascunsă pe undeva de căldură.

La un moment dat se ivi doar pentru cîteva secunde o pată neagră pe valurile înspumate, albastre-alburii, exact în spatele brizanţilor, acolo unde un banc de hamsii venise, nu se ştie de unde, ca să sară, să se joace şi să facă cercuri la suprafaţă. Mă oprii să văd ce animale flămînde se vor aduna în jurul acestor cîrduri. Primele sosiră cîteva exemplare mari, turtite, lucitoare, de lupi-de-mare*, care loviră şi despicară marginile bancului de hamsii, azvîrlindu-l în aer ca pe o ploaie de aşchii cromate. Uneori săreau şi ei afară din apă, dîndu-se peste cap, descriind arcuri scurte, dar păreau tare greoi în mişcări. Mă gîndeam ce minuni aş fi putut face printre lupii-de-mare dacă aveam un băţ de lămîi şi o mulinetă Johnson.

Rîndunica-de-mare ce ţipa prin văzduh văzu bancul şi începu să-i dea tîrcoale şi să ciripească deasupra lui, fără să-şi schimbe tonalitatea tristă a cîntecului său. Un pelican cenuşiu îşi luă zborul fără zgomot chiar din spatele meu, se înălţă o clipă, se aruncă cu capul înainte direct în cîrdul de peşti, apoi ieşi la suprafaţă ca să plutească alături de cîrdul ce se răspîndea. Evalua cu demnitate

* Peşti prădători din genul *Caranx*. — *N.T.*

captura din sacul său, în timp ce curentul litoral îl împingea — o dată cu hamsiile — spre sud. Deodată, într-o fracţiune de secundă, milioanele de peşti vibrară inconştient la unison. Rîndunica-de-mare simţi un val cald pe aripa ei îngustă şi se pierdu în lumina orbitoare, iar pelicanul rămase să plutească singur.

Pornii mai departe, tîrîndu-mi picioarele prin nisipul fin şi fierbinte, ca un praf uşor de piatră ponce şi de sticlă neagră în care te cufundai pînă la gleznă. Nisipul era atît de fierbinte încît îmi frigea şi gleznele. Plaja era plină de lemne aduse de valuri (uriaşe trunchiuri argintii de cedru, *Cordia alliodora* şi *Cedro macho* din rîurile costaricane, şi de mahon din Panama sau Nicaragua) în timpul inundaţiilor din iunie şi aruncate din nou pe plaja neagră de către marea furioasă care loveşte neîncetat acest ţărm deschis. Pe nici o plajă tropicală nu este plăcut să umbli în zile fără nori şi fără vînt la amiază. Plaja pe care mergeam, cu nesfîrşitul şi monstruosul balast pe care îl trimiteau adîncurile mării, cu dune fierbinţi care coborau pînă în apropierea valurilor zgomotoase apoi urcau din nou, făcea ca cercetarea fîşiei înguste de pe malul mării pe care se găseau urmele de ţestoase să fie o treabă obositoare. Sub arşiţa soarelui, elanul meu pentru ţestoasele-de-piele scăzuse şi eram pe punctul să mă strecor sub un buştean înţepenit în nisip, ca să dorm pînă ce trece dogoarea amiezii, cînd văzui ceea ce căutam. Era un semn în formă de V scurt, cu braţele larg deschise, adînc gravat pe plaja de deasupra zonei mareelor. Capătul deschis al acestui V fusese retezat de atingerea ultimului val înalt, iar apexul pătrundea, ca o urmă lată şi de formă neregulată, în nisipul fin adunat de vînt exact pe faţa dunei care privea către mare. Braţele V-ului erau aproape tot atît de late ca şi urmele unor roţi de tractor. De altfel, întregul sistem de urme părea să indice că un vehicul greu, venit dinspre mare, se cufundase adînc în nisipul adus de vînt şi — după o mulţime de întoarceri, de zigzaguri şi de frămîntări — se înapoiase în mare.

Era cuibul unei ţestoase-de-piele, primul cuib de acest gen pe care-l vedeam. Totodată, el era primul cuib semnalat în America Cen-

trală, dar pentru mine semnificaţia lui o depăşea cu mult pe cea statistică. Pentru mine acest cuib era semnul terestru, de mult rîvnit, al unui animal marin pe care-l urmăream din copilărie, al unui monstru din adîncul oceanului împins spre ţărm de cel mai primitiv instinct reptilian — depunerea ouălor. Venea aici ca să sape o groapă în pămînt şi să arunce în ea seminţele ţestoaselor-de-piele de mîine, să acopere apoi groapa cu labele lui plate, fără degete şi să coboare înapoi în mare. Era opera unui animal pelagic, care — asemenea balenei sau plesiosaurului — se simţea ca la el acasă în oceanele lumii. Era ultimul vestigiu de activitate terestră rămas de la o linie ereditară legată de mare de vreun milion de ani şi păstrat numai de un singur sex, pentru o singură oră, într-o singură noapte a anului.

Desigur, aş putea spune că m-a impresionat extrem de mult „personalitatea" ţestoasei-de-piele. Acesta este motivul pentru care rămăsei un moment copleşit de gînduri, de soare şi de aerul care vibra, şi privii îndelung spre cuib.

După un timp, exaltarea delirantă care mă cuprinsese luă sfîrşit, pusei jos sacul cu aparatul fotografic şi bidonul, şi examinai locul unde lucrase ţestoasa. Activitatea ei fusese imensă. O femelă de ţestoasă-de-piele cîntăreşte adesea o mie de livre sau mai mult şi parcă ar fi mînată spre plajă de un fel de zel fanatic întreţinut de glande, zel care de cele mai multe ori prezintă şi laturi de mare ingeniozitate. Orice face e calculat, desigur într-un sens pur mecanic, pentru a-şi feri ouăle de privirile vreunui herpetolog sau coatimundi *. Neputîndu-se ascunde atunci cînd iese pe plajă, îl zăpăceşte pe eventualul vînător de ouă cu puzderia ei de urme. În cazul de faţă, suprafaţa de nisip răscolit pe care trebuia s-o cercetez pentru găsirea camerei cu ouă avea un diametru de cel puţin cincisprezece picioare şi un perimetru aproape circular. Cum nu exista nici un indiciu că terenul de prospectare ar putea fi redus, trebuia să cercetez, bucată cu bucată, toată suprafaţa. Dacă mai

* Mamifer cu botul lung asemănător cu ratonul, cunoscut în multe locuri din America Centrală sub numele de *pisote*. — *N.A.*

aveţi în vedere şi faptul că grămada de ouă putea să zacă adînc în nisip, vă daţi seama cît de grea era misiunea mea.
Îmi luai băţul de săpat ouă. După ce făcui cîteva gropi la întîmplare ici şi colo, o pornii sistematic înainte şi înapoi, de-a curmezişul locului ce trebuia explorat, înfigînd băţul cît mai adînc cu putinţă. După ce executai o reţea regulată de găuri foarte apropiate între ele şi nu găsii nimic, ajunsei la concluzia că bastonul subţire de bambus care fusese destul de eficace la prospectarea cuiburilor de ţestoase-de-baga şi de ţestoase-verzi era necorespunzător în momentul de faţă. Pentru a pătrunde prin nisipul tare situat sub stratul spulberat de vînt de la suprafaţă aveam nevoie de un baston din lemn tare, pe care să mă pot lăsa cu toată greutatea. Începui să mă uit în jurul meu, căutînd un băţ potrivit. Pe ţărmul deschis, scăldat de marea agitată, se găseau multe lemne aruncate de valuri. Încercai beţele argintii unul după altul, dar toate erau fie strîmbe ca un şarpe, fie putrede şi fără măduvă din cauza apei sărate şi a soarelui. În cele din urmă găsii o bucată de lemn de bambus sănătos, dar acesta nu poate fi despicat uşor cu un briceag — singura unealtă pe care o aveam la mine. Deznădăjduit, încercai să ascut un peţiol de frunză de cocotier, dar şi acesta s-a rupt de la prima apăsare.
Îmi doream cuibul cu pasiune şi pe măsură ce-mi dădeam seama că nu-l voi avea, decepţia mea creştea. Îmi părea rău că nu-mi venise în minte să-mi iau cuţitul. Dezgropai o piatră ponce rotunjită de valuri, încercai să-mi ascut cu ea lama briceagului, dar suprafaţa rotundă a pietrei se sfărîma ca zahărul candel şi aluneca uşor pe metal. Cu un acces de furie azvîrlii piatra într-un buştean, unde se sparse în bucăţi.
Deodată, de după buştean se repezi spre mine un cîine jigărit şi începu să latre cu indignare, arcuindu-şi picioarele şi privind din cînd în cînd îndărăt, ca şi cum ar fi cerut ajutorul unei persoane ce stătea ascunsă după buştean.
Pentru o clipă zării o umbră care dispăru imediat. Ocolii în fugă capătul buşteanului şi văzui o femeie călare îndepărtîndu-se în mare goană spre locul de unde venise. Pe plaja spălată de valuri

nu se auzea decît tropotul copitelor. Din felul cum era înclinat spatele călăreței, îmi dădui seama că ea nu îndemnase calul să fugă ci, dimpotrivă, încerca să-l oprească. Animalul se alarmase la vederea și adulmecarea pentru prima oară a unui gringo ce stătea în dosul unui buștean de pe plaja neagră și o luase la goană.

Desigur, nici Mrs. Ybarra nu fusese prea entuziasmată de întîlnire, dar ea era obișnuită cu tot felul de apariții pe această plajă. Nu era dintre acelea care să se întoarcă din pricina unui străin, oricît de straniu ar fi fost el. Încetul cu încetul își potoli calul și-l opri forțat la o sută de iarzi depărtare, apoi îl întoarse spre mine. Văzui atunci că era un armăsar *criollo* * de culoare sură — un descendent al vechilor cai spanioli puternici, mici și selecționați cu mare greutate — care învinsese condițiile potrivnice rasei cabaline de pe acest țărm tropical. Acum, învățat cu sarea, rezistent la paraziți și vampiri, econom ca o cămilă cu apa din țesuturile sale, putea tropăi toată noaptea în nisipul adînc pînă la gleznă. Caii indienilor mosquito ar putea fi considerați ca o rasă aparte. Din punct de vedere estetic, comparația cu un cal adevărat le este defavorabilă, dar sînt buni pentru mediul în care trăiesc.

Exemplarul pe care călărea Mrs. Ybarra avea fața ciudată, de șobolan, cu un gît ca de oaie, pe care îl au toți caii de pe aici. Se întorcea acum spre mine în mod silit, împotriva voinței lui, rotindu-și ochii speriat.

Pe măsură ce se apropia, Mrs. Ybarra își strunea calul pentru a trece la o oarecare distanță de mine, pe lîngă apă, ținînd dîrlogii din scurt și lovind ritmic cu tocul în pîntecele strîns în chingă al calului. Cînd ajunse mai aproape de mine îmi aruncă o privire rapidă.

— *Adios*, spuse ea.

Într-o asemenea împrejurare un salut ca acesta capătă două sensuri : un bine-te-am-găsit care anunță și intenția de a pleca neîntîrziat. Este un fel de bună ziua — la revedere, un cuvînt care, după cîte știu, nu-și are corespondent în limba engleză sau ameri-

* Creol.

cană. Spaniola poate fi nuanţată delicat şi nicăieri nu-i atît de simplă ca în manualele şcolare.

Nu exista, desigur, nici un motiv ca Mrs. Ybarra să se oprească din drum. Dar în clipa în care mă salută zării luciul de perlă al unor ouă proaspete de ţestoasă, puse în două coşuri, care se legănau de şa. Era deci de neconceput ca Mrs. Ybarra să plece mai departe fără să mă ajute să ies din încurcătură.

— *Buenas tardes* *, răspunsei eu. Această modificare a formulei de salut schimbă pe loc relaţiile noastre şi o determină pe călăreaţă să strîngă dîrlogii ca să vadă ce intenţii am.

Nu era de loc tipul de femeie pe care te-ai fi gîndit că o să-l vezi pe această plajă, chiar presupunînd că te-ai fi aşteptat să întîlneşti femei de orice fel. Era scundă, dreaptă, cu faţa de madonă şi cu buzele subţiri. Părul său bogat, de culoarea tutunului de prizat, era îndesat sub o pălărie bărbătească veche, legată pe deasupra cu o basma. Avea picioare de spaniolă, subţiri ca fusul, şi pieptul planturos, strîns într-un corsaj de muslină. Purta o fustă cafenie de bumbac, iar cămaşa, făcută din acelaşi material, îi înfăşura cu pricepere picioarele, deoarece călărea bărbăteşte şi nu într-o parte ca femeile din Honduras. Originea şi ocupaţia ei nu reieşeau prea limpede din aspectul pe care-l avea. Pielea îi era foarte închisă, dar nu se asemăna de loc cu cea a populaţiei de culoare din Tortuguero, care în cea mai mare parte provenea din încrucişarea între mosquito şi negri, cu oarecare amestecuri de creoli negri din Bluefields şi San Andrés. Nu semăna nici cu costaricanele pe care le văzusem. Cu excepţia pielii ei aproape negre, a părului roşcat şi a felului curajos în care încăleca pe şaua înaltă de lemn, ea se apropia mai curînd de tipul de femei pe care îl întîlneşti în munţii din Matagalpa sau din Hondurasul de sud, unde secolul de restrişte al vechilor revoluţii a creat femei cu faţa alungită şi cu caracterul ieşit din comun. Mrs. Ybarra se asemăna foarte mult cu aceste femei. Era bătută de vînt, dar manifesta o încredere calmă, pe care nu o poţi avea decît atunci cînd ai stomacul plin.

* Bună seara.

— *Buenas tardes,* spuse ea, oprind calul. Sînt văduva lui Ybarra din Panal.

După ce mă recomandai, îi spusei că venisem aici cu scopul de a studia modul de viață al țestoaselor. Arătînd cuibul de țestoasă-de-piele, o întrebai :

— Știți ce fel de țestoasă l-a făcut ?

— Cum să nu. *Es de canal* — o țestoasă-de-piele.

— Așa socoteam și eu. După ce o cunoașteți ?

— Numai o țestoasă-de-piele răscolește plaja în halul acesta. Toată plaja e plină de cuiburi de țestoase-de-piele, încît e foarte greu să călărești pe aici.

Privii în sus și-n jos pe plajă și observai pentru prima oară că nisipul din fața dunelor avea o topografie ciudat de inegală, care nu făcea parte din sistemul de dune formate de vînt și nu semăna cu nici una din plajele pe care le mai văzusem.

— Unele din astea sînt făcute de animalele care sapă după ouă cînd sosește flota de țestoase-verzi, dar majoritatea aparțin țestoaselor-de-piele ; numai ele îngrămădesc nisipul așa, ca la cuibul ăsta... Dar de ce nu mergeți mai încolo ? Am văzut mai multe cuiburi de țestoase-de-baga în nisipul afînat și cîteva de țestoase-verzi. Am dezgropat două. Și lovi cu palma unul din coșurile cu ouă.

— Nu vreau ouă de țestoasă-de-baga și nici de țestoasă-verde. Caut ouă de țestoasă-de-piele.

— Nu sînt atît de bune ca ouăle de țestoasă-de-baga. Au un ușor gust neplăcut.

— Nu vreau să le mănînc, spusei. Vreau să le măsor.

Mă privi cu oarecare reproș, apoi adăugă :

— Sînt așa de mari. *Así de grando.*

Își făcu mîna căuș pentru a-mi arăta cît de mari sînt.

— Îmi trebuie măsura exactă. Și vreau să le fotografiez.

— Se află la mare adîncime. Un iard — un iard și jumătate. Animalele nu le descoperă. Nici jaguarii, nici cîinii din Siquirres, care le dezgroapă pe toate celelalte.

— Nu-mi pasă de timp. Aş săpa toată după-amiaza dacă aş şti că aici se găseşte un cuib. Poate că aceasta numai a răscolit nisipul şi a plecat.

Ea examină un moment locul răscolit, apoi mişcă degetul de o parte şi de alta înaintea feţei în semn de negare.

— *Puso*, spuse ea. *Ahí puso* *.

— Dar cum se poate găsi cuibul ? Am săpat aici de jur împrejur şi nu am găsit nici un loc moale.

Ea mişcă din nou degetul.

— N-ai săpat destul de adînc. Nu-i nici un loc moale într-un cuib de *canal*. Trebuie pur şi simplu să-l găseşti. Cît e ora, te rog ?

Scuturai nisipul lipit de sudoare de pe cadranul ceasului meu.

— Douăsprezece şi un sfert. Sînteţi grăbită ?

— Astăzi spaniolul plăteşte lefurile indienilor mosquito. Mă duc să-mi ridic o datorie şi vreau să ajung acolo înainte de a se fi îmbătat cu toţii. Am văzut avionul joi, iar în amurg vor fi cu toţii beţi.

Mă gîndii la bidonul de rom din avion şi îi dădui dreptate. Spaniolul de care vorbea era Don Pedro, *mayordomo* ** lui Yoyo la Atlantic Trading Company din Tortuguero.

— Cît e datoria ?

— Se ridică la opt colones.

— Ei bine, uite, îţi plătesc eu zece dacă mă ajuţi să găsesc cuibul ţestoasei.

Se uită din nou la nisipul din faţa calului şi apoi în sus la soare. Oftă, apoi săltă un picior peste rama înaltă a şeii, sărind jos.

— Să încercăm.

Spuse aceste cuvinte fără prea mult entuziasm.

Mînă apoi calul la umbra unui *Hippomane mancinella* *** bătrîn, singurul copac adevărat de pe ţărm şi legă dîrlogii de o creangă.

* Le-a pus. Aici le-a pus.

** Supraveghetor, om de încredere.

*** Arbore otrăvitor de pe coastele tropicale ale S.U.A. Seva sa lăptoasă este un iritant puternic al pielii, iar consumarea fructelor sale a provocat cazuri mortale.

— Asta e un arbore otrăvitor, spusei.
— Nu face rău cailor.
— Dar mîinile? Trebuie să ţii iar dîrlogii.
— Nu te îngrijora. Nici mie nu-mi face rău.
— N-aş lega un cal de arborele ăsta pentru nimic în lume.
— Foarte bine. Eşti străin aici şi nu te-ai obişnuit încă cu el.
Scoase o lamă uzată de cuţit dintr-o teacă de piele crudă, legată de şa. Se înapoie la cuibul de ţestoasă şi chemă dulăul, care veni sărind prin ierburile plajei, dornic să-şi servească stăpîna cu tot ce ştia. Se aplecă şi scormoni nisipul pentru a atrage interesul cîinelui asupra acelui loc.
— *Huevos* *, spuse ea.
Tresării, fiindcă acest cuvînt rostit aşa, singur, înseamnă de obicei cu totul altceva; dar cîinele înţelese şi începu să sape într-o gaură de crab la şase paşi depărtare de cuibul de ţestoasă.
— Nu fi nătărău, spuse Mrs. Ybarra. Aici, sapă aici!
Cîinele ciuli urechile, izbit parcă de tonul cuvintelor, apoi veni înspre noi şi începu să sape cuibul de ţestoasă.
— Cu ţestoasele-verzi Filin nu se păcăleşte niciodată. Dar pentru ţestoasele-de-piele nu-i bun. Să-l lăsăm să sape aici puţin. Eu mă duc într-acolo, spuse ea arătînd cu o mînă spre arbuştii scunzi aflaţi la o distanţă de vreo sută de iarzi.
— *Bueno.* Credeam că se scuză faţă de mine şi mă pregăteam să stau pe loc şi să încurajez cîinele cît puteam mai bine.
— Nu, vreau să tai un băţ. Vino cu mine. Poţi să te caţări mai bine.
Înaintarăm prin desişurile de viţă-de-mare **, ovăz-de-mare şi prune-de-cocos *** pînă cînd dădurăm de o pădurice deasă de

* Ouă.
** Arbore scund, cu frunze mari *(Coccolaba uvifera)* de pe ţărmurile Caraibilor. Face ciorchini ca viţa-de-vie; fructele sînt comestibile. — *N.A.*
*** Arbust mic (*Chrysobalanus icaco*) de pe dunele sau plajele caraibe. Frunzele sînt late şi lucioase, iar fructul se foloseşte pentru dulceaţă. — *N.A.*

arbori tineri. Ne oprirăm şi Mrs. Ybarra privi cu atenţie desişul, pînă ce găsi ceea ce dorea.

— *Aquel.* Arătă spre interiorul obscur al desişului. Dacă te urci pe acest *palito* şi-i tai crengile o s-o putem scoate la capăt.

Mă căţărai încolăcindu-mi picioarele pe trunchiul subţire şi neted şi tăiai toate crengile pe care le-am putut ajunge. Apoi mă lăsai lunecînd în jos, retezai trunchiul de la bază şi-l tîrîi pînă în luminiş. Mrs. Ybarra tăie o porţiune de vreun metru jumătate din trunchi, îl coji şi-i ascuţi un capăt în chip de vîrf.

— *Ya*, spuse ea. Poate cu ăsta să reuşim.

La întoarcere am văzut că dulăul nu se mai sinchisea de cuibul de ţestoasă şi se apucase să dezgroape o altă gaură de crabi-de-nisip.

— Nu-i bun pentru asta, spuse Mrs. Ybarra.

Înfipse vîrful băţului în centrul cuibului şi împinse cu toată puterea. La o adîncime de vreo jumătate de metru vîrful se lovi de ceva tare. Încercă din nou la mică distanţă şi rezultatul fu acelaşi. Săpă apoi douăsprezece gropi şi din fiecare băţul ieşea plin doar de nisip fin. Se opri şi cercetă din nou locul, proptită în mîini şi genunchi, culegînd orice rămurică sau rămăşiţă apărută pe suprafaţa răscolită. După un timp găsi un capăt dintr-o tulpină ruptă de curînd de ipomeea-de-plajă * şi cînd trase de el ieşi la iveală o tulpină verde cam de un metru lungime.

— Poate-i aici, spuse ea. Broasca a îngropat planta.

Apucă băţul şi încercă cu de-amănuntul toată suprafaţa din jurul locului unde fusese înfiptă tulpina verde. Dar băţul nu străpunse nici un acoperiş de cuib şi nu se mînji de gălbenuş. În cele din urmă Mrs. Ybarra se opri, scutură din cap şi se şterse în tăcere de năduşeală.

— Povestea asta cu cuiburile de *canal* este *fregada* **, spuse ea. Îşi şterse ochii cu dosul braţului. Părul îi scăpase din pălărie, iar

* *Ipomea pes-caprae*, plantă agăţătoare cu flori, care creşte pe nisipurile mobile ale dunelor marine. — *N.A.*

** Încurcătură.

nisipul lipit de sudoarea feţei îi albise obrazul. Crezui că va începe şi ea să fie de părerea mea, şi anume că acesta nu era decît un cuib de încercare, fără ouă.

— Nu cred să găsim ceva aici, spusei.

— Nu vă descurajaţi. *Aquí puso* — a ouat aici. Sînt sigură. Întotdeauna face aşa. *Canal*-ul este foarte mare. Are o labă pe-atîta, şi-mi arătă propria ei coapsă. Poate săpa la mare adîncime. E greu şi apasă nisipul la loc cu pîntecul mai bine decît era înainte. Nenorocirea este că răscoleşte atîta teren, încît e greu să descoperi cuibul. Iar dacă totuşi găseşti ouăle, ele sînt prea mari ca să le poţi mînca uşor. Nu merită osteneală. Dar poate, dacă împingem împreună băţul... Locul ar trebui să fie exact aici.

Am văzut o dată o vrăjitoare care arăta locul de unde avea să ţîşnească o fîntînă cu aceeaşi precizie cu care Mrs. Ybarra dirija vîrful băţului ei. Ochea de parcă ar fi trebuit să lovească capul unui şarpe.

— Exact aici, repetă ea.

Înfipse vîrful în nisip şi ne opintirăm amîndoi. Băţul se rupse zgomotos şi despicătura ajunse pînă la mîinile noastre.

— S-a rupt, zise Mrs. Ybarra. Lemnul era moale. Cred că ar fi mai bine dacă ai ieşi la noapte, cînd *canal*-ul nu a acoperit încă ouăle. Totdeauna cînd luna este deasupra mării, nu deasupra uscatului, pe plajele cu nisip negru ele ies să ouă.

Îi spusei că are dreptate. Mă căutai în buzunar şi scosei cîteva bancnote costaricane. Numărai zece colones şi i le întinsei, zicînd că-i rămîn îndatorat pentru ajutorul ei şi că regret că-i fusese atît de cald şi că se umpluse de nisip.

— A, nu, spuse ea. Nu pot să-i primesc. Am spus că o să găsesc ouăle. Nu-mi datorezi nimic. Am tot timpul să ajung în sat.

— Nu, nu se poate, te-am oprit din drum. Să-ţi pun banii în geanta de la şa ?

Mă întorsei ca să merg spre arborele unde era legat calul. Acesta stătea pe spate şi zvîrlea mereu din copite. Cuprins de spaimă, mă năpustii spre el fugind prin iarbă şi-l văzui cum se

frămîntă, săltîndu-şi şi încovoindu-şi scurta şi ţeapăna lui coloană vertebrală în arcuiri de neînchipuit. Craca de care fusese legat se rupsese şi dîrlogii alunecaseră pînă la zăbale. În timpul zvîrcolirilor şaua ajunsese pe burtă, iar cele două coşuri cu ouă de ţestoasă fuseseră azvîrlite jos şi calul se rostogolea peste ele.

— Vino repede şi uită-te la cal, îi strigai. Repede. Ce-i cu el ?

Ea sosi îndată.

— O, maică precistă, ce se mai scarpină ! Întotdeauna se scarpină cînd îi este cald şi eu am uitat să-l păzesc, şi uită-te acum la *carga* * mea ! *A la* ! Scoală-te ! Tu *Flojo* ! Ridică-te !

Puse mîna pe o bucată de lemn ce se găsea pe mal şi începu să lovească animalul peste burtă. Calul nu se mai rostogoli şi cu o grabă neîndemînatică se ridică în picioare, rămînînd aşa, cu nările fremătînde, cu urechile culcate şi cu ochii spre stăpîna lui, ca şi cum ar fi fost surprins de atitudinea ei.

Avea un aspect jalnic. Căpăstrul se strînsese sub bărbie, şaua, coşurile goale şi unele piese de harnaşament care nu-şi rupseseră legăturile atîrnau sub el, iar între picioarele de dinainte se bălăbănea, prins de un inel de siguranţă, un cocoş-de-luptă cu penele răvăşite. Spatele şi flancurile îi erau mînjite cu un amestec gros de gălbenuş, albuş de ou şi nisip negru, pe care se lipiseră din loc în loc frunze, mere putrede de *Hippomane* şi coji de ouă de ţestoasă. Calul arăta de parcă un copil de doi ani l-ar fi mînjit cu spumă de ou. Se scutura cu violenţă, dar fără să se poată curăţa.

Mă cuprinse desperarea. Biata femeie ! Cîte neplăceri îi creasem ! Încăpăţînarea mea îi năruise speranţele şi îi stricase ziua ! Mă întorsei spre ea gata, în ruşinea mea, să mă tîrăsc în genunchi sau s-o determin să primească ultimul colon pe care l-aş fi avut în buzunare.

Ea rîdea. Cu o mînă arăta spre cal, iar cu cealaltă bătea necontrolat aerul, scuturată de o veselie tăcută. O privii cu

* Încărcătură.

luare-aminte, ca să mă asigur că veselia îi era reală. Deodată își recăpătă glasul.

— Ce barbarie ! strigă. Ce animal brutal ! O, Maică precistă, ce animal poate fi mai brutal ca ăsta !

Era atît de încîntată, încît mă făcu și pe mine să privesc calul cu alți ochi, și de data aceasta mi se păru și mie caraghios și începui să rîd. Rîserăm așa, amîndoi, multă vreme. După un timp, îi spusei :

— Îmi pare rău. Vina este toată a mea. Ce putem face ?

— Nu, spuse ea, nu-i nimic. Trebuie numai să spăl calul.

Începu să descurce căpăstrul, oprindu-se din cînd în cînd pentru a se scutura de nisip. Aproape tot timpul rîdea cu hohote. O ajutai să desfacă chinga și să curețe locul dintre șa și *carga.* Își luă cuțitul și tăie mai multe smocuri de iarbă, pe care le îndoi, legîndu-le apoi două cîte două pentru a face o perie. Își scoase încălțămintea, fusta și cămașa, pornind spre mare îmbrăcată numai într-un pantalon în formă de sac, ducînd calul de căpăstru. Confecționai rapid o nouă perie de iarbă, apoi îmi suflecai pantalonii și pornii după ea în apă.

În cincisprezece minute căluțul fu curat sau aproape curat. Pielea lui albăstruie se vedea prin părul umed, fără lustru. Mai rămăseseră doar cîteva pete de gălbenuș coagulat. Mrs. Ybarra îl duse înapoi la copac și-l frecă pe spinare cu șomoioage de iarbă uscată, apoi îi puse pătura de sub șa. Șterse șaua cu grijă, iar eu o așezai pe cal și strînsei chinga, în timp ce ea își aranja *carga.* Cocoșul-de-luptă murise, dar părea neatins, deși fusese sub cal. Mrs. Ybarra îi tăie gîtul cu cuțitul și îi atîrnă trupul de partea de jos a șeii, ca să sîngereze pe pămînt. În cele din urmă își puse cămașa și-și aruncă încălțămintea într-unul din coșuri. Își scutură nisipul de pe brațe și-și îmbrăcă fusta, apoi se săltă în șa. Îi oferii încă o dată teancul subțire de bancnote.

— *Vea* *, îi spusei cu blîndețe. Din vina mea ți-ai pierdut ouăle și cocoșul.

* Ascultă.

— *Qué va*! Cocoşul tot trebuia tăiat şi ouă sînt destule. Nu ducem lipsă de ouă de ţestoasă-de-baga, iar flota nu va întîrzia mult. Ai de gînd să te întorci înapoi?

Îi răspunsei că plec mai departe. Probabil că nu păream prea încîntat de această perspectivă, fiindcă ea adăugă:

— Foarte bine. Există prin apropiere un *cocal* (o pădurice de cocotieri). Puteţi căpăta acolo o *pipa* (o nucă de cocos cu lapte) şi locul e umbrit. După vreo şase mile găsiţi un alt *cocal*. Acolo e casa mea. Dacă îmi faceţi o vizită, este aproape sigur că o să vă pot arăta la noapte un *canal* depunîndu-şi ouăle în urma fluxului.

Îi mulţumii şi-i spusei că nu pot merge atît de departe. Fără să bage de seamă, îi strecurai banii în coşul în care îşi pusese încălţămintea.

— Mă duc să sap alt cuib de *canal*, îi spusei. Nu cred ca acesta să aibă ouă.

— Ay-eee, strigă ea. O să te omori de pomană. *Canal*-ul a ouat. Chiar aici. Nici un cuib de *canal* nu va fi mai uşor de săpat ca acesta.

— Aveţi dreptate, dar eu nu mai am de gînd să sap tot aici. Sper să vă mai văd.

Îmi aruncă o privire oarecum compătimitoare, apoi struni calul cu călcîiele goale, îl mînă spre marginea spălată de valuri a plajei şi-l sili să meargă în trap scurt, pe care avea să-l ţină tot drumul pînă la Tortuguero. În cele din urmă se întoarse spre mine şi-mi făcu semn cu mîna.

— *Adios, pues.*

Văzînd-o că pleacă, dulăul se repezi ca să i-o ia înainte.

Prima suflare a brizei de după-amiază alungă strălucirea apei şi o coloră în negru. Loviturile copitelor se pierdură în depărtare. Se mai auzeau doar zgomotul valurilor sparte şi piuitul intermitent al rîndunicii-de-mare, care plana unduindu-se, purtată de alizeul tot mai ameninţător.

Broasca-paradox

În Marea Caraibilor, Iere este locul unde trăiesc păsările colibri. El este, de asemenea, patria lacului de asfalt şi locul de unde a pornit muzica pe benzi de oţel. Este insula cea mai de sud şi cea mai fericită dintre toate. Sînt aici regiuni încîntătoare despre care din nefericire nu voi putea vorbi acum. Pentru mine însă, Trinidad, această prelungire care abia se zăreşte în lumina ceţoasă a zorilor, către est, înspre Toco, este înainte de toate patria broaştei-paradox.
În acea dimineaţă păream mulţumit de felul în care era orînduită lumea şi aceasta nu numai fiindcă începea ziua tropicală sau că vedeam în faţa mea plaje pline de ţestoase, ci şi pentru că începusem să mă gîndesc la broasca-paradox.
Era o simplă idee, desigur, un fel de capriciu semiprofesional şi nu pentru aceasta venisem aci. Ceea ce mă adusese la Trinidad erau ţestoasele marine, iar direcţia, ca şi opririle, îmi erau sugerate de plajele bune şi de locurile unde trăiau vînătorii de ţestoase. În dimineaţa aceea, în drum spre Toco, ceaţa care pătrundea în radiatorul micuţei mele „Austin-40“ părea că-i măreşte viteza. În aer plutea o subtilă mireasmă străină. Valurile molcome de dimineaţă se

prelingeau încet pe stîncile cenuşii. Mă simţeam bine. Dispoziţia mea se datora în mare parte perspectivei de a vedea şi de a auzi cîntecul legendarei *Pseudis*, broasca-paradox.

Mi-au plăcut întotdeauna broaştele. Mi-au plăcut chiar înainte de a face din zoologie o profesiune şi nimic din tot ce am învăţat de atunci încoace despre ele nu mi-a dezminţit această pasiune. Îmi place privirea broaştelor, aspectul lor şi îndeosebi felul în care se adună laolaltă în locuri umede, în nopţile calde şi cîntă sub imboldul sexualităţii. Concertul nocturn al broaştelor este agreabil, plin de optimism şi semnificativ. Este mai simbolic decît cîntecul păsărilor. E drept, cîntecul acestora are mai multă virtuozitate, dar se spune că pasărea cîntă pentru a-şi stabili teritoriul de viaţă, pentru a anunţa altor masculi pretenţia ei de a moşteni o anumită parcelă. Cîntecul e dulce, într-adevăr, dar motivul e lumesc.

Broscoiul cîntă însă pentru femelă, pentru a o atrage şi a o călăuzi. El stă la marginea bălţii şi orăcăie sau fluieră, zumzăie sau mugeşte, după dispoziţia pe care o are în momentul cînd simte că a sosit timpul pentru dragoste. Chemările lui atrag femela, şi în felul acesta se asigură perpetuarea speciei de la an la an. Cîntecul sturzului sihastru este un fluierat dulce. Cîntecul broaştei este un strigăt care face ca şuvoiul vieţii să-şi continue cursul.

Acesta este motivul pentru care doream să ascult cîntecul broaştei *Pseudis*. Dintr-un punct de vedere, mai mult profesional, problema mă interesa, fiindcă fac o colecţie de cîntece de broască, după cum unii adună timbre într-un album. *Pseudis* este o broască ciudată, care a provocat multă senzaţie printre zoologii de odinioară, fiind pusă la baza a tot felul de ipoteze obscure. Unii dintre ei ajunseseră să afirme că peştii se trag din broaşte şi nu invers, aşa cum consideră specialiştii din zilele noastre.

După cum ştim cu toţii, una dintre caracteristicile broaştelor este că ele îşi depun ouăle în apă. Din ouă ies mormoloci, iar aceştia se transformă cu timpul în broaşte, care ies din apă pe uscat. Aceasta este una din principalele trăsături ale vieţii amfibiene. Există, desigur, tot felul de excepţii, dar majoritatea broaştelor procedează în acest fel.

Broasca-paradox este o excepţie. Exemplarele adulte stau în apă şi-şi trăiesc toată viaţa printre propriile lor larve acvatice. Mult mai curios este însă faptul că broasca pe deplin dezvoltată este mult mai mică decît mormolocul, cu coada sa ridicată şi pîntecul voluminos, care fusese primul ei pas în viaţă. Broscuţa ieşită din larvă se micşorează prin metamorfoză şi nu mai revine niciodată la o talie pe care o are un mormoloc. Broasca adultă este ceva mai lungă de doi ţoli, iar corpul ei se îngustează spre coadă. Ea are capul ascuţit, picioarele din faţă mici, iar cele din spate puternice şi cu degete prevăzute pînă la vîrf cu membrane înotătoare. Degetul mare este lung şi opozabil, ceea ce nu se întîlneşte la nici o specie înrudită din Lumea Nouă: cu el broasca îşi îndeasă hrana care nu-i mai încape în gură sau se agaţă de ramuri ori de frunze pentru a se menţine la suprafaţa apei.

La prima vedere broasca-paradox matură seamănă mult cu *Xenopus*, broasca-cu-gheare din Africa, în întregime acvatică, care este cunoscută mai mult sub numele de broască-de-graviditate, din pricina folosirii ei pe scară largă în probele de sarcină la femei. Mormolocul de *Pseudis* seamănă cu faimosul axolotl mexican — o vietate în stare infantilă dar matură din punct de vedere sexual, care respiră prin branhii şi nu iese niciodată pe terenul din jurul bălţilor sale natale, cu excepţia exemplarelor care se vînd pe piaţa din Toluca sub formă de tamales*. Privind un mormoloc de *Pseudis* ai putea crede că te afli în faţa vreuneia din aceste larve grăbite din punct de vedere sexual. Ca şi axolotlul, mormolocul de *Pseudis* are o deficienţă la glanda pituitară sau la tiroidă, sau poate la ambele. În ciuda taliei lui mari, nu s-a semnalat niciodată vreun exemplar care să fi ajuns la maturitate sexuală mai înainte ca branhiile să i se fi transformat în plămîni, iar coada înaltă — în picioare înotătoare musculoase.

Acest mormoloc gigant în comparaţie cu micuţa broască-paradox i-a determinat pe naturaliştii de odinioară să creadă că broasca ar

* *Tamales* = mîncare mexicană preparată din mălai şi carne. — *N.T.*

reprezenta larva ce iese din ou, iar mormolocul animalul matur. Unii au mers chiar mai departe. Înşelaţi de aspectul pisciform, de înotătoarea înaltă ca un evantai a mormolocului, precum şi de intestinul lung şi încolăcit, de vegetarian, care se vedea prin peretele abdomenului şi sugera ventuza ventrală a unui peşte-cu-ventuză (*Lepadogaster gouani*), ei au ajuns la concluzia că forma în care s-a transformat broasca se aseamănă perfect cu un peşte. Această presupusă excentricitate este factorul care a dat speciei numele de *paradoxus*, iar ulterior, cînd s-a înlăturat această părere greşită, amintirea interpretării din trecut s-a păstrat în numele generic de *Pseudis*.

În anul 1880, Samuel Garman de la Museum of Comparative Zoology din Harvard a scris o lucrare în care aminteşte pe scurt greşelile predecesorilor săi în legătură cu *Pseudis*, stabilind definitiv că această broască nu are nimic curios în afară de faptul că mormolocii săi sînt supradimensionaţi. De atunci încoace numeroşi naturalişti au văzut şi au admirat broasca *Pseudis*, dar despre modul său de viaţă s-a scris surprinzător de puţin. Eu am depus eforturi pentru a descoperi cîte ceva din viaţa ei, dar nu am avut succes. Nu ştiu nici cu ce se hrăneşte, nici unde şi cum îşi depune şi-şi fecundează ouăle, şi — ceea ce mi se pare cel mai deprimant — nu ştiu nimic despre concertul ei, nici măcar dacă are sau nu un cîntec.

Broaştele cîntă fiindcă sînt numai parţial adaptate la viaţa terestră, cele mai multe dintre ele trebuind să se întoarcă în apă pentru a-şi depune şi a-şi fecunda ouăle, iar cîntecul este acela care invită broaştele la activitatea de reproducere. *Pseudis* însă *trăieşte în apă*, de aceea s-ar putea crede că masculii şi femelele se pot întîlni oricînd le-o cere instinctul, fără să fie nevoie de cîntec sau de strigăt.

După cîte se pare cîntecul broaştei este cea mai veche dintre vocile vertebratelor. Strămoşii broaştelor cîntau cu mult înainte ca să fi apărut specia umană, iar broaştele actuale ţin cu îndărătnicie la cîntecul lor. Există cîteva specii mute, de pildă cele care trăiesc în torenţi vijelioşi, unde cîntecul, chiar dacă ar exista,

nu s-ar auzi din cauza zgomotului apei. În genere însă, modul în care trăiesc broaştele face ca vocea să le fie utilă şi ele ţin la ea. Chiar şi broasca-cu-gheare, care este pur acvatică, are un fel de voce, cam neîndemînatică, cu toate că femelele sale n-au nevoie de îndemnuri pentru a se întoarce la locul ancestral de reproducere. După cum am spus mai înainte, *Pseudis* duce o viaţă foarte asemănătoare cu aceea a broaştei-cu-gheare, deci aveam dreptul să presupun că şi ea trebuie să aibă voce şi voiam să-i aud cîntecul. Cu toate că în această dimineaţă o pornisem pe şosea spre Toco, pentru a afla cele mai mici amănunte despre ţestoasele-de-mare, gîndul îmi zbura mereu la localitatea St. Ann din Mayaro, fiindcă acolo puteam găsi broasca-paradox.

În primul rînd însă trebuia să-l găsesc pe directorul din St. Ann, domnul Bernard de Verteuil. Bernard era strănepotul acelui de Verteuil care scrisese o carte mare despre Trinidad. El nu numai că era un bun naturalist — toată lumea îmi spusese aceasta —, dar făcea parte dintre acei oameni inimoşi care nu-şi găsesc liniştea pînă cînd nu dau o mînă de ajutor celor care vin acolo să cerceteze natura înconjurătoare. Indiferent ce doreai să întreprinzi — să împuşti un agouti, să prinzi un anaconda, să fotografiezi o colonie de ibis-purpuriu — de Verteuil era cel de care trebuia să întrebi. Toată lumea îmi spusese că el era deosebit de îngăduitor faţă de herpetologii doritori să cunoască broasca-paradox. De aceea trebuia neapărat să ajung la St. Ann înainte de a se întuneca.

De la Matelot la Grand Riviere ţărmul bătut de vînt este alcătuit din numeroase promontorii, cu plaje de nisip în dreptul tuturor golfurilor mici. Mă oprii şi examinai toate aceste plaje mărunte nu pentru a găsi vreo urmă de ţestoasă, ci pur şi simplu pentru că mi se părea ciudat să trec pe lîngă ele fără să le cercetez. Era plăcut să umbli pe aceste fîşii înguste şi curate într-o asemenea dimineaţă, să priveşti la pădurile întunecate ce se înălţau în apropiere şi la crestele scurte ale valurilor de fund, care se loveau de stînci, prăbuşindu-se la picioarele mele. O făceam mai mult din plăcere. Totuşi, la San Souci descoperii două urme vechi,

Țestoasă-de piele (Dermochelys coriacea) **depunînd ouăle, Flagler Beach, Florida. Descoperirea de către Ross Alen și colaboratorii săi a acestei femele care-și depune ponta este singura mențiune privind depunerea pontei de către o țestoasă-de-piele pe coastele Statelor Unite. Foto J. Carver Harris.**

Misterioasa *Lepidochelys kempi*. O femelă bătrînă

prea mari pentru ţestoasa-de-baga, prea înguste şi prea puţin adînci pentru ţestoasa-de-piele, dar potrivite fie cu ţestoasa-verde, fie cu careta. Unul dintre cuiburi se pierdea în puzderia de urme lăsate de oameni şi de măgari, celălalt fusese dezgropat şi nu mai avea nici un ou în el. Plajele din apropierea golfurilor nu sînt agreate de ţestoase, dar au un farmec deosebit, din care cauză îţi vine greu să treci în grabă pe lîngă ele.

La Shark River oprii maşina într-un loc deschis, la cotitura dinspre Matelot a podului înalt, exact acolo unde mă oprisem cu o noapte înainte, cînd văzusem strălucirea unui ochi ciudat. Coborîi să privesc locul ca să-mi dau seama cum arată în timpul zilei. Rîpa era mult mai adîncă decît mi se păruse în noaptea trecută, iar rîul crescuse de pe urma ploii şi părea situat la o adîncime mai mare.

Cu o noapte înainte trecusem pe acolo după încetarea unei averse puternice. Auzisem vuietul apei încă înainte de a vedea podul, apoi scheletul acestuia prinse formă şi în razele proiectate de faruri, undeva între şinele de fier, se ivi o luminiţă ca un mic tăciune aprins. Era un ochi roşu, cu prea multă strălucire ca să fie de broască, dar cu prea puţină ca să fie de crocodil sau de fluture-de-noapte. Pentru un păianjen ochiul era prea mare, pentru un caprimulg avea prea puţină intensitate, pentru un mamifer de orice fel nu era suficient de galben sau de verde. Aşa mi se păruse la lumina farurilor maşinii.

Oprisem cum nu se putea mai repede, dădusem maşina înapoi într-o cotitură a şoselei şi îndepărtasem apărătoarea lanternei. Stinsesem apoi farurile, mă aplecasem în afară şi îndreptasem asupra ochiului razele prelungi şi concentrate ale lanternei mele de vînătoare cu cinci celule fotoelectrice. Punctul luminos arăta ca şi mai înainte ; era un ochi pe care nu-l puteam identifica şi nici nu-mi aminteam să mai fi văzut vreunul asemănător. Stăteam şi-l studiam, cînd iată că începu să se deplaseze. Se mişca foarte încet, dar chiar de la distanţa la care mă aflam îmi puteam da seama că traversa podul cu perseverenţă, avînd, evident, un anumit scop. Nu era o traversare în sensul obişnuit, de la un capăt

la celălalt, ci dintr-o parte în cealaltă, de la o şină la cealaltă. Mi se păruse ciudat acest fel de a traversa un pod, aici în singurătatea platformei înalte, în bezna care vuia de zgomotul rîului umflat de ploaie.
Dar oricît de bizar ar fi fost acest ochi, ceea ce mă supăra mai mult era neputinţa mea de a-l identifica. Studierea felului în care lucesc ochii sălbăticiunilor este una din pasiunile mele, iar identificarea animalelor după luciul ochilor, una din performanţele mele. O socotiţi poate o performanţă minoră şi de fapt nici n-am afirmat vreodată că o asemenea performanţă mi-ar ridica prestigiul profesional. Totuşi, mă simt destul de prost cînd nu pot să descopăr pe posesorul unui ochi care luceşte, sau cel puţin să-l încadrez în categoria sa taxonomică.
Aşadar, ochiul enigmatic de pe pod era un fel de provocare ; stătusem şi meditasem asupra lui o bucată de vreme, dar nu reuşisem să-l identific. Insuccesul meu se datora şi distanţei prea mari la care mă aflam. Nu aveam posibilitatea să stabilesc dacă posesorul ochiului, oricare ar fi fost el, era înalt sau scund. Dar chiar dacă i-aş fi ştiut înălţimea tot nu l-aş fi recunoscut vreodată. Îmi lipsea pur şi simplu elementul de bază. Animalul căruia îi aparţinea acest ochi avea caracteristici şi comportări ieşite din comun.
Dezgustat, înaintasem pe pod cu lanterna în mînă pentru a afla ce fiinţă mă umilise într-atîta. Pînă cînd nu m-am apropiat la vreun metru de ea nu mi-am dat seama că ochiul aparţinea unei crevete.
Cît de iraţională fusese toată această poveste ! Văzusem doar sute de ochi de crevete, din toate speciile, dar sub apă, aşa cum le este obiceiul. Ochii lor lucesc, dar strălucirea lor e dulce şi voalată cînd se află în mediul acvatic. Am prins chiar crevete la fel ca aceasta (*Palaemon serratus*), dar întotdeauna erau acoperite cu apă limpede de golf. Niciodată însă nu le-am găsit cocoţate pe picioarele oscilante ale unui pod suspendat peste un torent de munte, ce se luptă să ajungă la mare. Niciodată nu le-am găsit făcînd echilibristică pe un pod ce forma un unghi drept cu sensul circulaţiei. De fapt nu exista o circulaţie, dar dacă ar fi existat, ea s-ar fi

desfăşurat în unghi drept. După această constatare m-am simţit ceva mai liniştit, dar eram încă foarte umilit.
Desigur, ar fi trebuit să prind creveta şi s-o pun, împreună cu broaştele, în sacul pe care îl ţineam legat de curea. Dacă aş fi procedat aşa v-aş fi putut spune exact ce fel de crevetă era, din ce gen, şi poate şi din ce specie făcea parte. Dar cum nici nu m-am atins de acest animal, nu pot spune decît că era o specie de *Palaemon* de apă dulce, rotofeie, cilindrică, cu picioare scurte şi deosebit de gustoase, care trăiesc în pîraiele limpezi din regiunea Mării Caraibilor. De fapt, ele constituie una din mîncările mele preferate şi trebuia să fi ştiut de mult care este denumirea lor locală. Le-am harponat sau le-am pescuit cu plasa în pîraiele din Honduras, Nicaragua şi Panama, le-am prins în Jamaica şi le-am comandat la restaurantul „La Zaragozana" din Havana. Aici mi s-au servit vreo şase bucăţi, fierte după o reţetă îndrăzneaţă. Erau de culoare roşie, pe jumătate curăţate, aşezate peste un strat de salată de creson, cu sos *à la russe*. Dacă veţi da la o parte aproape tot sosul şi veţi stoarce deasupra lămîie de Antile, dacă veţi presăra peste ele piper negru pînă ce le dispare culoarea stacojie şi vă veţi aproviziona cu „un metru" de pîine cubană şi cu un litru de bere, cu siguranţă că vă veţi aminti de mine.
Mai mult nu pot să vă spun. Cubanezii le numesc *langostinos* fiindcă au carnea asemănătoare cu a langustelor. Nu se găsesc în Florida, de aceea unii amatori de crevete întreprind după ele călătorii tocmai în Marea Caraibilor.
Dar în noaptea aceea, pe cînd priveam creveta de pe pod, nu mă gîndeam nici la numele speciei din care făcea parte, nici la carnea ei gustoasă. Mă minunam numai cum ajunsese acolo, cum urcase traversele netede, la patruzeci de picioare înălţime deasupra rîului înfuriat, şi unde se ducea. Dîndu-mi seama că nu voi afla niciodată de unde venise sau cum ajunsese acolo, mă hotărîsem să aştept, să observ şi să văd unde voia să meargă.
Mă sprijinisem de parapet şi stinsesem lumina, aşteptînd în întuneric. După cîteva minute aprinsei pentru o secundă lanterna şi văzui cum creveta se mişcă drept înainte, spre partea cealaltă

a podului, care acum se găsea destul de aproape. Aşteptasem din nou cu lumina stinsă, iar cînd o aprinsei, creveta ajunsese la marginea opusă a podului şi şedea nemişcată, exact pe marginea extremă, de parcă s-ar fi gîndit ce are de făcut de-acum încolo. Ca să fiu sigur că văd sfîrşitul, mă repezisem de-a curmezişul şoselei, dar înainte de a fi ajuns la crevetă, ea sări în abisul negru. Mersesem pînă la balustradă şi îndreptasem fasciculul de lumină jos, în vîltoarea rapidă a apei, dar nu văzui locul unde curentul alb se închisese peste copilul lui vagabond. Cufundat într-o meditaţie adîncă, mă înapoiasem la maşină, întorsesem cu deosebită grijă şi mă dusesem acasă să mă culc.

În dimineaţa următoare, în drum spre Toco, mă oprii la acest pod cu puţină speranţă. Mă gîndeam că poate lumina zilei îmi va arăta cît de cît din ce cauză venise creveta pînă aici sau cel puţin îmi va dezvălui cum izbutise să se caţăre pe platforma podului. Dar umblai de la un capăt al podului pînă la celălalt, examinînd proptelele, stîlpii şi traversele, fără să găsesc vreun semn. Mă sprijinii cu coatele de parapet, mă gîndii, dar pînă la urmă ajunsei la concluzia că orice ipoteză este inutilă. Mă înapoiai la maşină şi o pornii spre Grand Riviere înfuriat din pricina comportării neobişnuite a unei făpturi fără coloană vertebrală.

Cu puţin înainte de a ajunge la Toco găsii cuibul unei ţestoase-de-piele. La vederea plajei albe care lucea prin pîlcul de arbori, oprii maşina. Mă dădui jos şi traversai rîul dintre şosea şi ţărm. Trecui apoi printr-un tufiş pitic şi zării deodată urmele proaspete, adînci, ale unei ţestoase, ce mergea spre cuib. Cele două urme alăturate porneau de la o distanţă de vreo patruzeci de picioare, dintr-un loc mărginit de ipomeea. Nu aveam nevoie de nici o măsurătoare pentru a vedea că urma era prea lată ca să fie de caretă sau de ţestoasă-verde, iar poziţia şi lungimile inegale ale urmelor de venire şi de plecare arătau că ţestoasa îşi făcuse cuibul în locul unde mareea era înaltă.

Pînă în prezent nu există informaţii precise despre cuibăritul ţestoasei-de-piele în Trinidad. Este chiar surprinzător cît de puţine

relatări precise există despre cuibăritul oricărei ţestoase-de-mare în regiunea caraibă. Nu avem motive să credem că ţestoasele-de-piele nu ar veni pe ţărmurile Trinidadului, dar faptul că nici un material publicat nu le menţionează te poate pune în încurcătură. Cu cîţiva ani în urmă adunam informaţii pentru o carte despre ţestoase. După o căutare atentă nu reuşisem să găsesc în diverse cărţi decît două cazuri de cuibăriri de ţestoase-de-piele în apele americane: o veche semnalare pentru Jamaica şi recentele observaţii ale lui Allen Ross la Flagler Beach, în Florida. După cum spuneam, aş fi pus rămăşag că ţestoasele-de-piele depun ouă pe plajele din Trinidad, dar asta nu era de ajuns. Acum însă ştiam precis care este situaţia. Aţi văzut în capitolul despre „Plaja neagră" că cuiburile de ţestoase-de-piele nu sînt uşor de dezgropat chiar atunci cînd ştii unde se găsesc. Ei bine, de data aceasta mi-a surîs norocul. Este drept că acum aveam la mine o bară de direcţie de la o maşină veche, lungă de cinci picioare, cu un capăt îndoit în formă de T pentru a o putea împinge mai uşor în nisip. Aceasta este cea mai bună „baghetă" de detectat cuiburi de ţestoase.

Studiai porţiunea răscolită unde se găseau cele două urme. În ciuda dimensiunilor ei mari, ţestoasa scormonise o suprafaţă relativ mică pentru a masca groapa cu ouă — o porţiune ce nu depăşea cinci sau şase picioare în diametru. Alesei un punct la întîmplare, înfipsei capătul baghetei şi împinsei. Oţelul se înfipse anevoie pe o distanţă cam de două picioare, apoi intră uşor şi se înfundă cu încă două picioare. Cînd îl scosei la suprafaţă, ultimii zece ţoli erau acoperiţi cu un strat gros de nisip, care se lipise fiindcă oţelul era mînjit de conţinutul ouălor de ţestoasă.

Pusei jos bara şi începui să sap locul cu o cazma de mînă. Pînă la primul ou era o adîncime de trei picioare, aşa că îmi trebui destul timp pentru a ajunge la el. Lucram încet, fiindcă voiam să dezgrop cuibul după gradul de rezistenţă a nisipului şi încercam să sap cavitatea în ordinea în care fusese săpată de ţestoasă. Dar cu timpul mi-am dat seama că deosebirea dintre pereţii găurii şi umplutură este prea mică, aşa că abandonai acest proiect. În cele din urmă ajunsei la ouă şi scosei vreo cincizeci de bucăţi,

aliniindu-le după mărime; apoi le măsurai şi alesei cîteva spre a le lua cu mine. Ouăle semănau mai mult cu mingile de tenis decît cu cele de golf, dar îndeosebi cu ouăle de caretă. Diametrul mediu al celor cincizeci de ouă era puţin mai mare de doi ţoli, deci ele aveau cam aceeaşi mărime ca şi ouăle ţestoasei-de-piele din Pacific şi ca şi cele găsite de Allen Ross în Florida. Dimensiunile lor ar fi fost suficiente pentru a dovedi că fuseseră depuse de o ţestoasă-de-piele, dar mai exista şi un alt element sigur al provenienţei pontei: în timp ce marea majoritate a ouălor erau, cum am arătat, de doi ţoli, în vîrful grămezii se găseau unele mici, dintre care cele mai mărunte erau ca nişte bile. Cea mai mare parte nu aveau gălbenuş. Era ca şi cum ţestoasa şi-ar fi terminat ponta şi — rămînîndu-i încă ceva albuş — mai făcuse cîteva ouă fără embrion şi fără gălbenuş, întocmai cum fac uneori bucătarii cînd le rămîne cocă de biscuiţi. Această variaţie extremă, de la dimensiunile unui vîrf de deget pînă la diametrul unei monede mexicane de cinci peso, fusese observată cu mult mai înainte de cei care descoperiseră cuiburi de ţestoasă-de-piele în Pacific şi în Oceanul Indian.

În timpul cît efectuasem măsurătorile şi admirasem ouăle, îndeplinind astfel „actul de excesivă veneraţie“, aşa cum numeşte Frances Young asemenea capturi, ceaţa se ridicase şi era suficientă lumină pentru a fotografia ouăle şi poziţia cuibului pe plajă. După aceea pusei ouăle la loc în groapă şi le acoperii. Îmi adunai lucrurile şi mă înapoiai, pe lîngă golf, la maşină.

La Toco mă oprii ca să stau de vorbă cu un anume Hulder, care îmi fusese recomandat ca un mare cunoscător în materie de ţestoase. Părea că ştie foarte multe probleme, dar mai ales sub aspect practic. Ştia ce este o batalí şi-mi confirmase ceea ce-mi spuseseră alţi pescari despre ea, inclusiv faptul că nu venea niciodată să-şi depună ouăle pe plajă. Ca şi ceilalţi vînători de ţestoase cu care vorbisem atît în Trinidad cît şi în Tobago, el numea ţestoasa-de-piele „ţestoasa-de-Orinoco“ şi — asemenea lor — îi explica numele prin credinţa că aceste ţestoase vin în insule de la gurile Orinoco-ului.

Îl întrebai de ce credea astfel. Ţestoasa-de-piele era o înotătoare puternică, care străbătea mările calde ale pămîntului şi ar fi fost ultima dintre ţestoasele de mare căreia să-i dai numele unui fluviu de apă dulce, fie el chiar atît de temut ca Orinoco. Îi spusei aceasta lui Hulder, care-mi răspunse că acesta era, desigur, un punct de vedere, dar că ţestoasele-de-piele din Trinidad veneau totuşi din Orinoco. În mai şi iunie, pe continentul de la est de Anzi începe sezonul ploilor, iar fluviul creşte, se revarsă peste maluri şi cară cu el arbori prăbuşiţi, acoperişuri de paie, insule plutitoare şi plute de zambile-de-apă. Viiturile care înaintează pe numeroasele guri ale Orinoco-ului sînt atît de puternice, încît împing curentul oceanic care se îndreaptă spre vest dinspre Africa, scaldă insula Trinidad şi aruncă pe plajă tot felul de resturi de naufragii. O parte din apa fluviului se îndreaptă către vest, spre Golful Paria, de aceea coasta sudică primeşte majoritatea resturilor de pe continent. O altă parte sînt purtate între Trinidad şi Tobago, fiind depuse pe plajele de pe ţărmul estic al insulei. Aceasta este epoca (mai şi iunie) cînd sosesc ţestoasele-de-piele, de unde şi concluzia că ele sînt aduse de Curentul Orinoco. De aceea în Trinidad ţestoasa-de-piele este cunoscută sub numele de ţestoasa-de-Orinoco.

Nu ştiu ce importanţă au viiturile de apă ale Orinoco-ului pentru sosirea în insulă a ţestoaselor-de-piele. S-ar putea ca în anumite perioade ele să abunde în jurul deltei fluviului, fiind transportate mai departe de către curenţii sezonieri de apă dulce. Nu cred însă ca în jurul gurilor Orinoco-ului să existe mai multe ţestoase-de-piele decît în alte părţi. Eu sînt înclinat să presupun că sosirea concomitentă a ţestoaselor şi a curentului se datoreşte faptului că sezonul de reproducere a ţestoasei-de-piele coincide întîmplător cu sezonul ploios din nord-estul Americii de Sud.

La Costa Rica ţestoasele-de-piele încep să cuibărească în luna mai, deci înaintea oricărei alte ţestoase de mare, şi termină la sfîrşitul lui iunie. Cred că prezenţa lor pe ţărmurile din Trinidad şi Tobago în lunile mai şi iunie, cînd are loc şi viitura de apă dulce, este o simplă coincidenţă, care apare ca fiind cauză şi efect datorită

faptului că, într-adevăr, o dată cu viitura Orinoco-ului sosesc şi animale sud-americane.

Din grupul ţestoaselor care îşi ascund gîtul lateral face parte *Podocnemis* — o ţestoasă de apă dulce care trăieşte în fluviile sud-americane. Aceasta acostează cîteodată pe plajele din Trinidad. Se pare că ideea conform căreia ţestoasa-de-piele, cu aspectul ei ciudat, ar proveni de pe continent, are la bază apariţiile ocazionale pe plajă ale marii ţestoase *Podocnemis*, de asemenea cu aspect ciudat, care realmente provine de acolo.

Aşadar, nu este de mirare că animalele şi plantele din Trinidad sînt aproape în întregime de origine sud-americană. Chiar dacă fauna şi flora actuală nu datează din perioada cînd insula s-a despărţit de continent, este suficient să priveşti exemplarele rătăcite, care vin în luna iunie în Trinidad, pentru a-ţi da seama că încă din acea vreme popularea cu organisme venezuelane s-a efectuat în mod continuu. Nu numai că distanţa peste apă este mică — doar de cîteva mile în partea cea mai îngustă a Gurii Şarpelui (*Serpent's Mouth*), cum este numită strîmtoarea — dar şi curentul din sezonul umed este rapid şi continuu, iar probabilităţile unei incursiuni în apa de mare sînt neînsemnate din pricina salinităţii reduse a apei fluviului. Probabil că există un flux continuu de mici organisme vii, care sînt transportate peste mare fie în interiorul buştenilor, fie pe „saltele" de paie. În afară de *Podocnemis*, am auzit că sînt azvîrlite pe plajă şi diferite specii de şopîrle şi şerpi, iar un pescar mi-a povestit că a găsit o dată pe nişte lemne plutitoare un raton şi o maimuţă mică, udă şi flămîndă.

Majoritatea acestor emigranţi involuntari mor probabil în valuri sau în tufişurile de pe mal. Unii îşi duc viaţa fără să-şi găsească pereche şi nu se mai pot înmulţi. Biologii socotesc Trinidadul un teritoriu desprins de multă vreme din Venezuela. Dar chiar aşa fiind, mă îndoiesc că ţestoasele-de-piele vin de acolo.

La despărţire, Hulder îmi făgădui că-mi va expedia cu vaporul în Florida viitoarea batalí pe care o va descoperi la biroul de pescărie din Port of Spain. O luai înapoi spre Toco pe şoseaua principală, pe acelaşi drum pe care venisem cu trei zile în urmă trecînd pe

la Morne Cabrite, traversînd rîul Tompire şi oprindu-mă pentru puţin la Matura, pentru a căuta un vînător de ţestoase.

Cînd se apropie de Sangre Grande, şoseaua traversează cale de mai multe mile o splendidă pădure de mora, caracteristică în special insulei Trinidad ; ea este a doua ca mărime de pe întreaga insulă. Aceste zone împădurite cu mora reprezintă unul dintre cele mai frumoase locuri din Trinidad.

O caracteristică remarcabilă a obişnuitelor păduri de foioase sempervirescente * de la tropice (păduri pluviale) este marele număr de specii de arbori. Pe fiecare acru de pădure pluvială matură pot exista mai multe zeci de specii diferite de arbori mari. Cu toate acestea numai rareori vei avea impresia că o anumită specie este învingătoare în lupta pentru spaţiu şi lumină. De fapt întreaga idee de „dominanţă“, în sensul în care fagul şi arţarul sau stejarul „domină“ în pădurile din estul Statelor Unite, ori magnolia, laurul, fagul-albastru şi carpenul-căţărător într-o pădure din nordul Floridei, nu poate fi aplicată la pădurile de amestec din şesurile tropicale decît într-un mod restrîns, statistic. De ce există atîtea specii de arbori în pădurea pluvială, ce fel de relaţii se stabilesc între ele — iată doar cîteva probleme care nu au fost încă rezolvate în mod satisfăcător. Acest fenomen este tipic pentru pădurea de foioase sempervirescentă din regiunile tropicale, dar nu şi invariabil. Cîteodată pădurea de amestec dă naştere unui tip care, deşi similar în aparenţă şi răspîndit pe un teren identic, poate fi alcătuit aproape în întregime dintr-o singură specie de arbori. În aceste păduri „monodominante“, o singură specie reprezintă uneori optzeci pînă la nouăzeci la sută din arborii mari, putînd predomina în toate etajele inferioare ale pădurii. Alteori formează un desiş, de înălţimea omului, din propriii săi puieţi, sau un covor continuu din plantulele de-abia răsărite. Aceasta este caracteristica minunatei păduri de mora din Trinidad.

* În permanenţă verzi. — *N.T.*

Mora excelsa este o specie care intră ocazional în asociaţia de arbori a unei păduri pluviale din nordul Americii de Sud, în special din Guiane. Numai rareori formează arborete pure de orice întindere, aşa cum se întîmplă în insula Trinidad. Cînd intri pe o potecă făcută cu discreţie în pădurea virgină de mora din Trinidad ai impresia că te afli într-o pădure de amestec de pe continent. Există, desigur, diferenţe de arhitectură observabile pentru un ecolog, dar acestea sînt subtile şi nu modifică prea mult atmosfera locului. Aici întîlneşti reprezentanţi din toate grupele lumii vegetale. Există plante verzi, care se hrănesc prin mijloace proprii fiind independente, dar există şi plante saprofite şi parazite, care se hrănesc din a doua mînă, ca orice animal. Se întîlnesc apoi plante care trăiesc independent, cum sînt arborii, arbuştii şi ierburile, şi plante care se caţără pe alte specii pentru a ajunge la lumină, cum sînt epifitele agăţătoare, viţele, lianele şi plantele reptante. Acestea sînt ucigaşele prin strangulare, care încep prin a folosi gazdele ca sprijin, apoi se furişează încet în jurul corpului lor, pentru ca în cele din urmă să le asfixieze.

Repartizarea pe etaje a feluritelor elemente ale pădurii, care este considerată ca o trăsătură specifică a pădurii pluviale, se observă şi la Trinidad, numai că aici această stratificare este mult mai accentuată decît în pădurile de foioase de pe continent. Coroanele arborilor se grupează la trei niveluri diferite, cele două de jos fiind mai inegale, cel mai de sus, uniform. Spre deosebire de pădurea pluvială de amestec din şesurile Trinidadului, la care coronamentul superior este întrerupt din loc în loc, iar numărul arborilor uriaşi care întrec cu mult nivelul mediu este foarte mic, la pădurea de mora tocmai etajul superior este acela care formează asociaţia. Acoperişul este alcătuit din straturi de coroane care se suprapun ca ţiglele rupte. Văzute de sus, ele formează un întins platou de frunziş aşezat la o înălţime de vreo sută cincizeci de picioare, o mare unduitoare de frunze, verde cînd e matură, ruginie cînd impulsul de creştere a trecut. Dacă zbori de la Port of Spain la Tobago, ai posibilitatea să vezi mai multe

locuri unde pădurea de mora se învecinează cu pădurea de amestec şi să constaţi cît de tranşant contrastează coronamentul de mora, care se ondulează încet, faţă de coronamentul întrerupt al celeilalte.

În interiorul pădurii cu coronament continuu, plafonul se arcuieşte la o înălţime de aproximativ optzeci de picioare, iar întunericul domneşte pretutindeni. În acest nesfîrşit amurg arborele mora elimină toate celelalte specii, formînd un arboret pur şi o asociaţie pură.

Mora produce o abundenţă de fructe mari, grele, în formă de păstaie, care au un procent de germinaţie neobişnuit de mare. Plantulele de mora proaspăt ieşite din seminţe se prind şi cresc rapid în cele mai întunecate colţuri ale pădurii, dînd naştere la numeroşi puieţi, care ocupă de îndată orice spărtură se iveşte în rîndurile copacilor bătrîni. După silvicultorii din Trinidad, seminţele de mora sînt singurele din insulă care pot să încolţească, să crească şi să cîştige bătălia în amurgul pădurilor de mora. Asociaţia este de tip închis, înlocuindu-şi toate pierderile cu propria-i specie şi menţinîndu-şi domeniul neviolat de alte plante atîta timp cît vreo modificare a climei sau a topografiei nu-i tulbură structura sau pînă cînd nu pătrunde omul cu securea şi cu focul.

Poate că v-aţi pus întrebarea de ce nu este acoperită cu mora întreaga regiune de şes din Trinidad. Ecologii care au studiat natura relaţiilor dintre mora şi pădurea de amestec din insulă spun că aceasta este o legătură absolut firească. Aici are loc o retragere lentă şi continuă a tipului polimorf în faţa umbrei ucigătoare a pădurii de mora în plină înaintare. Vă veţi întreba atunci pe bună dreptate cum de au mai rămas şi alte feluri de păduri. Să fie oare din pricină că mora este o specie foarte nouă, o plantă agresivă, recent dezvoltată, care din întîmplare începe să predomine chiar acum ? Acest răspuns este destul de aproape de adevăr. Mora nu este un copac foarte nou pe pămînt, dar în Trinidad reprezintă un element relativ nou. Pînă în pleistocen, adică cu vreo 75 000—100 000 de ani în urmă, Trinidadul a făcut parte dintr-o veche

regiune litorală a Americii de sud, unde ierboasele cîmpii venezuelane, denumite *llanos*, se întindeau pînă la poalele lanțului muntos de nord. În momentul ruperii legăturii cu continentul, pămîntul insulei Trinidad era probabil acoperit aproape în întregime cu *llanos*. Curînd însă se produse o schimbare de climă care a favorizat dezvoltarea arborilor şi primul tip de păduri care a apărut în insulă, înlocuind întinderile de ierburi, a fost o variantă ceva mai rară a pădurii de amestec sempervirescentă, larg răspîndită pe continent. Pădurii de mora i-a trebuit mult timp pînă cînd s-a extins, avînd o răspîndire lentă. Semințele sale sînt greoaie, deci vîntul şi păsările nu le pot transporta. Ele încolțesc acolo unde cad, adică sub arborele parental. Excluzînd deci uraganele sau transportarea semințelor de către indieni, care le macină pentru făină, nici un arbore mora nu-şi poate trimite descendenții mai departe de rămurelele celor mai întinse crengi ale sale, specia înaitînd, aşadar, numai cu cîteva picioare în fiecare generație. Migrînd în acest fel, mora a avut nevoie de vreo şaizeci de mii de ani pentru a se întinde de pe coasta cea mai apropiată de continent a Trinidadului, unde probabil că primele semințe au fost aduse de valuri, pînă la punctul cel mai îndepărtat pe care l-a atins. S-ar putea deci ca şesul din Trinidad să nu fie acoperit de o mare pădure de mora din cauză că a trecut prea puțin timp de cînd clima de pădure a înlocuit vechea climă de savană din pleistocen.

Am cutreierat mult timp pădurea răcoroasă de mora, admirînd formele şi părțile componente ale ciudatei sale flore şi întrebîndu-mă ce diferență există oare între o pădure monodominantă şi una de amestec. În ciuda structurii lor similare, este posibil ca cele două tipuri de pădure să ofere animalelor locuri de viață şi de hrană diferite.

La Sangre Grande mă oprii o clipă întrebîndu-mă ce întîmplare cumplită s-o fi petrecut cîndva pe aici pentru ca spaniolii să denumească localitatea Sînge Mare. După ce strigai în gura mare pe la colțurile străzilor, căutîndu-mi drumul, în cele din urmă găsii şoseaua principală de est, care de fapt coteşte înspre sud, şi o luai într-acolo. În timp ce înaintam în această nouă direcție, auzii un

fluierat ascuţit. Privind înapoi, zării un poliţist în uniformă care-mi făcea semn cu mîna. Oprii stingherit, aşa cum opresc întotdeauna cînd mă întîlnesc cu poliţişti, şi mă întorsei spre el. Poliţistul se apropie cu o lipsă de grabă impozantă. Se opri lîngă maşină şi mă privi aproape absent. Era un individ înalt, ars de soare.

— Ce nedumerire aveţi ? spuse el.

— Acum, nici una, spusei, cu oarecare sfială. Căutam şoseaua principală de est şi nu vedeam nici o tăbliţă indicatoare.

— Aşa este, spuse ofiţerul de poliţie, pentru că de obicei toţi cei care au nevoie de şoseaua principală de est ştiu unde este. Făcu un gest larg înspre şosea, în direcţia în care era îndreptată maşina.

— Iată şoseaua principală de est, spuse el.

— Eram aproape sigur că e aceasta. Chiar mergeam într-acolo, ţinui eu să subliniez.

Ofiţerul se întoarse şi salutîndu-mă adăugă :

— Acum o puteţi urma cu încredere, spuse el.

Îi mulţumii şi o pornii mai departe, cu un sentiment de uşurare. Mersei o bucată bună de drum spre sud-est, prin localităţi populate în cea mai mare parte cu indienii din est. Trecui prin Manzanilla-de-Sus şi, depăşind-o cu cinci mile, atinsei din nou ţărmul, exact sub golful Manzanilla, faţă-n faţă cu Brig and Hill, la marginea superioară a cocalului.

Cocalul este o fîşie de douăsprezece mile de pădurice de cocotieri, crescută aici acum vreo sută cincizeci de ani, în urma naufragiului unui vapor încărcat cu nuci de cocos. El se întinde de-a lungul coastei drepte şi joase, de la Manzanilla la Point Radix, ocupînd porţiunea cea mai mare din fîşia îngustă de uscat dintre marea mlaştină Nariva, pe de o parte, şi Oceanul Atlantic sau Marea Caraibilor, pe de alta. Şoseaua trecea printre palmieri, exact deasupra plajei. Apa era de culoare închisă şi socotii că modificarea se datora Curentului Orinoco, deoarece grămezi de resturi şi de zambile-de-apă îngălbenite fuseseră azvîrlite pe mal sau erau duse de valuri. Plaja şi oceanul se vedeau aproape tot timpul prin păduricea de cocotieri, oferind, în ciuda apei întu-

necate, o priveliște frumoasă în fața căreia merita să te oprești o clipă.

Nu mersesem prea mult cînd zării pe plajă vreo zece-douăsprezece persoane care priveau spre un anumit loc, unde valurile se spărgeau de țărm. Ceva mă îndemnă să încetinesc mașina ca să văd ce s-a întîmplat. Între timp un om din grup întinse un braț înapoi și aruncă ceva către locul la care priveau cu toții, apoi fugi în sus spre marginea păduricii, adună o mînă de coji și de bețe și fugi înapoi la ceilalți.

Nu voi încerca să vă fac să credeți că acest concurs de împrejurări îmi sugera prezența unui șarpe. În orice caz, întîmplarea avea o semnificație, altfel nu m-aș fi gîndit să opresc. Și poate, într-adevăr, ea îmi semnala existența unui șarpe pe plajă. Cînd ți-ai concentrat simțurile în căutarea șerpilor un timp atît de îndelungat ca mine, dobîndești un ochi atît de ager încît unui profan i se pare că ține de domeniul ocultului. Nu numai că înveți să recunoști de la distanță un șarpe, deosebindu-l de o bucată de cauciuc azvîrlită, dar fără nici un efort observi într-o clipă detalii de colorit, de desen și de formă, determinînd specia într-o fracțiune de secundă, în timp ce profanul mai insistă încă spunînd că ai trecut pe lîngă o bucată de lemn. Acesta este unul din rafinamentele specializării profesionale. Există într-adevăr reflexe despre care nu poți să-ți dai seama pînă cînd nu ai căutat șerpi ani îndelungați pe o șosea, vii sau morți, noaptea sau ziua, cu viteză mică pe vreme frumoasă, sau cu viteză mare pe timp ploios.

Una din aprecierile-fulger pe care le face un vînător constant de șerpi este și identificarea componenței grupului întrunit pentru uciderea unui șarpe. În comportarea unei ființe umane care întîlnește un șarpe există un element caracteristic de diagnostic, pe care un om ca mine îl recunoaște de la foarte mare distanță : privirea fixă, în jos, atitudinea semiagresivă, semiîngrozită, căutarea rapidă în jur a unui băț, ridicarea brațului, ocrotirea copiilor, lătratul neîncetat al cîinilor etc. Dacă ești destul de aproape pentru a distinge amănunte, vei putea citi pe fețele oamenilor din jur

repulsia pe care o au faţă de asemenea fiinţe lipsite de picioare, lungi şi şerpuitoare, care trăiesc pe frumosul nostru pămînt. Am colectat multe exemplare splendide pentru că puteam recunoaşte de la o distanţă de un sfert de milă atitudinea unui om pe cale să omoare un şarpe.

De fapt, recunoaşterea unui şarpe nu-i mare lucru. Capacitatea unora de a numi marca şi modelul automobilelor care trec în mare viteză este mult mai uluitoare.

Aşadar, aspectul sugestiv al acestui grup de locuitori din Trinidad aflaţi pe plajă mă determinase să încetinesc motorul, să cobor de pe şosea pentru a mă duce să văd la ce se uită. Ieşind dintre palmieri întîlnii un tînăr care alerga să se aprovizioneze cu beţe sau cu pietre. Îmi spuse că vor să omoare un şarpe.

Deşi fusesem prevenit, totuşi apariţia unui şarpe pe plajă m-a surprins foarte mult. Tînărul îmi spuse că era dintre cei care veneau de pe continent o dată cu resturile. Majoritatea ajungeau mai la sud, spunea el, dar în fiecare an nimereau cîţiva şi pe aici şi cum veninul lor era mortal, băile de mare erau compromise.

Fiind convins că alăturarea mea la grup va fi scuzabilă — o alarmă provocată de un şarpe îi face pe toţi oamenii fraţi — mă grăbii să ajung jos, străbătui semicercul de spectatori şi văzui un şarpe mic şi gros care încerca să se ascundă într-o grămadă de zambile-de-apă azvîrlite de valuri, în timp ce unul dintre oameni se străduia să-l tragă afară, în teren liber, cu ajutorul unei tulpini de bambus şi apoi să-l lovească cu coji de nuci de cocos. Avui timpul să stabilesc că era un *Hydrops*, un şarpe-de-apă complet inofensiv, binecunoscut în apele de mică adîncime din America de Sud. Dar înainte de a ajunge la el, un căţel frenetic, scăpat de lîngă stăpîna lui, îmbrăcată într-un sumar costum de baie, se repezi la şarpe şi cu o singură smucitură îl azvîrli în apă, la o distanţă de vreo cincisprezece picioare de la mal.

Îmi scosei repede pantofii şi-mi suflecai pantalonii, aşteptînd ca şarpele să vină înapoi sau să fie adus de valuri la apă mică, dar el nu s-a mai arătat. Intrai în apă şi pipăii fundul din dreptul locului unde se scufundase; intră şi cîinele vîslind din labe şi

încercînd parcă să-mi dea ajutor. Şarpele nu mai apăru la suprafaţă. Probabil că fusese ucis de cîine, iar apa era prea tulbure ca să-l pot vedea. Eram aproape sigur că fusese un *Hydrops*, deşi în lucrările privind răspîndirea acestui şarpe nu am găsit niciodată vreo referire la Insula Trinidad.

Cînd în cele din urmă renunţai de a mai căuta şarpele şi ieşii din apă, oamenii păreau că mă privesc cu oarecare bănuială. Le spusei că şarpele era inofensiv, dar aceasta le spori şi mai mult neîncrederea. Mă încălţai şi mă înapoiai la maşină.

Pe drum depăşii două sau trei maşini mici, care staţionau printre palmierii aflaţi între şosea şi mare. În dreptul fiecăreia am văzut că oamenii luau masa sau făceau baie. Mai oprii de cîteva ori pentru a vîna şopîrle dintre acelea care alergau de-a curmezişul şoselei. Acestea aparţineau unei specii mari, rapide şi neîncrezătoare de *Ameiva* *, care reuşeau mereu să scape din raza de acţiune a praştiei şi a alicelor mele numărul zece. Mersei mai departe, pînă ce nu mai văzui maşini, căutînd un loc de popas. După ce ajunsei la o potecă ce ducea spre plajă, întorsei maşina şi o apucai prin cocal către malul mării. Aici mă oprii. Era un loc minunat, străjuit de palmieri, de unde marea se întindea pînă la orizont. Coborîi din maşină, îmi luai cutia cu alimente şi începui să-mi pregătesc micul dejun. Îmi procurasem de la Port of Spain o bucată de brînză de Stilton, dar mai aveam şi cîteva bucăţi de rasol rece de *wahoo* **, care este destul de fad, dar uns cu sos de fructe pare gustos. *Wahoo*-ul este un peşte care se luptă în undiţă ca un diavol. Mulţi spun că este un aliment fără valoare. Preparat însă cu sos de fructe este chiar foarte bun. Cumpărasem sosul de la un bazar deschis cu scopul de a strînge fonduri pentru terminarea unei moschei la St. Augustine. Proprietăreasa pensiunii, o musulmană cu renume şi cu mult farmec, era membră în comitetul bazarului, şi îmi alesese cu grijă sosul cel mai bun din cîte

* Gen de şopîrle terestre care trăiesc pe ţărmul Mării Caraibilor.

** Peşte mare, cu aspect de scrumbie, din apele tropicale. Rapid şi puternic, este unul din principalele obiecte de pescuit ale pescarilor din Miami.

feluri existau acolo. Îl purtam cu mine în permanenţă şi ori de cîte ori hrana era necorespunzătoare, ca acest rasol rece, mă foloseam de el. Mai aveam două fructe de mango indian, lungi şi galbene, un bidon cu apă, suc de lămîie de Antile, rom de Barbados şi un termos plin cu cafea. Toate laolaltă făceau ca dejunul să fie bun, mai ales dacă îl luai la umbra cocotierilor, în apropiere de apele Orinoco-ului.

Cînd terminai masa era aproape de amiază. Umblînd la bagaj, descoperii o pălărie de soare pe care mi-o pusei pe cap. Îmi luai băţul de ouă, sacul în care se găsea aparatul fotografic, compasul şi ruleta şi o pornii pe plajă. Nu se vedea ţipenie de om nicăieri. Nu aveam nici un motiv să aleg o anumită direcţie, dar mă hotărîi să o iau către sud, deoarece ultimii oameni pe care-i zărisem mergeau spre nord. O pornii deci la drum, regăsindu-mi repede urmele pe plajă şi începui să caut cuiburi de ţestoasă în nisipul uscat din partea de sus a plajei. Mersesem doar vreo sută de iarzi, cînd auzii în spatele meu foşnetul unei frunze de palmier şi, întorcîndu-mă, văzui un negru tînăr care mergea pe bicicletă. Ajungînd aproape de mine mi se adresă politicos :

— Aveţi de plată doi şilingi, dom'le.

— Doi ce ? îl întrebai.

— Doi şilingi. Taxa de parcare, dom'le.

— Taxă de parcare ! exclamai eu. Ce fel de taxă de parcare ? Automobilul meu se află în cocal. Trebuie să fie la vreo zece mile de aici. Cine încasează această taxă ?

— Aţi parcat pe plaja pentru baie, dom'le. Toată această porţiune de la Manzanilla este considerată plajă pentru baie. Eu sînt paznicul terenului, iar taxa este de doi şilingi.

Scosei o piesă de o jumătate de coroană, iar el îmi întinse restul de şase pence şi un bilet pe care scria : „Parcarea doi şilingi". Înainte de a pleca mai departe, băiatul mă întrebă ce căutam pe această plajă. Aflînd ce vînt mă adusese pe aici îmi spuse că ţestoasele ouă rar prin cocal, deoarece mareele de primăvară înecaseră marginea pădurii, iar rădăcinile care fixau nisipul formau un mal vertical, prea abrupt pentru a fi escaladat de ţestoase.

Am fost indignat de acea taxă de parcare şi am refuzat să-i acord băiatului vreun credit, dar comentariul lui asupra plajei de cocotieri, ca fiind un loc nefavorabil coloniilor de ţestoase, era de mare valoare. Cred că avea dreptate în privinţa incompatibilităţii dintre ţestoase şi cocotieri. Faptul pare curios, deoarece ambii sînt locuitori străvechi ai litoralului mărilor tropicale. Încep şi eu să cred că răspîndirea cocotierilor în regiunea Caraibilor (unde şi-au sporit enorm teritoriul în ultimii trei sute de ani) a redus cu mult teritoriul disponibil pentru cuibăritul ţestoaselor. Pe un ţărm stabil din punct de vedere geologic sau care de-abia se ridică, cocalul nu constituie un obstacol, dar malurile abrupte ale unei plaje erodate, fixate de rădăcini, şi resturile de cocotieri aruncate de valuri reprezintă un important obstacol pentru ţestoase. Se ştie că ele fug de grămezile de resturi şi de coji de nucă adunate pe plajă, că nu pot să escaladeze malurile de nisip susţinute de rădăcini din faţa cocalurilor erodate şi nici să-şi facă cuiburi corespunzătoare în nisipul întreţesut de rădăcini.

Băiatul îmi spuse în continuare că era împotriva legii să iei ouă de ţestoasă. Îi răspunsei că eu nu aveam această intenţie, ci voiam numai să le măsor. Pentru aceasta posedam şi un permis. Îmi continuai drumul. Între timp paznicul se aşezase pe malul de nisip, desfăcuse o pungă de hîrtie, şi începuse să mănînce.

Mersesem doar douăzeci sau treizeci de paşi cînd dădui peste o urmă de ţestoasă. Semăna a urmă de ţestoasă-de-baga. Venea dinspre mare şi mergea drept pînă la piciorul malului de nisip, apoi o cotea spre sud şi continua de-a lungul peretelui de rădăcini cît puteam urmări cu privirea, ca şi cînd ar fi căutat un loc în partea de jos a barierei. O urmării cale de vreo şaizeci sau şaptezeci de iarzi, pînă cînd dădui de o urmă ce ducea înapoi în apă. Cînd ajunsei în acest punct mă gîndii că probabil depăşisem cuibul sau că ţestoasa, neputînd să se caţere pe uscat, îşi făcuse cuibul undeva la picioarele malului de nisip.

Reluai urma. Aceasta mergea de-a lungul acelei porţiuni de ţărm unde punctul maxim al mareei atingea în mod obişnuit malul-barieră, dar probabil că cele mai înalte maree de primăvară in-

vadau pe alocuri şi pădurea de palmieri. Nisipul era netezit de maree pînă la piciorul malului de nisip. Din loc în loc se vedeau semnele încercărilor pe care ţestoasa tulburată le-a făcut pentru a-şi croi drum pînă la solul uscat al pădurii de deasupra. Dar de la marginea bancului de nisip nu se vedea nici o urmă spre interior. Eram pe punctul să trag concluzia că biata ţestoasă-de-baga plecase fără să-şi depună ouăle, cînd zării un loc răscolit neobişnuit de mare, situat în dreptul unei ieşituri a malului. Izbii locul cu băţul meu de ouă. Acesta intră prea uşor pentru ca să cred că nisipul fusese depus de valuri, iar cînd îl trăsei afară văzui că era mînjit de gălbenuş. Ţestoasa înnebunită îşi depusese ouăle în nisipul spălat de maree, chiar cu riscul de a fi distruse. În cariera mea găsisem sute de cuiburi de ţestoase în cele mai variate locuri, dar numai o singură dată văzusem unul situat în raza mareelor de nivel mediu. De data aceasta zidul de rădăcini de cocotieri era acela care forţase ţestoasa să depună ouăle într-un loc necorespunzător.

Dezgropai ouăle, le măsurai şi fotografiai ponta alături de cuib. Erau 174 de ouă. Toate aveau diametrul de aproximativ un ţol şi jumătate. Din cuib lipseau cu desăvîrşire ouăle foarte mici, pe care le găsisem în cuibul de caretă. Mi s-a părut curios însă faptul că o parte din ouă avea o formă elipsoidală. De obicei se spune că ouăle de ţestoase de mare sînt rotunde, ca o sferă. În grămada aceasta descoperisem însă şapte ouă care erau aproape tot atît de alungite ca şi unele ouă de raţă. Din acel moment începui să urmăresc ouăle lungi de ţestoasă şi găsii cîte cinci-şase bucăţi în fiecare cuib de ţestoasă-de-baga, ca şi într-o pontă de ţestoasă-verde. La terminarea măsurătorilor cuibului şi ouălor mă simţeam satisfăcut că, în sfîrşit, voi putea face o relatare precisă a cuibăritului la ţestoasa-de-baga în Trinidad. Mă gîndeam dacă este bine sau nu să sap o groapă de ouă şi acolo sus, în terenul ferit de maree al cocalului, cînd auzii nisipul scîrţîind şi zgomot de paşi în spatele meu. Mă întorsei şi-l văzui pe paznicul plajei stînd rezemat de bicicleta sa.

— Doamne Dumnezeule, dom'le, unde aţi găsit atîtea ouă ? spuse el emoţionat.

— Chiar aici, în această groapă.

— Dar de unde aţi ştiut că erau îngropate aici ?

— Am un fel de băţ vrăjit, spusei eu, sînt un fel de ghicitor de ouă. I-am răspuns aşa ca să mă revanşez pentru cei doi şilingi pe care mi-i oprise.

Băiatul păru impresionat şi rămase tăcut un timp. În cele din urmă mă întrebă cu o oarecare sfială ce aveam de gînd să fac cu ouăle. Îi răspunsei că le voi pune la loc şi le voi acoperi cu pămînt.

— Am mare poftă să mă înfrupt din aceste ouă, dom'le, spuse el. Îi vorbii de legea pe care mi-o amintise chiar el. Neavînd nimic de spus luă un aer trist. Văzîndu-l supărat, îi spusei că ouăle fuseseră depuse greşit, într-un loc necorespunzător, şi din această cauză puteau fi luate de acolo. Paznicul se lumină la faţă, dar după un timp adăugai că legea nu face deosebiri între ouăle depuse bine şi cele depuse greşit. Băiatul recunoscu trista logică a acestei afirmaţii şi se întristă din nou. În cele din urmă, considerînd că suferise destul pentru cei doi şilingi, îi spusei că nu voi mai avea nici o răspundere faţă de Biroul pescăriilor asupra ouălor din momentul în care ele vor fi aşezate la loc în cuib. Îngropai ponta, împrăştiai nisipul pe deasupra şi, luîndu-mi băţul de ouă şi sacul, plecai. După ce ajunsei la o oarecare distanţă privii înapoi spre cuib, fără să mă opresc. Băiatul netezea locul din jurul cuibului de ţestoasă, aşa încît cu greu s-ar fi putut spune că cineva umblase pe acolo. Pentru o clipă crezusem că îl mustra conştiinţa obligaţiilor de protecţie, dar continuînd să-l privesc văzui că se duse la bancul de nisip, se aplecă, rupse un smoc de iarbă şi-l îndesă pe jumătate la baza unui peţiol de frunză de palmier, unde nu putea să fie observat decît de el, care urma să vină mai tîrziu, după terminarea serviciului, cu un sac, ca să ia ouăle.

Umblai încă o milă sau mai mult fără să găsesc vreo urmă destul de proaspătă de ţestoasă. Eram pe punctul de a mă înapoia prin

cocal în căutare de șopîrle cînd auzii o muzică. Aceasta însemna că prin apropiere se găseau oameni. Cu această ocazie îmi amintii că uitasem să-l întreb pe paznic dacă această porțiune a plajei avea vreun nume local, pe care să-l notez alături de data la care am găsit cuibul de țestoasă. Mă hotărîi în cele din urmă să merg să mă interesez unde mă aflam. Muzica venea din interiorul cocalului, de la o distanță de treizeci sau patruzeci de picioare de la plajă. Încercai să disting dacă muzica era de la radio sau de la un gramofon. De jos de pe plajă nu am putut vedea pe nimeni printre palmieri, dar cînd mă apropiai îmi dădui seama că melodia vine de la un gramofon.

În cocal se găseau o mulțime de șopîrle, dar eu eram slab înarmat. Aveam doar o praștie și alice numărul zece, dar cu tact și răbdare reușii să ucid două exemplare. Șopîrlele pe care le urmăream erau din genul *Ameiva*. Ele puteau fi găsite pe aproape toate plajele din regiunea Caraibilor, din Mexic pînă în Columbia și din Bahama pînă în Trinidad. Nu se găsesc în Statele Unite, dar șopîrla-alergătoare *Cnemidophorus*, cu piele mătăsoasă, brăzdată de șase dungi, cunoscută în statele din sud, este o specie înrudită. Aceste șopîrle sînt foarte frumoase, energice și îmi place să le privesc cum aleargă printre resturile azvîrlite pe plajă. Fața lor are o expresie severă, dar cred că aceasta nu înseamnă mare lucru. O dată capturate se domesticesc ușor, însă sînt foarte greu de prins. Dusei la mașină cele două exemplare capturate și le întinsei cu burta în sus pe o frunză de cocotier. Scosei un vas de aluminiu din care luai o seringă și ace, desfăcîndu-le din tifonul de protecție. După aceea vărsai puțină apă în vasul de aluminiu și adăugai dintr-o sticlă de material plastic formaldehida necesară pentru a face o soluție de zece la sută formalină. Umplui seringa cu această soluție și injectai fiecare șopîrlă în abdomen, în cap, în membre și în coadă. Pe fîșii înguste de hîrtie pergaminată scrisei data, localitatea și caracteristica locului în care prinsesem exemplarele. Răsucii etichetele și vîrîi cîte una în gura fiecărei șopîrle. Aruncai apoi aproape toată formalina și așezai șopîrlele în vasul de aluminiu, aranjîndu-le picioarele și îndoindu-le cozile

ca să stea bine în recipient. Aşezai pe deasupra o foaie de material plastic pe care o fixai de jur împrejur cu o bandă solidă de cauciuc, după care pusei vasul într-o cutie de tablă ce se afla în maşină şi închisei capacul. După cîteva ore şopîrlele urmau să se întărească, iar eu aveam să le înfăşor în tifon umed, punîndu-le apoi într-o pungă de pliofilm. Pungile de pliofilm sînt o binecuvîntare pentru un herpetolog. Pe vremuri trebuia să te cari cu un bidon de soluţie de conservare pentru a pune în el materialul, dar acum poţi duce şopîrlele în geamantan, dacă nu te temi de reacţia celor de la vamă.

După ce terminai îmbălsămarea şopîrlelor, pusei toate lucrurile în maşină şi înaintai pînă la capătul cocalului. Aici o cotii spre interiorul păduricii, luai apoi bacul peste rîul Ortoire şi mersei pînă dincolo de orăşelul Pierreville, unde se afla casa de oaspeţi Atlantis Beach. Reţinui mai întîi o cameră, apoi mă îndreptai spre plajă să-l caut pe Bernard de Verteuil.

Găsii proprietatea şi casa administratorului mulţumită unor băieţi creoli care mă conduseseră pînă acolo, dar de Verteuil era plecat. Soţia lui, o franţuzoaică agreabilă din Martinica, mă pofti la cină, zicînd că aşa ar proceda şi soţul ei dacă ar afla că mă interesez de broaşte şi de alte asemenea jivine. Îmi spuse că e plecat cu doi antropologi şi că în scurtă vreme vor fi cu toţii acasă. Îi mulţumii gazdei pentru felul în care fusesem primit şi îi spusei că mă duc să stau de vorbă cu nişte pescari ce se îngrămădiseră în jurul unei cayuca răsturnate la mică distanţă de acolo. Probabil că se pregăteau să împingă barca în valurile agitate, care se spărgeau de mal. Am întîlnit doi negri care păreau să ştie multe şi-i întrebai despre ţestoase. Ei mă conduseră la o căsuţă de pe marginea plajei şi-mi arătară două ţestoase-verzi femele ce zăceau pe spate, spunîndu-mi că ambele fuseseră prinse cu o noapte înainte, cînd veniseră să ouă. Mergînd alături de cei doi negri în susul plajei găsii urmele şi cuibul uneia dintre ţestoase. Legea care interzice tulburarea acestor animale în timpul reproducerii părea că nu îi deranjează pe însoţitorii mei, iar eu nu făcui nici o aluzie la ea. Vorbindu-mi despre abundenţa de odinioară a ţestoaselor

la Mayaro, ei îmi spuseră că pe vremea cînd bunicii lor erau tineri exista acolo o mare colonie de ţestoase-verzi, dar că acum numai rareori poţi să prinzi două ţestoase într-o singură noapte. Ei credeau că declinul acestor animale se datora capturării continue a femelelor în curs de cuibărire. Îi întrebai dacă nu considerau că răspîndirea fîşiilor de cocotieri ar fi cauza dispariţiei ţestoaselor-verzi, dar nu primii nici un răspuns.

Le mulţumii celor doi însoţitori şi mă înapoiai la casa lui de Verteuil. Bătui la uşă şi aşteptai un minut, după care, printr-o ciudată coincidenţă, dădui de John Goggin în persoană, arheolog de la Universitatea din Florida, pe care-l cunoşteam de douăzeci de ani şi care, după calculele mele, trebuia să se afle acum la Gainesville, unde îşi ţinea cursurile. El, soţia sa şi Irving Rouse din Yale făceau nişte săpături la cîteva mile spre nord de St. Ann. Mă invitară pentru a doua zi să le văd săpăturile. Între timp apăru de Verteuil şi începu să stea de vorbă cu mine.

Bernard de Verteuil aparţinea acelui tip de oameni care — aşa cum spuneam mai înainte — făcea servicii oricărei expediţii cu care avea vreo legătură, impulsionînd-o. Chiar dacă ai fi căutat cine ştie ce păduchi sau purici, el se oferea imediat să te ajute. Cunoştea extrem de bine Insula Trinidad şi se purta frumos cu oamenii. Era atît de solicitat de orice expediţie întreprinsă în sud-estul Trinidadului, încît mă întrebam cum de reuşea să-şi mai facă timp şi pentru persoanele particulare care-i cereau ajutor sau sfaturi. Părea foarte bucuros de sosirea mea neanunţată, cu toate că mai avea în momentul acela încă trei vizitatori. Cînd îmi exprimai dorinţa de a vedea o broască-paradox, el se arătă foarte încîntat. Se pare că-i făcea plăcere să arate bălţile cu broaşte. Mă întrebă dacă prinsesem vreodată o broască-morocoy. Deşi păru surprins de răspunsul meu, mă consolă imediat, spunîndu-mi că o deplasare în acest scop nu se putea face imediat, dar că s-ar putea să găsim vreun exemplar la chinezul care locuia prin apropiere.

Morocoy sau *Testudo denticulata* este o ţestoasă de uscat, înrudită cu uriaşele ţestoase de uscat din insulele Galapagos şi cu singura

specie de țestoasă din zona tropicală a Americii de Sud. Se pare că unele exemplare ajunseseră și în cîteva insule din Indiile de Vest, dar de fel erau din Trinidad. Dintr-un obicei oarecum vechi mi-aș fi dorit una pentru colecție dar, cum spunea de Verteuil, țestoasa aceasta nu era o vietate pe care s-o fi găsit așa ușor și nu speram să întîlnesc vreuna. Îi spusei domnului de Verteuil că ceea ce mă interesa în mod deosebit era broasca-paradox, dar el îmi vorbi din nou despre broasca-morocoy, spunîndu-mi că este destul de rară și că trebuie neapărat să duc una acasă. Putea fi expediată și cu vaporul, pentru a nu mări bagajul pe care urma să-l iau cu mine în avion. După spusele lui, chinezul avea cu siguranță unul sau două exemplare. Singura problemă era dacă acesta va putea renunța la vreuna dintre ele. Trebuie oricum — adăugă el — să mergem și să încercăm. Trebuie să mergem chiar acum. Așa era de Verteuil.
Ieșirăm grăbiți din casă, ne urcarăm în mașina sa și o pornirăm vijelios printre palmieri, iar cînd ajunserăm la șosea o cotirăm către sud. După puțin timp oprirăm în fața unui mic magazin universal de lîngă șosea. În dosul tejghelei se afla o mulatră drăguță și prezentabilă. De Verteuil îmi spuse că femeia era soția lui Lee Yow, proprietarul magazinului. O salută și întrebă dacă soțul ei era acasă. Ea se ridică și se duse spre ușa din fundul magazinului, care ducea la locuința familiei, de unde își strigă soțul. După cîteva clipe proprietarul își făcu apariția. Ne ridicarăm și începurăm să discutăm cu el. Era un personaj neglijent, un adevărat erou dintr-o melodramă dubioasă, un fel de Fu Manchu nereușit : scurt, gras și nespălat, cu părul năclăit, cu gura întredeschisă, cu pîntecul dezgolit revărsat peste pantaloni. De altfel, îmbrăcămintea se reducea la o pereche murdară de pantaloni de doc, legați cu o bucată de sfoară de Manila, care aproape că nu se vedea din cauza pîntecului și a cutelor de grăsime ce-i atîrnau pe părți. Desculț, scărpinîndu-se în dosul gleznei cu degetele de la picioare și scobindu-și gînditor dinții cu vîrful ascuțit al unei pene de rață neagră, stătea și ne privea.

De Verteuil îi vorbi despre scopul vizitei noastre, ajungînd treptat la problema cea mai delicată, pe care o prezentă cu o deosebită eleganţă, spunîndu-i că doream să cumpărăm o broască-morocoy mai mult pentru a face haz. În timpul acesta Yow ne privea neîncrezător şi poate chiar bănuitor. În cele din urmă, de Verteuil îndrăzni să-l întrebe direct dacă vrea să ne vîndă una.

— Vreţi cumpărat molocoy ? întrebă Yow.

De Verteuil dădu din cap afirmativ, apoi adăugă că ştia foarte bine că el nu le păstra pentru vînzare, dar avea nişte vizitatori cărora ţinea foarte mult să le ofere un morocoy şi venise să-l întrebe dacă n-ar vrea să-i facă o favoare şi să-i vîndă una. Yow răspunse că într-adevăr avea două ţestoase, dar le ţinea pentru mîncare. În cele din urmă de Verteuil îl rugă să ne ducă în dosul casei ca să le vedem. Deşi bănuitor, la insistenţele lui de Verteuil şi ale soţiei sale Yow primi să ne conducă la ele. Ieşi pe uşa din fundul camerei iar noi îl urmarăm, intrînd într-o curte curată, plină de raţe, de pui şi de cîini. Aici Yow deschise uşa unei mici magazii şi intră înăuntru. Pe pămîntul bătătorit ce ţinea loc de podea erau împrăştiate numeroase seminţe de mango *. Prin încăpere plutea un miros de fructe acrite. Într-un ungher se găsea o tavă mare plină cu apă. Una din broaştele-morocoy intrase în apă, iar cealaltă zăcea într-un capăt îndepărtat al camerei, unde mesteca în tihnă o sămînţă ţepoasă de mango.

Yow privi un timp ţestoasele cu mare smerenie, apoi îl apucă duioşia şi începu să se văicărească.

— Oh, scumpelor ! ţipă el. Oh, prea scumpelor, oh-oo-oo-oo... Vocea i se pierdu într-un şir de hohote false.

Privii speriat spre de Verteuil, dar el părea foarte liniştit.

— Cît vrei pentru cea mare, Yow ? întrebă după un timp.

La auzul acestor cuvinte Yow intră în panică. Aruncă priviri sălbatice în jurul camerei pînă cînd dădu cu ochii de o ţestoasă mică, ce stătea ascunsă între nişte pietre dintr-un ungher întu-

* Arbore sud-asiatic, sempervirescent, cu fructe galbene comestibile. — *N.T.*

necat. Fața lui se lumină deodată și agățîndu-se de acest colac de salvare spuse cu o grabă care-ți făcea milă :

— Nu cumpărați galap ? Frumos galap, hei. Oh, frumos galap. Galapul sau *Geomyda* este o țestoasă tropicală semiacvatică răspîndită prin pădurile din Trinidad. Se întîlnește mai des decît broasca-morocoy, dar are ficatul mult mai mic decît acesta din urmă.

— Nu, avem și noi galap, spuse de Verteuil cu un ton categoric. Ceea ce vrem este o broască-morocoy. Pe cea mare. Cît vrei pe ea ? Yow privi tragic la țestoasă. Era neobișnuit de emotiv. Părea gata să plîngă, dar după puțin timp începu să țopăie pe ambele picioare, mai întîi într-un fel de dans, apoi în sărituri mari și repezi, care făceau să-i salte tot pîntecele. În timp ce sărea, gesticula mereu din mîini.

— Oh, scumpo, striga el. Asta se îngrașă de mult. Se repezi și ridică țestoasa cu ambele mîini, apoi veni în fugă cu ea să ne-o arate. Mîncat multe, multe smochine, multe mango ! Oh, ficatul așa mare, uite așa... Prinse repede țestoasa sub un braț și împreună mîinile în chip de ficat voluminos. Oo dulce, o scump, scump ficat... Toate acestea mă făceau să cred că nu era nici o nădejde să ne vîndă țestoasa. Totuși comportarea lui părea forțată. Eram gata să ies afară și să încerc să-mi caut singur o broască-morocoy, dar de Verteuil spuse brusc, ca și cînd Yow ar fi fost nehotărît asupra prețului :

— Așadar, spune cît vrei pentru cea mare ?

Yow se opri brusc din țopăit și ținînd încă țestoasa cu mîinile întinse, închise ochii atît de strîns încît grăsimea i se adună în jurul cutelor adîncindu-i-le și mai mult, iar fața i se strîmbă într-o grimasă ce nu părea de loc orientală. Apoi spuse aproape șoptit :

— Trei șilingi livra.

De Verteuil începu să protesteze, dar eu eram sigur că Yow spera că nu vom lua țestoasa din cauza prețului ridicat, așa încît spusei repede că plătesc cît cere.

— Plătiți trei șilingi ? întrebă el tăios.

— Da, îi răspunsei eu scurt.

Fără să scoată o vorbă, Yow luă țestoasa, ieși din magazie, traversă curtea și intră în prăvălie. Puse țestoasa cu spatele în jos pe cîntar și începu să manevreze greutățile. Țestoasa cîntărea paisprezece livre. Cînd Yow citi cifra îl cuprinse emoția și începu să țopăie și să-și scuture mîinile ca un copil răsfățat. Era atît de agitat încît nu-și găsea cuvintele să vorbească.

— A cîștigat două livre și un sfert ! țipă el. O lună stat ea aici, mîncat multe, multe fructe ! Oh, gras — are și ouă în ea ! Oh, scumpă !

Era vădit pe punctul de a avea remușcări pentru prețul pe care îl ceruse, de aceea mă grăbii să-i dau banii și să plecăm. Ne luarăm în grabă rămas bun de la d-na Yow, cărarăm țestoasa la mașină și plecarăm. Yow rămase nemișcat, privind în urma noastră cu o expresie uluită, ca și cînd am fi șters-o cu unicul lui copil.

O luarăm pe un drum lateral spre proprietatea St. Joseph, unde se găseau numeroase bălți cu broaște-paradox. Aici stăturăm de vorbă cu administratorul, rugîndu-l să nu interpreteze greșit intenția noastră de a circula numai după căderea nopții cu lanterna aprinsă prin pășunile sale. Apoi de Verteuil îmi arătă balta cea mai bună, dar cum broaștele se văd greu și nu pot fi capturate la lumina zilei, ne înapoiarăm la St. Ann.

După cină, de Verteuil fu chemat undeva în interes de afaceri, așa că pe la nouă mă înapoiai singur la St. Joseph. Plouase puțin, dar după cîtva timp se înseninase și răsărise luna. Lăsai mașina lîngă casa administratorului și o luai pe o potecă dreaptă, apoi străbătui un gard viu și traversai o pășune udă de rouă, mergînd în direcția în care presupuneam că se află balta cu broaște. Un timp nu auzii nici un sunet și începui să fiu îngrijorat la gîndul că *Pseudis* ar putea fi un cîntăreț inconsecvent, ca și alte broaște, care tac uneori zile sau săptămîni chiar în plin sezon de cîntat. Dar după cîteva minute auzii unele zgomote care ar fi putut semăna a cîntec de broască, ceea ce-mi dădu speranță. Grăbii pasul, dar pe măsură ce înaintam sunetele se

împuţinau şi se localizau. Cînd mă apropiai însă de baltă, un cor întreg se revărsă peste vegetaţia de pe mal şi dispăru ca o ceaţă nevăzută.

Cu timpul începui să desluşesc partiturile şi vocile, ajungînd la concluzia că se aflau pe acolo trei specii de broaşte care cîntau. Primul glas era un cîntec timid, monoton, un fel de cuac-cuac-cuac slab, care nu-mi dădea nici o indicaţie asupra răspîndirii sau direcţiei în care se aflau cîntăreţii. Neputîndu-l identifica, eram pe cale să-l abandonez şi să trec la altul, cînd o serie de cuacuri slabe izbucniră dintr-un tufiş din apropiere. Mă uitai într-acolo şi descoperii pe loc sursa.

Era o broască arboricolă verde cu corpul cît un deget, dar ceva mai lată, cu labe mari, prevăzute cu perniţe adezive la degete. Picioarele erau atît de subţiri că te mirai cum de se putea folosi de ele. Avea ochi aurii, cu pupile verticale, care la lumina lanternei se îngustară ca două crăpături. În clipa în care se făcu lumină, sunetele încetară. Cînd stinsei lanterna cîntecul reîncepu, iar cînd o aprinsei din nou surprinsei broasca cîntînd.

După aceea mi-a fost mult mai uşor să identific acest cîntec şi mai localizai încă două din firavele broscuţe verzi ; ambele cîntau pe ramurile de deasupra apei. Majoritatea broaştelor îşi măsoară „dragostea" în decibeli* şi cîntă cu toată forţa. De aceea, în asemenea împrejurare nu-mi aminteam să mai fi auzit un cîntec atît de lipsit de vlagă ca al broaştei-cuac. Gîndindu-mă la semnificaţia cîntecului la broaşte, acest cuac mi se părea ciudat de şters, de întîmplător, ca nişte sunete pe care le-ai fredona distrat, o dată cu respiraţia, gîndindu-te la altceva.

Broasca cea cu cîntec slab era o *Agalychnis* — una dintre speciile care-şi depune ouăle în cuiburi mici, făcute din frunze lipite între ele ale arborilor sau arbuştilor care atîrnă deasupra apei. În ciuda acestei inovaţii însă ouăle pot rămîne nefecundate dacă vreunul din sexe nu soseşte la cuib cînd vine vremea împerecherii. Ca şi

* Unitate de măsură pentru sunete. — *N.T.*

la alte broaşte, masculul este acela care simte cînd a venit timpul de reproducere, iar cîntecul său invită femela la jocurile de dragoste, le indică locul unde se află el. Mi-ar fi plăcut să stau aici ca să văd ce se întîmplă după această chemare de dragoste lipsită de dorinţă a broaştei din tufiş, dar în baltă corul se intensificase şi plecai să ascult vocea pentru care venisem aici.

După identificarea glasului broaştei *Agalychnis* urma să fac distincţie între două cîntece asemănătoare, dar totuşi deosebite. Ascultîndu-le, constatai că unul dintre ele luase deodată o formă pe care o cunoşteam din altă parte. Era un cîntec rapid care, ca şi la cosaşi, rezulta din contopirea a sute sau poate chiar a mii de voci. Timbrul lui varia de la un zumzet zgomotos pînă la un tril aproape muzical. Cîntecul părea că vine mai ales din părţile cu iarbă înaltă ale apei mai puţin adînci. Încă înainte de a fi depistat vreunul dintre cîntăreţi, ştiam că este vorba de un mic brotăcel brun (*Hyla*), asemănător cu acela întîlnit în Honduras şi Panama. Dar baza principală a corului era formată din vocile broaştelor-paradox.

Acest cîntec, pe care dorisem cu atîta încăpăţînare să-l ascult, nu era de loc melodios. Semăna cu un fel de sforăit aspru urmat de un huruit răguşit : rrrrrr-rrrrrr, întrerupt la intervale neregulate. În comparaţie cu broaştele din Statele Unite, cîntecul broaşteiparadox se situa ca tonalitate între cîntecul broaştei-leopard şi acela al brotăcelului-veveriţă *. Broaştele cîntau fie în zonele adînci ale bălţii, unde pluteau la suprafaţă, fie pe rămurele sau pe marginea potecii. Coborîi la baltă şi intrai pînă la brîu în apa neagră ca să prind cîteva exemplare. Broaştele erau concentrate asupra cîntecului şi în timp ce în direcţia în care înaintam se deschideau culoare de tăcere, masculii preocupaţi se ţineau bine la suprafaţă. Cu toate că lumina puternică a lunii îmi împrăştia razele lanternei, putui prinde uşor şase broaşte. Apoi stinsei lampa şi stătui o clipă să ascult corul de *Pseudis*. Ditamai profesor în floarea vîrstei stăteam la pîndă ca o pasăre de noapte, cu buricul

* Broasca-leopard (*Rana pipiens*) şi brotăcelul-veveriţă (*Hyla squirella*). — N.T.

în baltă şi cu cinci copii acasă cărora le trebuiau mereu ghete noi, ca să ascult nepreţuitul cîntec şi să-l memorez bine, întrebîndu-mă de ce un broscoi acvatic, cu nenumărate femele în jurul lui, trebuie să cînte în întuneric.

Hyla cea micuţă cînta pentru a-şi chema partenerul din desiş, iar broasca din tufiş ca să arate rămurelele care puteau găzdui un cuib de frunze. Dar *Pseudis*? Cînta oare fiindcă avea voce? Sau numai aşa, din plăcere? Dar dacă pentru broasca-paradox cîntecul are o semnificaţie deosebită? Rămăsei multă vreme în preajma broaştelor, dar tot nu mi-am putut da seama de ce orăcăie. Totuşi, la plecarea din aceste locuri eram pe deplin satisfăcut de cele ce văzusem.

Gurile Taurului

În zorii zilei un *jook** este un loc lugubru. Chiar dacă ai dormit bine în ele cu o noapte înainte, majoritatea adăposturilor de acest tip îţi par vechi şi uzate în lumina dimineţii. Eu nici măcar nu dormisem.

Stăteam în faţa unei mese şi mă răcoream cu o sticlă de bere uitîndu-mă peste balustradă. Privirea mea pătrunsese pînă dincolo de Gurile Taurului, spre larg, unde şase bărci micuţe păreau de la distanţă nişte pete ce pluteau în amestecul monocrom de cer şi mare.

Eram prost dispus. Aceste adăposturi nu mă deranjau de loc în timpul nopţii, dar dimineaţa, cînd aş fi dorit să fiu în larg, ele mi se păreau oribile, în ciuda berii, a umbrei şi a vederii spre mare.

Zbuciumul meu se datora unor cauze serioase, legate de modificarea înclinaţiei axului Pămîntului. În perioada aceea Pămîntul se găsea tocmai între echinoxuri — exact la jumătatea orbitei

* Han.

sale. Partea neplăcută era că tocmai atunci Polul Nord ajunsese spre Soare într-un unghi nefavorabil, iar razele loveau fără milă regiunea de dincolo de Panama, unde mă aflam şi eu. Era perioada celui mai mic contrast dintre tropice şi zona temperată, adică perioada solstiţiului de vară. Din această cauză planurile mele fuseseră date peste cap.

Mă aflam într-un loc denumit Bocas del Toro. Urma să plec la Chiriquí Beach, la patruzeci de mile de-a lungul coastei, spre Colón. Eram foarte grăbit. N-aveam decît o săptămînă ca să mă duc acolo şi să mă întorc. Singura ambarcaţie pe care o găsisem era o cayuca cu pînze. Aceste cayucas făceau călătorii la întîmplare, în funcţie de intensitatea vîntului. Din această cauză solstiţiul mă imobilizase pe loc. Să vă explic de ce. Zilele lungi de la nord încălzesc aerul de deasupra uscatului şi-l fac să se ridice la înălţime, schimbînd relaţiile de presiune dintre ţările nordice şi mările sudice. Din această cauză masele de aer sînt împinse pretutindeni, ajungînd pînă la 10° latitudine nordică, unde mă aflam eu, şi chiar mai departe. Şi cum masele de aer condiţionează vremea, la Bocas aceasta se stricase de tot.

Brîul de presiune denumit zona calmă crescuse treptat şi se întinsese şerpuind în jurul uriaşului pîntec al globului ; el împinsese spre nord vînturile alizee. Istmul pe care mă aflam rămăsese la discreţia convecţiei locale şi a altor factori pe care nu se putea conta. Uneori, încălzirea ţărmului în timpul zilei şi răcirea lui în timpul nopţii produceau o alternanţă de briză marină — briză terestră, cu furtuni şi descărcări electrice. Aerul umed din zona calmă plutea peste marginea uscatului. În alte zile revenea alizeul şi toate bărcile ajungeau la destinaţie mai înainte ca vîntul să fi încetat. Uneori vîntul nu sufla timp de săptămîni întregi. În asemenea zile soarele ardea puternic şi neîndurător. Aşa se întîmplase şi în dimineaţa cînd mă aflam în *jook*-ul din Bocas.

Veţi spune poate că vă răpesc prea mult timp pentru a vă povesti situaţia în care mă aflam. Adevărul este că ţin să prezint toate faptele, aşa cum s-au petrecut ele în realitate. Fondul necesar călătoriei mele fusese pus la dispoziţie de American Philosophical

Urmele spre cuib ale unei țestoase-de-baga (Eretmochelys). Ea vine din dreapta și se întoarce în mare prin stînga. Turtle Bogue, Costa Rica.

Un pui de țestoasă-de-baga cu un colorit deosebit de viu. Georgetown, Grand Cáyman.

Se construiește un adăpost pentru o țestoasă-verde mare. Turtle Bogue, Costa Rica.

Dacă încărcarea întîrzie, țestoasele-verzi bat din înotătoare sub adăposturile lor din frunze. Exemplarul acesta și-a săpat un șanț în jurul său. Turtle Bogue, Costa Rica.

Society, şi faptul că stăteam în plină dimineaţă într-un *jook*, în faţa unui pahar de bere, ar fi putut fi considerat drept lipsă de răspundere. Vreau să fie limpede că mă aflam la bunul plac al capriciilor vremii.

Şi acum consider că vă mai sînt dator cu o explicaţie în legătură cu cuvîntul *jook*. S-ar putea ca ortografia folosită de mine să nu fie cea mai nimerită, dar am convingerile mele în această privinţă. Cuvîntul provine de la negrii din sud-est. Conform celor afirmate de cercetătorii diverselor dialecte vest-africane, el ar fi de fapt un termen yolof, la origine un verb, care înseamnă a se comporta prost. Cuvîntul s-a păstrat în mai multe puncte de pe coasta Georgiei şi din nordul Floridei şi a intrat de mult în vocabular. De fapt, acest cuvînt a căpătat o răspîndire mai largă în timpul cînd în Florida se încerca să se pună capăt desfrîului din *jooks*-uri. Scandalul a atras atunci atenţia presei naţionale, iar cînd i s-a pus capăt, ortografia care s-a împămîntenit în cea mai mare parte a ţării, legiferată şi prin dicţionarul Webster, fu *juke*; dar nu acesta este modul corect de ortografiere. În Gambia şi în Senegal, ca şi la Charleston şi la Fernandina, cuvîntul s-a pronunţat întotdeauna *took*, singurul lui mod de ortografiere fiind cu doi *o*.

Fireşte, după cum spune şi Tom Pyles, unicul factor care justifică existenţa cuvintelor este folosirea lor. Oamenii încep prin a le rosti şi abia după aceea le ascultă cu atenţie şi le scriu. Dar milioanele de americani, şi acum chiar şi de englezi, care vorbesc despre localurile denumite *jyuke* şi-au formulat pronunţia prin citirea cuvîntului. Aceasta reprezintă o inversare a procesului normal de evoluţie a cuvintelor. Citirea lui însă a avut la bază o transliteraţie greşită. Fiind născut în cîmpia litorală a Floridei mă simt dator să apăr acest cuvînt. Îl pronunţam bine chiar înainte de a-i fi învăţat sensul şi refuz să mă las silit de vreun gazetar nepriceput să stîlcesc acest cuvînt.

Aşadar, localul în care şedeam, această punte acoperită, cocoţată pe piloni deasupra golfului din Bocas, era un *jook*. Petele mici pe care le urmăream în depărtare ar fi putut tot atît de bine să fie cărăbuşi sau pescăruşi în zbor, sau chiar vreo iluzie. Totuşi,

după ce le privii mai îndelung, îmi dădui seama că erau cayucas de ţestoase, scobite din buşteni zvelţi de ceiba sau de cedru, care vîsleau spre larg pentru a vîna din ţestoasele-verzi ce se hrăneau şi se împerecheau în apele din faţa ţărmului. Într-una din ele era un loc liber. Vorbisem pentru reţinerea lui, dar între timp mi se oferise posibilitatea de a merge cu o barcă cu pînze la Chiriquí, împreună cu domnul Shepherd, şi rămăsesem pe loc aşteptînd o zi cu vînt prielnic. În dimineaţa aceasta însă nu se simţea nici cea mai mică adiere, aşa că nimeni nu putea porni în larg. Bărcile de ţestoase erau prea departe pentru a mai fi rechemate la ţărm, de aceea eram silit să rămîn aici.

De fapt cred că era mai bine aşa. Bărcile vor fi nevoite să stea în larg toată ziua, ridicîndu-se şi coborînd numai pe seama valurilor de adînc. Aerul părea nemişcat, iar soarele arămiu stătea ascuns după boarea subţire. Cu excepţia cîtorva harponări de ţestoase nu era nimic altceva de făcut decît să zaci pe bancă, să orientezi velele şi să priveşti spinarea lucioasă a omului din faţa ta, sau să te uiţi în depărtare, spre locul unde orizontul se pierdea în ceaţă. Mai fusesem în larg pe o asemenea vreme şi ştiam că oricît de deprimant era un *jook* într-o astfel de zi, tot era mai bine în el decît pe mare.

Mă întinsesem cu coatele pe muşama şi ascultam nepăsător conversaţia dintre doi oameni care stăteau la o masă de dincolo de punte. Erau singurii consumatori din bar. Discutau cu voce tare. Începuseră să se cinstească încă din ajun dînd pe gît nenumărate măsuri de rom. În ciuda tuturor zgomotelor acestei nopţi — zăngănitul orchestrei, tînguitul „piccolo"-ului, ţipetele şi rîsetele înăbuşite ale fetelor, mişcarea continuă de du-te-vino, controversele dintre bărbaţi, bîzîitul de sub podea al cayucasurilor cu motor *stromboot* venite din insulele vecine să cumpere alcool pentru chefurile din suburbii —, dialogul monoton dintre cei doi indivizi continuase fără încetare şi cu seriozitate. Reieşea că amîndoi erau plantatori de cacao, avînd fiecare cîte o fermă pe malul îndepărtat al lagunei. Pesemne că erau prieteni vechi şi se întîlniseră pe neaşteptate, — presupuneam eu — cu ocazia unuia din-

tre rarele lor drumuri la piaţă. Ei sărbătoreau această întîlnire şi preţul bun obţinut pe boabele lor de cacao printr-o interminabilă vorbărie. Acum, în lumina dimineţii, ochii le erau umflaţi, iar capetele li se înfundaseră între umeri asemenea vulturilor hoitari. Ei însă continuau să vorbească. Vorbeau englezeşte, ceea ce-mi convenea pentru că engleza din Bocas era atît de aproximativă, încît oricît ai fi încercat s-o asculţi tot n-ai fi înţeles nimic. Cred că nici spaniola creolă de aici nu este în stare să provoace invidia unui madrilen sau a unui bogotan, dar este totuşi un idiom pe care îl poţi pricepe fără vreun efort special dacă din capul locului cunoşti limba-mamă.

Engleza din Bocas este însă cea mai fantastică din cîte am auzit vreodată. Cea mai mare parte a creolilor din partea locului vorbesc două limbi. În fiecare zi cei mai mulţi dintre ei sînt nevoiţi să folosească atît engleza cît şi spaniola, dar engleza este limba lor preferată pe care o proclamă ca limbă tradiţională. Sînt atît de încăpăţînaţi în această privinţă, încît guvernul panamez a început să se alarmeze şi a iniţiat o campanie de popularizare pe coastă a limbii spaniole.

Ca şi în Nicaragua, graiul cel mai bizar se întîlneşte la tineret, nu la copii. Aceştia pot fi uşor înţeleşi, în parte, fiindcă folosesc mai puţin dialectul şi mai ales pentru că exprimarea lor este corectată de profesori la şcoală. Cei foarte bătrîni vorbesc de asemenea clar şi cu un bine definit accent englez ; chiar dacă frazele lor sînt uneori ciudate, nu este prea greu să-i urmăreşti.

În schimb, creolii tineri — între 14 şi 40 de ani — folosesc un limbaj de-a dreptul vulgar. Aş dori să vă pot da un exemplu din felul lor de a vorbi, dar nu ştiu cum să fac. Ar trebui să vă prezint ciudata fonetică şi neînţeleasa deformare a sensului cuvintelor, dar cu aceasta de-abia aş izbuti să vă arăt ce este de fapt dialectul. Trăsătura izbitoare o constituie cadenţa sa unică — modul de separare şi de intonare a silabelor. Şi tocmai aceasta face ca fluxul vorbirii să pară atît de neobişnuit.

Dacă asculţi cu atenţie un grup de băieţi care au depăşit vîrsta adolescenţei, de pildă, strigînd unul la celălalt, aşa cum se întîm-

plă de obicei atunci cînd fiecare caută să-şi arate forţa şi debitul verbal, la început nu ştii ce limbă vorbesc şi îţi va trebui, probabil, mult timp pînă să te lămureşti. Dacă te concentrezi, vei culege eventual cîte un vag sunet familiar care ar putea sau nu să fie un cuvînt, iar mai tîrziu ai mai putea distinge altul. Oprindu-te asupra acestor sunete rătăcite, îţi formezi treptat impresia că limba în care se discută este engleza. Dar nu ştii încă ce anume strigă băieţii. *A înţelege* limba vorbită din Bocas este o problemă de antrenament şi de practică.

Stînd aici în *jook*, îmi verificam aceste observaţii ascultîndu-i vorbind pe plantatorii de cacao, care păreau să aibă treizeci şi cinci de ani. Vorbeau suficient de tare ca să pot auzi fiecare sunet, dar nu era de loc uşor să pricepi sensul celor ce spuneau. După ce m-am lămurit în această privinţă, mă întorsei din nou să admir priveliştea din faţa mea.

Puntea avea trei deschideri spre mare. Golful acesta mărginea portul Bocas del Toro, un orăşel situat pe una dintre strîmtorile ce leagă golful Almirante şi Chiriquí Lagoon de insulele Caraibe. Strîmtorile sînt aşa-numitele *bocas*, iar *toro* este o stîncă mare din faţa oraşului, despre care vechii navigatori spuneau că seamănă cu un taur. Aşadar, *Bocas del Toro* sînt strîmtorile din Chiriquí, păzite de taurul de piatră, iar oraşul poartă acelaşi nume. Locul era important pentru piraţi, pentru că acolo găseau ţestoase şi lamantini cu care îşi aprovizionau corăbiile. În ultimii ani fusese utilizat de United Fruit Company din Almirante şi ca mic port de legătură, deşi canalul navigabil care duce spre fermele de pe continent nu trece pe lîngă Bocas.

Drept în faţa *jook*-ului, dincolo de stînca taurului, se întindea Marea Caraibilor, pe care se distingeau bărcile plecate la vînătoarea de ţestoase. Ele se îndepărtau încet de uscat, devenind tot mai mici pe măsură ce înaintau pe apa strălucitoare, departe către orizont. Spre stînga, în interiorul golfului, o insuliţă cu palmieri destrăma firul limpede, albastru-verzui al apei. Pe partea dinspre noi a insulei, un bătrîn negru pescuia într-o barcă mică. După spusele concesionarului, era un caraib negru venit din Belize de aşa mult

timp încît aproape că uitase de cînd. El pescuia în patru feluri deodată, pentru ca măcar într-unul să reuşească. Avea în larg undițe cu nada din carne de scoică pentru carangide şi *Epinephelus*, pe care le folosea cel mai mult. În fața lui, încolăcită pe fundul bărcii se găsea o undiță de aruncat, scurtă şi țeapănă, cu o momeală artificială ; pe aceasta o arunca în cîrdurile rătăcitoare de sardele care treceau pe acolo, cu speranța să scoată un *Caranx-rege* sau un *Caranx speciosus*. Pe marginea bărcii erau aşezate oblic două prăjini lungi, una cu vîrf ascuțit pentru harponarea peştelui la suprafață, cealaltă cu o furculiță pentru homari. El scotea partea metalică a acestor instrumente ori de cîte ori ridica ancora pentru a schimba locul de pescuit. De cîte ori se mişca, cerceta adîncul de jur împrejur, privind prin fundul de sticlă al unei găleți.

Pe cealaltă parte a insuliței era o plajă cu nisip alb şi curat, iar dincolo de ea se profilau nişte creste albe ce licăreau în zare şi apoi dispăreau. Dincolo de plajă se afla un cazinou mic din ciment şi stuf. El servea drept cabine de baie pentru vizitatorii Miramarului, care de multe ori se avîntau cu bărcile pentru a înota în larg. Baia era, aşadar, încă una din plăcerile pe care ți le oferea acest loc.

Jook-ul în care şedeam făcea parte din ceea ce se numea Hotelul Miramar. Partea dinspre oraş a acestuia era un magazin universal, o biată versiune rurală a unui magazin din Colón. Partea dinspre mare a magazinului, continuată cu acelaşi lung acoperiş, adăpostea hotelul, care se întindea de-a lungul unui coridor îngust din fața magazinului pînă la *jook*-ul nostru cuprinzînd şase odăi înalte, cu geamuri mici. În spatele acestora se găseau două closete turceşti, mari, la care apa curgea doar de cîteva ori pe săptămînă. Cînd conductele erau goale, un băiat indian cu fața rotundă venea de două ori pe zi cu o găleată cu apă şi spăla toaletele, golind totodată şi coşurile de hîrtii.

În spatele camerelor de baie şi lipit de ele se afla o încăpere întunecată numită pompos Restaurant şi bar. De-a lungul unuia dintre pereți se înşiruiau nişte loji, iar de cealaltă parte se afla un bar.

După ce străbăteai acest culoar, ieşeai la lumină şi aer în partea de dincolo de apă, unde se găsea un alt bar, cu scaune şi mese. Aceasta e partea denumită de mine *jook*. Firma îi conferea titlul de bar, dar de fapt el semăna foarte bine cu ceea ce în Florida se numeşte *jook*. Aici puteai comanda bere şi rom şi exista şi un loc de dans. Mai erau un „piccolo", un fonograf de *jook*, care cînta bine numai în cele două sau trei ore înainte de răsăritul soarelui, cînd majoritatea luminilor oraşului erau stinse şi curentul electric puternic. Cînd fonograful tăcea, cînta o mică orchestră locală. Deoarece mulţi dintre clienţii obişnuiţi ai localului veneau pe apă, platforma din spate avea o scară care cobora la un debarcader, unde acostau şi plecau într-un du-te-vino necontenit bărcile ce veneau din insule sau din alte părţi.
Deşi nici una dintre firmele atîrnate nu o spunea, Miramar era şi o casă de toleranţă. De aceea cînd mă interesasem de o cameră pentru toată noaptea — poate chiar pentru trei nopţi —, cererea mea păruse atît de originală încît pusese în încurcătură pe cei din local. Camera nu era un loc prea bun pentru odihnă. Pereţii despărţitori se opreau la o distanţă de peste o jumătate de metru de tavan. Aceasta contribuia la ventilarea localului, dar te şi obliga să asculţi orice se întîmpla în local. Un timp încercasem să-mi înfăşor capul şi să-mi acopăr urechile cu un prosop, dar o făcusem fără prea mari speranţe şi avusesem dreptate. În cele din urmă am coborît din pat şi am aprins lumina — un bec mic şi prăfuit care atîrna de un fir de mijlocul tavanului, ajungîndu-mi pînă la bărbie. Lumina era suficientă doar pentru a-mi arăta unde se aflau spiralele de filament incandescent, dar nicidecum să-mi ajute să-mi găsesc lanterna. Am găsit lanterna doar după ce am bîjbîit bine prin cameră. La lumina ei m-am îmbrăcat.
Deschisei uşa şi ieşii din cameră ducîndu-mă spre local. Era ticsit de lume, în cea mai mare parte creoli, dar printre ei se mai aflau şi mestizos. Se mai aflau doi sau trei indieni de est şi un chinez tînăr ce părea foarte popular. Nu lipsea nici mica orchestră formată

dintr-o chitară, o trompetă, un saxofon verde, coclit, un *bongo* * şi o pereche de *claves* **. Suflătorii erau cei obişnuiţi, chitara cînta bine, iar băiatul cu *bongo*-ul avea oarecare talent. Principalul neajuns era că încercau să cînte muzică de Augustín Lara în loc de cîntece afro-bocasice. Totuşi nu era rău.

Mă strecurai prin mulţimea care dansa ţinîndu-se de gît şi vociferînd şi băui o sticlă de bere la bar. Cum nu era nici un loc la vreo masă sau pe undeva în jurul ringului de dans, încercai să cobor scara spre debarcader, dar nu putui pentru că era şi ea ocupată. Mă întorsei repede înapoi. Mă mai învîrtii puţin prin local ascultînd muzica şi observîndu-l pe *bongista,* dar cum după un timp vacarmul devenise atît de nesuferit mă îndreptai spre camera mea. Mă strecurai cu greu printre mulţimea înghesuită şi, în sfîrşit, intrai în cameră. La lumina lanternei împinsei patul lipindu-l de perete şi apoi rupsei cîteva fîşii dintr-o batistă, astupîndu-mi cu ele urechile. Îmi legai lanterna la cap şi sprijinindu-mă de perete începui să citesc din *Istoria episcopilor din Panama,* pe care mi-o împrumutase preotul local.

Nu mă interesa în mod special religia din Istmul Panama, ci căutam doar ceva referinţe care ar fi putut să-mi dea unele indicaţii privind răspîndirea populaţiilor de ţestoase din Panama în vremurile de odinioară. *Istoria episcopilor* nu se ocupa de ţestoase, totuşi găsii un pasaj scurt despre istoria localităţii Bocas !

Lucrurile pe care le citeam nu au izbutit să mă ţină treaz. Adormisem cu lanterna aprinsă şi bineînţeles că spre dimineaţă bateriile mele erau complet descărcate.

Cînd mă trezii era ora opt şi începuseră să se audă alte zgomote de pe stradă şi dinspre apă. Mă îmbrăcai şi mă dusei să-mi iau micul dejun la o cafenea micuţă, cu trei mese, situată într-un magazin universal chinezesc. Mai rămăsei un timp, încercînd să văd dacă proprietarul putea să mă lămurească de ce aproape toţi chinezii din

* Tobă afro-caraibă, acţionată prin lovire cu degetele şi palmele.

** Două bastonaşe din lemn de esenţă tare, care se lovesc reciproc pentru a produce curioasele ritmuri din orchestrele afro-antileze.

regiunea Caraibilor țin magazine, în timp ce în localitățile de unde veneau conduceau restaurante și spălătorii ? El se mulțumi să dea din cap, privindu-mă cu șiretenie, ca și cînd l-aș fi întrebat despre unul din misterele Orientului. Cum afară începuse să se încălzească, mă întorsei la hotel, așteptîndu-l pe domnul Shepherd la umbra *jook*-ului.

Shepherd era un creol între două vîrste care conducea o cayuca cu pînze dintr-o parte într-alta a lagunei. El locuia lîngă Chiriquí Beach și se învoise să mă ducă pînă acolo, în cazul în care nu găseam vreun alt mijloc mai rapid pentru a face această călătorie. Spunea că dacă va fi vînt vom ridica velele, iar dacă va persista calmul va pune cîțiva băieți să vîslească.

Oamenii cu care vorbisem la Colón îmi spuseseră că Chiriquí Beach era un loc bogat în țestoase de mare. Vorbeau cu toții din auzite și ceea ce spuneau era cam vag, dar cele relatate mă determinară totuși să mă duc și eu să văd acest loc. Vizitasem pentru întîia oară colonia de cuiburi din Turtle Bogue în Costa Rica acum un an și eram nerăbdător să văd dacă asociația de cuibărit din Chiriquí putea fi comparată cu cea din Tortuguero. După cum am arătat, locul se găsea la cel puțin patruzeci de mile de Bocas și fără vînt nu prea vedeam cum am fi putut ajunge în barca mare a lui Shepherd. El părea însă plin de încredere și convenirăm să mă ia de la debarcaderul hotelului către amiază. Așa se explica de ce mă găseam aici, așteptînd în fața paharului de bere.

De la o vreme, bătrînul pescar din barca de lemn scobit de lîngă insula cea mică începu să moțăie cu ancora fixată, lăsînd ca pescuitul său liniștit să se desfășoare în voie. În acest timp eu îmi ațintii privirea către dreapta, acolo unde orașul Bocas se întindea de-a lungul semicercului format de golf. Dintre toate priveliștile caraibe pe care le întîlnisem, Bocas era cea mai dezordonată, cea mai risipită. Dacă aș încerca să redau o imagine fidelă a părții dinspre mare a orașului Bocas, ea ar putea fi considerată ca o pictură abstractă. De-a lungul malului, clădirile alcătuiesc un conglomerat de forme și de mărimi aflate în ruină, cu acoperișuri de tablă ce se întîlnesc întîmplător în cele mai bizare planuri înclinate.

Unele sînt din zinc sau aluminiu în bună stare, dar cele mai multe sînt petice vechi, mîncate de rugină, aruncate la întîmplare și acoperite pe alocuri cu vopsea de diferite culori.

Distanța era mică de la golf și pînă la străzile din față, iar clădirile ajungeau pînă la marginea apei. Toate toaletele, construite pe piloți deasupra nivelului mediu al mareelor joase, se găseau în spatele caselor fiind legate de acestea prin punți înguste din stîlpi sau grinzi. Pe aceeași întindere de apă care forma curtea din spate se aflau mici debarcadere și punți cocoțate pe stîlpi, rastele pentru năvoade, hambare pentru bărci, țarcuri de țestoase, colivii, cotețe pentru găini, bazine îngrădite pentru pești și diferite alte acareturi ale clădirilor.

La vreo șaizeci de iarzi depărtare de locul unde mă aflam, cheiul ce dădea în piața orașului, cu acoperișul său mare, se învecina de-a lungul țărmului cu o sumedenie de construcții particulare care ascundeau vederii o mică porțiune de țărm arcuită. Sub mine se zărea o încîlcitură de pari, scînduri și acoperișuri din frunze de palmier care — după o privire mai atentă — s-a dovedit a fi un amalgam meșteșugit de cotețe de porci, closete și țarcuri de țestoase.

În țarc se aflau șase țestoase-verzi. Toate fuseseră harponate cu o zi înainte, dar de bună seamă că uitaseră acest lucru, deoarece masculii goneau aproape tot timpul singura femelă închisă cu ei. Scena mă interesa în mod deosebit. În cursul cercetărilor mele asupra modului lor de viață nu văzusem niciodată ritualul de împerechere a țestoasei-verzi din Atlantic și nici nu-l găsisem vreodată descris în literatura de specialitate. Acest țarc se găsea, cum am mai spus, numai la cîteva picioare, foarte aproape de locul în care mă aflam și deci puteam să văd tot ce se întîmpla acolo. Observasem un timp țestoasele și cu o zi înainte, dar femela nu era dispusă, iar gonitul și luptele tulburaseră într-atîta apa țarcului, încît nu puteam vedea animalele decît cînd veneau la suprafață. Acum, după ce petrecuseră o noapte liniștită, masculii își reluaseră urmărirea și, cînd unul cînd altul, încercau să cuprindă carapacea dură și alunecoasă a femelei ce stătea încă în expectativă.

Aveam un caiet de note pe masă şi, ori de cîte ori ţestoasele păreau să execute un act mai important, luam note. Explicasem ceea ce făceam concesionarului localului, un tînăr prezentabil de culoare neagră-albăstruie, cu păr stufos, iar el dedusese că eram medic. Cînd noii veniţi remarcau privirea mea aţintită spre curtea vecină din spate şi carnetul de note, tînărul concesionar găsea de cuviinţă să le vorbească despre mine. Oamenii din vecinătate care se duceau în curte să hrănească porcul sau aveau treabă la *servicio* se obişnuiseră repede cu mine şi uneori îmi adresau un salut prietenos. O dată, după o scurtă absenţă, pe cînd mă întorceam la masă auzii glasuri şi rîsete înfundate care veneau din spatele casei. Mă întrebai ce să fie, dar neizbutind să-mi explic, continuai să notez ghiduşiile ţestoaselor, ridicîndu-mă din timp în timp şi urcîndu-mă pe scaun să văd dacă nu cumva aş putea fotografia vreo încăierare din ţarc. Zgomotul înăbuşit continua. După un timp, concesionarul localului sări jos de pe scaunul său de la bar, veni pînă la balustradă şi strigă :

— Ce se întîmplă acolo ?

Pînza de sac ce ţinea loc de uşă a closetului se trase la o parte şi albul mai multor perechi de ochi privi cu teamă din întuneric.

— Haideţi o dată, ieşiţi de acolo, spuse barmanul. Ce-aţi păţit ?

O mînă se strecură între sac şi tocul uşii şi un deget timid se îndreptă spre mine, în timp ce o voce subţire întreba :

— Ce face acolo ?

Barmanul se răsti :

— Ce vreţi, copii, să facă doctorul ? Se uită la împerecherea ţestoaselor. Habar n-are de voi. Ieşiţi mai repede de acolo.

Perdeaua de sac zvîcni într-o parte şi trei fetiţe fugiră ca nişte şobolani peste puntea de pari, chiţăind încet pînă ce ajunseră la bucătărie de unde, ascunse, ţipară de plăcere, ştiindu-se în siguranţă.

După cîtva timp, un negru înalt veni vîslind într-o cayuca spre ţarcul ţestoaselor, deschise o poartă ce se afla pe una din laturi şi cu un laţ de frînghie groasă încercă să prindă una dintre ţestoase. Îl întrebai dacă voia să prindă o anumită ţestoasă şi-mi răspunse

că pe oricare dintre masculi, fiindcă menţineau în ţarc o agitaţie permanentă şi din această cauză pierdeau din greutate şi apoi mai şi goneau femelele pînă le vlăguiau de tot, putînd uneori să şi moară. În cele din urmă laţul apucă una din labele anterioare. Omul trase ţestoasa afară, o puse pe plajă, o întoarse cu burta în sus şi ridică de jos un cuţit mare pentru a-i tăia beregata. Cum tăierea ţestoasei nu mă interesa, mă întorsei să observ alte lucruri.

Privii în jos, în apă. Era transparentă ca şi aerul. Litiera de gunoaie de pe fund — sticle, resturi de alimente şi alte deşeuri — mă făcu să mă minunez cum de un orăşel aşa de mic şi de sărac ca Bocas putea să elimine un asemenea volum de gunoaie. Majoritatea oraşelor de pe coastele cu flux şi reflux îşi aruncă gunoaiele în apa tulbure, dar aici, în Bocas, nimic nu se pierde. Deşeurile se depun şi se împrăştie pe fund, iar în ziua următoare vine altă apă, care rămîne atît de cristalină şi de curată încît poţi vedea antenele crevetelor de pe fund şi ochii hamsiilor rotindu-se în apa scînteietoare din jurul stîlpilor. În cele mai multe locuri, specia pelagică de stavrizi evită apele murdare ale micilor oraşe portuare, dar aici stavridul-spaniol (*Caranx speciosus*) vine chiar pînă la debarcader. După cum aţi observat nu mă deranjează prea mult murdăria sau dezordinea şi ştiu că zonele de pe lîngă ape sînt de obicei locuri murdare, în care vezi fel de fel de gunoaie. La Bocas nu atît gunoiul era supărător, cît faptul că îl vedeai prin apa atît de limpede în care înoată micii peştişori de coral. Aceşti peştişori, care nu se găsesc decît în preajma recifelor de corali ale mărilor cristaline, bîjbîiau aici prin gunoaie, ca nişte giuvaere pierdute.

În timp ce blestemam întinarea apei auzii un zgomot scurt caracteristic ciripedelor şi zgomotul surd al unei bărci care acosta. Mă aplecai şi privii în jos spre debarcader unde îl văzui pe Shepherd în barca lui cea lungă. Aruncă o parîmă în jurul unui stîlp rugîndu-mă să-i spun cît e ora. Era zece şi treizeci. Apoi mă întrebă dacă sînt gata de plecare. Privii barca deschisă, după aceea sus către soare şi în jur la marea strălucitoare ca o oglindă. Îi răs-

punsei fără prea multă convingere că sînt gata, atrăgîndu-i totodată atenția asupra absenței vîntului. El îmi răspunse că are trei băieți care ar putea să ne ajute la vîslit. Mai adăugă că de-a lungul întregului traseu aveam să găsim așezări omenești, unde ne puteam opri să mîncăm sau să ne adăpostim în cazul în care ne-ar fi surprins vremea rea. Dacă vîntul nu ne va ajuta, spuse el, vom putea ajunge la Chiriquí a doua zi la prînz. Dar dacă am vîsli tot drumul, am ajunge pe înnoptat.

Îl rugai să aștepte cîteva minute cît să-mi iau cele necesare. Shepherd sări din barcă și urcă scara. În timp ce mă îndreptam spre camera mea, îl auzii strigînd către vîslașii de la debarcaderul pieței că plecăm îndată. Îmi aruncai lucrurile pe care le socoteam necesare într-o raniță, apoi îmi dusei geamantanul peste drum, lăsîndu-l în grija femeii de serviciu a hotelului. Adusei ranița la debarcader și o coborîi în cayuca, unde Shepherd o vîrî sub o prelată uzată. Bău apoi o sticlă întreagă de apă de la gheață pe care i-o dăduse barmanul.

— Asta apă rece, bun pentru mult timp, zise el.

Știam prea bine că avea dreptate. Shepherd goli sticla și o puse pe cheiul debarcaderului. O ridicai și i-o întinsei barmanului, după care desprinsei parîma de pe stîlp și sării în barcă. Shepherd împinse barca, depărtînd-o de debarcader, și o întoarse cu pupa spre țărm. Barmanul se aplecă peste balustradă, fumînd o țigară. Se vedea că-i părea rău că plecăm și repeta mereu :

— Ce zi calmă, ce arșiță, blestemată zi, foarte calmă și caldă.

Înaintarăm pînă dincolo de șirul întrerupt al caselor din spate și ne îndepărtarăm spre cheiul pieței, unde trei băieți voinici așteptau să se îmbarce. Unul dintre ei era chiar nepotul lui Shepherd. În timp ce ne pregăteam să-i luăm cu noi, zării o cayuca mare, cu motor, acostată de chei, lîngă piață. Era plină cu țestoase-de-baga răsturnate pe spate, cu înotătoarele legate cu iarbă peste pîntec.

— De unde vine barca asta ? întrebai.

— Chiriquí Beach, răspunse Shepherd.

— Acolo unde ne ducem noi ?

— Da domnule.

— Ia te uită, astea sînt *careyes* — ţestoase-de-baga. Ouă şi ţestoasele-de-baga acolo ?
Băieţii şi cîţiva oameni care lucrau în piaţă rîseră, scoţînd strigăte de dezaprobare.
— Eeeeeee ! mă compătimi unul dintre ei.
— Nici un alt soi, spuse Shepherd, politicos.
— Stai o clipă, omule. Am venit aici pentru ţestoase-verzi. Mi s-a spus la Colón că acolo cuibăresc ţestoase-verzi. Colonia de la Chiriquí să fie oare de ţestoase-de-baga ?
— Numai ţestoase-de-baga, domnule.
— Eşti sigur ?
— Absolut sigur, domnule. Dacă vreţi întrebăm omul care a adus ţestoasele astea.
— Mai bine să-l întrebăm, spusei.
De-a lungul cheiului şi prin piaţă se răspîndi vestea că dorim să vorbim cu omul care adusese încărcătura de ţestoase-de-baga. După cîteva minute sosi în fugă un băiat să ne spună că omul a trecut dincolo, la Provision Island, şi că nu se va întoarce înainte de amiază. Şedeam în barcă întrebîndu-mă ce să cred şi ce să fac, cînd un mulatru zvelt, cu părul cărunt şi cu înfăţişarea plăcută veni din dosul pieţei, se uită politicos la mine şi apoi întrebă pe cineva ce doream. Cînd află despre ce este vorba, veni spre mine. Îmi spuse că se numeşte Peterson şi adăugă că domnul Shepherd are perfectă dreptate : colonia de reproducere din Chiriquí este de ţestoase-de-baga şi nu de altă specie.
Lucrurile luau o întorsătură serioasă, contrazicînd toate cunoştinţele mele anterioare. Ele puteau să aibă influenţă asupra cercetărilor mele din zilele următoare. Întrucît şederea mea la tropice era limitată, nu-mi puteam oferi luxul de a pierde o săptămînă cu drumul la Chiriquí de dragul ţestoaselor-de-baga. Fără îndoială că era foarte util să te ocupi de aceste ţestoase mai ales că mai erau încă multe de aflat despre modul lor de viaţă, dar scopul călătoriei mele era de a culege date despre ţestoasele-verzi. Oricum, trebuia să lămuresc poveştile despre Chiriquí mai înainte de a mă duce acolo.

Peterson părea să fie omul cel mai de încredere din cîţi întîlnisem la Bocas şi considerai că era cazul să-l cunosc mai îndeaproape. Era columbian, originar din San Andrés, de unde oamenii veneau de mai bine de o sută de ani la Bocas pentru a scăpa de impozite. El îmi spuse că pescuitorii de ţestoase din San Andrés şi din insula învecinată, Old Providence, moşteniseră din bătrîni îndeletnicirea de a prinde ţestoasele-de-baga. Nu-i interesau doar carapacele, ci şi carnea lor pe care o preferă celei de ţestoasă-verde.
În multe locuri se crede că ţestoasele-de-baga sînt necomestibile — iar unii spun chiar că ar fi otrăvitoare. Pînă a nu vorbi cu Peterson, nu auzisem decît de un singur loc din apele americane unde ţestoasele-de-baga erau preferate ţestoaselor-verzi, şi anume în insula Cayman-Brac, unde obiceiul de a pescui ţestoasele-de-baga este tot atît de vechi şi de înrădăcinat ca cel de a prinde ţestoase verzi în Grand Cayman. În Cayman Brac, oamenii preferă să mănînce zilnic ţestoasă-de-baga în loc de ţestoasă-verde, iar friptura de pui de ţestoasă-de-baga înăbuşită este renumită. În această controversă fiecare are dreptate. Ţestoasa-de-baga este în general carnivoră, dar ea se hrăneşte cu tot ce-i iese în cale, asemenea unor animale domestice, iar gustul cărnii variază cu regimul ei alimentar. Însuşirile otrăvitoare care i se atribuie ţestoasei-de-baga se datorează probabil unor schimbări în alimentaţie, ivite în anumite areale şi anotimpuri, cînd ţestoasele-de-baga se hrănesc cu nevertebrate sau plante otrăvitoare. Acelaşi lucru pare să se întîmple şi cu unele specii de peşti tropicali, în special cu peştele-balon (*Tetraodon*) şi peştii-papagal (familia *Scaridae*). În Statele Unite, broasca ţestoasă-cutie (*Terrapene*) a provocat otrăvirea persoanelor care mîncaseră din ea. În cazul acesta cea mai bună explicaţie pare a fi faptul că ţestoasa-cutie se hrăneşte uneori cu ciuperca otrăvitoare *Amanita phalloides* şi că deşi ea însăşi este imună, reţine totuşi în ţesuturi otrava. Desigur că tot ceva asemănător explică şi controversa caraibă, şi anume dacă este sau nu nebun acela care consumă carne de ţestoasă-de-baga. În ceea ce mă priveşte, am mîncat ţestoasă-de-baga de mai multe ori şi nu m-am otrăvit. Mi s-a părut

bună la gust, deşi nu atît de gustoasă ca ţestoasa-verde. Puţine lucruri pe lume sînt mai bune ca ţestoasa-verde!

Cînd Peterson înţelese că de specia de ţestoase care alcătuia colonia de cuiburi din Chiriquí depindea o călătorie de patruzeci de mile cu barca cu vele, se oferi să mă conducă la marginea oraşului, unde locuia un om care ştia mai multe despre ţestoase decît oricine din Bocas. Primii bucuros propunerea, iar Shepherd fu de acord să ne aştepte pe chei. Pe drum Peterson continuă să-mi vorbească despre ţestoase şi îmi dădui seama că ştia multe. De la el aflai că Chiriquí Beach reprezenta mai mult decît un simplu loc unde ţestoasele-de-baga veneau întîmplător să ouă; era probabil cea mai bogată colonie de cuiburi de ţestoase-de-baga din regiunea Caraibilor. Avea tot dreptul să-şi susţină părerea, deoarece colindase de multe ori, de la un capăt la celălalt, regiunea Caraibilor şi vorbea cu lux de amănunte despre anumite locuri îndepărtate, pe care întîmplător le cunoşteam şi eu. Mai mult, îmi spuse că Tortuguero sau Turtle Bogue, cum o numea el, era cea mai mare colonie de cuiburi de ţestoase-verzi şi acest lucru era absolut exact. Aflai de la el că un anume Robinson era acela care deţinea contractul de pescuit ţestoase la Chiriquí Beach şi că şi-l reînnoia în fiecare an, în ciuda concurenţei făcute obiectelor de baga de către materialele plastice. Mă întrebă dacă credeam într-adevăr că materialele plastice vor înlocui *carey*-ul (bagaua) şi se bucură cînd îi spusei că o baga bună de ţestoasă are nenumărate calităţi estetice şi mecanice pe care nici o imitaţie nu le poate realiza. Şi Peterson era de aceeaşi părere.

Îmi mai spuse că acest Robinson din Chiriquí îşi trimitea majoritatea ţestoaselor la piaţa din Colón, un alt loc unde oamenii mănîncă ţestoasa-de-baga, dar că prepararea şi încărcarea pe vapor a carapacelor erau operaţii puţin rentabile. În trecut, spunea el, *carey*-ul de prima calitate se plătea la Bocas cu cincisprezece dolari livra, iar o urcare cu doi dolari a preţului l-ar îmbogăţi pe Robinson, deoarece avea o magazie plină cu carapace.

Cînd casele începură să se rărească, ajunserăm la o prăvălie mică, aşezată la oarecare depărtare de şosea. Era ultima clădire a oraşu-

lui. O luarăm într-acolo şi Peterson bătu în uşă. Un negru mătăhălos se ivi dintr-o cameră din spatele prăvăliei, intră şi ne salută. Peterson îi spuse ce vînt ne aducea. Omul ne răspunse că nimerisem locul potrivit pentru a discuta despre ţestoasele-de-baga şi a afla dacă povestirile despre ele erau adevărate sau nu. Mai adăugă că se spuseseră o mulţime de minciuni despre aceste animale.

Era cu adevărat un vînător de ţestoase-de-baga, titularul contractelor pentru plajele din nord, de la Bocas la Sixaola. Cînd preţurile erau bune, avea întotdeauna, în plin sezon, doisprezece sau cincisprezece oameni angajaţi permanent pe plajă. Acum piaţa era slabă, iar el era bolnav şi cu toate că mai deţinea contractul, nu mai prelua decît atîtea carapace cîte puteau fi colectate de pe plajă de oameni, în timpul lor liber. Cum însă salariul veladorului — omul care prindea ţestoase — era de jumătate din cîştig, cantitatea colectată era mică, iar preţul doar un dolar livra. În acest fel nimeni nu realiza vreun cîştig. Ne pofti în odaia cea mică unde se aflau cîteva scaune şi descuie o uşă care ducea la o magazie alăturată, plină pînă la tavan cu carapace de ţestoase.

Cînd îl întrebai dacă existau ţestoase-verzi la Chiriquí, îmi răspunse că acestea cuibăreau peste tot, de-a lungul coastei panameze, dar că la Chiriquí singurele ţestoase care se adunau în colonia de cuibărit erau cele de baga. Marele teritoriu de cuibărit al ţestoaselor-verzi, adăugă el, era Turtle Bogue.

Peterson zîmbi arătînd că de fapt el nu avea nevoie de această confirmare, dar că totuşi îl satisfăcea. Îi mulţumii specialistului în ţestoase-de-baga, iar el îmi dărui cea mai frumoasă carapace pe care o găsi în rîndul din faţă al magaziei sale. Apoi plecarăm.

Aşadar, călătoria la Chiriquí nu mai are rost, gîndii eu cuprins de nişte simţăminte confuze. Pe de o parte, eram decepţionat că nu exista colonia de cuiburi de ţestoase-verzi despre care auzisem vorbindu-se, iar pe de alta, volumul coloniei de la Bogue Beach îmi limita cîmpul de acţiune simplificînd totodată tabloul migraţiei. Probabil că aşa era. E mai simplu să schiţezi căile de migraţie ce duc la un singur loc important de întîlnire decît să stabileşti labirintul de urme spre alte locuri mai mici. Nu sînt prea lă-

murit nici acum. Oricum s-ar fi modificat cursul cercetărilor de recunoaştere prin schimbarea planului meu de acţiune, personal eram în cîştig. Oricît aş fi fost de curios să văd Chiriquí Beach, nu eram de loc întristat că pierdusem perspectiva unei călătorii de patruzeci de mile, într-o barcă cu vele.

După ce ne înapoiarăm în piaţă, îi plătii lui Shepherd ceea ce-i promisesem pentru călătorie, iar el păru mulţumit. Hotărî să rămînă pînă a doua zi şi mai bău la bar încă o sticlă de apă de la gheaţă. Se oferi să-mi ducă lucrurile înapoi la Miramar şi să mi le urce în cameră. Eu rămăsei să vorbesc mai pe larg cu Peterson.

Ne plimbarăm de-a lungul debarcaderului privind la oamenii care măcelăreau ţestoasele. Singurele părţi pe care le aruncau erau carapacea superioară — care rămînea după decuparea marginii cartilaginoase numită de ei creastă — oasele carapacei inferioare, din jurul cărora se extrăseseră *calipee*-ul (partea cartilaginoasă a plastronului) şi intestinul gros. Restul — carnea, labele înotătoare, capul, intestinele, ficatul, ochii — se sorta în grămezi pentru a fi vîndute. În unele locuri, ţestoasele se prepară tot atît de complicat ca şi găinile, dar aici se consumă tot animalul, ca şi porcul. Parte din populaţia rurală de pe insulele din jurul oraşului Bocas încă mai fierbe ţestoasele întregi, cu carapace cu tot, cum se face de altfel şi în multe alte locuri. Se scoate plastronul şi intestinul gros, iar carapacea superioară se foloseşte ca un fel de cratiţă în care fierbe conţinutul propriu. Dacă ţestoasa este mare, sînt invitaţi şi vecinii, adăugîndu-se la friptură banane, fructe-de-yam (*Dioscorea*) şi fructe-de-pîine, iar pofta de mîncare este stimulată cu guaro. Petrecerea (*fiesta*) care urmează se numeşte *carapash* (a se compara cu *calipash* şi carapace), după „tava“ în care se găseşte principalul fel de mîncare.

Cu excepţia încărcăturii de ţestoase-de-baga din Chiriquí, care se aflau pe cheiul secundar, ţestoasele de pe piaţă erau toate verzi, majoritatea lor fiind harponate în regiunea calmă din gura golfului. Tot lotul era alcătuit din masculi. La început m-a mirat acest fapt, dar pe urmă îi înţelesei rostul. Era sezonul de

împerechere şi, cum am mai arătat, ţestoasele fuseseră harponate. Îmi amintii cum jocul de dragoste al ţestoaselor-verzi, văzut din avionul lui Paco, cerea mai mulţi masculi. Totodată îmi veni în minte o veche zicală a pescarilor de ţestoase, care spune că dacă loveşti femela în perioada de împerechere obţii două ţestoase, poate şi trei. De fapt, îmi amintii o serie întreagă de poveşti despre ardoarea şi pasiunea chelonienilor în rut, dar cea mai mare parte din ele nu sînt suficient de cuviincioase pentru a fi tipărite. Ceea ce pot spune totuşi este că impulsul unilateral al masculului de ţestoasă de mare în perioada de reproducere este un act măreţ. Dacă harponezi o femelă însoţită de un mascul, acesta merge pînă acolo încît încearcă s-o urmeze în barcă. Dacă barca este o canoe uşoară din buştean cioplit, din cele care pornesc brusc, aceasta poate avea urmări grave. Înşelat în aşteptările sale, masculul în rut, se poate repezi asupra bărcii într-o sălbatică şi oarbă căutare a unui înlocuitor care să se lase îmbrăţişat. El loveşte, zgîrie şi muşcă scîndurile bărcii, mestecă vîsla sau se agaţă de ramele lungi pînă cînd plesnesc. Aruncă în apă o scîndură sau o geamandură şi o va asalta nebuneşte. Iar dacă s-ar întîmpla să cazi tu însuţi în apă, nu mai scapi cu viaţă.

În multe locuri unde ţestoasele-verzi se prind cu năvoade, masculii sînt atraşi în ele cu ajutorul unor momeli primitive, numite „scînduri de montă". Unii pescari de ţestoase îşi fac o glorie din a înfrumuseţa cît mai mult aceste momeli şi a le da o înfăţişare cît mai reală, încercînd să realizeze forme schematice atrăgătoare, dar acest lucru nu este atît de necesar. Momeala este un bun mijloc de exprimare a talentului pescuitorului, dar ţestoasei arta îi este inutilă. În Tobago se lasă pe lîngă plasă o simplă scîndură plutitoare de mărimea unei ţestoase, prevăzută cu un ciot de buştean înălţat oblic pentru a fi văzut mai bine. Oamenii spun că uneori masculii rup scîndura în bucăţi.

Aceşti masculi de ţestoasă-verde nu cîntăresc de obicei mai mult de două sau trei sute de livre. Din cîte am auzit şi ţestoasele-de-piele se comportă în acelaşi mod, dar ele pot cîntări şi peste o mie de livre, uneori aproape două mii.

Am auzit despre împrejurări în care aceste animale se repeziseră brusc şi încercaseră să asalteze micuţele bărci ai căror ocupanţi nici nu visau la ţestoase. În majoritatea cazurilor, persoana care povesteşte întîmplarea crede — pe drept cuvînt — că a fost obiectul unui atac nejustificat al unei bestii înfometate sau feroce, ori al unui demon turbat ; de cele mai multe ori însă ţestoasa se află doar în rut.

Stătui cu Peterson un timp pe chei, discutînd despre acest gen de întîmplări şi în curînd în jurul nostru se adună un grup numeros de pescari, dornici să mai adauge fiecare cîte ceva la aceste istorii. Cînd subiectul fu aproape epuizat, Peterson găsi că era cazul să plece. Ne strînserăm mîna şi-i mulţumii că mă scutise de un drum pînă la Chiriquí. După plecarea lui mă dusei să mănînc.

Coborîi pe o stradă scurtă, mărginită pe ambele părţi cu straturi de crini-de-ploaie. Florile erau de trei culori : galbene, roze şi albe, culori bine definite, fără nuanţe intermediare. Aceşti crini creşteau în tot oraşul şi adesea luau locul ierbii în grădini şi pe taluzurile şoselei. În unele locuri predomina o culoare, în alte locuri alta, dar fiecare lot avea şi cîteva exemplare din celelalte două culori. Erau plante spontane, pe care nu le îngrijea nimeni. Nici măcar nu se ştia de unde fuseseră aduse. Aflai cu timpul că mai exista o culoare, un albastru deschis, care era însă mai rară. Încercai s-o găsesc, dar nu avui succes. Aceste straturi dese de crini îmi aminteau de o pădure ce se afla pe un sol acid în nordul Floridei şi de T. Barbour care obişnuia să-şi programeze vizitele la Gainesville tocmai în aprilie, cînd înfloreau crinii *Atamasco.* În timpul şederii sale în acest orăşel soţia mea şi cu mine îl duceam zilnic cu maşina să vadă locurile înflorite, uneori chiar de mai multe ori pe zi. Aceşti crini erau însă numai albi. Mă gîndeam acum ce-ar fi spus Barbour de cîmpurile tricolore de crini din Bocas ! Sau poate că le şi văzuse, fiindcă el umblase mult prin lume. Mai hoinării puţin în căutarea crinului-albastru, apoi îmi reluai drumul mergînd spre *casa de bomberos* — cazarma pompierilor — unde stătui puţin de vorbă cu şeful şi admirai alămurile şi vopseaua roşie a camionului de pompieri, vechi de peste patru-

zeci de ani. Acesta era atît de bine lustruit şi aşa de vechi, iar şeful atît de încrezător şi de mîndru că mi-l putea arăta, încît începui să mă simt înduioşat, deşi soarele mă bătea drept în cap, iar foamea nu-mi dădea de loc pace. Îmi luai ziua bună şi plecai să caut restaurantul. O cotii pe o stradă laterală, unde casele de lemn cu pridvor şi parmaclîc se află chiar la nivelul solului, amintindu-mi de Puerto Limón şi de Bluefields. Curînd ajunsei pe o stradă mai lată, cu magazine chinezeşti, iar ceva mai jos zării firma pe care scria „Restaurantul Murphy" şi, cu două blocuri mai departe, piaţa.

Descoperisem acest restaurant încă din ajun. Era un loc unde se mînca bine dacă reuşeai să-l convingi pe patron că eşti din America de Nord. În prima zi mi se servise aici peşte, cartofi prăjiţi şi mazăre verde din conserve, ceea ce, după părerea celor mai mulţi caraibi, reprezenta un meniu destul de onorabil pentru un gringo. Cu domnul Murphy ajunsesem repede la înţelegere. Era un om de viaţă, de vîrstă mijlocie, originar din Cayman. Se căsătorise cu o femeie din Bocas, care era un adevărat pilon al sistemului şcolar local. Părea încîntat că doream să servesc mîncăruri care se obişnuiau în Bocas. Pentru a-i arăta că vorbeam serios, mă dusei şi cumpărai o duzină de languste. Domnul Murphy avea un frigider mare, care mergea cu petrol lampant, şi o bucătăreasă bună. Cum marea se afla la doi paşi nu avea nici un sens să-mi servească o mîncare fadă. Masa luată a doua zi fusese superioară celei dintîi. De data aceasta sosirea mea neanunţată nu mai provocase nici un fel de panică.

— Avem ţestoasă, spuse domnul Murphy.

— Daţi-mi şi langustă, adăugai eu.

La auzul acestor indicaţii bucătăreasa rîse cu poftă, fiind încîntată că-i admiram felul de a găti. Domnul Murphy deschise frigiderul şi scoase un homar roşu de stîncă pe care îl duse la bucătărie. Ieşii afară să-mi potolesc setea cu o bere.

Cînd mă înapoiai, homarul se afla deja pe masă. După ce terminai primul fel, o chelneriţă indiană în vîrstă de zece ani, care semăna perfect cu o japoneză, îmi aduse friptura de ţestoasă. În ciuda

numelui său prozaic, friptura era un fel de mîncare cu totul aparte, făcută dintr-o bucată de piept de mascul mare de ţestoasă-verde. Era ca un vînat bun, dar ceva mai puţin uscat. Domnul Murphy îmi povesti cu satisfacţie că friptura fusese înăbuşită în vin. I se adăugase ceapă spaniolă şi pătlăgele roşii locale, în formă de bilă, care cresc pe nişte viţe înalte. Reţeta, spunea el, era din San Andrés. Mîncam pentru prima dată ţestoasă gătită şi drept să vă spun mi s-a părut excelentă. Alături de friptură mi se servise şi fasole neagră, orez, banane coapte, felii de ananas *azucaron*, iar la urmă cafeaua.

Zăbovii un timp la masă, încercînd s-o determin pe micuţa chelneriţă să vorbească, dar după cîteva glume nevinovate, bucătăreasa îmi strigă că trebuie să-i vorbesc în dialectul local, *cricamola*. Cum acest dialect nu-mi era cunoscut, cerui plata şi ieşii afară, îndreptîndu-mă spre *plaza*.

Plaza din Bocas se numeşte Parque Bolívar. Este oarecum asemănătoare cu Parque Vargas, unde observasem ore în şir leneşii din Limón. Ca şi în Parque Vargas, jumătate din teren este umbrit de arbori mari, iar cealaltă formează o grădină obişnuită, cu aspect maur, cu straturi de flori mărginite de palmieri. Umbra răcoroasă din partea umbrită a parcului mă atrăgea, dar trebuia să merg la *Palacio de Gobierno* pentru a culege informaţii despre *Milla Maritima* — o fîşie de ţărm aflată în proprietatea statului, care în Panama şi Costa Rica se închiriază în fiecare an în vederea recoltării nucilor de cocos şi a vînătorii de ţestoase. Exploatarea acestei *Mile maritime* este unul din factorii care au contribuit la depopularea celor cîteva colonii de reproducere a ţestoaselor care mai rămăseseră. Mă străduii să aflu cîte ceva despre regulamentele şi sistemele locale de administrare a regiunii. Intrînd în Palacio fui îndrumat către o cameră de la capătul unui hol lung şi deteriorat, unde găsii o femeie zveltă, cu înfăţişare plăcută. Ea răspundea de închirierea terenurilor statului. Se oferi să-mi facă o copie a contractului de închiriere a plajei Bocas-Sixaola. Ieşii afară să aştept pînă cînd se va bate la maşină copia respectivă.

Intrai în partea umbrită a parcului şi mă aşezai pe o bancă. Pri-

veliştea din jur îmi amintea de atmosfera din Parque Vargas. Era acelaşi contrast agreabil între parc şi viaţa care pulsa pe străzile inundate de soare, acelaşi aspect şi aceeaşi răcoare. Prospeţimea parcurilor tropicale este neînchipuit de plăcută. Cele mai multe dintre relatările despre Parque Vargas sînt valabile şi pentru Parque Bolívar, exceptînd diferenţa de mărime. În împărăţia leneşilor din *plaza* din Limón erau douăzeci şi opt de arbori. Aici, în Parque Bolívar se găseau numai doi. Erau mari, cu ramuri răsfirate şi frunziş dens, şi umbreau o suprafaţă destul de mare. Din cînd în cînd lăsau să cadă nişte fructe mici şi sferice. Mă aplecai şi ridicai unul. Avea un aspect cunoscut de aceea îmi ridicai ochii spre copac. De data aceasta observai că are frunzele lucioase, în formă de vîrf de lance, coroana bogată şi trunchiul şănţuit, bine sprijinit pe rădăcini adventive. De-abia acum îmi dau seama că aceşti arbori erau aceiaşi laurel *Cordia alliodora* care adăposteau şi hrăneau favoriţii zglobii din Parque Vargas, la două sute de mile depărtare în susul coastei.

Bineînţeles, nu aveam de ce să fiu surprins. Laurelul este unul dintre cei mai buni copaci de umbră ce se plantează în oraşele din ţările calde şi îl găseşti pretutindeni la tropice. Dar ceea ce mă făcuse să cred că mă aflu sub aceiaşi laurel era parfumul pe care îl răspîndeau. Mireasma aerului din preajma acestor arbori n-o veţi găsi niciodată menţionată în cărţile de botanică. Desigur, pentru identificarea arborilor fusese necesară şi observarea fructului, a trunchiului şi a frunzelor.

Tot privind în sus văzui un leneş pe o cracă. De fapt, mai mult credeam că l-am văzut. Era o masă nemişcată, de culoare închisă. Din experienţă ştiam că masele întunecate, care nu se mişcă pe crăci de laurel erau aproape întotdeauna leneşii. Mă urcai pe bancă şi-mi dusei mîinile streaşină la ochi. Fără să mă sinchisesc de privirile curioase ale oamenilor din parc studiai cu grijă pata întunecată şi în cele din urmă observai că de fapt se mişcă. O prelungire a unuia dintre capetele masei executa mişcări de lovire încete, ritmice, aproape imperceptibile. Era fără îndoială un leneş care se scărpina.

Vă închipuiţi cît de emoţionat am fost cînd am constatat că cei doi arbori din mijlocul oraşului adăposteau o populaţie de leneşi. Cercetai din nou cu atenţie coroana încîlcită de deasupra mea, dar nu izbutii să mai văd vreo altă masă întunecată. Populaţia de leneşi era deci alcătuită dintr-un singur exemplar.

Impresionat de această constatare mă întorsei spre perechea de tineri de pe banca vecină şi, arătînd spre leneş, îi întrebai cum de ajunsese acolo.

— Favoriţi zglobii, spuse fata.

— Leneşi, adăugă băiatul.

— Da, dar cum au ajuns în copac, insistai eu.

— Aici trăiesc ei, răspunse băiatul.

Fata nu se arătă de acord cu afirmaţia băiatului şi cu o oarecare vioiciune în glas începu să ne povestească, prietenului ei şi mie, că un bătrîn creol din Limón, care îngrijeşte parcul, pune din cînd în cînd leneşi în arbori. Nu aduc nici o pagubă şi lui îi place să-i vadă aci, fiindcă este din Limón şi leneşii îi amintesc de oraşul lui natal. Fata îşi roti repede privirea prin parc.

— Iacătă-l colo, zise ea arătîndu-ne un bătrîn adus de spate, cu o mătură în mînă, care aduna încet frunzele de laurel la marginea unei alei.

Îi mulţumii fetei pentru cele povestite şi o pornii spre îngrijitor, ca să-l întreb ce ştia despre leneşi. Bătrînul îmi spuse că Bocas nu era un oraş atît de frumos ca Limón, dar mulţumită leneşilor parcul semăna destul de bine cu Vargas. Ultimul leneş fusese găsit într-un arbore din genul *Cecropis* de lîngă cimitir. Îl adusese în parc cu trei săptămîni în urmă. Ca şi ceilalţi leneşi, se instalase aci şi părea că-i merge bine. Născuse chiar şi un pui la numai cîteva zile de la sosire. Îmi adusei aminte că la Limón nu reuşisem să văd vreun pui de leneş. Se zice că acesta stă cocoţat pe abdomenul orientat în sus al mamei. Mă înapoiai la arbore urmat de bătrîn. Urcîndu-mă pe bancă privii atent leneşul care se scărpina. Nu era la mare înălţime, dar din cauza frunzelor întunecate şi a soarelui nu se putea desluşi dacă avea sau nu ceva pe abdomen. Îi spusei bătrînului că aş vrea să mă sui în copac. El îmi răspunse că legea interzicea

acest lucru, dar legea era mai ales pentru copii, iar eu fiind un gringo și destul de bătrîn puteam să mă urc fără nici o grijă.

Folosind cioturile în formă de scară ale rădăcinilor aeriene drept puncte de sprijin pentru mîini și picioare, mă urcai pe trunchi pînă la o mare cracă laterală, de unde mersei pînă într-un punct situat sub locul unde era agățat leneșul. De aici îi vedeam bine figura stranie, culoarea nesănătoasă a blănii și chiar fiecare păr aspru în parte. Dar nu zării pe corpul lui nici un pui de leneș. Sării jos din copac în mijlocul unei mulțimi destul de numeroase, care se adunase ca să mă privească cum stăteam în copac.

— N-am găsit nici un pui de leneș, spusei eu amărît.

Bătrînul se uită cu atenție în jur, examinînd fețele oamenilor din preajma noastră. Privirea i se opri asupra unui grup de vreo opt băieți și fete negri, care arătau cam de clasa a treia.

— Unde-i puiul de leneș? îi întrebă el.

Grupul explodă în strigăte de protest. Printr-un gest categoric bătrînul le impuse tăcere. Privind cu severitate către punctul cel mai slab al frontului — o fetiță îmbrăcată curat, cu o mulțime de fundițe în păr —, întrebă din nou cu asprime:

— Unde-i puiul de leneș?

Fetița își roti ochii spre un băiat de la marginea grupului de copii, care nu se prea simțea în apele lui.

— Ăsta l-a dat jos, spuse ea. L-a lovit cu pietre.

Acuzatul începu să vocifereze emoționat, arătînd cu degetul spre ceilalți copii:

— Și ei au dat cu pietre! Toți l-au lovit!

Bătrînul rămase un timp pe loc, privind la copii, apoi, dînd din umeri cu resemnare, se întoarse la lucrul său. Plecai și eu, dar cît mai stătui în parc îl văzui cum dădea din cap și mormăia ceva la adresa tineretului din Bocas, care nu semăna de loc cu tineretul de acum patruzeci de ani din Limón.

Cea de-a doua noapte petrecută la Bocas fu mai odihnitoare decît prima. Orchestra nu mai cîntase la Miramar, iar plantatorii de

cacao plecaseră. Eram prea obosit ca să mai fi putut auzi sunetul slab al *piccolo*-ului. Plouase în după-amiaza aceea aşa că după ce servii o porţie de *Caranx speciosus* la grătar la acelaşi restaurant, o pornii spre cimitir, pentru a asculta broaştele din şanţurile şi păşunile inundate de apă. Cîntau aici mai multe specii şi izbutii chiar să prind cîteva, dar spectacolul era mult mai sărăcăcios decît cel ce avea loc în nopţile umede de vară în Florida, unde puteai asculta coruri mixte alcătuite din douăsprezece sau mai multe specii, cîntînd într-o singură baltă. Pe drum prinsei un boa tînăr. Încercînd să dezgrop o broască ţestoasă care se speriase de lumina lanternei mele, căzui într-un şanţ plin cu apă. Mă înapoiai la hotel, făcui cîteva însemnări, apoi mă suii în pat şi dormii pînă dimineaţa.
Avionul care făcea curse de două ori pe săptămînă pleca în dimineaţa aceea, iar agentul îmi spuse de data aceasta că îl puteam lua fără nici o greutate. Aeroportul se afla la numai trei sau patru sute de iarzi de Miramar. Era o fîşie lungă, tăiată printre arbuşti, cu o mică clădire de lemn în care se găseau radioul şi cîntarele de bagaje. Un cărucior de transport se opri cu zgomot lîngă mine şi-mi încărcă bagajul. M-ar fi luat şi pe mine, dar considerai că am tot timpul să ajung acolo şi pe jos. Mă înapoiai la *jook* ca să stau la umbră, să beau o bere şi să văd ce ţestoase noi se mai găseau în ţarc.

Cînd terminai berea era nouă şi jumătate. Era ora la care trebuia să plece avionul. Îmi luai rămas bun de la barman şi o pornii spre aeroport, destul de încet ca să mă pot uita şi după şopîrle. Cînd ajunsei la micul birou de pe marginea pistei de aterizare agentul îmi cîntări bagajul şi mă anunţă că avionul se defectase pe drum, dar că trebuia să sosească în orice clipă. Pe cînd vorbeam, radiofonistul strigă :

— Ya viene — vine acuma.

Foarte curînd auzirăm huruitul motoarelor. Oamenii începură să se ridice de pe bănci şi să-şi adune bagajele. Pasagerii care aşteptau avionul erau aproape toţi creoli şi chinezi cu aspect plăcut, cea mai mare parte mergînd la Colón. Unii, ca şi mine, erau în drum spre Panama City. O profesoară tînără se ducea acasă, la San

Andrés. Cînd avionul începu să coboare spre pista de aterizare, majoritatea pasagerilor erau gata de plecare.

Mă aşezai pe o bancă goală. Un vînzător ambulant trecu pe lîngă mine purtînd pe umăr o cutie plină cu clătite cu ananas ce răspîndeau în jur o aromă foarte plăcută. Îmi cumpărai una. Avionul înaintă pe pistă apoi se opri. Uşa laterală se deschise şi cîţiva pasageri îşi făcură apariţia în lumina soarelui. Agentul din Bocas se duse spre ei şi-i numără. Dădu o raită prin interiorul avionului, apoi începu să cerceteze o bucată de carton pe care o ţinea în mînă. Cînd pilotul apăru în uşă, agentul prinse a vorbi repede şi cu însufleţire, lovind mereu cartonul şi arătînd din timp în timp spre grupul de oameni care aşteptau să se urce în avion. Pilotul se uită la el mai întîi cu indignare, apoi cu desperare. După un timp ieşi şi ajutorul de pilot. Doi oameni îl apucară de mînă vorbindu-i repede ; el dădu din umeri cu desperare. Între timp mecanicul terminase operaţia de calare a roţilor şi se apropie de ei, iar trei sau patru pasageri intrară şi ei în vorbă. Se iscă o discuţie animată, după care toţi tăcură ridicînd din umeri. După un timp, agentul privi spre mine, apoi se apropie şi îmi spuse în spaniolă.

— Scuzaţi-mă señor, vom întîrzia, puţin. Trebuie să ajustăm încărcătura.

— Pentru ce ? întrebai eu.

— Încărcătura este prea mare, zise el.

— Bine, spusei, dar să nu-mi reduceţi şi bagajul meu.

El zîmbi cîteva clipe apoi adăugă :

— Nu este cazul să vă faceţi griji. Este vorba doar de încărcătura pasagerilor locali. Se va pierde poate vreo jumătate de oră.

Eram fericit că merg pe o rută lungă. Trebuia să ajung dincolo de istm, la peste nouăzeci de mile. Îi mulţumii agentului, apoi îmi dusei valizele sub contorul de coletărie şi mă înapoiai la Miramar, fiindcă aici era prea cald, iar *jook*-ul era cel mai răcoros loc din împrejurime. Comandai o altă bere, apoi încercai să-l urmă-

resc pe bătrînul pescar care vîslea încet în jurul insulei şi se tot uita în apă prin găleata sa cu fundul de sticlă.

Curînd se auziră motoarele avionului, aşa că îmi terminai repede berea, îmi luai din nou rămas bun de la barman şi alergai spre aeroport.

Zgomotul avionului fusese o falsă alarmă. Se încercase doar cum funcţionează unul dintre motoare, din care ţîşnea o cantitate neobişnuită de flăcări albastre. După privirile micului grup de persoane oficiale înţelesei că problema încărcăturii nu se rezolvase. Cînd mă apropiai, agentul veni în întîmpinarea mea, privindu-mă cu nelinişte şi totodată cu o oarecare compătimire.

— Señor, spuse el, fiţi bun vă rog şi spuneţi-mi cît cîntăriţi ?

Îi spusei, iar el se dădu un pas înapoi cînd auzi cît de mică era cifra. De la mine trecu la o fată creolă robustă, pe care o întrebă probabil acelaşi lucru, fiindcă ea începu să rîdă şi dădu din cap în semn că nu ştia. Agentul o conduse la cîntarul de colete. Nu i-am putut vedea faţa cînd a citit greutatea fetei, dar presupun că era impresionat. După ce-şi însemnă greutăţile a şapte sau opt pasageri, le adună cu repeziciune, iar cînd obţinu suma făcu o mutră îngrijorată. Se duse în grabă spre colegii săi, care încă mai discutau în umbra aripii avionului.

La auzul cifrei totale, cu toţii îşi ridicară braţele spre cer exclamînd : ce barbarie !

Pasagerii din Bocas începură să-şi arate îngrijorarea, cu excepţia unui negustor est-indian corpolent, ce sosise în lipsa mea şi care şedea acum pe cele două mari cutii de mostre ale sale cu aerul unui om perfect conştient de drepturile sale. Pasagerii îi aruncau pe furiş priviri semnificative, dar el părea că nici nu-i vede.

Cred că v-aţi putut da seama pînă acum că eu nu fac parte dintre acei gringo care călătoresc la tropice numai pentru a-şi bate joc de cei din jur. Tipul acesta de oameni există şi el ar trebui stîrpit. Iubesc tropicele şi pe locuitorii din America Centrală. În general îmi place cum trăiesc oamenii de acolo şi găsesc că au realizat

lucruri mărețe. Poporul acesta nu mă plictisește, ci adesea chiar mă stimulează, iar călătoriile în mediul rural și în locurile îndepărtate îmi fac o deosebită plăcere. Ceea ce mă supără este modul în care funcționează aici liniile aeriene interne mici. Ele îți scad moralul prin discuții fățișe asupra situației necorespunzătoare a condițiilor sau a echipamentului de zbor. În timp ce liniile aeriene din zona temperată ascund cu grijă cea mai mică defecțiune a motorului, liniile tropicale locale nu păstrează secretul nici unuia dintre neajunsuri și chiar atrag atenția pasagerilor asupra eventualelor pericole ale zborului. Este ciudat însă că aceste comentarii nu înspăimîntă prea mult pe pasageri, așa cum s-ar întîmpla în alte părți. Desigur, cei mai mulți călători sînt localnici și știu probabil anumite lucruri pe care eu nu reușisem încă să le aflu. În aceste împrejurări, femeile adresează o serie de apeluri către Sfînta Fecioară, dar rareori se întîmplă ca vreuna din ele să renunțe la călătorie.

Din diverse motive, greutatea încărcăturii oricărui zbor interesează de obicei pe toată lumea. De cele mai multe ori pilotul este acela care, aruncîndu-și ochii pe lista de pasageri și de coletărie, devine dintr-o dată furios și aruncă priviri de reproș agentului local. Se iscă imediat discuții și toți pasagerii se simt datori să participe la ele. În asemenea situație nu poate face nimic nici funcționara trimisă să vadă de ce întîrzie plecarea avionului.

Pasagerii încep să se agite, spunîndu-și unul altuia cît de încordată este situația, iar unii dintre ei se duc la grupul oficial să facă sugestii și propuneri. Încep cîntăriri și recîntăriri, adunări pe degete și pe bucăți de carton. Se povestesc cu multă agitație fel de fel de accidente ale altor zboruri supraîncărcate și se trec în revistă toți factorii potrivnici efectuării fără risc a zborului. Încep oftaturi, ridicări din umăr și toți se arată deznădăjduiți.

În asemenea situație sosește de obicei o persoană deosebit de grea, care — ca și negustorul indian de la aeroportul din Bocas — este considerată vinovatul principal al întîrzierii zborului. Din timp în timp cineva se apropie politicos de el, căutînd să-l facă să renunțe la călătorie, vorbindu-i de alte mijloace de transport mai

sigure. Cînd devine limpede că acest om-cheie în problema supraîncărcării nu se lasă convins, discuţia încetează... Iată însă că după un timp toţi pasagerii se adună în jurul pilotului.

Acesta se transformă chiar în faţa ochilor lor. El arată acum altfel, ca şi cum şi-ar fi pus o cămaşă curată. Am văzut acest lucru de vreo zece ori, în mai multe ţărişoare calde. Pilotul nu spune nici un cuvînt, dar într-o succesiune de expresii ale feţei şi ale corpului, admirabil calculate şi cronometrate, el comunică tuturor celor ce aşteptau că va izbuti să facă zborul. În ciuda greutăţii bagajelor şi a uzurii maşinilor, în ciuda condiţiilor atmosferice, el va conduce avionul, şi, datorită talentului şi experienţei sale, în cele din urmă vor ajunge cu toţii la destinaţie.

Toţi se arătară bucuroşi, în afară de mine. În entuziasmul general, pasagerii se repeziră la pilot să-i strîngă mîna, în timp ce mecanicii alergară să pornească motoarele. Era ca şi cum zborul ar fi fost salvat de curajul unui singur om. Practica aceasta este un obicei vechi pentru un număr mare de linii mici ştiute de mine. Partea cea mai neplăcută este că cu cît compania oferă mai puţine avantaje, cu atît mai făţiş se manifestă această torturare a pasagerilor.

În cazul de faţă avionul din Bocas era un aparat bun, iar după ce mecanicul stinse flăcările pe care le scuipa eşapamentul constată că încărcătura nu era prea mare. Cînd perioada de tensiune trecu, mă grăbii să mă urc la bord pentru a-mi găsi un loc de unde să pot privi în jos, la plajă. După ce încărcarea bagajelor se termină, pilotul îndreptă avionul spre capătul pistei, încercă motoarele, apoi o porni din loc făcînd salturi greoaie pînă la capătul pistei de decolare. După puţin timp uruitul motoarelor încetă şi avionul se ridică lin deasupra tufişurilor, trecînd peste golf.

Apoi începu un ocol mare, iar aripa din dreptul meu se lăsă în jos. Oraşul Bocas apăru brusc în raza mea vizuală, cu arcul faţadelor sale ciudate înspre mare şi cu casele răspîndite pe o suprafaţă destul de întinsă. Pentru o clipă reuşii să-l văd în întregime. Piaţa şi *jook*-ul erau cele mai vizibile clădiri ale oraşului. Se vedea şi insula mică, cu pescarul ancorat lîngă ea, şi semicercurile con-

centrice, de un albastru tot mai închis, ale mării. În fața debarcaderului pieței se zărea o barcă îngustă, care stătea aproape nemișcată în apă. Unul dintre oameni vîslea la proră, iar alte trei persoane stăteau aplecate muncind din greu la ceva. Deodată îmi dădui seama că aceasta era barca lui Shepherd cu care intenționasem să plec la Chiriquí Beach. Cînd scena dispăru în depărtare mă gîndii că oamenii de la pupă încercau probabil să ridice catargul.

Partea dinspre mine a avionului se întoarse spre mare. Întinzînd gîtul puteam să privesc în jos golful, peste Stînca taurului și chiar mai departe, în larg. Oglinda apei de dincolo de insule se încrețea pe alocuri din cauza vîntului, iar valurile mici înaintau repede prin Gurile taurului și măturau golful spre locul unde se găsea cayuca lui Shepherd. Valuri se topeau în larg, într-o mare întindere întunecată, mărginită și stropită cu alb, ce atingea orizontul. Cele șase bărcuțe de prins țestoase pe care le văzusem în larg își ridicaseră pînzele lor albe și ascuțite ca aripile rîndunicii-de-mare, alergînd spre țărm. Înaintau cu o viteză destul de mare din moment ce lăsau în urmă valuri albe de spumă.

Deodată avui senzația că simt aievea legănarea celor șase bărci de buștean scobit și uitai pentru cîteva clipe că mă aflu într-un avion. Începu să-mi pară rău că nu plecasem în călătoria propusă de Shepherd.

Alizeul se înapoiase de pe unde fusese, venind acasă, în zona lui de iarnă, pentru o zi sau poate pentru o săptămînă. Buna și puternica briză a mării se întorsese brusc, izgonind zonele de calm parcă anume pentru a înlesni înaintarea bărcilor pînă la Chiriquí.

Tiger Bogue

Mă trezii fără să știu de ce și nici nu-mi dădeam seama unde mă aflam. Bîjbîii prin beznă după lanternă. Poate că mă trezise vîntul. Sufla în voie prin camera înaltă — ultime adieri vioaie ale brizei — șuierînd prin acoperișul de paie. Afară frunzele palmierilor foșneau. Vîntul intra prin crăpături și ferestre, fluierînd pe lîngă grinzile de lemn tare, dezgolite, ale înaltei colibe.

Găsii o lanternă și o aprinsei. Primul lucru pe care-l văzui fu o coajă de nucă pe podea. Deși abia mă dezmeticisem, îmi dădui seama că această coajă nu se aflase acolo cînd mă culcasem. Pe cînd chibzuiam, o altă coajă zbură pe geam și căzu pe podea însoțită de o voce care venea de jos, ceva mai puternică decît vîntul și totodată insistentă :

— *Señor, es hora* — este ora. *Oígame, señor !*

Recunoscui imediat vocea lui Chepe și îmi dădui seama că dormisem toată după-amiaza, că acum era noaptea și că deci trebuia să ies în întîmpinarea flotei de țestoase.

Atîrnai lanterna lîngă geam și începui să mă îmbrac.

Mă întorsesem la Bogue — Tortuguero Beach — de o săptămînă și colindasem peste tot, pescuisem și colectasem diverse animale, așteptînd să sosească cîrdurile de reproducere ale țestoaselor-verzi. Din nou era prea devreme. Sosise numai o avangardă de femele și *veladores* * încă nu-și instalaseră *ranchos*-urile — mici adăposturi acoperite cu frunze de palmier — pentru sezon. Micul avion din Limón aterizase aici din cursa sa săptămînală încă în orele dimineții. De la Paco aflarăm că flota era pe drum. La cîteva mile spre sud zărise un cîrd mare care, desigur, avea să ajungă la Tortuguero în cursul nopții sau, în cel mai rău caz, în noaptea următoare. De fapt pentru această flotă mă aflam aici și gîndul că avea să sosească mă trezi ca un duș rece.

Dar în ciuda așteptărilor noastre, în acea noapte nu găsii nici o țestoasă-verde. Voi relata totuși cu lux de amănunte cele întîmplate în acea seară, doar pentru a arăta cît de bogată în evenimente poate fi o noapte irosită pe plajă.

De cîte ori mă întorceam acasă din călătoriile mele la tropice eram întrebat mereu dacă nu mă plictisesc singur, departe de toți, căutînd lucruri pe care de multe ori nu le găseam. Le răspundeam că nu mă plictiseam.

Sufăr de căldură, de zăduf și de somn. Îmi pierd răbdarea, mă înfurii și uneori mă cuprinde o foame cumplită — dar nu mă plictisesc. O întîmplare care ar fi supărătoare la peste 20° latitudine nordică, la tropice mă amuză. Sînt cuprins de un entuziasm copilăresc față de locuitorii de pe acolo, ceea ce mă face să accept orice condiții (fie ele chiar neplăcute) mi s-ar oferi. De multe ori, cînd mă împotmolesc în vreun oraș, îmi pierd calmul, dar cînd încep din nou să colind pădurile, mă cuprinde iarăși entuziasmul. Așa s-a întîmplat și în noaptea aceea pe plajă.

Cînd Chepe mă strigă din nou, tocmai îmi scuturam nisipul din pantofi. Mă dusei la fereastră și aplecîndu-mă în afară îndreptai lumina spre el :

* Supraveghetori ai „pescuitului" de țestoase.

— *Ya voy*, îi spusei, vin îndată.

Îmi strînsei toate cele necesare pentru însemnarea ţestoaselor: lanterna de cap, aparatul fotografic, trepiedul, lampa de magneziu, perele de cauciuc, filmele (alb-negru şi Kodakcolor), inelele de marcat, sîrma, sfredelul, pensa, bidonul, ruleta de oţel, carnetul de note şi creioanele. Adăugai la toate acestea o manta de ploaie din material plastic făcută sul şi cîţiva saci de colectat. Le îndesai bine în două raniţe pe care le luai pe umăr şi coborîi în fugă scara mobilă.

Chepe mă aştepta la portiţa gardului de scînduri. Nu mai era indianul mic, asudat, vorbind cu accent muntenesc şi purtînd două tulpini de banane pe umerii săi goi, pe care-l angajasem ca ajutor. Avea acum o pereche de pantaloni de serj albastru, călcaţi ca vai de lume, şi o cămaşă lungă, în cute, probabil vreo fantezie a cine ştie cărui croitor nicaraguan, inspirată după cămaşa cubaneză *guayabera*, prea lungă pentru el, foarte scrobită şi de un alb strălucitor. Purta ghete nou-nouţe, grele, imitaţii neizbutite după cine ştie ce model străin, din piele de box, tăbăcită cu mangrovă şi vopsită în două culori. Părul îi era uns cu grăsime, semănînd mai mult cu o cască de sticlă neagră. Purta la spate, vîrît în centură, cuţitul-*machete*, ceea ce nu mă linştea de loc. Îl privi cu nemulţumire.

— S-ar putea să facem un drum lung, îi spusei, şi poate o să avem multă treabă.

— Foarte bine, răspunse Chepe. O să muncim.

— Dar, spune-mi, ce-i cu eleganţa asta? De ce te-ai gătit aşa? Mergem doar pe plajă.

— Este sîmbătă seara! spuse Chepe, ca şi cînd n-aş fi ştiut. Întotdeauna mă îmbrac în hainele bune sîmbătă seara. *Es que es costumbre* *.

Dacă o frază începe cu *es que*, atunci e mai bine să te faci că n-ai auzit. Asta înseamnă că, de fapt, tot un străin rămîi şi că prin urmare nu eşti în stare să pricepi unele obiceiuri din acea ţară.

* E obiceiul

Aşadar, părerea ta nu face nici doi bani. Wilson Popenoe evita pur şi simplu aceste *es que*-uri, dar eu aveam ceva mai bun de făcut decît să discut despre straiele lui Chepe.

— Atunci e în regulă, spusei eu. Putem să plecăm.

Îi întinsei lui Chepe unul din saci a cărui curea o legă peste cămaşa lui cea frumoasă. Coborîrăm pe o potecă netedă, bine conturată, ce ducea spre mare, şerpuind printre colibele, răspîndite la întîmplare, ale indienilor mosquito. Traversarăm apoi un mic luminiş, curăţat de buruieni, ca un fel de piaţă, în jurul căruia se aflau colibele. Cele mai multe erau zăvorîte şi cufundate în linişte. Doar din cînd în cînd se auzea prin pereţii de paie cîte o voce şoptită sau cîte un scîncet de copil. Una singură, făcută din împletitură, mai mare decît celelalte şi situată mai aproape de plajă, dădea semne de viaţă. Ca şi celelalte, avea geamurile şi uşile închise, dar printre crăpături se zărea o lumină vie. Înăuntru oamenii vorbeau, în timp ce chitarele cîntau, iar tobele îşi făceau auzită sonoritatea.

Chepe întoarse capul spre colibă, arătînd cu buza de jos întinsă :

— Aici sînt indienii mosquito, şi încă nu sînt prea veseli. Să vedeţi ceva mai tîrziu !

Se auziră cîteva acorduri de chitară, apoi zgomote de tobe şi în cele din urmă, cînd pesemne că muzicanţii se arătară mulţumiţi, începură brusc să cînte. Bubuitul, bătăile şi răpăitul tobelor imprimară un ritm lent pe care apoi îl întrerupseră, în timp ce chitarele cîntau certîndu-se parcă între ele. Oamenii începură să bată din picioare şi să fredoneze melodii aproape vorbite sau cîntate în falset. Apoi o voce tînără de contralto începu să cînte. Discuţiile conteniră şi curînd fiecare fredona melodia care răsuna în întreaga căsuţă ca fiind cîntată de o orgă.

Uşile ferecate, muzica executată în surdină şi razele slabe de lumină ce se strecurau prin crăpături dădeau acestei aşezări sălbatice un aspect familiar. Ea îmi amintea de copilăria petrecută pe ţărmul Georgiei, unde negrii obişnuiau să se închidă sîmbăta seara în micile

lor colibe, cîntînd din chitare şi tobe ca şi aceştia, în surdină, timidele lor încercări de eliberare.

Aş fi dorit să mă opresc, să stau în întuneric şi să-i ascult, dar nu aveam nici un pretext la îndemînă. Chepe era nerăbdător să plece din acest loc, aşa că îl urmai încet, cuprins de magia muzicii ce se pierdea. Dincolo de sala de reuniuni se înşiruiau colibele aliniate de-a lungul unei poteci care şerpuiau printre tufe. Acesta era drumul principal de sud, care ducea la Parismina, trecînd printre dunele scunde, deoarece acest nisip uscat şi prăfuit oferea piciorului un sprijin mai bun decît apa ce mustea pe malul mării. Ţinurăm poteca pînă la marginea satului şi ajunserăm în cele din urmă la un luminiş din mijlocul desişului, o fîneaţă mică, ale cărei ierburi răzleţe, păscute intens, trimiteau în nisip miriapode alergătoare în căutare de hrană. În marginea cea mai apropiată de noi a luminişului se afla un cal alb, legat de un ţăruş, care păştea liniştit din iarba rară.

Era un cal cu o singură ureche, slab, obosit şi ceva mai înalt decît restul cailor de rasă locală. Cu siguranţă că fusese adus de curînd în sat, deoarece în ziua sosirii mele umblasem prin întreaga localitate în căutarea unei *bestia* * care să mă poarte pe plajă şi nu găsisem nici una. Calul mi se păru bun.

— Poate că aş putea închiria calul, spusei eu. Unde o fi *dueño ?*

Bea, spuse Chepe. Este un bătrîn de la mila a douăsprezecea. Un velador. A venit aci pentru guaro. Cine ştie de unde o fi făcut rost de bani !

Renunţai la ideea de a mai găsi omul a doua zi, din moment ce trebuia să-l caut tot drumul pînă la mila a douăsprezecea. Calul era o gloabă, dar oricum ar fi fost tot putea să te poarte cale de douăzeci de mile pe întuneric. În nisipul adînc de la Bogue ar fi fost mai bună o cămilă, dar nu aveam de unde s-o iau. Mîngîiai cu jind spinarea plină de rosături a calului alb şi animalul se întoarse spre mine cu o privire blîndă şi curioasă.

* Animal.

Chepe îşi scoase ghetele, legă şireturile unul de altul şi le duse în tufişul din marginea luminişului, unde le agăţă de o cracă. Îşi suflecă apoi pantalonii şi-şi descheie cămaşa cea scrobită. Spulberă nisipul cu degetele răşchirate ale picioarelor, spunînd că ghetele nu fac nici doi bani prin nisip. Ele sînt bune doar pentru căţărat pe stînci sau ca să te găteşti sîmbăta seara, ori cînd te plimbi în oraş.

Ne aştepta un drum de zece sau chiar de cincisprezece mile. Deşi nisipul era fin şi moale, nu era de fapt decît cuarţ fărîmat şi piatră ponce, şi să fi mers două mile pe el ar fi însemnat să-mi tocesc pingelele şi aşa uzate pînă la piele. Chepe însă avea picioare de indian de munte, cu pielea bine tăbăcită, cu degete ţepene şi răşchirate. Cît despre degetul mare, acesta i se depărta cu circa patruzeci şi cinci de grade datorită curelelor sandalei şi călăritului cu scări pentru deget. Aşadar, nu aveam de ce să fiu îngrijorat de picioarele desculţe ale lui Chepe. Dimpotrivă, îl invidiam.

— Mergem ? întrebă el.

O luarăm pe o potecă lăturalnică, întunecată, care ducea prin iarba înaltă pînă la brîu şi ieşea de-a lungul plajei. Pe cînd încercam să ne potrivim pasul pe nisip, Chepe începu să vorbească. Îşi descărca sufletul. Nu ştiam dacă se simţea bine aici sau, dimpotrivă, ura acest loc. Nu era îngăduitor cu comportamentul locuitorilor de aici.

— Aici este prea mult dezmăţ, spuse el. La noi e cu totul altfel. Acolo se *cîntă* cu adevărat din chitară, nu o lovesc. Acolo e bine.

— Cred că şi indienii mosquito sînt fericiţi în coliba lor.

— Da, dar nu ca la Ocotál. Aici e mult dezmăţ, dar la Limón e şi mai mult. Toţi oamenii ăştia nu duc o viaţă fericită, iar femeile sînt nişte destrăbălate.

— Eşti visător, Chepe. Nu-i prea rău aici. Mie îmi place, şi îmi plac şi indienii mosquito.

— Pentru un gringo e altceva. Dar aici este o mare sărăcie de tortilas.

— Da, e adevărat şi chiar trist, spusei eu.

— La noi se găseşte mult tortilas, iar la mine acasă sora mea Angela şi mama se îngrijesc să nu lipsească niciodată tortilas. Şi nu lipsesc nici brînza, nici laptele covăsit, nici untul ; aici însă nu găseşti decît făină de grîu şi unt de cocos şi nici acestea nu sînt sănătoase.

— Ţi-am spus eu, duci dorul casei, dar despre tortilas ai dreptate. De ce nu te întorci la ai tăi ?

— M-aş întoarce bucuros, dar aici sînt bani mai mulţi. Mă voi duce acasă cînd voi fi agonisit ceva bani.

Prin întunericul care devenea tot mai negru observai pe nisipul din faţa noastră, risipite, coji albe de ouă. Mă oprii brusc şi ridicai una din ele. Era încă moale la pipăit, ca şi pielea. Privii în jur şi nu văzui în nisip nici o gaură deschisă, făcută de vreun hoţ de ouă care ar fi dezgropat vreun cuib.

— Ies din găoace, spuse Chepe, privind în jur după puii de ţestoasă.

Deşi nu era încă timpul, totuşi un cuib de ţestoasă-de-baga putea să eclozeze. Mă lăsai pe genunchi şi pipăii nisipul răscolit, unde constatai că umplutura este mai afînată. Băgai mîna înăuntru pînă peste încheietură şi simţii un trup mic zbătîndu-se pe care îl prinsei. Micul trup se răsuci şi scăpă din strînsoare, ţîşnind afară din nisip peste braţul meu, urcîndu-mi-se pe umăr şi apoi, peste ureche, în creştetul capului. Dusei mîna la cap, dar vietatea sări în iarba întunecată şi dispăru mai înainte ca vreunul dintre noi să o fi putut zări măcar.

Chepe şuieră printre dinţi o înjurătură interminabilă şi foarte vulgară.

— Ce-a fost ? întrebă el.

— Nu ştiu, spusei, dar era prea vioaie ca să fi fost o ţestoasă. Hai să mai încercăm o dată.

Scosei lanterna, prinsei cutia cu baterii de curea şi-mi fixai lampa pe cap. Ne aplecarăm amîndoi şi începurăm să săpăm, la lumina lanternei, scoţînd cu grijă cîte o mînă de nisip, pînă cînd Chepe simţi ceva şi-şi trase mîna repede. Dădurăm cu şi mai mare grijă la o parte restul de nisip, pînă ce — în cele din urmă — se des-

prinse o formă şi deodată desluşirăm un cap mare, verde cu ochii negri, ţîşnind dintr-o coajă de ou. Chepe strigă :

— Un şarpe ! şi sări în lături, rostogolindu-se la cîţiva paşi.

Dar ochii ca mărgelele clipiră şi cum cunoşteam foarte bine reptilele îmi dădui seama că nu putea fi vorba de un şarpe. Îmi amintii apoi că iguanele cuibăresc în nisip oriunde îl găsesc. Ridicai puiul umed, plin de nisip, care-mi prinse degetul cu gura şi aruncai coaja din care ieşise. Deodată, alţi pui ţîşniră din cuib şi trecură ca fulgerul peste picioarele mele dispărînd în tufişuri. Curăţai de nisip iguana pe care o prinsesem şi i-o arătai lui Chepe.

— *Garrobo !* * exclamă el. Chiar pe nisipul plajei.

Stăturăm lîngă groapă şi scoasem iguane tinere timp de vreo jumătate de oră. Toate erau foarte iuţi şi rele şi bineînţeles că multe ne scăpară. Una, căreia îi ajutasem să iasă din găoace, o zbughi. Izbutirăm totuşi să prindem treizeci. Erau toate verzi ca lăptuca şi lungi de opt pînă la zece ţoli. Tot săpînd după iguane ajunserăm la cuibul proaspăt al unei ţestoase-de-baga.

Nu mai văzusem pînă atunci cum ies din ou puii de iguană. Găsisem cîndva un cuib pe un banc de nisip din apropierea unui rîu din Nicaragua, dar acesta de pe plajă se afla la aproape o jumătate de milă de cel mai apropiat teritoriu de iguane — o fîşie de pădure ce se întindea de-a lungul fluviului Tortuguero. Cred că nu mai există alte reptile cu un mod de viaţă atît de deosebit ca iguana şi ţestoasa-de-baga. Ultima trăieşte pe recifele de corali, în timp ce prima se caţără pe înălţimi, hrănindu-se cu frunzele arborilor din liziera pădurii. Cu toate acestea, femelele gravide ale celor două specii stau adesea împreună, ascunzîndu-şi ouăle în acelaşi loc. Desigur, nu e nimic de mirare în toate acestea, pentru că amîndouă sînt reptile şi îngroparea ouălor le este proprie tuturor reptilelor, iar nisipul mării este un mediu de incubare prielnic atît pentru şopîrla arboricolă, cît şi pentru ţestoasa-de-baga. Cînd ajunserăm chiar la fundul cuibului făcui cîteva măsurători aproximative pe care le însemnai în carnetul meu de note. Adunai

* Iguană.

apoi mai multe ouă neeclozate, legai sacul cu şopîrle şi îl atîrnai de trunchiul unui palmier. După ce ne scuturarăm nisipul de pe braţe şi de pe pantaloni, luarăm iguanele şi restul bagajelor şi plecarăm mai departe.

Se întunecase de-a binelea. Din cînd în cînd luminam drumul cu lanterna pentru a descoperi alte urme. Chepe îmi spuse că urmele de ţestoasă se pot vedea şi pe întuneric, dar la lumina lanternei ele pot fi distinse mai bine.

— Iată o dîră ceva mai întunecată, spuse el.

Ştiam despre ce era vorba şi afirmaţia lui nu mi se părea neîntemeiată. Unui om cu experienţă, care are o lanternă fixată de cap, nu-i place de loc să umble pe întuneric cînd ştie că la orice pas poate să întîlnească mulţime de vietăţi. În raza centrată a unei lanterne poţi prinde adesea luminiţe slabe scînteind asemenea cristalului de stîncă, risipite ca nişte stele căzătoare. Sînt ochii păianjenilor din familia *Lycosidae*, care cutreieră plaja după purici de nisip sau se caţără pe ierburi după insecte adormite. Mai pot fi şi ochii ciudaţilor păianjeni, subţiri ca foaia de hîrtie, din familia *Thomisidae*, lipiţi de tulpina netedă a cocotierilor. Se pot vedea şi crabi alergînd cu numeroasele lor picioare, traversînd nisipul de sub ei ca şi cînd ar coborî pe sîrme întinse şi refugiindu-se fie în valuri fie în galeriile lor. De-a lungul dîrei luminoase mai poţi surprinde scînteierea galbenă a ochilor de raton, sau de coati, care circulă de-a lungul lizierei de tufe şi foarte des vezi lucirea intensă şi neaşteptată a ochilor vreunui caprimulg nemişcat. Ori de cîte ori l-ai privi ai impresia de moment că vezi ceva mare şi înfometat. Uneori îţi apare în faţă o „constelaţie“ ale cărei stele se sting risipindu-se ca nişte meteori, care nu este altceva — după chelălăitul din tufişuri — decît o haită de cîini ca aceea din Siquirres pe care i-ai stîrnit pe cînd vînau ouă de ţestoasă-de-baga în aşteptarea flotei de ţestoase-verzi. Prin crîngul din apropiere poţi vedea, la lumina lanternei, şi ochii cît gămălia ai unor fluturi minusculi şi ochii mari, scînteietori ai unui aligator lung de aproape doi metri. În schimb poţi să priveşti de sute de ori spre mare şi nu vei vedea nici un ochi de vietate, ci doar cîrdurile de

pești turtiți porniți după hrană în zona valurilor, sărind în sus și țîșnind în aer cu frenezie. Poate că a suta oară vei avea șansa să surprinzi reflexul unei carapace de țestoasă-de-baga ce vine purtată de valuri ca să-și depună ouăle.

Umblasem mai bine de o jumătate de oră cînd, drept în fața noastră, pe plajă, văzurăm o formă luminată care ne era foarte cunoscută. Era o pîlpîire cu nuanțe roz, o circumferință bine delimitată. Fără îndoială era ochiul unei broaște. În lumina slabă de la capătul dîrei incandescente ea părea suspendată în spațiu. Dar eu nu mă lăsai furat de această impresie, ci înaintai pînă ce dădui cu ochii de un buștean. Era un trunchi de salcie putred, destul de gros, pe jumătate îngropat în nisip. Avea capătul superior alb din cauza sării, iar celălalt umed și negru din cauza valurilor. Broasca despre al cărei ochi vorbeam mai sus stătea cocoțată exact acolo unde partea umedă se întîlnea cu cea uscată.

S-ar putea ca constatarea să vi se pară banală, dar pentru mine avea o semnificație deosebită. Ochiul aparținea unei *Hyla*, o broască arboricolă din regiunile tropicale, care trăiește de obicei în jurul bălților mari sau al șanțurilor cu apă dulce.

Dintre vertebratele cu respirație aeriană, amfibiile, adică broaștele și salamandrele, suportă cel mai greu apa sărată, din cauză că aceasta — prin diferite procese biochimice — extrage apa din protoplasmă și face imposibilă viața animalelor cu piele nudă și umedă. Nu se cunosc specii de amfibii marine și aproape toate formele existente evită cu strictețe contactul cu marea. Desigur, broaștele rîioase cu pielea groasă sînt mai puțin expuse unei pierderi de apă decît rudele lor. Așa se explică de ce întîlnești uneori noaptea cîte o broască rîioasă printre dune sau lîngă vreun estuar salmastru. Dar asta nu se întîmplă des.

Această *Hyla* de pe buștean părea însă că-și sfidează consoartele. Ea stătea în bătaia valurilor fără să se sinchisească. După tratate, această broască ar fi trebuit să aibă pielea zbîrcită, din cauza pierderii apei din celule. Dar asta de aici ședea nepăsătoare în bătaia vîntului, cu picioarele strînse la piept. Gușa i se umfla și i se turtea ritmic o dată cu respirația. Probabil că aștepta vreun

purice de nisip imprudent sau poate vreun crustaceu isopod cu care să se ospăteze.

Cu siguranţă că broasca aceasta venea din altă parte, altfel nu şi-ar fi permis să încalce tabuurile speciei sale, vînînd animale mărunte în apropierea unui ţărm otrăvit de sare. Broasca nu se născuse în mare sau pe nisip, ci în apă dulce. Probabil că venise aici de la vreo baltă din pădure sau poate că ieşise din mlaştina aflată de-a lungul rîului. Dar drumul pînă aici trecea printr-o zonă de tufişuri uscate, pe care orice brotăcel ar fi evitat-o. Mînat de o vie curiozitate, îndreptai lanterna spre păduricea de palmieri din apropiere. Acolo descoperii un petic de stuf prăbuşit peste un fost luminiş năpădit de viţe. Uitînd de broască şi de Chepe, mă dusei într-acolo. Cercetînd cu atenţie luminişul dădui peste un puţ vechi căptuşit cu scînduri. Era unul dintre acele puţuri cu apă sălcie pe care le poţi săpa uneori pe nisipul dintre fluviul supus mareelor şi marea sărată. Acoperişul puţului putrezise de mult, iar pereţii lui de-abia se mai ţineau. Cînd îi luminai fundul cu lanterna şi ciocănii o scîndură, o mulţime de mormoloci o zbughiră în toate părţile.

Înţelesei atunci de ce broasca se află atît de aproape de plajă. Era greu totuşi să deduc ce-o determinase să vină în acest loc expus vîntului sărat. Mă întorsei la buştean şi găsii broasca în acelaşi loc. Chepe stătea pe partea uscată a buşteanului şi fuma o ţigară. Pusei broasca într-un sac şi o pornirăm spre sud, de-a lungul ţărmului.

Parcursesem vreo două mile fără să zărim urme de ţestoasă-verde. Cîrdul nu sosise şi se putea nici să nu vină în această noapte. Cum mişcările cîrdului sînt bine organizate, există întotdeauna o avangardă care să te prevină. Un om mai înţelept şi care ar fi cunoscut mai temeinic urmele de ţestoase s-ar fi dus acasă să se odihnească pînă a doua zi. Dar plaja se întindea încă vreo douăzeci de mile şi briza se menţinea destul de puternică gonind toate muştele de nisip. Valurile de căldură se îndreptau fără grabă spre sud-est, arătînd că locul în care norii de furtună îşi scuturau ploaia în mare nu era la o depărtare prea mare. Pentru ce ne-am fi întors ? Mai

puteam spera să întîlnim vreo ţestoasă-verde solitară, iar ţestoasele-de-baga şi ţestoasele-de-piele începuseră deja să sosească. Era prea devreme doar pentru *veladores*. Plaja părea pustie şi aproape orice vietate din pădure ar fi putut ieşi să caute ouă. Pentru mine plimbarea pe o plajă tropicală sălbatică în timpul nopţii reprezintă un scop în sine.

Totuşi, dacă ţinem seama de motivul şi scopul iniţial, rămînerea pe plajă în noaptea asta părea neserioasă, aşa că îl întrebai pe Chepe dacă nu voia să se înapoieze. Cînd începi să colinzi ţărmul întunecat noaptea fără vreun scop serios trebuie să ai încredere în tovarăşii de drumeţie sau să mergi de unul singur. Dar pentru Chepe asta nu constituia o problemă.

— Este plăcut aici pe plajă noaptea, spuse el.

Cred că nici un alt tînăr din împrejurimile Limónului şi pînă în Colorado Bar nu ar fi consimţit să meargă într-o asemenea plimbare sîmbătă noaptea, cînd ştia că se destupă bidonul de guaro. Numai un indian ca Chepe, care ducea dorul casei putea să primească să meargă cu mine pe plajă. Pentru indienii din America Latină dorul de casă este o boală grea.

Începui să-l întreb pe Chepe despre satul său natal. Mă interesa viaţa de familie, recoltele, fetele, salariile. Simţeam în permanenţă că esenţialul nu putea fi aflat prin întrebări. Erau multe lucruri din pricina cărora tînjeam şi eu de dorul casei : mirosul parfumului de mimoză ce se simţea mai ales în zorii zilei, foşnetul vîntului printre pinii bătrîni de pe potecile bătătorite de catîri, ţipătul îndepărtat al vreunui şoim, sau priveliştea unei colibe cu acoperiş de ţigle, aşezată pe o coastă de deal sau pe promontoriul unui golfuleţ.

După ce Chepe aflase că fusesem prin munţi şi cunoşteam bine Ocotálul, începuse, cu o anumită reţinere, să mi se destăinuie. Cum era sîmbătă seara şi simţea tot mai mult nevoia de a vorbi despre satul său natal, cred că ar fi fost în stare să-mi poarte sacul şi pînă la capătul plajei dacă i-aş fi cerut-o.

— Aici toate sîmbetele înseamnă doar chefuri pentru aceşti smintiţi de mosquitos, spuse el.

De bună seamă că suporta atît de greu aceste nopți pentru că și la el acasă, ca și aici, sîmbăta se scurgea tot cu găteli și petreceri. Guaro, fete și chitare întîlneai și aici, dar în rest nici un pic de asemănare.

Răgazul după-amiezelor de sîmbătă dădea frîu liber gîndurilor lui Chepe, lăsîndu-le să zboare înapoi, peste cîmpii și munți, pînă în satul lui, unde guaro curgea parcă în șuvoaie la sfîrșitul fiecărei săptămîni. La Estelí bărbații proaspăt îmbăiați se adunau în grupuri la bufete, la răscrucea potecilor ori sub arborii de pe marginea șoselelor prăfuite ca să se cinstească și să se uite după fete. Și aici erau chitare, și la bufete și sub arbori, dar cîntau parcă altfel. În mîinile indienilor mosquito ele păreau mai curînd niște scripci-*juba*, ale căror coarde, smulse violent, scoteau niște sunete mai întîi vioaie, apoi tînguitoare, izbite parcă de zgomotul tobelor și îngînate batjocoritor de clămpănitul haotic al timpanelor.

Muzica indienilor mosquito nu-l impresiona de loc pe Chepe. Dimpotrivă, cînd își amintea de ea aproape că-i venea să plîngă. Prin satul său natal oamenii cîntau din chitare mexicane, cu șase coarde care picurau parcă o ploaie de miere sau aprindeau focuri de artificii, ori se tînguiau șoptind mîndria și totodată tristețea de a fi indian. Ele păreau că gonesc în ritm de *corrido* * sau că palpită în armonia dureros de dulce a unui *huapango***. Chitarele din satul său erau la fel ca și cele de aici, dar de cîntecele acelora le despărțea o lume!

Furat de torentul povestirilor lui Chepe nici nu zării umbra unui om ce stătea pe marginea apei decît atunci cînd ne aflarăm foarte aproape de el. Apăsai pe butonul lanternei ca să-l văd cum arată. Era un metis tînăr care intrase în apa pînă la glezne.

* Baladă mexicană derivată din *romancero* spaniol, avînd o structură muzicală plăcută dar banală și versuri în catrene.

** Dans mexican și muzica de acompaniament, în care bătaia este întărită printr-o lovitură de-a curmezișul corzilor chitarei, la nota finală a fiecărei măsuri.

Ţinea în mînă un ghem de frînghie de liane, al cărui capăt se întindea în mare pînă dincolo de zona de spargere a valurilor. Nu puteam pricepe cu ce se ocupă. Uitîndu-se mai bine la el, Chepe scoase un strigăt de recunoaştere.

— Ce face acolo ? îl întrebai pe Chepe.

— Nu ştiu, îmi răspunse el.

Strigai către tînăr un cuvînt de salut, apoi îi spusei că nici unul dintre noi nu-şi dădea seama de ce stă el acolo.

— Vrei să fii atît de amabil şi să-mi spui ce ai la capătul frînghiei ?

— *Tortuga*, spuse el. O ţestoasă-de-baga foarte mare.

— Şi ce ai de gînd să faci cu ea ?

— S-o mănînc.

— Bine, dar nu înţeleg atunci de ce-o ţii în apă ?

— Oare dumneata nu cunoşti acest mod de a duce o ţestoasă acasă ?

— Eu nu-l cunosc. Dumneata Chepe îl ştii ?

— Nu, răspunse el.

— Bine, zise tînărul, am să vă arăt cum se procedează. Este foarte simplu. Nu voi trage ţestoasa la mal, dar priviţi aici.

Ieşi din apă dînd drumul la o bucată de frînghie de pe ghem. Cînd ajunse pe nisipul uscat se opri, puse un picior pe frînghie ca să nu-i scape, apoi se aplecă, netezi nisipul şi desenă pe el un cerc. Îi adăugă pe urmă patru labe înotătoare şi un cap, făcîndu-l să semene cu o ţestoasă. Trase apoi o linie de la înotătoarea dreaptă din faţă pînă la carapace.

— Legi ţestoasa de carapace, faci un fel de hamuri în jurul ei şi tragi frînghia pe partea dinspre tine. Apoi împingi animalul în apă, ţii bine frînghia şi mergi în direcţia dorită. Asta-i tot. Ţestoasa face restul.

— Foarte frumos, spuse Chepe.

— Un fel de apărătoare de mine, adăugai eu.

— Ce-aţi spus ? întrebă tînărul.

— Nu ştiu cum se spune în spaniolă. De fapt ţestoasa nici nu este o mină, însă sistemul e bun. Ar fi greu s-o duci acasă într-

alt fel. Dar ia spune-mi de unde ai învăţat şmecheria asta? El îşi lovi capul cu mîna şi adăugă:

— Eu am inventat-o.

— Foarte frumos, spuse Chepe privind cu admiraţie spre el. E din Nicaragua.

Eram sigur că mai auzisem de undeva despre acest fel de a căra ţestoasele, dar nu avea nici un sens să i-o spun. Omul îşi ridică ghemul şi intră din nou în valuri, înfăşurînd frînghia pe ghem pe măsură ce înainta.

— Merge greu, spuse el, dar pînă la urmă tot ajungi acasă. Cînd dispăru în întuneric îi strigai cu putere:

— Ai văzut vreo ţestoasă-verde în noaptea asta?

— Nu señor. Dacă venea flota nu mai duceam eu ţestoasa în felul acesta.

— Acest om este nicaraguaian. Un compatriot, dar de pe coastă. E foarte inteligent, spuse Chepe.

Multă vreme după aceea umblarăm pe plajă prin întuneric. Nu se zăreau decît stelele şi spuma strălucitoare a valurilor. Din cînd în cînd se auzeau zgomotul valurilor şi scîrţîitul nisipului pe care-l călcam. După un timp Chepe începu să vorbească din nou, dar sentimentele luaseră o altă cale. Întîlnirea cu un compatriot ingenios îi înlăturase valul de tristeţe, lăsînd locul unui patriotism pur.

— Cunoaşteţi Entrerios? mă întrebă el.

— Numai partea dinspre Honduras. Am fost acolo ca să văd *Viva Sandino* pictat pe pereţii falezei.

— *Yo, sí,* spuse Chepe. Eu cunosc bine toată regiunea. Este superbă, dar puţini au avut ocazia s-o vadă. Acolo se află locul unde Sandino i-a bătut pe soldaţii gringo.

— Nu i-a bătut pe gringo, ci mai curînd a scăpat din mîinile lor. Cred că aşa s-au petrecut lucrurile.

— Le-a tăiat capul, spuse Chepe.

— Nu chiar la toţi.

— Am întîlnit mulţi infanterişti ai marinei care veneau de acolo şi cu unii dintre ei am şi stat de vorbă. Aveau cu toţii capetele pe umeri şi erau întregi.

— Mă îndoiesc, spuse Chepe. Sandino a fost foarte capabil, un om adevărat.

Şi tot mergînd aşa pe plajă zării deodată un obiect strălucitor pe covorul de alge de la picioarele mele. Crezui la început că e o sticlă şi o lovii cu piciorul, dar se rostogoli prea repede ca să fie o sticlă. Mă îndreptai spre locul unde se oprise şi ridicai de jos o bilă de vreo şase ţoli. Asemenea flotori de năvoade se găsesc pe plajele multor ţări. I-l dădui lui Chepe.

— E unul din alea..., spuse el. O bilă de sticlă. Ştiţi de unde provine ?

Era una din problemele pe care nu reuşisem încă s-o clarific. Probabil că există undeva un loc în care se fabrică aceşti flotori de sticlă. Tot ce ştiu despre ei este că sînt folosiţi de unele popoare mediteraneene şi de japonezi. Nu i-am văzut nicăieri la năvoade în regiunea Caraibilor. Poate că pescarii cu flotorii de sticlă cei mai apropiaţi de Tortuguero sînt sicilienii din New England şi portughezii din Azore. Uitîndu-mă la o hartă a curenţilor oceanici am ajuns la concluzia că flotorii din Costa Rica ar putea să provină din Azore. Probabil că greşesc, dar această explicaţie este suficient de senzaţională pentru a face din găsirea unui flotor un mare eveniment.

Bilele acestea nu au nici un fel de marcă care ar putea să-ţi indice provenienţa lor. De obicei se găsesc în două culori : verde-deschis şi albastru-pal. Sînt obiecte frumoase şi mă bucur cînd le găsesc. Păcat că sînt întotdeauna perfect rotunde şi mult prea grele pentru a putea face o colecţie mai mare.

— Ascultaţi, spuse Chepe, în timp ce scutura bila lîngă ureche. Are ceva înăuntru. Scosei lanterna, o aprinsei şi privii flotorul. În bilă se găsea cam o jumătate de ceaşcă de apă, dar pe nicăieri nu se zărea nici cea mai mică gaură sau crăpătură.

— Cum a pătruns apa înăuntru ? întrebă Chepe.

— Trebuie să fie pe undeva vreo gaură care nu se observă.

— Îmi închipui, spuse Chepe, că apa a pătruns datorită forţei valurilor. Cum nu puteam să-i dau o explicaţie mai bună mă declarai de acord cu el.

După un timp Chepe mă întrebă dacă putea să pună bila în sacul lui, ca s-o ducă acasă ca amintire. De mult îşi dorea să găsească o asemenea bilă, dar norocul nu-i surîsese pînă acum. Îi spusei s-o pună la fund, printre lucruri, ca să nu spargă ceva sau să strivească iguanele. El procedă întocmai, apoi adăugă :

— V-ar plăcea o *pipa?* Curînd ajungem într-un loc unde se găsesc cîţiva arbori scunzi.

Pipa este o nucă de cocos gelatinoasă care-mi place foarte mult, de aceea îl întrebai cît mai aveam de mers pînă acolo.

— Aprindeţi lumina — *ahí no masito* — numai puţin. Acest mod ridicol de exprimare, pe care nu-l auzisem de multă vreme, m-a bucurat tot atît de mult ca şi perspectiva unei *pipa.*

Îmi fixai lanterna de cap şi examinai cocotierii, încercînd să descopăr vreo potecă printre şirurile de trunchiuri înalte.

— Chiar aici, spuse Chepe.

Mergînd spre locul cu pricina zărirăm în faţa noastră o umbră rapidă venind din susul plajei. Întorsei lanterna spre ea şi doi ochi se aprinseră pentru o clipă, apoi se stinseră, pentru a fulgera din nou la jumătatea drumului înspre mare.

— Să fie oare vreun animal, spusei eu cu nedumerire.

Chepe se aplecă şi privi cu atenţie de-a lungul fasciculului de lumină. Ochii se aprinseră şi se stinseră, pe urmă se iviră într-alt loc, învîrtindu-se în cerc şi năpustindu-se ca gîzele spre lumină. După cîteva clipe o luară drept în jos spre plajă, pînă pe marginea spălată de valuri, unde rămaseră cîtva timp nemişcaţi.

— Este ceva care sare, spuse Chepe. Nu ştiu ce animal ar putea să intre în mare în felul acesta.

— Mergi pe lîngă mine şi o să aflăm.

Mă sprijinii cu mîna de umărul lui ca să putem înainta alături şi o pornirăm încet spre locul unde străluceau ochii. Aceştia descriau acum un fel de zigzag nebunesc pe marginea apei. Înaintam

fără zgomot, ţinînd lumina aproape nemişcată, pentru ca posesorul ochilor să nu-şi poată da seama ce se întîmplă cu el. Nu era însă nevoie să ne furişăm. Animalul, oricare ar fi fost el, era prea extenuat pentru ca să-l mai supere lumina. Cînd ajunserăm la o depărtare de aproximativ treizeci de picioare, ochii se întoarseră spre noi şi înaintară rostogolindu-se drept pe traseul puternicei raze de lumină a lanternei.

Ne oprirăm pe loc aşteptînd ca animalul să se apropie de noi. Distanţa se micşoră din ce în ce mai mult şi un trup căpătă deodată formă. Într-un singur glas, Chepe şi cu mine exclamarăm : tepescuinte ! şi ne repezirăm înainte pentru a bloca fuga animalului şi a-l goni înapoi spre apă. Ne mişcam cu agilitate însufleţită, deoarece — aşa cum începuse Chepe să mormăie — *tepescuinte es la mejor carne que existe* — animalul are cea mai bună carne din cîte există, iar găsirea lui aici pe plajă era o adevărată binefacere.

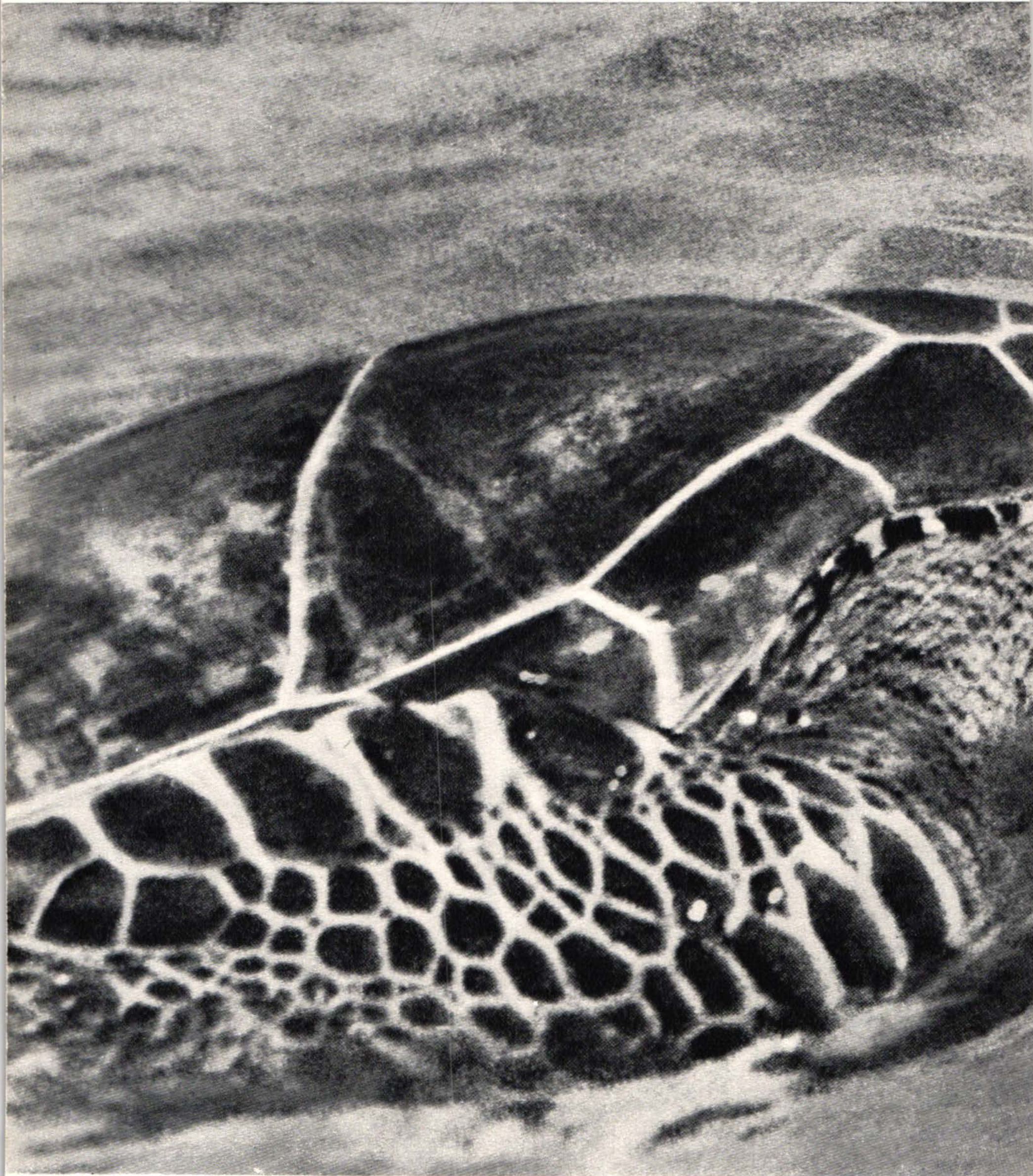
Tepescuintele sau *paca* * descris de Nelson este un soi de rozător de vreo douăzeci de livre. E un animal nocturn, sperios, care trăieşte prin pădurile de pe malul rîurilor sau la marginea plantaţiilor. Are dinţii prelungiţi în chip bizar la mascul, iar muşchii fălcilor sînt foarte dezvoltaţi, dînd feţei sale un aspect bulbucat şi prostănac. Seamănă mai mult cu o veveriţă sau cu iepurele de martie reprodus în ediţiile mai vechi ale cărţii *Alice în Ţara minunilor*. Dar aspectul lui dizgraţios nu are nimic comun cu carnea, care este excelentă. Mai mult, paca poate să alerge şi să cotească cu viclenie ca un iepure, aşa cum făcea şi exemplarul nostru.

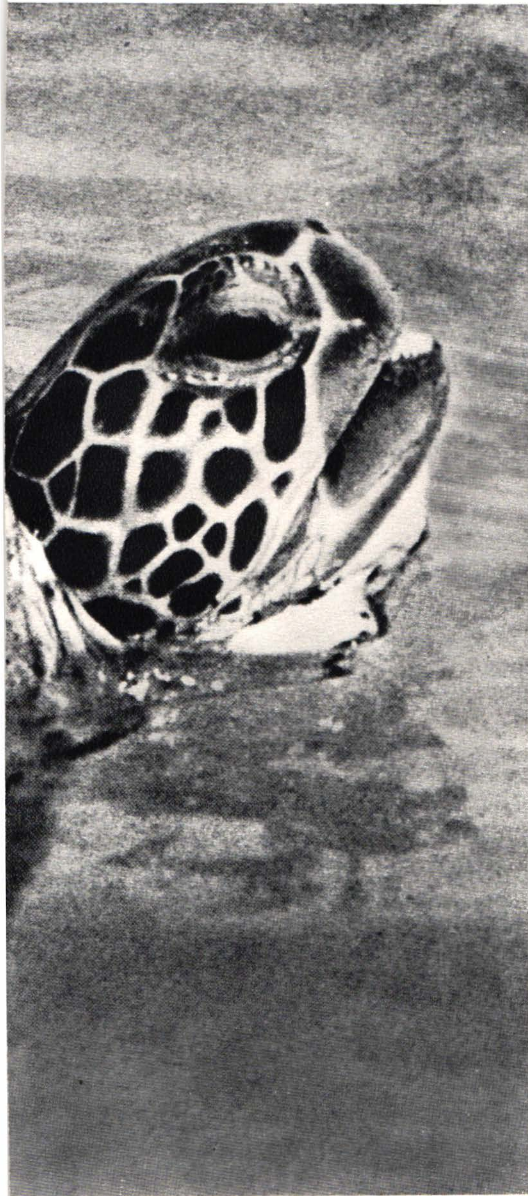
Plaja era destul de lată în locul unde ne găseam, aşa că s-ar fi putut crede că paca se rătăcise şi umblase la întîmplare pe această întindere mare de teren. Totuşi lucrurile stăteau cu totul altfel.

* Rozător mare din America tropicală din genul *Cuniculus*. Paca despre care se vorbeşte în această carte este faimosul tepescuinte sau *guarda-tinaja*, un animal brun cu dungi longitudinale formate din pete albe, deosebit de gustos cînd este fript.

Golful Negru, Turtle Bogue, una din ultimele colonii de reproducere ale țestoasei-verzi din Caraibi.

O țestoasă-verde înotînd. Foto Kurt Severin.

O țestoasă-momeală. Realizare primitivă, dar atrăgătoare pentru masculul de țestoasă-verde în rut, care este atras în năvoade de această imitație. Tobago.

Casa unei familii de indieni mosquito. Turtle Bogue, Costa Rica.

De îndată ce ne zări, această făptură nervoasă își pierdu în mod vădit orice plan sau direcție va fi avut mai înainte și se gîndea doar cum să ne evite, schimbîndu-și mereu direcția. Aceasta ne împiedicase să punem mîna pe el, dar nu-i îmbunătățise cu nimic situația. Rămăsese în cîmp deschis, orbit mereu de lumina lanternei.

Nici noi nu stăteam mai bine. Singurul mijloc de a observa prada era lanterna, dar în timp ce alergam pe plajă, cutia cu baterii îmi scăpă de la centură, trăgînd după ea lampa fixată de cap. Stăturăm liniștiți pînă cînd regăsirăm cutia și luminarăm iarăși prada. Apoi o pornirăm din nou în urmărirea animalului, alergînd, fugind în cerc și făcînd cale-ntoarsă. Tepescuintele înnebunit țîșnea cînd înaintea noastră, cînd între noi, cînd printre picioarele noastre. Se oprea pentru o clipă speriat, singur în întuneric, apoi alerga din nou. De fiecare dată scăpa ca prin minune de mîinile noastre întinse, gata să-l apuce, sau de loviturile noastre de picior.

Cei ce cunosc acest animal numai din cărți sau din grădina zoologică vor condamna probabil acțiunile noastre. Această comportare — vor spune ei poate — nu este demnă de un profesor universitar. Acest raționament este pe deplin întemeiat. Singurul lucru care-l pot face este să subliniez încă o dată mișcările dezordonate și panica de care dădea dovadă animalul. Cred că nu exagerez dacă spun că probabil nici o Afrodită nou-născută pe nisipul scînteietor al plajei, udă de spuma mării, sperioasă ca o pisicuță și iute ca un faun nu a fost vreodată gonită cu patima cu care alergam noi după acest șobolan mare.

Mă consolam cu gîndul că baletul ăsta ciudat nu putea să dureze toată noaptea. Începusem chiar să mă întreb ce sfîrșit va avea, cînd iată că zării lucind ceva în mîna lui Chepe. Mă întorsei repede spre el și constatai că scosese din fundul sacului flotorul de sticlă și acum se pregătea să-l azvîrle în animal. Într-o clipită îmi veni și mie o altă idee și încetai urmărirea, stînd pe loc și fixînd lumina lanternei pe animalul care alerga.

— *Asi!* aprobă Chepe.

Acum aveam cel puţin un plan. Atîta timp cît stăteam pe loc şi prada se menţinea la vreo sută de iarzi Chepe putea s-o vadă. Desigur, bila de sticlă era un proiectil cu puţine şanse. Îmi amintii de cele auzite despre indiferenţa de care dă dovadă acest animal atunci cînd este rănit de un glonte, dar repede îmi veni în minte viteza şi siguranţa cu care copiii de la munte ţintesc cu pietre în asemenea animale şi începui să fiu optimist. În clipa aceea flotorul se desprinse din mîna lui Chepe şi se înfipse ca un arc strălucitor drept în paca. Şi astfel vînătoarea se sfîrşi brusc.

Alergai într-acolo plin de bucurie şi de uimire. Animalul zăcea pe spate şi avea o picătură de sînge pe vîrful nasului. Chepe stătea aplecat deasupra lui.

— *Pegué* — l-am lovit, spuse el cu respect.

— *Pegaste,* spusei. Şi chiar în cap.

— Drept în cap, adăugă Chepe.

Chepe se ridică şi merse înapoi să-şi caute cuţitul pe care îl aruncase la o oarecare distanţă. Mă aşezai jos pentru a mă odihni puţin. Cîştigaserăm o cursă dură, lungă şi grea şi acum cînd aveam premiul în mînă am fi putut pleca acasă sau ar fi trebuit să ne culcăm chiar acolo.

Chepe începuse să-şi caute cuţitul prin beznă şi aprinsei lanterna ca să-l ajut. După ce-şi găsi *machete*-ul, plimbai alene pata de lumină de-a lungul lizierei de tufişuri pe lîngă care venisem aici. Mă apropiasem de capăt şi tocmai voiam s-o iau de la început, cînd iată că din perdeaua de arbuşti din josul plajei se aprinse un foc galben-verzui depărtat şi imaterial, dar fierbinte, intens şi cutremurător. Plin de curiozitate sării în picioare uitînd de oboseală şi fixai lumina lanternei în locul acela. Cînd vîrful slab luminat al conului de lumină se centră, strălucirea punctului se intensifică, menţinîndu-se un timp puternică. O clipă văzui un singur punct arzător, apoi două alăturate, apoi din nou unul singur. Fiinţa ce se afla acolo se uita cînd la Chepe, cînd la mine şi tot aşa.

— *Paráte,* * *Chepe,* strigai eu aproape pe şoptite. O pornii apoi încet spre ceea ce reflecta lumina, ţinînd într-o mînă paca, iar în cealaltă lanterna aprinsă. Cînd ajunsei în dreptul lui Chepe, îi spusei să mă urmeze îndeaproape şi încetinii pasul ca să mă poată ajunge din urmă. Cînd se apropie de mine o pornii încet cu gîtul atît de ţeapăn că mă durea şi păşeam precaut ca să nu fac zgomot. Deodată, Chepe zări vietatea pe care o urmăream şi lăsă să-i scape un fragment dintr-o înjurătură.

— *León,* ** îmi şopti el la ureche.

— S-ar putea, îi răspunsei. Dar n-ar fi exclus să fie vreun *tigre* *** (jaguar), un ocelot **** sau chiar un cerb.

De data aceasta era vorba de un animal ceva mai mare. Ochii săi se aflau cam la înălţimea taliei şi păreau foarte depărtaţi. Mă gîndeam că poate e vreun cîine, dar în iunie ei nu umblau decît în haite, iar cînd lumina cădea din întîmplare în dreptul lor, chelălăiau, apoi o luau la fugă. Ochii pe care îi vedeam nu puteau fi nici de caprimulg, din cauză că erau foarte distanţaţi între ei. Gîndindu-mă la toate faptele petrecute, îmi dădui dintr-o dată seama pentru ce bietul paca se comportase atît de ciudat, ţopăind un timp pe plajă şi repezindu-se apoi în valuri fără vreun motiv aparent. Probabil că de aceşti ochi se ferea el. Aşadar, nu erau ochi de cerb. Nu mai rămîneau decît felidele mari : puma, ocelotul şi jaguarul.

Mai văzusem eu ochi de puma, iar de ocelot nu mai vorbesc. Ochii dintre arbuşti puteau să aparţină amîndurora, dar păreau prea sticloşi pentru un ocelot. Ţinînd seama însă de distanţa mare la care se aflau, era greu să tragi o asemenea concluzie.

* Opreşte-te.

** Puma sau cuguarul (*Felis concolor*) — un felid mare, cu corpul alungit, de culoare brună, răspîndit în estul Americii de Nord, pînă în Patagonia.

*** Cel mai mare felid american (*Felis onca*) — un animal puternic, cu picioare scurte, galben cu pete negre, fiecare înconjurată de un inel de pete mai mici. Este răspîndit din Texas pînă în Paraguay.

**** Felid cu pete din America tropicală. Ca aspect general seamănă cu jaguarul, dar este mai mic, iar petele diferă în amănunte.

În toate călătoriile mele pline de speranță prin locurile unde trăiau jaguarii nu văzusem niciodată vreunul, de aceea doream atît de mult ca acesta de aici să fie un jaguar.

Cînd distanța se mai micșoră puțin, îmi dădui seama că ochii străluceau din dosul unei perdele rare de viță-de-mare (*Coccoloba uvifera*). Ar fi trebuit să ne apropiem foarte mult pentru a vedea bine trupul, iar gîndul că, simțindu-se încolțită, fiara ar fi putut să fugă îmi măcina toți nervii. Începui să-mi accelerez pasul încît mi se clătina lanterna pe cap. Ochii se stinseră și mormăii o sudalmă, dar pe spaniolă ca s-o priceapă și Chepe. Stătui pe loc și cercetai încet desișul cu lanterna.

— A plecat, spuse Chepe.

Indignat de nereușită alergai spre desișul de arbuști unde zărisem ochii. Mișcînd capul încoace și încolo pentru a găsi un loc pe unde să trec, descoperii o deschidere prin care lumina lanternei putea să pătrundă de-a lungul unei poteci ce se pierdea în interiorul tufișului. De văzut însă nu se putea vedea nimic.

Eram deprimat și începusem să mă simt din nou obosit. Ca să nu stau totuși degeaba, pășii prin perdeaua de viță-de-mare pentru a vedea dacă nu găsesc urme pe nisip. O ramură mă izbi drept în obraz și tresării. Simții că ceva vibrează în partea mai puțin luminată din stînga mea, iar cînd mă întorsei zării ceva pestriț care mă împiedica să văd ceea ce se găsea dincolo. Ochii mei încercau să deslușească umbra și constatară că în acel loc, la numai zece picioare, se afla un jaguar. Îl vedeam dintr-o parte, ghemuit, gata să sară, mai nemișcat decît frunzele tremurătoare de deasupra lui și cu ochii ațintiți la mine.

Încercai să-i fac un semn discret lui Chepe și să-i șoptesc, nemișcat, *tigre*. Dar nu izbutii decît să rămîn ca o stană de piatră, privind țintă la enorma pisică aurie și sorbind-o din ochi. Îmi repetam într-una că era un jaguar adevărat și nu un ocelot, deoarece petele negre de pe el formau rozete și nu oceli. Eram atît de absorbit, încît la un moment dat începui să mă întreb dacă era într-adevăr așa sau invers, apreciindu-i înăl-

țimea umărului și lățimea pieptului după un pomișor din apropiere. Constatai plin de o neașteptată fericire că musculatura și talia erau prea mari pentru a fi ale unui ocelot.

S-ar putea ca îndoielile mele să vă mire, dat fiind că jaguarul poate atinge aproape dimensiunile unui tigru de Bengal. Chiar și jaguarii mai mici din America Centrală cîntăresc adesea două sute de livre sau mai mult, în timp ce un ocelot nu depășește talia unui cîine setter. Dar noaptea chiar și frunzele viței-de-mare și desenul negru cu pete aurii comun celor două specii de animale, și pata de lumină puternică a unei lanterne de vînătoare pot să te înșele. Voiam să fiu sigur, mai ales că venisem aici și pentru a vedea un asemenea animal. Era primul meu jaguar și nu voiam să-l pierd pînă nu-mi rămînea bine întipărit în minte.

Chepe își dădu seama de ce stăteam așa de nemișcat.

— *Sfîntă Fecioară!* strigă el. *Tigre!*

Se aplecă brusc înainte și apucă tepescuintele pe care îl țineam de un picior și-l azvîrli în întuneric. Ușoara mișcare și zgomotul surd îl făcură pe jaguar să se ghemuiască și mai mult, lipindu-se mai tare de pămînt. Mă gîndii ce neplăcut ar fi dacă felidul s-ar hotărî să-și ia înapoi prada pe care i-o luasem de sub nas.

Se auzi un zăngănit ușor de oțel și înțelesei că Chepe își găsise cuțitul și-l scotea acum din teacă. Șuierai ușor în semn de protest și-i făcui semn să tacă. Bîjbîii în spate după sacul pe care-l ducea Chepe și-l luai de pe umărul lui, urmărind ca lumina îndreptată asupra jaguarului să nu se miște nici o singură clipă. Pipăii în sac aparatul fotografic și îl scosei afară. Din rucsacul meu luai lampa de magneziu și-i căutai becul. Ceea ce făceam părea fără nici o noimă, dar nici ceea ce făcea jaguarul nu avea prea mult sens. Înșurubai la repezeală becul în lampă, apoi căutai declanșatorul de pe cutia aparatului. În tot acest timp fîșia de lumină îndreptată asupra jaguarului nu se clintise nici o clipă. Apăsai pe declanșator și caseta se deschise cu un țăcănit ușor.

Jaguarul întoarse capul şi apoi dispăru fără nici o altă mişcare, lăsînd gol locul unde stătuse atît de liniştit. Îl înghiţise pe neaşteptate noaptea, lăsîndu-ne singuri.

— Ce îngrozitor! murmură Chepe, cu tot resentimentul pe care-l pot exprima asemenea cuvinte. Apoi se aşeză pe nisip, cotrobăind prin buzunare după o ţigară pe care o aprinse îndată.

— Frumoasă blană, spuse, dar ce bestie e animalul!

— Da, domnule, îi răspunsei, doar ca să mă aflu în treabă, gîndindu-mă mai departe la sălbăticiunea enormă ghemuită printre viţele-de-mare.

— E ruşinos să n-ai puşcă, spuse Chepe.

Pentru mine nu era de loc ruşinos, pentru că avusesem tot ce-mi trebuia. Îmi dădeam chiar seama cît de caraghioase fuseseră mişcările mele pripite de a lua o fotografie. În sfîrşit, după şase ani izbutisem să fac cunoştinţă cu un jaguar. Nu întîlnisem ţestoasele, dar nu-mi părea rău, pentru că văzusem un jaguar.

— Ce dracu, omule, nu fii necăjit, am prins doar un tepescuinte.

Chepe sări în sus şi o rupse la fugă în direcţia în care-l azvîrlise. Auzeam cum răscolea nisipul, în timp ce cutreiera plaja, bîjbîind cu piciorul după animal.

— L-ai găsit? îl întrebai.

— Da, l-am găsit, spuse după un timp Chepe.

Nu-mi amintesc prea bine drumul de întoarcere, dar pentru mine excursia se sfîrşise o dată cu dispariţia jaguarului. Nu mă mai interesa nimic din cele ce s-ar mai fi putut întîmpla. Ne oprirăm şi băurăm *pipas*-ele pe care le căutam cînd apăruse paca. Acum, la întoarcere, drumul nu mai reprezenta decît oboseala de a pune un picior înaintea celuilalt de nenumărate ori. Nu mai credeam ca avangarda flotei de ţestoase să sosească după plecarea noastră şi deci nimic n-ar mai fi putut să ne tulbure amintirea întîlnirii cu jaguarul cel pestriţ. Îmi desprinsei lanterna de pe cap şi umblai tot drumul în întuneric, mai

întîi cuprins de un fel de reverie, reconstituind în minte întîlnirea cu jaguarul, apoi moţăind şi de-abia ducîndu-mi picioarele. Ajunserăm în sat după vreo trei ore şi nu găsirăm nimic demn de semnalat cu excepţia sfîrşitului.

Îmi venii în fire abia cînd ajunserăm în păşunea unde lăsasem calul cel alb şi cînd Chepe se opri pentru a-şi lua ghetele. Aprinsei lanterna ca să-l ajut să găsească tufişul în care le atîrnase. Pe cînd stătea jos şi se încălţa, luminai în jur pînă ce zării calul care stătea tot acolo unde îl lăsasem. Mă privi cu curiozitate şi îşi văzu mai departe de păscut. Nu ştiam cum să fac să închiriez calul şi privindu-l mai atent observai o pată neagră ciudată chiar la baza gîtului său subţire. Ştiam precis că lăsasem acolo un cal alb. Înaintai cu lanterna aprinsă spre el, iar cînd mă apropiai mă oprii brusc şi stinsei lumina, întorcîndu-mă în fugă înapoi la Chepe, care îşi lega şireturile pantofilor.

— E un vampir * pe gîtul calului, îi spusei.

— *Sí, no?* răspunse Chepe, fără a se ridica de la locul lui. Daţi-l jos.

Nu văzusem niciodată fotografia unui vampir sugînd sîngele victimei sale. Cred că există totuşi asemenea fotografii, dar nu prea multe, de aceea socotii că merită să fac una şi considerai că acum era momentul cel mai potrivit pentru aşa ceva.

Nu ştiu dacă trebuie să mă socotesc cel mai incapabil fotograf din cîţi există sau doar cel mai lipsit de noroc. Rămîne să apreciaţi şi dumneavoastră.

Îmi luai aparatul de fotografiat şi lampa cu magneziu şi mă apucai de lucru. Chepe îndreptă lumina spre liliac, iar eu mă dădui puţin înapoi ca să reglez distanţa. Aveam timp să fixez imaginea şi chiar să corectez punerea la punct pe geamul mat. Consideram că totul este în ordine şi apăsai fericit pe declanşator. Dar, culmea, becul refuză să se aprindă. Deşi era prevăzut

* Liliac sudamerican. — *N.T*

cu o baterie de douăzeci şi doi de volţi proiectată special pentru a aprinde becurile în orice condiţii, becul acesta blestemat refuza să funcţioneze. Îl deşurubai furios şi-l aruncai, apoi scosei altul din sac şi-l înşurubai în locul celuilalt. Dar în clipa în care ridicai aparatul, calul îşi săltă capul ca să înghită ceva şi în momentul acela liliacul, care tocmai îşi terminase masa, bătu din aripi şi dispăru printre palmieri.

Eram atît de obişnuit cu asemenea lucruri, încît trăsei doar o înjurătură scurtă.

— A plecat, spuse Chepe.

Aceasta mă determină să mai trag cîteva înjurături.

După un timp privii din nou spre cal. Un şuvoi de sînge îi curgea pe gît. Mă hotărîi să încerc din nou mizerabila lampă cu magneziu şi să imortalizez eşecul fotografiind doar calul care sîngera.

Lăsai un timp sîngele să se prelingă. Saliva unui vampir este anticoagulantă, iar muşcătura, deşi nu-i mai mare decît o zgîrietură superficială, sîngerează extrem de mult. Chepe se apropie să vadă ce fac şi îmi spuse că vampirii au mare afinitate pentru caii albi. Îmi adusei aminte că şi în Honduras se spunea acelaşi lucru, iar Meto — calul meu alb de acasă — se întorcea din cîmp cu gîtul mînjit de sînge mult mai des decît murgul şi roibul cu care păştea împreună. Desigur, asta nu s-ar explica decît prin simplul fapt că exemplarele albe sînt mai vizibile.

Cînd sîngele se prelinse pe gîtul calului şi începu să picure pe pămînt ridicai aparatul, potrivii obturatorul şi totul funcţionă de minune. Începui să înjur din nou, dar mă oprii de îndată pentru a nu trebui să-i explic lui Chepe de ce eram din nou furios.

Tocmai pe cînd îmi demontam aparatul de lampa cu magneziu începu să plouă. Nu era o aversă cu tunete, ci o ploaie măruntă, ca cernută prin sită, care părea că o să înceteze tot atît de repede precum venise. Asta îmi întări hotărîrea de a mă duce

la culcare. Cabana în care locuiam era la numai un sfert de milă depărtare şi o pornirăm din nou la drum, dar de data aceasta ceva mai repede. Parcurserăm jumătate din distanţă mai înainte ca ploaia să se fi intensificat. Cînd picăturile începuseră să fie destul de mari, auzirăm în apropiere zgomote şi strigăte. Chepe mă atinse pe umăr şi se opri să asculte.

— Ce se întîmplă ? îl întrebai.

— *Los mosquitos!* Sînt beţi turtă. Petrecerea e în toi.

Era a treia vizită a mea pe coasta indienilor mosquito, dar nu ştiu cum se întîmplase că niciodată nu văzusem una dintre Marile beţii. Şi n-o făcusem dinadins, pentru că mi-ar fi fost frică de scandalurile care se iscau cu acest prilej. După cum v-am povestit mai înainte, aceste petreceri erau adevărate orgii, care nu mai păstraseră nimic din caracterul iniţial de ceremonial. E adevărat că romul înlocuise berea băştinaşă, dar desfrîul rămăsese acelaşi. Acest popor s-a format cu vreo patru sute de ani în urmă din sclavii aduşi din Guineea şi indienii de pe ţărm. La ambele popoare beţia era considerată un ceremonial care s-a păstrat pînă astăzi şi chiar a luat amploare. Aceste Mari beţii nu trebuie confundate cu cealaltă serbare mosquito — Aracul de mai — care începe cu un dans şi care nu are ca scop principal băutura. La serbarea Aracului de mai iau parte şi femeile. Ele sînt de fapt sufletul serbării. La Marile beţii, femeile sînt excluse. Mi se spusese pretutindeni că Marea beţie era unul dintre obiceiurile străvechi de pe coastă ce trebuia neapărat văzut şi că nu puteai cunoaşte într-adevăr pe indianul mosquito pînă nu vedeai Marea beţie.

De data aceasta însă eram prea obosit, prea frămîntat de cele ce văzusem în timpul acelei nopţi ca să mă mai intereseze indienii mosquito şi petrecerea lor. Deşi zgomotul creştea vertiginos, pe măsură ce ne apropiam de sat, eram hotărît să nu dau nici o atenţie petrecerii. Dar ocolirea ei nu era de loc o treabă uşoară.

Singurul mod de a nu intra în învălmăşeală era să facem exact cale-ntoarsă, pe drumul pe care venisem. Stinsei lanterna şi întorcîndu-mă mă lovii de Chepe. Îl privii cu atenţie şi, spre surprinderea mea, Chepe părea doar plictisit de indieni şi nicidecum înspăimîntat ca mine. Pornirăm înspre arenă.

— Să mergem, spuse el. A început să plouă tare.

Îl privi nedumerit.

— Să mergem înainte pe poteca asta ? spusei. Eşti nebun.

— De ce nu ? spuse Chepe. E singura.

— Dar gîndeşte-te, ce facem cu aceşti demoni de colo ? Nu o iau pe acolo pentru nimic în lume. Hai să ne întoarcem pe plajă şi s-o luăm pe partea cealaltă.

Îl împinsei uşor înainte.

— La naiba, spuse el, înghiontindu-mă. Luaţi-o înainte. Aşa fac ăştia în fiecare sîmbătă noapte. E obiceiul lor. Locuiţi doar lîngă ei, cum de nu i-aţi văzut sîmbăta trecută ?

— Am fost plecat şi am să plec şi de-acum încolo în fiecare sîmbătă dacă am să pot.

— N-o să se întîmple nimic, zîmbi dispreţuitor Chepe, trecînd în faţa mea şi luînd-o înainte pe potecă, prin învălmăşeală.

Mă grăbii să-l ajung ca să fiu mai aproape de el şi ajunserăm împreună în *plaza.*

De undeva se ivi raza unei lanterne care juca asupra noastră. Ne continuarăm drumul privind drept înainte. Ici şi colo se auzeau, pe diferite glasuri, mormăieli, zeflemeli, strigăte şi rîsete înăbuşite, dar nici un mosquito nu se mişcă din loc. Din apropiere ne izbi o altă pată de lumină. Se plimbă peste noi, încet, de la unul la celălalt, în sus şi în jos. Cînd ajunse la animalul care atîrna la şoldul lui Chepe se opri.

În *plaza* se auziră scurte sudălmi neterminate şi zgomote care denotau că se crease agitaţie. Auzii cuvîntul *ebina* şi mi-amintesc şi astăzi că în mosquito el înseamnă paca — animal a cărui carne este foarte apreciată. Acum toţi ochii erau pe noi şi oamenii aceştia îşi şopteau, din gură în gură, prin tot luminişul,

cuvîntul *ebina*, ca şi cum ar fi încheiat un armistiţiu. Pretutindeni unde ajungea cuvîntul se iscau discuţii înflăcărate.
Deodată din interiorul unei colibe închise o voce de femeie strigă ceva în engleză, iar un bărbat tînăr şi voinic se ridică de pe pieptul unui prieten pe care tocmai îl buşea.
— *Ebina*, strigă el către fata din colibă. Au prins *ebina*, omul spaniol îl are. Iau eu pentru tine.
— Haide Chepe, îi şoptii. Nu fii nebun. Fugi. Dar el părea că nu mă aude, fiindcă nu înţelesese ce strigase femeia în engleză. Dar tînărul cel negru, înalt şi cu pieptul gol, venea împleticindu-se pe potecă. Era limpede că ne urmărea răcnind după noi :
— Ei, ei, băiete spaniol. Aruncă *ebina* ăsta, 'ţeles ? Dă-mi asta, cum naiba i-o fi zicînd. Pune-o jos chiar acum. La dracu, pune-o jos.
De data aceasta Chepe înţelese şi lăsă de-o parte ifosele. Eu stinsei lanterna. Ocolirăm două grupuri care ne stăteau în drum şi apoi o luarăm la fugă nestingheriţi, prin ploaie, cale de vreo două sute de iarzi, după care ne oprirăm să ascultăm. În urma noastră se auzeau strigăte care păreau ostile, dar nimeni nu ne urmărea.
— Oamenii dracului ! spuse Chepe gîfîind. Tot mai avem tepescuintele !
Restul drumului spre casă îl parcurserăm în tăcere. Începuse să plouă tare. Ploaia era bună, dar un somn ar fi fost şi mai bun. Cînd ajunserăm la poartă îl întrebai pe Chepe unde locuia. Îmi spuse că avea o cameră într-o colibă mică de lîngă rîu. Îl mai întrebai ce planuri avea pentru a doua zi şi-mi răspunse că trebuia să-l ajute pe dulgherul care lucra la o pirogă cu motor. Adăugă apoi că va curăţa animalul şi că mi-l va aduce înainte de masa de prînz. Îi spusei să-şi păstreze jumătate din el şi păru fericit. Îşi coborî sacul de pe umăr, îşi scoase din el flotorul de sticlă şi plecă spre rîu urîndu-mi noapte bună.

— Ai grijă să nu te prindă indienii mosquito, strigai după el.
— Nu-mi fac nimic aceşti beţivi, spuse el iarăşi cu dispreţ. Numai gălăgia e de ei.
Mă întorsei, deschisei poarta şi mă căţărai pe scara care ducea la podul meu. Îmi depozitai sacii, mă dezbrăcai de hainele jilave şi mă întinsei, ud, pe pînza rece, impermeabilă, a patului de campanie. Mă simţeam foarte bine : întîlnisem un jaguar, iar mîine aveam să mănînc paca. Ţestoasele vor veni în altă noapte. Pe palmieri şi pe acoperişul de frunze ploaia cădea cu o răpăială plăcută, iar din depărtare — suprapunîndu-se cu mugetul îndepărtat al valurilor — abia desluşeam sunetele corului nebun din luminiş, a cărui ameninţare se stingea din cauza distanţei.

Căpitanii

Era către asfinţit şi vîntul se mai domolise puţin. Fîşiile de ceaţă se ridicau şi alunecau mai departe, dispărînd dincolo de orizont. La pupa goeletei ancorate se ridicase o hulă slabă, iar mişcarea lentă a apei de-a lungul lanţului ancorei speriase cîrdurile tinere de peşti-zburători, care săgetau fără zgomot suprafaţa apei, întocmai ca o mînă de ace azvîrlite. Bucătarul îşi sprijinise pîntecul şi coatele de parapet şi privea somnoros după o barcă ce se pierdea în ceaţă.

În barcă se aflau trei oameni ; la prova stătea căpitanul, iar la pupa doi vîslaşi aşezaţi faţă în faţă de fiecare parte a bărcii şi împingeau o vîslă lungă, legată cu o frînghie de pai împletit. Catargul coborît şi vela strînsă erau aruncate de-a curmezişul băncilor, lîngă două lopeţi de tip mosquito cu mîner bifurcat şi un cîrlig de barcă. Căpitanul ţinea între genunchi un ochean mare, iar fumul albastru care ieşea din pipa lui contrasta puternic cu albul ceţii. Nimeni nu vorbea. Se auzeau din cînd în cînd ordinele mai mult sugerate ale căpitanului, rostite încet, scîrţîitul

vîslelor şi bolborositul apei care pătrundea printre scîndurile carenei.

Sezonul era înaintat şi vînturile ce bîntuiau Marea Caraibilor puteau oricînd stîrni un uragan. Toate năvoadele fuseseră aşezate aproape de navă pentru a putea ridica bărcile în cazul în care barometrul ar fi început să coboare. Mai înainte ca goeleta să dispară în ceaţă, căpitanul descoperi în faţă un fenomen neobişnuit, o dîră pe oglinda fumurie a mării. Era unda provocată de două flotoare de plută ancorate cam la o depărtare de 30 metri una de alta, delimitînd capetele unui năvod de ţestoase întins peste un promontoriu de coral. Apa se încreţea în cercuri concentrice, iar între ele năvodul se legăna, cînd ieşind la suprafaţă, cînd dispărînd sub apă. Într-un punct al năvodului se isca din cînd în cînd o mare agitaţie. Era locul în care o ţestoasă, prinsă de ochiurile elastice dar rezistente ale năvodului, se lupta să scape.

La prova, căpitanul se ridică în picioare, îşi luă ocheanul şi-l sprijini de bord. Pe măsură ce barca se apropia, agitaţia scădea şi între flotoare apa se liniştea. Cu o mînă adusă la spate, căpitanul semnaliză oamenilor să oprească vîslitul, coboară ocheanul în mare şi se aplecă înainte ca să privească prin rama lentilei care împingea apa, netezind-o. Semiobscuritatea cuprindea totul şi cu toate că acolo jos domnea întunericul, căpitanul izbuti să vadă mişcarea rapidă a năvodului, care cobora şi se aduna într-o învălmăşeală de frînghii şi ochiuri ce învăluiau o formă, sprijinită uşor pe o stîncă de coral. Era o ţestoasă-verde mare. Căpitanul o cercetă cîteva clipe, apoi trase sus ocheanul de apă, se aşeză pe locul său şi începu să tragă din pipă. Era un bărbat calm şi cu multă experienţă. În schimb omul de la vîsla din spate era nerăbdător.

— Ei, ce se aude, căpitane ? întrebă el. Ea este ?

— Ea este, răspunse căpitanul. Trebuie să fie ea.

Căpitanul lăsă jos ocheanul de apă şi prinse cîrligul. Cînd barca alunecă peste frînghia oblică a năvodului o prinse cu cîrligul şi începu să tragă de ea pentru a-i încerca rezistenţa.

— Este liberă la capăt, spuse el. Trageţi-o !

Cei doi oameni începură să tragă de frînghie. Greutatea lor şi a năvodului în care era prinsă ţestoasa răsturnară aproape barca îngustă şi căpitanul trebui să se lase pe partea cealaltă pentru a restabili echilibrul. Toate acestea le făcea în mod reflex, pentru că gîndul îi era numai la ţestoasa cu formă ciudată şi la faptul că o văzuse aici cu o noapte mai înainte. Îşi aminti apoi de acea dimineaţă, cu luni în urmă, cînd prinsese aceeaşi ţestoasă bătrînă pe care o trimisese în Florida.

Se produse un şoc, mai apoi se auzi un şuierat ascuţit şi ţestoasa apăru gîfîind la suprafaţă. Cei doi oameni se ghemuiră ca să prindă înotătoarele din faţă, de partea îngustă, rotundă, de lîngă carapace, a antebraţului. Se opintiră şi ţestoasa alunecă peste bord, lovindu-şi carapacea de fundul bărcii. Zăcea întinzînd gîtul, şuierînd şi clipind din ochi, vînzolindu-se şi plesnindu-se peste piept cu înotătoarele din faţă. Marginile tuturor înotătoarelor erau crestate de muşcături de peşti cicatrizate. Erau nenumărate muşcături care se întindeau cu o ciudată regularitate de jur-împrejurul vîrfurilor subţiri şi dincolo de marginile celor patru înotătoare, dar nu semănau cu rănile pe care le găseşti în mod obişnuit la o ţestoasă. Îţi atrăgeau atenţia făcîndu-te să te întrebi ce peştişor s-a încumetat să-i facă atîtea muşcături. Căpitanul avea nevoie de toate semnele pentru a fi sigur că era acelaşi mascul de ţestoasă-verde, de trei sute de livre, pe care-l prinsese pe aceeaşi stîncă şi-l expediase la Key West cu opt luni în urmă. Cicatricele erau de fapt tot ce-i trebuia, dar pentru o confirmare şi mai deplină se aplecă şi, apucînd una din înotătoarele bătrînului mascul, frecă crusta ce acoperea carapacea inferioară, găsind semnul pe care el însuşi îl săpase acolo.

Cînd îmi povesti această întîmplare, căpitanul Charlie avea şaptezeci şi opt de ani. Lucrurile se petrecuseră de mult, cu vreo treizeci de ani în urmă, aşa că datele erau confuze în mintea lui, dar nu şi faptele. Avea memoria încă foarte bună, dar, aşa cum se întîmplă de obicei, evenimentele, fie ele cît de importante, se uită dacă nu există ceva anume care să le marcheze. În cazul de faţă nu avea însă nici o importanţă, fiindcă din momentul în care

căpitanul stabilise că lucrurile se petrecuseră cu treizeci de ani în urmă, reconstituii desfăşurarea evenimentelor, identificînd uraganul care îngăduise ţestoasei cu înotătoarele mutilate să facă uimitoarea ei călătorie în partea de sud a Mării Caraibilor.

După ce ascultai povestea prezentată de căpitanul Charlie, care stabilea că faptele se întîmplaseră în 1923 sau 1924, luai din bibliotecă *Uraganele* lui Tannehill şi cîteva colecţii de ziare vechi şi găsii, fără nici o greutate, fenomenul care mă interesa. Era un uragan de octombrie — de acest lucru căpitanul Charlie era aproape sigur — care trecuse pesemne pe lîngă Key West. Acest uragan se abătuse destul de aproape de Key West provocînd dezlănţuirea apelor şi golirea ţarcurilor de ţestoase ale fabricii de supă Norberg Thompson. Era vorba de uraganul numărul VII din Tannehill.

Aşa se întîmpla pe vremea cînd uraganele nu fuseseră încă studiate şi nu aveau un nume feminin atrăgător. Pe atunci nimeni nu urmărea din avion dezlănţuirea uraganelor începînd cu primul vîrtej, care avea loc în sudul îndepărtat, şi terminînd cu răspîndirea lor peste mare şi printre insulele înghesuite pe lîngă coastă. Parte din ele erau amintite doar prin jurnalele de bord ale vaselor, dar cele mai multe rămăseseră necunoscute. Aşadar, singurul nume cu care putea fi identificat uraganul care împinsese ţestoasa căpitanului Charlie era Tannehill numărul VII din 1924.

Este cazul să menţionăm că primul loc unde se semnalase uraganul numărul VII fusese Swan Island, o insulă izolată din largul Hondurasului, aflată la o depărtare de numai o zi de navigaţie de locul de baştină al ţestoasei cu înotătoarele crestate de pe bancul din Nicaragua. Pare ciudat că singurul eveniment demn de semnalat provocat în Florida de uraganul numărul VII fusese distrugerea ţarcului de ţestoase al întreprinderii Thompson şi eliberarea bătrînei ţestoase. Aceasta se înapoiase acasă, la ascunzătoarea ei din stîncă, străbătînd o cale de opt sute de mile.

Furtuna fusese foarte puternică în vestul Cubei şi se mai domolise în apropiere de Florida, sau poate că ocolise doar staţiunile me-

teorologice, fiindcă, deşi ajunsese tocmai în Atlantic trecînd peste lacuri şi recife, ziarele nu menţionau decît ploaia pe care această furtună o adusese cu sine. Nimeni nu vorbise prea mult despre ţarcul lui Thompson, cu excepţia poate a lui Thompson însuşi. Ceea ce se întîmplase însă cu acest ţarc fusese, desigur, un lucru hotărîtor, care ar fi trebuit să figureze în manşetele ziarelor înaintea oricăror efecte ale furtunii. Inundarea coteţului permisese ţestoasei-verzi cu înotătoare crestate să plece în enigmatica ei călătorie.

Pentru a aprecia la justa valoare ceea ce realizase această ţestoasă trebuia să cunoşti toate greutăţile pe care ea le înfruntase. Cînd furtuna o eliberase se găsea în ape cu care nu era familiarizată, la opt sute de mile depărtare de patria sa şi cu mult mai departe de oricare altă cale accesibilă unei ţestoase marine. Sosise la ţarc cu goeleta, în care stătuse răsturnată pe spate, deci nu putuse „memora" în timpul călătoriei anumite puncte de reper. Ţestoasele sînt animale de apă mică, iar exemplarul acesta îşi petrecuse viaţa pe bancurile din Nicaragua, unde în drumul său zilnic de la ascunziş la terenul de păscut era călăuzit de topografia fundului mării sau poate de înclinarea uscatului. Şi iată că într-o bună zi uraganul o pusese în libertate, dîndu-i posibilitatea să-şi regăsească locul natal, dacă putea să reziste pînă acolo.

Pentru ţestoasă distanţa de opt sute de mile calculată în linie dreaptă, de la Key West la Mosquito Cay, nu era prea mare. Această cale se măsoară de-a curmezişul regiunii de vest a Cubei. Orice ţestoasă-verde prinsă de cubanezi în apropiere de Pinar del Rio este socotită o mare delicatesă. Din ea se prepară nenumărate feluri de mîncare, care de care mai gustoase. Un fapt este însă sigur : ţestoasele-verzi nu pot străbate nici cea mai mică distanţă în amonte. Drumurile pe care ele le puteau folosi erau toate mult mai lungi.

Să presupunem că ţestoasele ar fi înzestrate cu un fel de aparat care înregistrează traseul călătoriei lor chiar cînd ele se află pe coverta unui vas, că ar poseda un fel de girobusolă înregistratoare. În cazul acesta, drumul spre casă al „înotătoarei crestate" ar re-

prezenta exact ruta inversă a traseului urmat de vasul „Annie Greenlaw", care o adusese la Key West. Înapoindu-se pe acest drum, ea s-ar fi îndreptat spre sud şi aproape imediat s-ar fi ciocnit de Curentul Floridei, din care se naşte Gulf Streamul, nimerind între recife şi Cuba. Aici ar fi trebuit să o ia spre vest. Este greu să ne imaginăm că ţestoasa ar fi „ştiut" să se orienteze, dar să admitem că ştiuse. În cazul acesta ar fi trebuit să ajungă la Capul San Antonio, punctul cel mai de vest al Cubei, şi de acolo — urmînd ruta goeletei „Greenlaw", — să intre drept în Curentul ecuatorului, pătrunzînd în golf prin strîmtoarea Yucatán. Aici, desigur, ar fi fost necesară o altă serie de „calcule", ca apoi să înainteze, fără obstacole, spre sud-est, tot drumul străbătîndu-l numai în larg, unde nu avea nici un punct de reper, şi derivînd mereu spre vest.

Desigur, mai existau şi alte căi pe care ar fi putut să plece această ţestoasă. Poate că traversase strîmtorile Floridei fără să se lupte cu curentul, ci lăsîndu-se purtată de el, atingînd Cuba în apropiere de Cay Sal Bank şi plutind apoi pe lîngă coasta insulei pînă în Marea Caraibilor, unde pătrunse o dată cu curentul prin strîmtoarea Windward. După ce depăşise apele puţin adînci din vestul insulei Haiti ar fi luat-o spre sud-vest. În Jamaica şi Pedro Bank şi-ar fi putut întrerupe călătoria pentru a se hrăni şi a se odihni, apa de aici fiind mai adîncă decît în alte părţi. Pe ruta aceasta însă călătoria ar fi trebuit să măsoare cel puţin o mie de mile.

O altă ipoteză — mai puţin probabilă — susţine că ţestoasa cu înotătoare crestate ar fi urmat în tot timpul călătoriei ei spre casă platforma continentală, înconjurînd Golful Mexic, ocolind Yucatánul, urmînd apoi coasta Americii Centrale pînă la Capul Gracias a Dios, şi oprindu-se în cele din urmă la turnul ei de corali, după ce trecuse prin marea caldă din Mosquito Bank. În cazul acesta, distanţa nu putea fi mai mică de 2 400 mile, ceea ce practic este imposibil de realizat.

Indiferent de traseul pe care ţestoasa îl urmase, călătoria ei spre locul de baştină poate fi considerată ca cel mai extraordinar fenomen al furtunii din 1924, numărul VII, după Tannehill, deşi

ziarele nu publicaseră nimic cu privire la distrugerea țarcului lui Thompson.

Cînd căpitanul Charlie îmi povesti această întîmplare eram tocmai în căutarea unor asemenea date și de aceea notai cu atenție tot ceea ce-mi spusese și chiar modul lui de a se exprima. Povestirea lui începea cam așa:

„Eu eram și căpitanul și proprietarul goeletei. Făceam drumul spre Bank încă de pe timpul cînd flota se compunea doar din treizeci-patruzeci de goelete. E și normal să cunosc bine țestoasele. Aș putea spune că instinctul unei țestoase depășește uneori inteligența omului".

Avea o voce plăcută și povestea fără să aibă aerul că relatează ceva extraordinar. Uneori se oprea chiar și asupra părților pe care nu și le mai aducea aminte așa de bine, astfel că nimic nu-mi putea trezi bănuieli. Căpitanul Charlie era un om cinstit, care povestea evenimentele așa cum se întîmplaseră, fără înflorituri. Povestea frumos, respectînd ordinea întîmplărilor și oprindu-se mai mult asupra faptelor pe care le credea mai interesante. Cînd căpitanul se opri din vorbă, constatai că povestea fusese minunată. Uitase însă ceva și mă grăbii să-l întreb:

— Ce s-a întîmplat în cele din urmă cu bătrîna țestoasă? Eram sigur că-mi va spune că i-a dat drumul.

— Am trimis-o înapoi la Key West cu încărcătura următoare, spuse el bucuros că-i pusesem o asemenea întrebare. Bătrînul Thompson a cumpărat-o din nou. Căpitanul rîse pe înfundate după ce făcu această completare. Nu a aflat niciodată, dar a plătit țestoasa asta de două ori. Nu ai de multe ori ocazia să-l duci pe bătrînul Thompson.

Întîmplări de genul acesta mai auzisem eu, dar acum era pentru prima oară cînd stăteam de vorbă cu o persoană care văzuse cu proprii săi ochi o asemenea întîmplare. Povestea aceasta mi-a fost de un real folos.

În prezent țestoasa-verde se află într-o situație foarte proastă. Populațiile din apele americane au nevoie de protecția unor legi internaționale, iar aceste legi vor trebui să se bazeze pe cunoașterea biologiei animalului. Din nefericire însă obiceiurile țestoasei-verzi nu sînt atît de bine cunoscute ca să ne permită să elaborăm unele mijloace de protecție. Nu există, de pildă, nici un fel de informație precisă cu privire la căile ei de migrație. Pescarii de pretutindeni afirmă că țestoasele-verzi întreprind călătorii sezoniere lungi, de la locul de baștină pînă la plajele pe care își fac cuiburile. Dar deocamdată nu avem nici o dovadă despre aceste migrații.

Pentru a ocroti un animal trebuie să cunoști bine aria lui de răspîndire în tot timpul anului. În cazul țestoasei-verzi, de pildă, ar trebui să se vadă dacă nu cumva ocrotirea implică oprirea sezonieră a pescuitului și instituirea unei paze de jur împrejurul țărmurilor caraibe, fapt care ar impune încheierea mai multor acorduri internaționale, sau dacă nu ar fi posibil să se creeze în Marea Caraibilor populații de țestoase-verzi punînd sub protecție cîteva plaje de cuibărit mult distanțate între ele. Răspunsul la această întrebare, ca și la multe altele, se va putea da numai atunci cînd se va ști dacă pescarii au sau nu dreptate cînd afirmă că țestoasele efectuează migrații în masă spre anumite teritorii de reproducere.

Tocmai tatonam în jurul meu, căutînd fapte semnificative în acest domeniu, cînd începură să circule o serie de povești despre minunatele performanțe ale țestoaselor-verzi, care reveneau la locul lor de baștină, parcurgînd distanțe uriașe. Cele mai multe relatări de genul acesta ajungeau la mine după ce treceau prin mai multe guri, așa că ele sufereau multe modificări. Le auzisem însă din atîtea locuri, încît începusem să mă întreb dacă nu cumva conțin un sîmbure de adevăr. Dacă țestoasele-verzi erau într-adevăr capabile să-și găsească drumul spre casă parcurgînd distanțe mari prin ape

cu care nu erau familiarizate, atunci reputaţia lor de animale migratoare era pe deplin întemeiată. Găsirea drumului spre casă era extrem de dificilă atît pentru ţestoasa care din propria-i iniţiativă plecase de acasă, cît şi pentru acelea care fuseseră transportate cu diferite ambarcaţii.

Aşadar, numeroşi pescari şi navigatori afirmau că ţestoasele-verzi efectuau — într-un fel sau într-altul — călătorii de lungă durată, fiind „navigatori" încercaţi, dar nimeni nu urmărise vreodată o asemenea călătorie. Din această cauză problema rămînea încă deschisă şi orice informaţie în legătură cu migraţiile ţestoaselor era binevenită.

Ori de cîte ori vorbeam cu cineva despre migraţiile ţestoaselor-verzi mi se spunea că cele mai multe întîmplări erau povestite de către pescarii de ţestoase din Cayman. Explicaţia constă în faptul că pescarii din Cayman nu numai că prindeau mult mai multe ţestoase decît alţi pescari, dar ei le şi remorcau de pretutindeni, ca de pildă pe drumul dintre Nicaragua şi Florida. În afară de aceasta, ei obişnuiau să marcheze fiecare exemplar cu o monogramă trainică reprezentînd iniţialele sau numele vreunui vapor sau proprietar. În acest fel, dezlănţuirea unei furtuni sau a unui uragan, care de multe ori punea în libertate numeroase ţestoase ţinute în captivitate, dădea posibilitatea acestor pescari să observe, mai mult întîmplător, încotro se îndreaptă aceste ţestoase şi unde îşi au locurile de baştină.

Faptul că locuitorii din Cayman ştiau o sumedenie de asemenea istorioare, că ei cunoşteau mai bine decît mulţi alţii viaţa ţestoaselor marine şi că acest popor mă atrăgea încă de la vîrsta de şase ani prin pitorescul vieţii lui, mă determinase să plec la Grand Cayman.

Nu era uşor de ajuns acolo. E drept, puteam merge de la Tampa cu un vaporaş cu motor dar nu oricînd, iar drumul se efectua în condiţii destul de incomode. Se putea ajunge şi cu avionul societăţii British West Indian Airways, de la Miami sau de la Kingston,

dar şi în acest caz nu se putea conta pe ziua plecării, oricare ar fi fost programul de zbor adoptat. Călătorul trebuia să dea dovadă de multă răbdare şi înţelegere, deoarece zborurile şi rutele sufereau, fără excepţie, numeroase amînări şi revizuiri. Cînd luasem hotărîrea să fac acest drum o pornisem cu avionul din sud, trecînd prin Jamaica. Încercasem să-mi aranjez astfel sosirea, încît să coincidă cu aceea a lui Coleman Goin, un prieten care venea din Florida. Realizasem o adevărată performanţă şi eram grozav de mîndri că izbutiserăm să ajungem la Georgetown în cursul aceleiaşi săptămîni.

Dacă aţi privi pe hartă Insulele Cayman — mai bine-zis dacă încercaţi să le găsiţi locul pe glob —, aţi putea crede că mergeam să culeg poveşti despre ţestoase la longitudini ciudate. Din punct de vedere cartografic, insulele nu te impresionează cu nimic. Sînt situate într-o regiune a Caraibilor puţin accesibilă călătorilor (150 mile la sud de Cuba şi 180 mile la nord-vest de Jamaica). În regiunea cea mai adîncă a mării — nici chiar în largul oceanului, dar nici în Antile — se află trei insuliţe izolate, vizitate doar de uragane. Cele trei insule — Grand Cayman, Little Cayman şi Cayman Brac — sînt de fapt vîrfurile apărute la suprafaţă ale unui lanţ submarin de munţi, despre care se spune că s-ar continua cu lanţul Sierra Maestra din Cuba, prelungindu-se spre vest cu Misteriosa Bank pînă în America Centrală. Insulele au o populaţie de 7 600 de locuitori, cei mai mulţi fiind stabiliţi pe Grand Cayman. În listele de recensămînt, 1 052 de caimanieni sînt clasaţi ca africani ; 3 518 sînt de origine mixtă, iar 2 100 se trag din europeni. Datele acestea însă au puţină semnificaţie pentru locuitorii de pe insule. Tot aici mai există 79 de cai, 101 măgari, 1 858 de capete de bovine, 397 de porci, sau vite porcine cum spun spaniolii, şi 118 capre. Dintre obiectele de export menţionăm ţestoasele, frînghia şi pieile de rechin. Principalul izvor de venit al populaţiei îl constituie salariile marinarilor, care navighează pe vapoare din toată lumea, iar principala racilă a insulelor este

emigrația. Pescuitul este însă splendid. Poți admira acolo nu numai obișnuiții peștișori ai recifelor de corali, ci și restul vînatului pelagic — *Caranx speciosus, Makaira nigricans*, wahoo. Tarponul se găsește prin apropiere, iar *Albula vulpes* se află din belșug.

„Insulele sînt curate și îngrijite — scrie comisarul guvernamental în notele sale. Aici au loc foarte puține crime și închisorile sînt goale. Se întîlnesc extrem de puțini vagabonzi și nu există de loc cerșetori, iar de jur împrejur marea este scînteietoare".

Este într-adevăr dureros să constați că niște insule încîntătoare și bogate ca acestea sînt așa de puțin vizitate de străini. Să sperăm totuși că nu va mai trece mult timp pînă cînd vizitatorii se vor perinda și pe aici.

Așa cum spuneam mai înainte, venisem aici atras de cele auzite despre știința căpitanilor de țestoase, care însoțiseră flota din copilărie și învățaseră istoria naturală a țestoasei-verzi încă de la bunicii lor. Acești oameni se specializaseră în arta pescuitului și știau lucruri pe care nici un zoolog nu le știa. Toți căpitanii din Cayman credeau că în perioada lor de reproducere țestoasele-verzi migrau pe distanțe lungi. Pentru a verifica dacă afirmațiile lor sînt adevărate, să spunem cîteva cuvinte despre pescuitul țestoaselor.

Țestoasele-verzi pe care pescarii din Cayman le duc pe piețele străine nu sînt prinse în apropierea insulelor, ci la Mosquito Cay, un grup de insule scunde din Mosquito Bank, situate la vreo 350 mile de Grand Cayman. Goeletele de țestoase pleacă toamna la Mosquito Cay și își stabilesc cartierele generale pe una din insule în care se găsește apă dulce. Aici, în locurile cu apă puțin adîncă, își construiesc un țarc comun din stîlpi de mangrove, în care vor păstra exemplarele capturate în timpul sezonului. Goeletele ies în larg luni de dimineață și se întorc la Mosquito Cay sîmbăta. Teritoriul de țestoase este un vast platou cu apă puțin adîncă, cu fund nisipos și cu multă iarbă-de-țestoase (*Thalassia*). Stînci, banchize și recife de corali se întîlnesc pretutindeni. Acestea

din urmă sînt specifice pentru locurile de trai ale ţestoaselor-de-mare, care dorm pe recife sau sub ele, ducîndu-se în fiecare dimineaţă la cîmpurile de alge spre a se hrăni. Seara se înapoiază la o anumită stîncă ce le serveşte ca adăpost. În unele cazuri, distanţa dintre locul de hrană şi locul de somn este de circa patru sau cinci mile. Asemenea relatări nu se întîlnesc în manualele de zoologie. Observînd că ţestoasele se mută ocazional dintr-un loc într-altul, căpitanii sînt înclinaţi să creadă că ele întreprind asemenea migraţii în mod voit, cu un anumit scop.

O dată ajunse în dreptul bancurilor de ţestoase, goeletele îşi împart între ele teritoriul şi apoi se strecoară cu precauţie printre promontorii, cu pînzele sus, alunecînd încet pe lîngă colţurile apropiate ale stîncilor pentru a descoperi ascunzişurile ţestoaselor. Prezenţa lor este trădată de valurile de nisip curat pe care ţestoasele îl spulberă în jurul lor. Goeletele însemnă aceste locuri cu geamanduri de lemn.

În după-amiezele tîrzii, bărcile cu pînze de 17 picioare lungime şi balenierele cu cap dublu sînt coborîte de pe goelete pentru a instala năvoadele peste stîncile marcate. Năvoade lungi de 16 pînă la 30 metri şi adînci de patru pînă la şase metri, cu ochiuri de 25 sau 30 centimetri pe o parte, sînt întinse între flotorii ancoraţi peste stînca în care se găsesc ţestoase. Cînd reptilele se ridică la suprafaţă ca să respire (căci trebuie să respire chiar cînd dorm) ating năvoadele şi se încurcă în ele, fără să mai poată scăpa. În fiecare dimineaţă bărcile vin să culeagă ţestoasele prinse în năvod, transportîndu-le pe goeletă, iar sîmbăta ele sînt duse în ţarcul cel mare din Mosquito Cay.

Pescuitul ţestoaselor nu poate avea loc în tot cursul anului. În aprilie femelele rămîn gravide, purtînd nişte ouă cu înveliş pergamentos. În această perioadă cîrdul este stăpînit de o vagă nelinişte, comportamentul ţestoaselor fiind greu de urmărit. Cu timpul capturile încep să se reducă, iar la sfîrşitul lui mai şi începutul lui iunie majoritatea ţestoaselor părăsesc bancul. Lipsesc

toată luna iulie şi de aceea căpitanii de goelete consideră că merită să se înapoieze la Mosquito Cay de-abia prin august. Ei cred că această dispariţie a ţestoaselor se datoreşte plecării lor într-o migraţie de reproducere. Cu toate că literatura ştiinţifică nu confirmă această părere, activitatea străveche şi încununată de succes a flotei de pescuit ţestoase din Cayman ţine seama de ea şi prea puţin le pasă căpitanilor că ideile lor nu sînt în asentimentul naturaliştilor de profesie.

Căpitanii afirmă că ţestoasele se duc la Tortuguero, cam la vreo trei sute de mile mai la sud de Mosquito Cay, pe plaja costaricană. Caimanienii numesc locul Turle Bogue (Plaja ţestoaselor). Ei spun că acolo îşi fac cuiburile nu numai cîrdurile din Mosquito Cay, dar şi ţestoasele-verzi din toată partea apuseană a Mării Caraibilor. Costaricanii din regiunea Turtle Bogue susţin şi ei acelaşi lucru. Deşi ei nu-şi pot dovedi afirmaţiile, probabil că au totuşi dreptate. Caimanienii observă cum ţestoasele lor părăsesc bancurile şi în acelaşi timp costaricanii văd, în aceeaşi perioadă, legiuni de ţestoase-verzi care se adună în largul coastei venind pe Black Beach (Plaja neagră) pentru a-şi depune ouăle. Flotele — *flotas* cum le numesc ei — sosesc în cîrduri nu prea compacte care circulă în grupuri sau hoinăresc la cîteva sute de iarzi dincolo de zona de spargere a valurilor. Acolo, fie că-şi caută rîcă, fie că se prind în jocuri nupţiale, contribuind astfel la fecundarea ouălor de ţestoasă pentru sezonul următor. Sezonul de pontă este în acelaşi timp şi sezonul de împerechere.

Acele flote care sosesc în iulie la Turtle Bogue sînt prea mari ca să provină doar din apele locale. E sigur că ele mai vin şi din altă parte. Atît căpitanii din Cayman cît şi costaricanii susţin că exodul de iunie din Mosquito Cay şi comasarea ţestoaselor la Turtle Bogue sînt laturi ale aceluiaşi fenomen. Acesta li se pare atît de evident, încît lipsa de dovezi experimentale pe care le-o impută specialiştii ei o consideră ca o şicană. Adevărul este însă că aceste dovezi lipsesc, iar descoperirea lor este una din preocu-

pările mele. Aşadar, mă voi duce din nou la Turtle Bogue ca să întîlnesc flota, luînd cu mine etichete de metal ştanţate în spaniolă şi engleză, pe care să fie scrise adresa mea şi oferta de recompensă pentru oricine îmi va restitui o etichetă şi îmi va indica toate detaliile regăsirii ei. Aveam intenţia să marchez sute de ţestoase-verzi în curs de cuibărire. Sînt tot atît de sigur, cum ar fi oricine într-un asemenea caz, că ţestoasele marcate vor fi prinse la Mosquito Cay, dar probabil că se vor descoperi şi în alte locuri.

După cum afirmă căpitanii de ţestoase şi costaricanii, la Turtle Bogue s-ar întîlni şi alte cîrduri decît cele din Nicaragua, deşi pare puţin probabil ca cele dintre Mexic şi strîmtoarea Windward să aibă aceeaşi importanţă ca cele de la Tortuguero. Observînd doar modul în care se adună flota îţi vei da seama că grupurile sosesc acolo atît de la nord cît şi de la sud. Mai mult decît atît, toţi localnicii îţi vor spune că ţestoasele din Mosquito Cay şi de dincolo de Mosquito Cay, care formează contingentul nordic, sosesc separat de cîrdurile din Panama şi din nordul Americii de Sud. Cele din sud vin întotdeauna primele. Oamenii afirmă acest lucru deoarece partea sudică a plajei începe să fie ocupată cu cîteva zile mai înainte decît cea nordică, punînd aceasta pe seama faptului că flotele sud-americane apar aici primele.

Am fost la Black Beach în două rînduri, pe la sfîrşitul lui iunie, cînd începea sezonul de cuibărit. În aceşti ani, cînd ţestoasele începuseră să sosească, activitatea de cuibărit era mult mai accentuată spre capătul sudic al plajei decît spre cel nordic. În cursul celei de-a doua vizite pe care o făcusem la Turtle Bogue cuibăritul se rărise. Cu acest prilej închiriasem o avionetă şi cercetasem întreaga coastă, de la Tortuguero la Limón, zburînd la mică înălţime ca să pot număra urmele de ţestoase lăsate pe nisip. Pe o porţiune de douăzeci şi patru de mile, în trei nopţi succesive nu veniseră decît douăzeci şi cinci de ţestoase. Pe cele opt mile, care se întind spre sud, de la gura rîului Reventazon, pînă la gura

rîului următor, nu se zărea nici o urmă de cuibărit sau aproape nici una. Dar de acolo înainte apărură brusc prea multe urme spre a putea fi numărate. Pe şase mile de plajă erau sute — poate mii — de urme, încrucişîndu-se atît de des, încît cu greu puteai să le urmăreşti. Mai surprinzător era însă faptul că nu se vedea nicăieri vreun semn de cuib. Fiecare urmă circulară forma un simplu arc sau unghi deasupra liniei mareelor maxime, fără ca la vîrful ei să se afle vreun loc bătătorit sau vreo gaură de ouă, acoperită şi ascunsă. Chiar şi din avion se vedea limpede că toată mulţimea de ţestoase nu făcuse altceva decît să iasă din valuri pe nisipul uscat şi apoi să se înapoieze.

Din cele ce discutasem cu căpitanii umblînd pe Turtle Bogue şi aşteptînd împreună cu localnicii sosirea flotei sudice — *flota del sur* — interpretasem ceea ce văzusem ca fiind un imens banc de ţestoase-verzi venit tocmai din sud, în drum spre Tortuguero. Ţestoasele care veniseră aici, fără să depună ouă, păreau că însemnaseră doar locul, dîndu-şi parcă seama că marea călătorie se apropia de sfîrşit.

Aşadar, observaţiile mele concordau perfect cu părerile care circulau printre localnici şi eram tentat să consider acest subiect ca o problemă rezolvată. Gîndindu-mă mai bine, constatai însă că nu aveam dreptate. Văzusem, desigur, din avion toate acestea care mă făceau să cred întrucîtva în deducţiile oamenilor din Turtle Bogue, dar a atribui unei reptile capacitatea de a efectua migraţii pe distanţe lungi, în largul oceanului, era un lucru grav. Este adevărat că un număr mare de alte animale întreprind asemenea migraţii, dar trecerea ţestoasei în rîndul acestora nu trebuia făcută fără dovezi convingătoare.

Începui, aşadar, să reflectez asupra credinţei, răspîndite în toată regiunea Caraibilor, după care ţestoasele-verzi manifestau o deosebită predilecţie pentru un anumit loc şi izbuteau să se înapoieze acolo de oriunde s-ar fi aflat. Dacă într-adevăr făceau aceasta, înseamnă că ele sînt înzestrate cu un fel de aparat intern cu

ajutorul căruia pot determina o țintă nevăzută, pot identifica locul în care se află și, de asemenea, au posibilitatea să se orienteze către locul de pontă și pe drumul de întoarcere la locurile de baștină. Acest aparat ar folosi atît la migrații cît și la călătoriile de înapoiere. Problema se punea la fel în ambele cazuri. Așa se întîmplase că începusem să culeg spusele localnicilor. Și cu toate că le auzisem pe tot parcursul, din Florida și pînă în Venezuela, ele își aveau originea, așa cum am mai spus, în Insulele Cayman.

Iată deci ce m-a determinat să plec în Insulele Cayman. Acolo toată lumea cunoștea minunatul instinct de întoarcere acasă al țestoaselor-verzi. „Bineînțeles, domnule, mi se spunea de pretutindeni, țestoasele se pot înapoia ori de unde s-ar afla — întocmai ca porumbeii". Caimanienii știu aceasta încă de cînd erau copii și nimeni nu se miră atunci cînd — cu prilejul cursei de țestoase de la Grand Cayman, care are loc la sărbătorirea unui sfîrșit de sezon bun — vede exemplarele de țestoase ținute pînă atunci în țarcuri, care se îndreaptă fără șovăire spre sud cu baloane colorate legate de înotătoare. Într-acolo trebuie s-o apuce ca să ajungă la Mosquito Bank, de unde au venit. Dacă întrebi un insular de unde știe că țestoasele se întorc la locurile lor de baștină, el te va întreba la rîndul său de unde știi că pisica e fugărită de cîine. Caimanienii au atîta încredere în cele spuse în popor despre țestoase pentru că viața lor este strîns legată de viața acestor animale, pe care o cunosc cu prilejul pescuitului.

Am arătat mai înainte că fiecare dintre goeletele de țestoase pescuiește pe o anumită rază a bancului care i se repartizează pe un sezon și uneori chiar pe mai multe sezoane. Pentru ca pescuitul să fie bogat, căpitanii trebuie să cunoască deplasările obișnuite ale țestoaselor și topografia fundului mării ; ei își petrec un timp îndelungat studiind ambele aspecte cu ajutorul ocheanelor. Cu această ocazie ei află multe alte amănunte în legătură cu caracteristicile și locuitorii diferitelor stînci, recife, baraje și cîmpuri de alge aflate sub supravegherea lor. Așa se face că după ani de

observaţii şi de luptă cu ţestoasele ei ajung să deosebească variaţiile individuale: mărimea, sexul, forma, cicatricele şi coloritul animalelor, variaţii care nu pot fi cunoscute de oricine. Recunoscînd individual animalele şi cunoscînd fundul mării tot atît de bine ca şi covertele propriilor lor vase, căpitanii au descoperit mişcarea zilnică a ţestoaselor de la stîncă la păşune şi invers. Cum această călătorie obişnuită durează uneori mai multe zile, s-ar putea trage concluzia că ţestoasele ştiu să deosebească o direcţie de alta simţind un fel de imbold de a se întoarce acasă. Rămîne să se dovedească dacă şi în larg ele sînt capabile să stabilească şi să urmeze o direcţie, lăsîndu-se călăuzite de acelaşi instinct, necunoscut nouă ca şi somonii, focile, sarselele şi anghilele.

Un pas înainte l-ar reprezenta descoperirea unei ţestoase care s-a întors în locurile unde a apărut pe lume parcurgînd aceeaşi distanţă ca şi nava pe care fusese adusă. Căpitanii întîlniseră însă multe cazuri în care ţestoasele făcuseră drumuri de zece pînă la treizeci de mile înapoi după ce scăpaseră din ţarcurile de la Mosquito Cay. Deoarece capturile mai multor goelete sînt aruncate în ţarcuri comune, fiecare ţestoasă este marcată cu semnul vasului care a prins-o. De obicei, marca este o monogramă săpată adînc în cartilajul carapacei inferioare şi serveşte pentru numărătoarea finală care se face la Key West uneori după patru sau cinci luni. În decursul anilor se ivesc furtuni, care de nenumărate ori inundă şi distrug aceste ţarcuri. Cu acest prilej ţestoasele scapă, unele dintre ele reuşind să se întoarcă la locul de baştină.

Încă înainte de a mă duce la Grand Cayman auzisem zeci de poveşti despre asemenea drumuri de întoarcere pe distanţe mici şi eram absolut sigur că ele se întemeiau pe fapte reale. Dar, la drept vorbind, acestea nu abuzau de încrederea nimănui. Mergînd pe fundul apei, o ţestoasă îşi poate găsi drumul pe o distanţă de treizeci de mile de apă puţin adîncă, ajungînd acasă pe dibuite. Pe mine mă interesa însă cele spuse despre drumurile de sute de mile făcute de ţestoasele-verzi spre locul de baştină, de-a curme-

zişul curenţilor, spre orizonturi fără uscat, peste oceanul abisal. Nu greşeam — aşa cum am mai spus — dacă stăteam de vorbă cu căpitanii din Cayman, pentru că ei erau cei care constatau mai întîi faptele şi apoi le povesteau.

Dar astăzi nu mai sînt atîţia căpitani ca odinioară. În ultimele patru decenii flota s-a redus, iar majoritatea sînt bătrîni. În ciuda vîrstei înaintate, ei niciodată nu vor povesti numai ca să se afle în treabă, ci pentru că le face plăcere. De obicei, căpitanii se deosebesc între ei, dar au şi caracteristici comune : sînt oameni cu bun simţ, simpli, căliţi pe mare. Inteligenţi, ei au devenit naturalişti cu experienţa însuşită la o şcoală deosebită, unde orice relatare greşită poate avea urmări grave. Sînt oameni care pot uita un amănunt, dar care nu vor înflori niciodată o povestire.

Căpitanul Charlie Bush era unul dintre bătrînii lupi de mare cu care stătusem de vorbă într-o zi însorită la Georgetown.; el îmi povestise despre ţestoasa cu înotătoare crestate, pe care v-am descris-o şi eu mai înainte.

Mai stătusem de vorbă şi cu căpitanii Teddy Bodden şi Gene Thompson. Unul avea optzeci şi doi, altul optzeci şi trei de ani şi se simţeau încă bine. Bodden era puţin surd ; altminteri erau amîndoi vioi, bine dispuşi şi plini de amintiri despre lucruri care se întîmplaseră în trecut şi care se mai puteau întîmpla şi astăzi. Cînd i-am întîlnit şedeau alături pe prispa casei căpitanului Teddy. Era o casă albă, pe o stradă laterală care venea dinspre ţărm, umbrită de arbori de pîine şi de limba-femeii (*Albizzia lebbek*). Căpitanul Teddy stătea în balansoar, roşu la faţă şi fericit că se afla acolo, fericit că mă vedea chiar înainte de a-mi cunoaşte păsul.

— Intră, pofteşte înăuntru, strigă el entuziasmat cînd mă văzu oprindu-mă lîngă gardul alb de scînduri şi căutînd casa căpitanilor. Îmi pare bine de cunoştinţă, spuse el. Ia spune-mi ce doreşti ?

Urcai cele cîteva trepte şi-i spusei ce vînt mă adusese pe acolo, dar el nu prea înţelese despre ce era vorba. Căpitanul Gene însă pricepuse.

— Spune că vrea să vorbească despre ţestoasa-verde, îl lămuri el.

— Despre ce ? Despre ţestoase ? Asta spune ? Asta doreşti tinere ?
Căpitanii se uitară unul la altul cu două perechi de ochi care se pierdură printre încreţiturile obrazului. cînd se porniră să rîdă pe înfundate. Mă gîndii că nu puteau să rîdă decît de două lucruri : în primul rînd pentru că nimerisem tocmai la ei, iar în al doilea rînd pentru că ideea de a discuta un subiect atît de vast într-o după-amiază toridă ca aceea părea cît se poate de ciudată. Rîseră liniştit o bucată de vreme.

— A fost bine îndreptat, spuse în cele din urmă căpitanul Teddy. Stai jos, tinere, despre ţestoase putem sta de vorbă cît vrei.

Rămăsei. Nu era uşor să-i fac să vorbească chiar despre ceea ce voiam să aflu, pentru că la fiecare întrebare a mea ei aduceau vorba despre alte lucruri pe care socoteau că trebuia neapărat să le ştiu. Cum erau foarte bătrîni şi aveau atîtea amintiri comune pe care şi le depănau acum la umbră, iar eu mă aflam acolo tocmai ca să-i ascult, treaba mi se părea uşoară. Mai greu era să reţin ceea ce mă interesa. Bătrînii povesteau despre timpuri îndepărtate, cînd erau doar băieţi tineri şi cînd deveniră apoi căpitani, despre vapoarele bune şi proaste, despre ani buni şi răi, despre furtuni, care nu alegeau între navele bune şi cele şubrede, lăsînd în urma lor femei bocind pe chei. Cernînd astfel anii, timpul trecu pe nesimţite.

În cele din urmă însă izbutii să-mi aleg din interesantele poveşti ale bătrînilor notele de care aveam nevoie. Povestitorii îşi amintiră de mai multe cazuri de ţestoase care scăpaseră din ţarcul de la Mosquito Cay şi înotaseră înapoi cele douăzeci sau treizeci de mile, pînă la stîncile lor de acasă. Căpitanul Teddy, care făcuse multe călătorii în larg între sezoanele de prins ţestoase, îşi aminti că întîlnise de două ori cîrduri de ţestoase-verzi înaintînd spre vest, în largul coastei de la Colón.

— Înspre Turtle Bogue, adăugă el.

După două ceasuri de povestiri adunasem un număr uimitor de informații ciudate și mai auzisem în plus și tot ce-și mai puteau aduce aminte căpitanii despre două întoarceri pe mare distanță efectuate de către țestoase-verzi.

Spusele lor semănau în linii mari cu cele ale căpitanului Charlie Buch despre țestoasa cu înotătoare crestate.

Prima poveste care se contură fu aceea a căpitanului Gene. Se întîmplase cu ani în urmă. La sfîrșitul sezonului adusese la Georgetown o încărcătură de țestoase din Mosquito Cay, vreo patruzeci sau cincizeci, pentru a fi ținute acolo pînă cînd le va veni rîndul să plece la Key West. Între timp, un oarecare Thomas Eden venise din Jamaica pentru a cumpăra țestoase și căpitanul Gene îi vînduse tot lotul din Mosquito Cay. Eden transportase țestoasele la Kingston și le închisese într-un țarc din acel port. Se dezlănțuise o furtună care umflase apele. Valurile rupseseră o parte din împrejmuirea țarcului, și multe țestoase scăpaseră. Două sau trei luni mai tîrziu, căpitanul Gene se înapoiase la Mosquito Cay, pescuind pe același teritoriu, ca și în sezonul precedent, cînd unul din barcagiii săi aduse o țestoasă marcată ce făcuse parte din lotul care plecase în Jamaica. Țestoasa se înapoiase la vechiul său loc de dormit de sub stîncă și fusese prinsă de aceeași barcă care o capturase și prima oară. Cea mai scurtă cale pe care ar fi putut-o urma ca să ajungă acasă era de 425 mile.

Aceasta fusese, în esență, povestea. Căpitanul Gene o spusese fără grabă și cu multe pauze, fapt care îl plictisea pe căpitanul Teddy. Cînd povestea luă sfîrșit, chipul lui Teddy se lumină, arătînd încîntare pentru performanța țestoasei. Era momentul să vorbească și el puțin. Spuse că dacă i-aș da un răgaz de cîteva zile ca să-și amintească amănuntele și să le compare cu datele din vechile lui registre și jurnale de bord ar putea relata cîteva povești ca ale lui Gene. Avea însă una — foarte ciudată — pe care mi-ar fi putut-o spune pe loc, fiindcă o povestise de nenumărate ori. Se referea la întoarcerea acasă a două țestoase-verzi din același lot, un caz unic în această privință.

Se întîmplase în vara anului 1915, 15 sau 16, dar mai curînd 15. Cîndva, pe la sfîrşitul verii, căpitanul Teddy expediase pe piaţa din Key West o încărcătură de ţestoase marcate provenind din Nicaragua. Cuterul care le transporta nu ajunsese niciodată în Florida ; fusese surprins de vremea rea — nu tocmai un uragan, ci un fel de vijelie iute şi cumplită — în largul Insulei Pines, lîngă un loc neînsemnat, denumit Carapach Key, şi se scufundase. Cîndva, în cursul anului următor — în măsura în care căpitanul Teddy îşi mai amintea — la vreo nouă luni după aceea barcagiii săi capturaseră două dintre ţestoasele naufragiate pe acelaşi banc pe care fuseseră prinse în plase şi prima oară, la o depărtare de aproape o milă.

Probabilitatea statistică a unei duble înapoieri pe o distanţă de cel puţin 725 mile, încheiată cu o dublă recapturare, este inimaginabilă. Va părea ceva mai puţin fantastică dacă se ţine seama că bărcile lucrează an de an pe acelaşi teritoriu şi că pentru o ţestoasă întoarcerea acasă nu reprezintă doar revenirea în oraş, ci înapoierea pe aceeaşi stradă şi la acelaşi număr. Expun aceste lucruri discutate atunci doar pe cîteva pagini şi înşirui în faţa dumneavoastră faptele, fără a izbuti să dau savoarea vorbei domoale şi înfăţişarea liniştită a unuia dintre bătrîni, care dă din cap sau surîde la cele spuse cu mare grijă de celălalt, ori îl întrerupe ca să evoce o altă amintire. Nu pot să reproduc aici scîrţîitul uşor al leagănului din umbra deasă, filigranul de frunze de fruct-de-pîine decupîndu-se pe cerul arzător şi nici pe cei doi bătrîni căpitani care înfruntaseră furtuni şi perioade de calm şi care văzuseră recife cu ghearele întinse ameninţător. Acum păstrau îndrăzneala doar în sufletele lor liniştite.

Despre insule şi despre flotă se pot spune mii de lucruri care merită să fie ascultate şi căpitanii nu conteniră să le povestească, iar eu să le ascult. În momentul acela îl văzui la capătul străzii pe Coley. Privea în jurul lui în plin soare, căutîndu-mă ca să-mi spună că-l găsise pe George cu maşina şi că-l tocmise să ne ducă la West Bay.

Îl întrerupsei pe căpitanul Teddy, spunîndu-i că era foarte plăcut să-l ascult, dar că mai aveam încă multe de făcut înainte de a se întuneca. După-amiaza era pe sfîrşite, iar eu trebuia să-l vizitez şi pe căpitanul Allie, care locuia la West Bay.

Căpitanul Allie nu semăna cu căpitanii din Cayman ; nu era bătrîn, ci în plină floare a vîrstei. Cu cîţiva ani înainte de vizita noastră realizase un record unic în capturarea ţestoaselor-verzi, prinzînd 725 de exemplare într-un sezon de douăsprezece săptămîni. Cînd îl vizitarăm la West Bay se întorsese tocmai dintr-o călătorie cu goeleta sa „Adams". Îl găsirăm şezînd pe prispă, legănîndu-se în balansoar şi fumîndu-şi pipa. Era un bărbat înalt, solid, bine legat şi cu faţa pătrată pe care puteai citi încercările grele prin care trecuse.

Veţi crede poate că omul ar fi fost mulţumit să nu se mai gîndească un timp la ţestoase, dat fiind că tocmai se înapoiase de pe bancuri. Dar el păru fericit să vorbească despre ele, iar cînd află ce anume mă interesa, mă asigură că aceste povestiri conţin fapte adevărate, întîmplate şi altor pescari de ţestoase. După puţină chibzuinţă îmi spuse că ar putea să-mi redea faptele prin două exemple personale.

În vara anului 1948 se dusese să ridice o încărcătură de ţestoase de pe o insulă din punctul Quintana Roo, aflat pe partea dinspre vînt a Peninsulei Yucatán. Locul se numea Isla de Mujeres (Insula Femeilor). Era unul din rarele locuri — în afara plajei de la Tortuguero — unde se ştia în mod sigur că se afla o colonie de reproducere a ţestoaselor-verzi. Pescarii considerau că exemplarele capturate aici proveneau din Golful Mexic. Eu nu cunosc bine aceste ţestoase, dar văzînd unele încărcături pot afirma că sînt mai mari decît cele care vin la Turtle Bogue. Acolo greutatea medie este de 150—250 livre, în timp ce greutatea medie a adulţilor capabili de a se reproduce din specia mexicană se apropie de 350 livre şi rareori atinge 400 livre. În afară de aceasta, ţestoasele din Insula Femeilor sînt mai puţin apreciate pe piaţă din cauză

că au un oarecare gust de mosc. Unii spun că acest gust s-ar datora faptului că ele se hrănesc cu bureţi, nu cu iarbă-de-ţestoase, aşa cum fac gustoasele ţestoase-verzi din Costa Rica. Eu nu cunosc amănunte despre această problemă. Ştiu doar că în stomacurile ţestoaselor mexicane se găseşte de obicei mai multă hrană animală decît în cele ale ţestoaselor din Florida sau Nicaragua. Totuşi, ţestoasele-verzi mexicane au căutare pe piaţă atunci cînd capturile din Mosquito Cay sînt slabe. În asemenea situaţii, goeletele din Cayman se îndreaptă spre Insula Femeilor spre a-şi completa încărcăturile pentru Key West.

Aşa se întîmplase şi cu căpitanul Allie. Ţestoasele prinse acolo erau din cele tipice, mari. Ele fuseseră marcate cu o literă sau cu o monogramă săpată pe plastron cu ajutorul unui cui sau cu vîrful cuţitului. Dusese ţestoasele la Key West şi le pusese într-un ţarc împreună cu cîteva ţestoase-verzi din Nicaragua. Înainte ca ţestoasele să fi fost transformate în carne de supă, o furtună a dărîmat ţarcul şi le-a pus în libertate.

Întîmplarea s-a petrecut în octombrie. Pe la sfîrşitul sezonului următor, prin luna mai, una dintre aceste ţestoase mexicane a fost prinsă într-o plasă întinsă peste un promontoriu de corali din Mosquito Bank. Nu exista nici un fel de îndoială în legătură cu provenienţa ei, întrucît purta atît marca din Yucatán (cuprinzînd iniţialele unui tînăr din Insula Femeilor pe care căpitanul Allie îl cunoştea bine), cît şi contramarca goeletei „Adams".

Întrebarea era cum de o ţestoasă-verde mexicană a ajuns la bancurile din Nicaragua. Ai putea fi tentat să răspunzi că ea se afla doar în drum spre Insula Femeilor, dar o scurtă privire pe hartă te-ar convinge de contrariu. De ce să se întoarcă prin Mosquito Cay ? De ce să meargă pe o cale atît de ocolită tocmai în singurul loc din toată regiunea Caraibilor unde căpitanul Allie o prinsese pentru a doua oară ? Erau prea multe coincidenţe. Căpitanul Allie avea însă o explicaţie mai bună. După o matură chibzuinţă, el a ajuns la concluzia că ţestoasa din Yucatán a pornit spre Nicaragua

împreună cu ţestoasele din Mosquito Cay care se întorceau la locurile de baştină. După cum am mai spus, ţestoasele-verzi din Mosquito Cay fuseseră în acelaşi ţarc cu cele din Mexic şi toate scăpaseră în urma furtunii. Poate că rămăseseră împreună pentru a-şi ţine de urît, sau pentru a se încuraja, poate că ţestoasele din Mosquito Cay fuseseră mai numeroase încît izbutiră să îndrumeze grupul spre bancuri şi nu spre Insula Femeilor. Această explicaţie este doar o simplă ipoteză, dar pare cea mai bună din cîte am auzit. Ideea ar fi fost desigur confirmată dacă s-ar fi prins din nou şi una dintre ţestoasele din Nicaragua.

Această povestire n-a făcut decît să-mi trezească şi mai mult curiozitatea, punîndu-mă în faţa unei enigme interesante. Ea nu constituia o dovadă că ţestoasele-verzi ar poseda vreun fel de aparat de orientare. Îi spusei acest lucru căpitanului Allie şi el fu de acord cu mine. Apoi începu să-mi istorisească o altă poveste, pe care am considerat-o ca fiind cea mai interesantă din cîte îmi spusese el pînă atunci.

Se întîmplase în 1942, în toiul iernii, cînd goeleta „Adams" naviga pe teritoriul din apropiere de Dead Man Bar (Bara Mortului), la vreo unsprezece mile nord-est de Mosquito Cay. Într-o dimineaţă sosi la goeletă un om cu o barcă plină de ţestoase-verzi. El îl strigă pe căpitanul Allie, considerat ca un bun cunoscător al ţestoaselor-verzi, întrebîndu-l dacă n-ar fi fost dispus să-l ajute la alegerea cîtorva ţestoase pe care voia să le trimită familiei sale. Căpitanul Allie sări în barcă şi, după ce studie toate ţestoasele, alese în cele din urmă cinci exemplare care i se păruseră a fi cele mai bune. Apoi se aşeză pe balustradă privind cum omul marca fiecare carapace.

După trei zile, cele cinci ţestoase marcate fuseseră duse la bordul goeletei „Wilson", care se înapoia la Grand Cayman. În călătoria aceea „Wilson" nu transporta o încărcătură obişnuită de ţestoase, şi de aceea cele cinci exemplare marcate nu fuseseră legate şi îndesate sub chepeng ca de obicei, ci stăteau pe covertă răsturnate pe spate. Acest lucru era important de reţinut.

Călătoria pînă la Grand Cayman fusese de scurtă durată. La Georgetown ţestoasele fură predate lui Roy Arch, care le dădu drumul într-un mic ţarc săpat în stîncă, lîngă şantierul naval, unde urmau să stea pînă la înapoierea proprietarului lor. La scurtă vreme după aceasta se dezlănţui dinspre nord-est o puternică vijelie, cu valuri mari, care inundară ţarcul. Cele cinci ţestoase-verzi dispăruseră fără urme.

În primele trei zile furtuna se dezlănţui în toată regiunea apuseană a Caraibilor. Căpitanul Allie aşteptă la Mosquito Cay să se potolească furtuna şi apoi se întoarse în larg la ţestoasele lui. Trecuseră douăsprezece zile de la furtuna din Georgetown cînd căpitanul Allie auzi o barcă ciocnindu-se de goeleta „Adams" şi o voce înceată, îngrijorată, strigîndu-l. Era barcagiul care expediase cele cinci ţestoase acasă. Părea destul de necăjit de ceea ce i se întîmplase. Cînd căpitanul Allie se aplecă peste bord ca să-l întrebe pe barcagiu de ce e supărat, acesta privi departe spre mare, cu expresia celui care încearcă să-şi ascundă emoţia.

— Se petrece ceva ciudat, căpitane, spuse el. Nu cumva ştiţi ce s-a întîmplat cu „Wilson" ?

Dar căpitanul nu ştia nimic despre soarta navei. Aşa se întîmpla cu numai cincisprezece ani în urmă, cînd flota lucra fără legătură radiofonică cu ţărmul. Nu exista nici un mijloc pentru a se putea afla ceva despre „Wilson". Deşi evitase să o spună direct, el credea că „Wilson" naufragiase.

Căpitanul Allie îl îndemnă să povestească tot ce ştie şi de unde aflase toate aceste veşti care l-au impresionat atît de mult. Omul spuse că totul pornise de la o ţestoasă, de la una din cele cinci care fuseseră trimise familiei sale cu o săptămînă în urmă. Aceasta se înapoiase la bancuri, iar el o capturase în zori. O prinsese cu propria lui plasă întinsă peste acelaşi turn de stîncă pe care dormise şi înainte de a fi fost transportată de navă.

Căpitanul socoti iute zilele şi constată că fuseseră douăsprezece la număr. Probabil însă că îl privise cu un aer neîncrezător, pentru

că barcagiul coborî în barcă şi zvîrli la o parte o rogojină : era într-adevăr una dintre cele cinci ţestoase care purta pe plastron marcajul cu iniţialele barcagiului. Zăcea acolo plesnindu-se desperată pe burtă, neştiind unde se află.

Căpitanul Allie examină cu atenţie ţestoasa, încercînd să găsească un semn, cît de mic, de tăgadă. În cele din urmă îşi dădu seama că nu-i rămăsese decît una din cele două posibilităţi : ori că ţestoasa înotase în linie dreaptă 350 mile — distanţa de zbor a pescăruşului de la Grand Cayman la bancuri, ori că nava naufragiase la întoarcerea sa în insule. Povestindu-mi această întîmplare, căpitanul Allie adăugă că fusese foarte nefericit cînd trebuise să ajungă la concluzia că dintre cele două explicaţii, ultima era cea mai verosimilă.

Vestea se răspîndi iute în regiunea bancurilor şi o tristeţe adîncă îi cuprinse pe toţi. Flota constituia un colectiv strîns unit şi fiecare om din echipaj avea cel puţin un cunoscut pe „Wilson". Mîhnirea durǎ timp de o săptămînă. În acest timp, pescuitul ţestoaselor continuase, dar capturile bune nu mai dădeau aceeaşi satisfacţie. Într-o bună dimineaţă însă se zări în depărtare o goeletă, care venea direct de la Grand Cayman. Căpitanul Allie strigă către navă întrebînd dacă ştie ceva despre „Wilson". I se răspunse că nava era ancorată la West Bay. Cînd trecuse pe lîngă goeletă, spre Mosquito Cay, căpitanul de pe „Wilson", nerăbdător să înceapă cît mai repede lucrul, îi strigase despre furtuna din nord-est, despre inundarea ţarcului şi despre o mulţime de alte amănunte fără importanţă.

Astfel, din tragedie, povestea se transformă repede într-o adevărată minune a naturii. Privind harta se poate vedea că atunci cînd ţestoasa scăpase din ţarcul de la Georgetown nu exista nici un drum spre casă prin apa puţin adîncă de lîngă ţărm pe care ar fi putut să-l străbată în douăsprezece zile. Chiar dacă o luase de-a curmezişul regiunii apusene a Mării Caraibilor, ea înotase cu o viteză medie de 30 mile pe zi. Dacă ţinem seama că ar mai fi putut greşi drumul sau ar fi urmat un traseu la întîmplare,

distanţa se măreşte într-atîta, încît nu i-ar fi ajuns cele douăsprezece zile. Aşadar, acţiunea ţestoasei pare mai mult decît un simplu instinct. S-ar părea că în cazul de faţă animalul alesese şi urmase calea cea mai scurtă şi cea mai bună. Dacă acest fapt s-a petrecut cu adevărat (cunoscîndu-l pe căpitanul Allie este greu să pun la îndoială vreunul din elementele povestirii), putem admite că ţestoasele-verzi posedă fie un simţ special, fie un mod iscusit de folosire a simţurilor obişnuite care le îngăduie să efectueze călătorii lungi şi controlate în mări lipsite de puncte de reper. Această capacitate este tocmai ceea ce urmăream. Ea ar veni să sprijine afirmaţia că ţestoasele-verzi efectuează migraţii transoceanice către îndepărtatele locuri de întîlnire pentru reproducere.

Aşadar, nu mai încape nici o îndoială asupra faptului că flota care vine în iunie la Tortuguero este alcătuită dintr-o populaţie migratoare de pe Mosquito Bank şi poate şi din multe alte puncte din Marea Caraibilor.

În noaptea cînd întîlnisem flota la Turtle Bogue, după o săptămînă de aşteptare şi de umblat prin nisipul negru, eram însoţit de Cachuminga. Era un om puţintel la trup, cu aspect neîngrijit. Un alcoolic incurabil, uscat ca un păduche şi uşor ca o pană de cioară. Îşi dădea aere ciudate şi-ţi spunea tot felul de istorii numai din dorinţa de a-ţi face plăcere. Nu ştiu de ce-l luasem cu mine — nu-mi era de nici un folos — şi pe deasupra nu se dădea în lături de la paharul de guaro pe care l-ar fi cerşit prin sat. Venise probabil mînat de dorinţa de a-mi fi de vreun folos. Cînd începusem să dăm de ţestoasele mari care se îngrămădeau la ieşirea din apă sau răscoleau nisipul de la marginea tufişurilor, Cachuminga nu-şi mai încăpea în piele pentru că el a fost acela care a spus că flota avea să sosească curînd. Alerga de la o ţestoasă la alta, zburînd parcă peste nisip ca un crab-fantomă sau ca o umbră dusă de vînt. Ciocăni o carapace lucioasă, făcînd un gest larg şi spuse :

— Priviţi. A sosit flota.

Nu mă lăsase inima să-i spun că ar fi sosit şi fără el. În orice caz, venirea flotei de ţestoase era o problemă care mă interesa în mod special şi de aceea îl întrebasem ca şi cînd aş fi aşteptat vreun răspuns :

— De unde vin toate, Cachuminga ?

Flutură o mînă întinsă spre mare, descriind lent un semicerc, apoi îşi coborî bărbia în piept şi închise ochii, gîndindu-se parcă la depărtarea de unde veneau ţestoasele.

— Oo-oo-oo, se minună el. De alla-a-a. De alla le-e-e-jos — de acolo, de departe, de undeva. De pretutindeni.

Nu ştiu de unde-şi culesese Cachuminga informaţia, dar cred că era o urmă de adevăr în ceea ce spunea.

Trecerea flotei

Era în ziua de 1 mai a anului 1503. Columb se întorcea spre patrie din cea de-a patra călătorie, privind pentru ultima oară linia albastră a istmului de pe continentul Lumii Noi. Certurile cu căpitanii săi în privința direcției spre Hispañola și absența vîntului de est îl făcuseră să-și îndrepte navele spre nord atît cît îi îngăduise vîntul. Alizeul de mai era schimbător, iar curentul luneca mereu spre vest, abătîndu-i de la ruta stabilită cu trei sute de mile. Nu nimerise însă nici în Jamaica. În ziua de 10 mai zărise două insule joase și trecu prin strîmtoarea care le despărțea. Membrii echipajelor care se arătaseră nemulțumiți la început erau încîntați acum de numărul mare de țestoase ce stăteau pe țărm sau se îmbulzeau prin strîmtoare, ca niște stînci minuscule, așa cum spune relatarea. Columb numise aceste insule Las Tortugas. Navigase apoi de-a curmezișul lor pînă în Cuba (sau, după cum credea el pe atunci — pînă în Cathay) și își ancorase navele, care începuseră să putrezească, în grădinile reginei.

Insulele Ţestoaselor nu şi-au păstrat însă denumirea pe care le-o dăduse Columb. După cincisprezece ani, Ponce de Leon le luase drept un grup de insule din strîmtoarea Florida, fapt care i-a pus în şi mai mare încurcătură pe cartografi. Las Tortugas ale lui Columb deveniseră *Las Caymanes* (insulele Cayman). De atunci, timp de trei sute de ani vastele flote de ţestoase-verzi de acolo fuseseră un factor hotărîtor în dezvoltarea regiunii Mării Caraibilor. După cum menţionează autorii mai vechi, cîrdurile de ţestoase veneau de la sute de leghe : din Hispañola şi din Lucayos, din strîmtoarea Yucatán şi chiar de pe ţărmurile continentului, pentru a se împerechea în Marea Cayman şi a-şi depune ouăle în nisipul de culoarea mierii.

Cînd numărul aşezărilor omeneşti crescu şi nevoia de hrană începu să se facă simţită, aceste insule deveniră locul de întîlnire al navelor. Soseau aici în luna iunie, purtînd pavilioanele a şase state, cîte patruzeci de cutere deodată. Porneau din Jamaica, de la Port Royal şi din toate insulele vulcanice sărace în ţestoase din Arcul Caraib şi veneau aici pentru a-şi încărca covertele pînă la refuz. Părea că flotele de ţestoase, asemenea bancurilor de heringi, nu se vor sfîrşi niciodată.

Dar cînd Coleman Goin şi cu mine pătrunserăm prin viţa-de-mare pe o plajă din Grand Cayman, lungă de zece mile, şi umblarăm pînă ce obosirăm, nu găsirăm decît urma unei singure ţestoase. Era în 6 iulie — punct mort în sezonul de ţestoase — şi urma, veche de douăzeci şi patru de ore, pe deasupra şi de caretă, fusese spulberată de vînt.

Totuşi, scăderea numărului de ţestoase nu este atît de dramatică ca dispariţia bizonului din şesurile noastre apusene. Acest animal mare atrăsese de la început atenţia oamenilor. El cutreierase pămînturile din Illinois pe care acum au apărut locuinţe omeneşti. Bizonii le erau de folos pieilor roşii, dar blocau puţinul trafic care se desfăşura pe căile ferate nou-nouţe. Şi deodată începu să dispară, în văzul tuturor — nu fără unele proteste, dar cu foarte

puţine măsuri de protecţie. După unii el trebuia să dispară pentru că, susţineau ei, împiedică progresul. Ţestoasa-verde însă nu stingherea pe nimeni. Flotele treceau aproape neobservate.
După o primă întocmire prea puţin precisă a hărţilor Caraibilor, principalul scop al călătoriilor fusese căutarea unei căi maritime spre China. Marile obstacole le formau vechea teamă, neîntemeiată, despre „zona arzătoare“ şi despre „boala care nu venea de nicăieri“ (lipsa vitaminelor), care făcea ca gingiile oamenilor să crească peste dinţi, trimiţînd zilnic cîte un mort peste bord. Pentru ei o mare binefacere era alizeul, la care eu aş adăuga şi ţestoasele-verzi.
Realitatea este că nimic nu putea să înlocuiască atît de bine proviziile epuizate de pe nave ca ţestoasele, şi nici un alt animal comestibil nu putea fi transportat şi păstrat în viaţă un timp atît de îndelungat. Desigur că marea era plină de peşte, dar la tropice recifele şi pescuitul în apa adîncă mai reprezentau încă o enigmă pentru pescarii europeni obişnuiţi să pescuiască pe bancuri şi cu traulerul, cum de altfel mai fac şi astăzi mulţi dintre locuitorii din regiunea Caraibilor. Într-o vreme existaseră cîrduri mari de lamantini, care aveau o carne aproape tot atît de gustoasă ca cea a ţestoasei-verzi, dar aceştia nu se dovediră prea rezistenţi şi pieriră foarte repede în cea mai mare parte a ariei lor de răspîndire. Pe uscat, în insule, se găseau cîndva şi nişte şobolani enormi, numiţi de indienii arawak *jutias* *. Carnea lor se săra bine, putînd fi păstrată multă vreme. Încetul cu încetul însă dispărură şi ei de pe toate insulele; la fel s-a întîmplat şi cu iguana de stîncă (*Cyclura*). De-a lungul continentului, în pădurea ecuatorială şi în junglele de palmieri trăiau tapiri, paca şi pecarii, dar toate aceste animale erau prea şirete pentru a completa proviziile unei nave. Singurul animal care ar fi putut înlocui butoiaşele cu carne de

* Un reprezentant al unui grup, odinioară variat şi abundent, de rozătoare vest-indiene, cu corpul masiv. Cel mai mare din grup, genul cuban *Capromys*, este lung de aproape două picioare şi se vinde obişnuit în piaţa din Havana.

vită veche şi ar fi permis astfel navelor să stea în larg mai mulţi ani era ţestoasa-verde. Într-un timp, întreaga activitate din regiunea tropicală a Lumii Noi — explorări, colonizări, piraterie şi chiar manevre ale escadrelor navale — era, într-o anumită măsură, dependentă de ţestoase. Ele erau socotite salvatoare atunci cînd bîntuia scorbutul, iar naufragiaţii puteau să trăiască luni şi chiar ani întregi hrănindu-se cu ţestoase. Sărată sau uscată, carnea de ţestoasă era pretutindeni hrana săracilor de pe coaste. Ea era totodată un aliment de bază şi un lux, era raţie pentru sclavi şi în acelaşi timp, preparată ca supă şi *curry*, mîndria ospăţurilor de pe marile plantaţii. Cînd flota spaniolă din Porto Bello şi galioanele din Cartagena se întîlneau la Havana în drum spre patrie, luau de acolo ţestoase. Murate sau depozitate de vii pe covertă, ele formau un articol obişnuit în calculele britanice de aprovizionare navală. Ţestoasele-verzi au contribuit la colonizarea Caraibilor mai mult decît orice alt factor nutritiv.

Ţestoasele erau înzestrate cu toate calităţile pentru a fi jucat un rol în istorie: erau mari, abundente, uşor de procurat, gustoase, hrănitoare şi deosebit de rezistente. Reprezentau un caz aproape unic de ierbivore marine, de vertebrate cu respiraţie aeriană, păscînd pe cîmpiile submarine de alge, aşa cum păştea şi bizonul în prerii şi tot ca acesta se adunau în turme uriaşe. Puteau fi prinse uşor cu unelte simple, căci teritoriul lor de păşunat se afla în apă limpede şi puţin adîncă; mai mult decît atît, în fiecare an în iunie veneau la ţărm, oriunde găseau nisip, şi era suficient să umbli pe plajă ca să poţi răsturna pe spate atîtea cîte îţi trebuiau.

Abundenţa chelonienilor denotă un mod de viaţă simplu. Ele se hrăneau cu un singur fel de plantă răspîndit pe mari întinderi subacvatice neinfluenţate de anotimpuri. Acest mod de viaţă reprezenta singura cale sigură de a se dezvolta din abundenţă. Cum ţestoasele-verzi adulte erau prea mari şi prea grele pentru cea mai mare parte a celor ce le vînau, prea rapide şi prea pru-

dente pentru ceilalţi, cîrdurile se înmulţiseră pînă la limita îngăduită de aria de hrănire.

Existau şi alte specii de ţestoase în mare, dar acestea erau rare, numai una-una-una, cum se spune în Grand Cayman. Toate celelalte ţestoase se hrăneau cu animale, a căror înmulţire oscila de la an la an. Ţestoasele carnivore erau într-o continuă căutare de locuri bogate în vînat, rătăcind solitare şi risipite. Şi cînd te gîndeşti că nici măcar nu erau gustoase. Ţestoasa-verde însă se stabilea într-un singur loc şi păştea netulburată toată ziua în păşunile bogate. Ea se îngrăşa bine, se înmulţea repede şi era foarte gustoasă, find o adevărată binecuvîntare.

Astăzi, ţestoasele-verzi din Atlantic s-au împuţinat foarte mult şi cred că dacă nu se vor lua măsuri de ocrotire eficace, ele vor dispărea curînd de pe lista animalelor care se reproduc în apele americane.

Trebuie să spun de altfel că cei care vînează ţestoase sau care lucrează la comercializarea lor nu sînt pesimişti. Pe ei nu-i îngrijorează viitorul, fiindcă reducerea populaţiilor de ţestoase nu are loc în timpul unei singure vieţi de om. Mult mai mult îi preocupă instabilitatea pieţelor şi faptul că dincolo de ţărmurile sale de baştină, unde este un aliment principal, ţestoasa-verde nu este cerută decît de cei cu gusturi rafinate. Îi preocupă, de asemenea, lipsa mijloacelor de transport pentru capturile lor şi dezinteresul total al Angliei care refuză să-şi irosească creditele pentru prepararea supelor la banchetele consilierilor municipali. Dacă întîmplător un pescuitor de ţestoase este preocupat de viitorul acestora, el constituie o excepţie.

Ceea ce nesocotesc cu toţii este faptul că ei au cunoscut chelonienii cu mult după ce fuseseră reduşi la o simplă urmă faţă de abundenţa lor din trecut. Ei vînează astăzi ţestoasele fie în unele locuri unde se află cîrdurile, fie răzleţ, prinzînd exemplare izolate, care mai contureazǎ încă într-o oarecare măsură vechiul areal de hrană al speciei. Astăzi se prind într-un sezon cam tot

atîtea ţestoase ca şi cu ani în urmă şi pescarii nu au nici un motiv să se alarmeze. Ceea ce nu ştiu ei însă este că acele goelete şi canoe răzleţe, care vînează chelonieni începînd din 1900, nu fac decît să culeagă rămăşiţele marelui pescuit de ţestoase din trecut.

Faimoasele colonii de reproducere au fost distruse una după alta. Prima care a pierit a fost cea din Bermude, apoi cea de pe ţărmurile Antilelor Mari şi ţestoasele din Insulele Bahamas. După aceea bărcile traversară Gulf Streamul pentru a începe distrugerea în Florida, unde în ţarcurile de ţestoase — odinioară mai numeroase decît coteţele de găini — Charles Peake capturase în 1886, lîngă Sebastian, 2 500 de ţestoase-verzi, în timp ce în 1895 nu mai prinsese decît 60. Aici, cîrduri mari cutreierau estuarele de pe coasta de est şi curenţii Gulf Streamului din partea de sus a peninsulei şi o flotă mare de reproducere venea în fiecare an. Un singur teritoriu de cuibărit se deosebea de toate celelalte şi stîrnise prin fecunditatea lui uimirea tuturor celor care îl văzuseră. Erau Insulele Cayman. Aglomerările de reproducere de aici alimentau cel mai mare pescuit de ţestoase din America, influenţînd vizibil colonizarea. Istoria acestui pescuit — naşterea şi pieirea lui, distrugerea coloniei de reproducere prin prinderea nesăbuită a femelelor care veneau pe ţărm să-şi depună ouăle, sărăcia oamenilor şi tenacitatea lor de a urmări de la un ţărm la altul cîrdurile în scădere — este extraordinară atît din punctul de vedere al ecologiei umane, cît şi din acela al secătuirii resurselor.

Bernard Lewis din Jamaica a relatat trista poveste a pescuitului din Cayman, care în cele din urmă s-a deplasat în ape străine. Cuterele au lucrat un timp în largul coastei sudice a Cubei, dar curînd cîrdurile se răriră şi pescarii fură nevoiţi să se îndrepte în altă parte. Ei şi-au construit bărci mai încăpătoare, cu care au explorat ţărmuri mai îndepărtate, descoperind în cele din urmă un vast şi nou teritoriu de ţestoase pe Mosquito Bank, chiar în largul coastei Nicaraguei, cam la 350 mile de Grand Cayman.

Acolo se găsea un grup de recife, apă dulce, o mare de mică adîncime presărată cu bariere şi stînci şi mile întregi de fund neted cu laminarii şi turme de ţestoase, care dădeau căpitanilor din Cayman impresia că trăiesc iarăşi pe vremea bunicilor lor.
Dar asta se întîmpla cu mai mult de o sută de ani în urmă. Caimanienii sînt şi astăzi singurii vînători şi exportatori importanţi de ţestoase din Caraibi, iar Mosquito Cays constituie încă principala sursă de ţestoase-verzi pentru piaţa americană. Nevoia de goelete rapide a făcut să apară constructori renumiţi de nave, iar nevoia de oameni care să le conducă a dat naştere tradiţiei marinăreşti din Cayman. Flotele care ies în fiecare an în larg au scăzut de la treizeci de goelete la cinci sau şase. Aici pe insule însă există o populaţie care a început să se hrănească cu ţestoase cu vreo sută de ani în urmă sau chiar mai înainte.
Nu vreau să spun prin aceasta că populaţia din Cayman ar fi aceea care va distruge complet ţestoasa-verde. Caimanienii şi cei ce folosesc harponul vînează ţestoasele pe bancurile unde pasc, cu alte cuvinte atacă animalul acolo unde el se află mai în siguranţă. La un asemenea pescuit — chiar dacă ar fi de cîteva ori mai intens — este aproape sigur că specia ar putea supravieţui. Nu poate rezista însă la lipsa condiţiilor favorabile de reproducere. Ţestoasa-verde pare să aibă o rezistenţă biologică înnăscută, ea putînd prospera la fel de bine în cîrduri mari, cît şi în colonii mici. Adaptată iniţial pentru a păşuna în cîrd o singură specie de plante, ea se poate totuşi adapta şi la o altă hrană : iarba lamantinilor ori algele sau, mai rar, chiar la hrană animală — celenterate şi spongieri, iar în captivitate, la peşte tăiat în bucăţi. Ţestoasele-verzi tinere supravieţuiesc în curenţii oceanici mult timp şi, ca în cazul falsei-carete (*Lepidochelys*), ajung uneori pînă în Anglia în perfectă stare, după ce au fost purtate de Gulf Stream. Ţestoasele-verzi sînt rezistente şi dacă ar fi lăsate să se reproducă, ar putea să facă faţă celui mai intens pescuit.
În linii mari, planul de ocrotire a ţestoaselor este limpede schiţat, dar aplicarea lui în practică întîrzie din cauza necunoaşterii bio-

logiei animalului. Cum pot fi lăsate ţestoasele-verzi să se reproducă? Ce măsuri sînt necesare? Oare protecţia mai bună a plajelor de pe coasta de apus a Floridei ar putea să refacă colonia de acolo? Cea mai mare parte a ţărilor sau a oamenilor care navighează în apele caraibe ar privi cu simpatie ideea salvării ţestoasei-verzi. O dată convinşi de necesitatea acestei acţiuni, încep să te roage să le spui exact ce au de făcut.

Pînă nu de mult, problema nu era atît de acută sau cel puţin nu părea să fie, deoarece existau sute de insule, de recife şi de plaje continentale complet nelocuite, unde puteai crede că se află mii de cuiburi netulburate din care ies anual o sumedenie de pui de ţestoase, înlocuind pierderile din timpul sezonului. Dar imediat după război numărul plajelor necunoscute a scăzut vertiginos. Populaţia din Caraibi creşte de la an la an într-un ritm foarte accelerat. Acum pirogile sînt înzestrate cu *hors-bord,* iar avionetele te pot duce aproape pretutindeni. Cu douăzeci de ani în urmă cea mai mare parte a ţărmului caraib era sălbatic sau umbrit de pădurici răzleţe de cocotieri. Acum în noile luminişuri din desişurile de lîngă mare lucesc în soare acoperişuri de aluminiu. Populaţia se înmulţeşte foarte repede şi de aceea şi dezgroparea cuiburilor de ţestoase s-a intensificat. Această distrugere este greu de împiedicat şi ea va fi aceea care va da lovitura de graţie ţestoaselor.

Din întîmplările examinate în capitolul precedent s-ar putea crede că există un sîmbure de adevăr în poveştile despre migraţiile de lungă durată ale ţestoaselor. Se prea poate ca plaja de la Turtle Bogue să fie într-adevăr un centru de reproducere de importanţă vitală pentru menţinerea ţestoaselor din Caraibi. Dacă aşa stau lucrurile, mă întreb ce însuşiri deosebite va fi avînd această fîşie de nisip care atrage flotele la o întîlnire atît de îndepărtată, care strînge atîtea mii de ţestoase pe aceste douăzeci de mile şi lasă doar pe vagabonzi să sape pe alte ţărmuri.

Presupun că unele rute sînt accesibile migraţiei şi altele nu, iar Turtle Bogue ar putea fi singura fîşie lungă de ţărm pe care, ne-

găsindu-se aşezări omeneşti şi existînd un nisip corespunzător — depunerea ouălor s-ar putea face în cele mai bune condiţii. S-ar putea ca întîlnirea în acest punct să exprime tipuri de reacţii înnăscute, care să fi avut cîndva un sens, iar acum, deşi supravieţuiesc fără să mai posede vreo valoare, să fi rămas fixate prin inerţie evolutivă, tot aşa cum se spune despre păsări că şi-au menţinut tipuri de călătorie care astăzi nu mai sînt justificate. Eşti nevoit să cauţi o asemenea explicaţie obscură, fiindcă nimic din structura sau poziţia plajei nu iese din comun. Pentru un om obişnuit aceasta nu reprezintă decît douăzeci şi patru de mile de nisip negru — obsidiană fin granulată şi piatră ponce — depus de valurile furioase, bătut de curenţi litorali puternici, fără bancuri de protecţie sau recife. Litoralul nu te impresionează cu nimic ; — aici nu întîlneşti decît dune scunde acoperite cu ovăz-de-mare (*Uniola*), viţă-de-mare (*Coccoloba uvifera*) şi prun-cocotier (*Chrysobalanus icaco*), iar dincolo de acestea, tufişuri care se transformă treptat în pădure de mlaştină. Pe alocuri, ţărmul este erodat şi fluxul continuă să sape la baza malului înalt de nisip, făcînd imposibilă căţărarea ţestoaselor după locuri de cuibărit.

Tortuguero se deosebeşte de celelalte plaje prin culoarea ei neagră. Nisipul este un amestec de cuarţ negru şi rocă eruptivă, avînd aspect de sare amestecată cu piper, în care predomină mai mult piperul şi pare de un negru foarte uniform atunci cînd este umed. Spre deosebire de plajele formate din granule de cuarţ, unde partea bătută de valuri este consistentă, la Bogue, nisipul poate fi spălat de valuri şi este moale ca asfaltul, de aceea te scufunzi pînă la glezne în el atunci cînd mergi pe marginea bătută de valuri.

S-ar putea ca tocmai coloritul nisipului să fie factorul care îi conferă plajei proprietăţi incubatorii. La amiază suprafaţa plajei se înfierbîntă prea tare pentru a putea umbla cu picioarele goale şi probabil că noaptea ea se răceşte mai repede decît cea a plajelor cu nisip alb sau galben. La prima vedere s-ar părea că aceste însuşiri nu sînt prielnice pentru ouăle de ţestoase ; este însă

adevărat că nimeni nu ştie prea multe despre condiţiile de care trebuie să se bucure ouăle de ţestoasă-verde, iar culoarea neagră a nisipului ar putea să constituie chiar un fel de atracţie.

Ţestoasa-verde nu este singura specie de chelonieni care cuibăreşte la Turtle Bogue. După cum am arătat în capitolele anterioare, în mai şi iunie, înainte de sosirea flotei de ţestoase-verzi, vin aici ţestoase-de-baga şi ţestoase-de-piele. Ca loc de întîlnire pentru ţestoasele-de-piele, această plajă este tot atît de bună ca oricare alta, însă ca loc de reproducere, ea nu se compară cu locurile din sud ca Chiriquí Beach sau cu insuliţele şi fîşiile de plajă de la sud-est de San Andrés. Unii oameni spun că pe această plajă mai vine uneori să-şi depună ouăle şi cîte o caretă rătăcită, iar acolo unde rîul curge pe o distanţă de mai multe mile în apropierea mării vin şi iguanele ca să-şi depună ouăle în nisip, printre cuiburile de ţestoase.

Locul nu este nici măcar mai apărat de duşmanii naturali decît altele. Se găsesc şi aici aceiaşi hoţi de ouă ca pretutindeni, iar plaja este adesea presărată cu coji sparte. Ratonii îşi fac un obicei din scormonitul ouălor, iar cînd soseşte flota, vin aici de prin pădurile din apropiere oceloţi, şerpi şi chiar jaguari. Dar ca şi în alte multe locuri, adevăratul duşman al coloniilor de reproducere îl reprezintă cîinii. Am arătat mai înainte cum pe la sfîrşitul lui iunie sosesc aici în haite numeroase, care uneori vin de la distanţe de mai multe mile, parcă anume ca să întîlnească flota. Ei adulmecă şi dezgroapă orice cuib proaspăt pe care-l întîlnesc, uneori chiar mai înainte ca ţestoasa să se fi înapoiat în mare. Pînă în prezent, — cu excepţia omului — ei sînt probabil cei mai înverşunaţi duşmani ai eclozării ouălor.

Dar nici cuiburile nedescoperite de cîini şi de ratoni sau îngropate adînc în nisip nu se află în siguranţă, deoarece ţestoasele mici care ies din găoace în timpul zilei sînt pîndite de uliii care se reped la cuib şi le distrug. De multe ori, cîinii se întorc şi se luptă cu uliii negri şi lipsiţi de dinţi, care îşi apără teritoriul tot atît de ameninţători ca şi javrele, cedînd numai cînd sînt depăşiţi

ca număr. Este o mare zăpăceală aici, pe Bogue, cînd țestoasele depun ouăle în nisip. Majoritatea cuiburilor eclozează noaptea. Atunci ulii dorm, dar nu și carangidele. Dincolo de valuri, o lanternă puternică va arăta frontul măcelului făcut de asasinii cu coada în formă de semilună, care taie și rup bucăți din puii de țestoasă abia ieșiți din găoace.

În realitate, locul acesta nu pare extraordinar. Este desigur o plajă bună, lungă, care poate fi săpată ușor. În afară de cele două așezări omenești de la capetele ei nu mai locuiește nimeni acolo și de aceea plaja este foarte liniștită. Totuși ea nu este lipsită de obișnuitele primejdii pe care animalul acvatic le întîlnește totdeauna cînd vine să-și depună ouăle pe plajă. Nu știu ce atrage flota să se adune aici.

Dar în ciuda cîinilor și a altor animale, Turtle Bogue este cea mai bună plajă de cuibărit din Caraibi și de aceea trebuie să se ia măsuri de ocrotire a țestoasei-verzi. Căpitanii din Cayman sînt convinși că meseria lor depinde în întregime de acest teritoriu de reproducere. În parte au dreptate pentru că — așa cum am văzut — importanța coloniei de reproducere este mult mai mare decît am fi crezut. Este deci firesc să se pună întrebarea de ce chelonienilor le merge bine acolo și dacă Turtle Bogue este important pentru viitorul lor, ce reprezintă acest viitor ?

În ce mă privește sînt convins că el va însemna pieirea acestei specii, desigur, nu din întreaga lume. Nu va însemna dispariția nici a speciei atlantice și nici măcar a populațiilor din vestul Caraibilor, ci doar pieirea sigură a celor care cuibăresc în Costa Rica. Reproducerea cîrdurilor din Tortuguero poate fi întreruptă oricînd prin sistemul comercial existent, organizat în așa fel încît orice femelă care vine pe mal poate fi întoarsă pe spate și transportată fără a i se permite să-și depună ouăle.

Statele situate de-a lungul întregii coaste a Americii Centrale posedă o fîșie de țărm — așa-numita *Milla Maritima* — care înaintează pe uscat pe distanță de o milă. Aici există două surse principale de venituri : *cocotero,* cum este denumită perdeaua în-

tinsă de cocotieri, şi *tortuguero* — coloniile de reproducere a ţestoaselor-de-baga şi a celor verzi. În Panama şi Costa Rica, terenurile cu cocotieri şi cu ţestoase sînt arendate anual prin licitaţie publică. Din Yucatán pînă la Orinoco, cea mai valoroasă plajă de ţestoase de pe continent este cu siguranţă porţiunea costaricană, de la cătunul izolat Parismina, situat la gura rîului Reventazon, pînă la mica aşezare de lîngă gaterul din Tortuguero, la gura rîului cu acelaşi nume. Singura înălţime de pe întreaga coastă este un masiv scund, în formă de cupolă, care se ridică din şesul de dincolo de dune, exact de-a curmezişul rîului Tortuguero. Ea poartă numele de Cerro de Tortuga, deoarece movila izolată sugerează vapoarelor de pe mare o ţestoasă şi pentru că cei ce cunosc acest ţărm ştiu că el marchează capătul nordic al zonei de răspîndire a tuturor ţestoaselor.

Ca şi celelalte plaje, cea din Tortuguero este închiriată în fiecare an. Ultimul ofertant principal — *contratista* — este un om din Limón, căruia însă rareori i se întîmplă să vadă plaja. De obicei el numeşte un *capataz*, — un administrator — care răspunde direct de corpul de *veladores*, cei care stau de veghe; aceştia patrulează pe plajă toată vara, începînd de la 15 iunie, şi răstoarnă pe spate ţestoasele de îndată ce sosesc. Pe plajă, milele sînt numărate spre sud, începînd de la punctul Tortuguero, fiecărui velador atribuindu-i-se o singură milă, şi numai vreunul foarte energic poate să obţină două. Fiecare velador îşi ia la el provizii, o cuvertură de lînă, o lanternă şi un ghem de frînghie. Dacă mila sa de teren este aproape de capătul plajei, el poate locui într-una din aşezările de acolo; dar cea mai mare parte dintre ei îşi construiesc din paie *ranchos*, unde locuiesc tot timpul sezonului, luîndu-şi adesea şi familiile.

După apusul soarelui, veladorul începe să patruleze, împărţindu-şi terenul cu copiii sau cu rudele şi pîndeşte orice ţestoasă care vine pe mal, fie întîmpinînd-o în drumul ei spre plajă, fie tăindu-i calea între zona bătută de valuri şi regiunea ierboasă. După legea costaricană el trebuie să aştepte pînă cînd ţestoasa îşi sapă cuibul

şi-şi depune ouăle. Dar cum aceasta l-ar întîrzia cel puţin cu o jumătate de oră şi cum acolo nu-l vede nimeni, el răstoarnă ţestoasa cînd şi unde o găseşte şi pleacă grăbit după alta. În plin sezon — două sau trei săptămîni din iulie — între apusul soarelui şi răsăritul zorilor, un velador poate răsturna treizeci sau patruzeci de ţestoase. În trei luni, media este între cinci şi zece pe noapte. El primeşte trei colones şi jumătate — cincizeci de cenţi — pentru fiecare dintre ţestoasele sale, cu condiţia să fie şi transportate.

Această coastă îndepărtată şi primejdioasă este mărginită de mlaştini şi de rîuri fără albii bine conturate şi nu are bariere de nisip care — atunci cînd bate alizeul — să împiedice marea înfuriată de a inunda plaja. Veladorul nu are nici o posibilitate să transporte ţestoasele pe piaţă sau să le ducă altundeva decît să le lase să zacă acolo unde le-a găsit pînă la venirea şalupei din Limón. El tîrăşte ţestoasele înspre mal, dincolo de locul unde le-ar ajunge valurile mareelor maxime, şi cum expunerea la soare cu burta în sus le-ar omorî în cîteva ore, clădeşte deasupra lor un mic adăpost din frunze uscate de palmier. Ei adună ţestoase două nopţi la rînd, timp în care se presupune că vine nava, dacă s-ar respecta legea care reglementează colectarea ţestoaselor. Legea mai prevede că dacă şalupa nu a sosit pînă la sfîrşitul celei de-a doua zile, veladorul trebuie să-şi întoarcă toate ţestoasele pe faţă şi să le dea drumul. Este evident însă că deoarece nu există decît o singură şalupă şi cum adesea între Capul Gracias şi canal coasta este bîntuită de o serie neîntreruptă de furtuni, există şi perioade cînd şalupa nu soseşte după două zile, nici după trei, şi nici după o săptămînă. Cu cîţiva ani în urmă, nenumărate ţestoase zăceau pe plajă şi zilnic mureau cîteva. Aflînd despre aceasta, Ministerul Agriculturii a emis legea menţionată. Am cere însă prea mult acestor veladori dacă le-am pretinde să respecte întocmai legea. Dar ei consideră flota inepuizabilă şi nu-şi prea fac probleme.

Cînd vremea este bună, nava vine chiar şi în iulie şerpuind de la Limón, de-a lungul coastei, luîndu-l prin surprindere pe ve-

lador. El strigă atunci la copii, care se reped după cuţite şi după frînghie, alergînd în sus şi în jos pe plajă unde zac ţestoasele. Răstoarnă adăpostul şi leagă cu frînghie o bucată de balsa de fiecare înotătoare a ţestoasei. Întorc apoi ţestoasa pe faţă şi o împing în valuri unde ea îşi revine la normal şi înaintează în mare, trăgînd şi săltînd după ea geamandura de balsa. Între timp, şalupa a înaintat şi stă cu motoarele încetinite, la cîteva sute de iarzi de plajă, dincolo de prima linie de spargere a valurilor. De pe şalupă pornesc pirogi care prind geamandurile plutitoare, trag ţestoasele şi le suie în şalupă. Ajunse la Limón, ele sînt ţinute în ţarcuri pînă la expediere, odinioară la New York şi la Londra, astăzi mai ales la Key West, la Tampa şi la Colón.
Dar sistemul acesta este mortal, şi totuşi asemenea mijloace se folosesc pretutindeni de-a lungul coastei, pe plajele mai mici de reproducere. Dacă ar fi folosită la maximum, cu siguranţă că s-ar distruge toată colonia de reproducere. Singurul motiv pentru care nu a avut asemenea urmări a fost faptul că veladorii nu au putut lucra fără întrerupere. Deşi toate parcelele de plajă sînt atribuite, nu întotdeauna ele sînt şi supravegheate. Există totdeauna un motiv care să-l oprească pe cîte unul în coliba sa şi datorită acestui fapt unele ţestoase să scape. Nepăsarea vînătorilor se datoreşte însă doar sosirii cu întîrziere a şalupei. În schimb, orice indiciu de stabilitate pe piaţa de export, orice mărire a cererii în comerţul de lux din New York, orice mare întreprindere care să facă cunoscută consumatorilor interni carnea congelată de ţestoasă, vor face — în ciuda tuturor oprelişţilor — ca şalupa să vină după orar. Şi nu numai una, ci nenumărate. În asemenea împrejurări fiecare om de pe plajă îşi va păzi noapte de noapte parcela. În acest timp ţărmul se populează cu o iuţeală fantastică, cererea locală creşte, iar şansele de a înfiinţa în alte părţi colonii de reproducere se spulberă. Privită sub acest unghi, imaginea este sumbră. Privită însă din punctul de vedere al ocrotirii diverselor specii, situaţia este diferită. Într-adevăr, chiar obiceiul de a migra, care face din ţestoasa-verde un animal vulnerabil, ar putea să

stea la baza salvării ei şi ar putea face să se revină la abundenţa de pe vremuri. Cu ţestoasa-verde se va întîmpla acelaşi lucru ca şi cu bizonul. E ucisă fără nici o noimă, încetul cu încetul, fără ca cei mai mulţi dintre noi să-şi dea seama că e pe cale de dispariţie. Ţestoasa-verde nu constituie o preocupare specială pentru nimeni. Doar din punct de vedere teritorial interesele ei şi ale noastre se întretaie numai pe plaja mării, însă chiar şi aici ţestoasele vin cînd noi dormim. Şi cum acest animal se adună în fiecare an pentru a se împerechea şi a-şi depune ouăle, o protecţie a cîtorva plaje nu numai că va contribui la salvarea unei specii pe cale de dispariţie, dar ea ar putea să facă să crească numărul flotei ca pe vremea lui Columb.

Hărţi

OCEANUL ATLANTIC
Florida
Cedar Keys
Sebastian
I-le Bahama (Brit.)
I. Great Bahama
I. Andros
Golful Mexic
Brownsville
C. Sable
G. Florida
Dry Tortugas
Key West
Str. Florida
Havana
CUBA
I. de Pinos
Str. Yucatan
I. Woman
Str. Windward
HAITI
REPUBLICA DOMINICANA
Puerto Rico (S.U.A.)
I-le Virgine
I. Guadelupa (Fr.)
I. Dominica (Brit.)
I. Aves (Ven)
I. Martinica (Fr.)
I. S-ta Lucia (Brit.)
I. St. Vincent (Brit.)
I. Grenada (Brit.)
I. Tobago
I. Trinidad
Little Cayman
Cayman Brac
Jamaica
I-le Grand Cayman (Brit.)
Kingston
MEXIC
G. Campeche
Yucatán
Belize
HONDURAS BR.
HONDURAS
P. Cortés
Tela
MAREA ANTILELOR
(CARAIBILOR)
GUATEMALA
C. Gracias á Dios
I. Mosquito
I. Providencia (Col.)
I. San Andrés (Col.)
SALVADOR
NICARAGUA
Bluefields
Tortuguero
Limón
Boca del Toro
COSTA RICA
PANAMA
Cartagena
VENEZUELA
COLUMBIA
OCEANUL PACIFIC
0 200 400 600 km

MAREA ANTILELOR (CARAIBILOR)

MAREA ANTILELOR (CARAIBILOR)
TOBAGO
TRINIDAD
G. Paria
OC. ATLANTIC
VENEZUELA
Orinoco
Delta fluviului ORINOCO

Bocas del Dragon
G. Maracas
Grande Rivière
Sans Souci
Matelot
Toco
Drumul spre Toco
Maraval
Port of Spain
St. Augustine
Drumul spre Est
Arima
Valencia
Matura
G. Matura
OCEANUL ATLANTIC
Golful Paria
San Rafael
Sangre Grande
Upper Manzanilla
G. Manzanilla
Brigand Hill
G. Cocos
Freeport
Gran Couva
Nariva Swamp
TRINIDAD
Pierreville
St. Ann's
San Fernando
Princess Town
G. Mayaro
Débé
Port Fortin
Fyzabad
Siparia
Guayaguayare
Basse Terre
Palo Seco
Moruga
Boca de la Serpiente
0 10 20 30 km

MAREA ANTILELOR
(CARAIBILOR)
HONDURAS
C. Gracias á Dios
Dacura
I-le Mosquito
Puerto Cabezas
Ocotál
NICARAGUA
I. Providencia
I. San Andrés
Punta de Perla
L. Managua
Bluefields
Managua
L. Nicaragua
R. San Juan
Barra del Colorado
Tortuguero
(Turtle Bogue)
Siquirres
Parismina
San José
Limón
V. Irazú
Pen. Nicoya
COSTA RICA
Sixaola
Bocas del Toro
Laguna de Chiriqui
Chiriqui Beach
Colón
PANAMÁ
Panamá
Balboa
Pen. Azuero
OCEANUL PACIFIC
0 50 100 150 200 km

Cuprins

Redactor resp. de carte : LIA HODOROGEA
Tehnoredactor : Gheorghe Popovici

Dat la cules 16.07.1964. Bun de tipar 30.10.1964. Tiraj 40.000+130 ex. + 20 ex. lux. Hîrtie scris II A. 63 g/m². Format 61×86/16. Coli editoriale 13,20. Coli tipar 15,00 + 3 colițe a 4 pag. A. 10.528. Indici de clasificare zecimală : pentru bibliotecile mari 57, pentru bibliotecile mici 57.

Tiparul executat sub comanda nr. 40.537 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piața Scînteii nr 1, București — R.P.R.

EDITURA
ŞTIINŢIFICĂ
Lei 7